

ALMANAHUL PRESEI ROMÂNE

Preț 100 Lei

„ASTRA”

**Prima Fabrică Română de Vagoane
și Motoare S. A.**

DIRECȚIUNEA GENERALĂ:

București ■ Str. Lascar Catargiu 11 ■ București

Adresa teleg.: Vagonastra ■ Scrisori: Căsuța poștală 136

Direcțiunea a fabricelor: Arad

Orice fel de vagoane de persoane, de marfă și de lux. Vagoane Cisterne pentru spirt, petrol și benzină. Vehicule industriale, forestiere și agricole. Construcțiuni de fer, stâlpi nituiți. Piese de mașini forjate. Zdrobitoare de cânepă, Poduri, Piese turnate de fer și de bronz, Cazane cu înaltă tensiune sistem Gefia, Kornwall, Tischbein, Dürr-Mödlind etc. Rezervoare pentru apă, spirt, petrol și benzină de orice formă și mărime. Piese de rezervă pentru vagoane.

OFERTE ȘI DEVIZE LA CERERE

ALMANAHUL PRESEI ROMÂNE

PE

1926

EDITAT DE
„SINDICATUL PRESEI ROMÂNE
DIN ARDEAL ȘI BANAT“, CLUJ

TIPOGRAFIA „VIAȚA“ CLUJ

O CARTE DE RECVLEGERE

vrea să fie publicația anuală, pe care, sub forma nepretențioasă de Almanah, Sindicatul presei din Ardeal intenționează să o puie de aici încolo an de an nu numai în mâna ziariștilor de profesie și de ocazie, ci și în mâna marelui public românesc de aici și de pretutindeni. Nu o culegere de lucruri variate, interesante și senzaționale, luate din cele mai curioase domenii ale vieții mai mult sau mai puțin exotice, cum găsim în cele mai multe almanahuri cari se publică în vremea noastră, ci o carte de reculegere și de întărire sufletească ține să fie almanahul nostru, — o carte care, adapându-se din trecutul de jertfă și din ideile și simțimintele vechei și bunei prese ardelenene, să readucă în scriitori și în cetitori pe lângă sentimentul de pietate și recunoștință față de presa din trecut și față de făuritorii ei, și respectul față de valoarea morală pe care trebuie să o reprezinte presa de astăzi și din viitor.

Almanahul nostru vrea, astfel, să învie ce a fost mare și bun în presa de până acum și să contribuie la înălțarea presei de astăzi până cel puțin la acel nivel, la care a fost ea în raport cu trebuințele morale și naționale ale diferitelor epoci din trecutul nostru.

*

Răsfoind colecțiile vechilor ziare ardelenene, te surprinde, în adevăr, un sentiment deosebit de admirație față de curățenia sufletească a ei, față de idealismul ei intransigent și față de sentimentul de deplină jertfă a slujitorilor ei.

Istoria ziaristiceii ardelenene este cea mai frumoasă pagină din istoria Ardealului de o sută și mai bine de ani încoace. Filele ei cuprind gândirea și simțirea celor mai de seamă bărbați pe cari i-a dat întregului neam românesc această provincie. Toți scriitorii, toți dascălii, toți luptătorii politici în coloanele ei și-au depus tot ce-au avut mai curat în sufletele lor și ce-au socotit mai de preț pentru neamul lor întreg. Literatură, istorie, economie, politică — tot ce s'a produs pe aceste terene în curs de un veac, se găsește închis în colecțiile colbuite ale vechilor noastre gazete, cari îți grăesc cu aceeași putere, când te apropii de ele, ca și vechile cărți sfinte de prin stranele smeritelor noastre biserice, în cari s'a întărit veacuri dearândul sufletul sbuciumat al acestui neam mult încercat.

Să ne coborîm cât mai des în acest sanctuar al sufletului românesc și să luăm dela el pildă, învățătură și tărie nouă.

Presa ardelenescă are o istorie destul de veche; ea începe încă la sfârșitul veacului al XVIII-lea, supt influența filozofiei germane, care se impunea cu o putere iresistibilă întregii lumi gânditoare a epocii. La 1789 o societate de cărturari români ardeleni cere, în adevăr, învoirea guvernului pentru a putea publica, la Sibiu, o gazetă românească pentru țărani, în scopul de a da acestora cultura pe care filozofia veacului o preconiza ca o datorie a fiecărui om. Obiectele principale pe cari le avea înaintea sa gazeta, erau: întâmplările zilei și „deprinderea în bunele moravuri și în economie”, — după cum se scrie în programul ei. „Revizorul” acestei gazete era D. Eustatievici, inspectorul școalelor naționale românești din Transilvania, care se ilustrase până aci și ca scriitor de cărți de școală pe cari, după cuvintele unui contemporan, „cu vătămarea sănătății și scurtarea vieții sale, pentru treaba copiilor celor românești le-au făcut”. Nu mai încapem îndoială că la această întreprindere de luminare a neamului și-a avut partea sa hotărîtoare, iscusitul profesor de oculistică dela Facultatea de medicină din Cluj Dr. Ioan Morar Piuariu, cunoscut ca autor al unei Gramatici române pentru Nemți, al primei Retorici românești și al primei Istории universale.

Din motive pe cari nu le cunoaștem, gazeta aceasta, cu un program atât de frumos, s'a oprit la primul număr, apărut la 1791, dar aceasta nu descurajază pe întemeietorii ei. Cu doi ani mai târziu, Molnar ceru din nou concesiune pentru a putea publica foaia, dar guvernul ardelean îi refuză cererea. La 1794 el încearcă pentru a treia oară să o scoată, de astădată la Viena, în tovărășia învățatului Dr. Paul Iorgovici, dar și de data aceasta, guvernul o oprește după apariția primului număr, pe motiv că „periculoasele idei de libertate ale Francezilor se propagă cu mare iuțeală, încât orice apare în ziar, ușor s'ar putea răstălmăci, iar opiniile pot produce zguduirea liniștei publice“.*)

Cinci ani dearîndul îl vedem deci pe doctorul Molnar, agitându-se dimpreună cu atîția din generația sa, pentru crearea unei prese naționale de idei înaintate de deșteptare, de libertate, și mai ales de morală și de economie. Programul educativ al foi și stăruința neobosită a întemeietorilor ei — sunt și rămân caracteristice pentru întreaga presă ardelenescă de mai târziu, care n'a căutat elementul sensationnal, plăcut, ușor, distractiv, ci a năzuit neconținut spre ideile morale superioare și spre ce întărește societatea, indiferent de jertfele la cari acestea expun pe cei ce luptă pentru realizarea lor.

*) Vezi: I. Bianu, în Introducerea la „Publicațiunile periodice românești” de N. Hodoș și Al. I. Ionescu, 1913, pag. X.

Nu încercăm să facem aici o istorie a presei ardelenе, căci aceasta ar depăși cadrele acestui cuvânt introductiv, totuș ținem să arătăm că programul lui Molnar a rămas dealungul întregului secol următor, programul întregii prese ardelenе. Barițiu și Murășenii, cari izbutesc să înființeze la 1837, o presă solidă, la Brașov, sunt exact în aceeaș tonalitate de idei și de sentimente. „Gazeta de Transilvania“ nu fu nici ea o simplă gazetă de informații culese pe nimerite din gazete străine, sau un mijloc de plăcută petrecere a vremii, ci fu gândită și realizată ca o foaie „politică“, pe seama unei nații care, „prin întârzierea în cultura duhului putem să zicem cumcă ridică mila iubitorilor de omenire din veacul nostru“. Noua gazetă avea să fie scrisă în limbă națională și în spirit național — singurele cari pot întări un popor. „Nici de aceia nu cred să fie mulți între Români — zicea G. Barițiu în primul număr al Gazetei — cari să zică: tocmai nevele politicești poșin să cetesc mai bune în limbi străine, — oh, nu! Căci fieștecare știe cumcă acele nu sunt scrise în interesul și amăsurat trebuințelor Românilui. Fieștecare trage foc la oala sa, — vorba românească. Un străin nu scrie în limba românească, cu atâta mai puțin în duhul românesc; un străin, de ar fi înțeleptul înțelepților, cosmopolitul cosmopolitilor, nu cunoaște scăderile noastre, nu le simte pe acele, prin urmare nici nu știe prescrie mijloacele ajutătoare.“

Decenii de-arândul, Gazeta dela Brașov, a rămas credincioasă devisei ei de a fi ajutătoarea duhului național integral; timp îndelungat ea a fost organul de viață politică și națională a întregului românism din toate provinciile. Naționalismul presei ardelenе nu s'a oprit la Carpați; aceasta a avut înaintea ochilor săi totdeauna totalitatea neamului și ca atare ea a fost o școală de naționalism românesc integral.

Și ce profetic răsună la 1848, din două publicații nouă, apărute la Blaj, glasul filologului și teologului Timotei Cipariu, pe care, în acele vremuri de profunde prefaceri sociale, îl găsim ca conștient și neînfricat îndrumător politic al întregului popor. Concomitent, el publică două gazete, una pentru conducătorii poporului, sub numele: Organul luminaării, alta pentru marile masse, sub numele: Invățătorul poporului. Primul avea ca scop: „de a lumina adevăratele interese ale națiunei române, — scop sfânt, ce noi nu l-am pierdut nici odinioară dinaintea ochilor noștri, precăt ne-au permis stările împrejur, sau noi le-am putut pricepe. Acest scop adânc simțit în inima noastră, credem că nu va fi tras la indoială decât, poate, de cătră inamici personali sau interese străine mascate. Ci, noi le suferirăm și vom suferi și de acum înainte orice muștrare sau imputare ni-ar veni din orice parte. Noi suntem și simțim că suntem Români, și ca Români aflăm că soartea ne este să suferim. Soarte amară, care însă nimenea nu o simte mai afund, decât însuș Românul, cui și a se plânge i se socotește de pă-

cat. Noi vom suferi, repețim, cu toată paciința de creștin și de om de omenie. Din peana noastră nu va ieși nici un cuvânt, ce să nu poata sta față înaintea tribunalului dreptății, așa suntem rezoluți a da fiecăruia ce i se cuvine...

De aci dreptatea și adevărul înainte de toate. Dreptatea o vom apăra asupra oricărei inimi, până la cea din urmă picătură de negreală. Peana ne e spada noastră; cu asta voim a ne lupta ca demni luptași ai dreptății, pe această palestră, ce și celui invencut (învins) aduce cunună de laur immortal... Aceasta e credința noastră politică-morală, împreunând deviza naționalității“.

Aici vorbia un creștin convins, un naționalist ireductibil, — un filosof călit la lumina imperativului categoric al lui Kant.

Iar în „Învățătorul poporului“ spunea:

„Pe când toată lumea cu însetată inimă dorește și așteaptă a păși pe calea adevărului, dreptății și a păcii către o mai bună stare materială și politică, — cine este acel român, adevărat român, care să nu caute cu durere și cu lacrimi în ochi la mișeana stare a românului în care se află astăzi, fără ajutor și fără îndreptar? Românul singur, din toate popoarele Ardealului, să nu zic ale Europei, e fără școală, fără învățatori politici, fără foi scrise întru interesele lui: El lipsit de aceste ajutoare, numai el nu știe calea cea oablă și dreaptă, ce-l poate duce la îmbunătățirea soartei lui. El nu știe, ce sunt acelea ce fac fericite pe celelalte popoare“.

Drept aceea Ciparin pune în vedere că va face din gazeta lui „o foiță pentru popor, și în limba poporului“, dând acestuia „acele cunoștințe, fără de cari nici un popor nu mai poate avea viață, și fără cari Românul până astăzi a fost mort. El trebuie să reinvie; să se desptepte din somnul letargic și să se renască. Articlii politici vor cuprinde totdeauna locul mai de frunte, apoi vor urma economici și cari sunt de aceeaș natură“.

Politica, înțeleasă aici în veritabila ei accepțiune, ca la Plato și ca la toți marii filozofi și conducători de neamuri, — este platforma pe care se întemeiază întreaga presă ardeleană, fie că se tipărește aici, fie că apostolii ardeleni o fac să apară în celelalte provincii românești. Pe bazele ei apare la 1838 prima gazetă cotidiană la București, supt titlul îndrăzneț pe atuncea de România, redactată de profesorul ardelean Florian Aaron (și G. Hill), care la 1853 luă asupra sa redactarea gazetei lui Șaguna: Telegraful Român din Sibiiu.

Ambele aceste gazete aveau ca prim scop: poliica în sensul înalt și larg, care cuprindea întreaga viață națională, inclusiv literatura și economia.

Indiferent de locul unde o gazetă ardelenescă își fixa sediul ei: Brașov, Blaj, București, Sibiiu, Pesta sau Viena, ea urma acelaș crez.

Așa credea și scria Federațiunea profesorului Alexandru Roman dela universitatea din Pesta, apărută între anii 1868—1876, și tot astfel Albina Mocioneștilor dela Viena (1866—1876). Aceasta din urmă era un „organ național independent și liberal pentru toate interesele întregului popor român, adevărată foaie națională generală... în care simțul și spiritul națiunii întregi să-și afle expresiunea și răsunetul său curat și genuin, care, precum lîntea optică adună razele soarelui într'un cerc sau punct ce încălzește și strălucește, așa să adune el din tot corpul națiunii, din poporul român întreg scînteile spiritului public și să le concentre spre un scop moral, loial și național comun“. „Devotat mai presus de toate cauzei române naționale“, acest organ voia „mai întâi să fie ridicat peste orice partide și provincialism“, iar în ce privește „părțile națiunii noastre de peste Carpați, din România“ — el voia a scruta și a lămuri adevărata opiniune publică, adevăratele interese și dorințe ale poporului și pe temeiul acestora, a-și forma politica ce va să reprezinte coloanele sale“. Intemeietorii gazetei și-au ales ca loc al editării acesteia capitala Austriei, din considerația că „în împrejurările de față, o capitală, o cetate mare europeană ca Viena, un loc unde se făuresc sortile popoarelor, un punct în carele se înîtălnesc mai deseori cele mai multe interese și cei mai văzuți factori ai noștri, mult mai bine va corăspunde condițiunilor și postulatelor unei foi române destinată pentru națiunea întreagă“...

Ca și Timoteiu Cipariu la 1848, cei patru Mocionești: Andreiu, George, Anton și Alexandru, își încheiau articolul de program din primul număr al foarei, cu următoarele cuvinte: „Cauza noastră e dreaptă, e adevărată, și pe aceste însușiri ale ei se bazează speranța noastră pentru triumf, la care desigur cu atât mai curînd vom ajunge, cu cât vom fi mai adînc pătrunși de dreptatea și adevărul ei, și cu cât vor sprijini prin devotament și înțelepciune mai mare.

Christos: „dreptatea și adevărul“ s'a coborît din ceruri, omenimea, cu mintea ei întunecată n'a vrut să-l priceapă, ci l-a bătut, l-a judecat la moarte pe cruce, apoi l-a înmormîntat; dar el învia a treia zi, căci nu se poate ca dreptatea și adevărul să zacă în mormînt, — și prin aceasta dovedi lumii că aceste două virtuți nu pot fi ucise.

Deci începem lucrarea noastră în numele Atotputintelui, care s'a angajat a ajuta toate cauzele drepte și adevărate“.

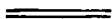
Ne oprim aici cu spicuirile din vechile gazete ardelenene, cari au toate acelaș crez național și moral neclintit. Am mai putea cita destule nume mari de gazete: Tribuna, Lupta, Românul, Drapelul, dar ne oprim, căci nu ne îngăduie spațiul. Și am mai putea cita alături de ele nume de reviste ca Familia, Albina Carpaților, Luceafărul, cari au lăsat urme adînci în cultura morală și socială a ultimei jumătăți de veac. Și am putea aminti pe ardelenii cari au întemeiat „dincolo“ presa

de specialitate: pe Dionisie Romano dela Săliște, întemeietorul primelor reviste religioase („Vestitorul bisericesc“, 1839—40, Buzău, și „Echo eclisiastic“, 1850—52, București), pe Al. T. Laurian, întemeietorul presei pedagogice (1859), pe D. Marțian, întemeietorul presei economice și statistice (1860). Și am putea aminti contribuția ardelenilor la crearea și la ridicarea presei naționale a Românilor din Bucovina P. Pipos, Dr. V. Branisce, G. Bogdan-Duică și Sextil Pușcariu și a celor din Basarabia, unde, în anii 1917—18 au lucrat o serie de harnici publiciști ardeleni sădind în sufletul „moldovenesc“ secătuit de Ruși, conștiința de neam. Și n'am putea uita nici admirabila presă națională pentru țărănime, cum nu se găsește exemplul nici într'o altă provincie, începând cu Foaia Poporului din Sibiiu și până la Libertatea părintelui I. Moja, care a apărut la Orăștie, pentruca în vremurile de formațiune definitivă a statului român să-și fluture steagul la București și, apoi, dincolo de Ocean, în America.

Și n'ar putea fi trecute cu vederea nici persoanele cari au lucrat pe mănăstul teren al presei. Alături de Molnar-Piuariu, de Barițiu, Andreiu și Iacob Mureșanu, Fl. Aaron, T. Cipariu, ar trebui să pomenim pe Dr. P. Vasici, Al. Roman, Dr. Al. Mureșanu, I. Slavici, S. Albin, Visarion Roman, Iosif Vulcan, Z. Boiu, Nic. Cristea, Silv. Moldovan, I. Rusu Șirianu, Aurel C. Popovici, Dr. I. Scurtu, Dr. Al. Bogdan, și atâtea alții, a căror viață și activitate constituie pilde elocvente de idealism și de devotamente pentru marea cauză a culturii și a vieții neamului.

Dar toate acestea nu pot fi decât atinse aici. Ii rămâne Almanahului nostru sarcina de a învia an de an faptele și personalitățile mari din trecutul presei ardeleni, pentruca prin ele presa de astăzi, bătută de atâtea mizerii morale, să se renască, devenind arma cea mai eficientă pentru răspândirea de cultură morală, de patriotism adevărat și de progres general.

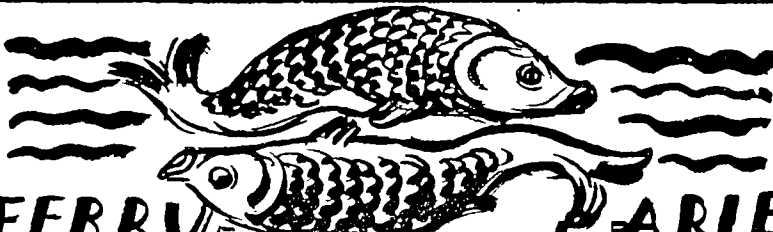
Cu evlavie convenită pentru trecut, ca izvor de inspirație și de înțărare, și cu grija pentru prezentul și viitorul atât de serios amenințat de vânturi primejdioase — Almanahul nostru vrea să fie o adevărată carte de reculegere pentru mănăitorii condeului, mai întâi, și apoi pentru toți iubitorii de neam și de cultura.

I A N U A R I E

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Vineri	1	(†) împ., sf. V.	Anul nou
Sâmbătă	2	P. Silvestru	Macarie
Duminecă	3	Pr. Malachia	Genoveva
Luni	4	S. SS. 70 de Ap.	Tit
Marți	5	S. Teop. și Teona	Telesfor
Miercuri	6	(†) Botezul Dlui	(†) Epif.
Joi	7	† Sob. S. Ioan Bot.	Isidor
Vineri	8	Domnica și Dom.	Severin
Sâmbătă	9	Muc. Polieuct	Iulian
Duminecă	10	P. Grigoriu Nisis.	Pavel pust
Luni	11	Cuv. Teodosie	Higin
Marți	12	S. Mța Tațiana	Ernstus
Miercuri	13	S. Muc. Ermil	Ilariu
Joi	14	PP. uciși d. Sinai	Felix
Vineri	15	C. Pavel Tiveul	Mauru
Sâmbătă	16	Lanț Ap. Petru	Marcelin
Duminecă	17	† C. Antonie	Anton p.
Luni	18	PP. Atan. și Ciril	Prisca
Marți	19	C. Macarie	Sara
Miercuri	20	† C. Eutimie	Fab. și Seb.
Joi	21	Eug., Valer, Max.	Agnes
Vineri	22	Apost. Timoteiu	Vicențiu
Sâmbătă	23	Muc. Clement	L. Mariei
Duminecă	24	Cuv. Xenia	Timoteiu
Luni	25	† Gregorie Teol.	Int. I. Pav.
Marți	26	C. Xenefont	Policarp
Miercuri	27	† Ioan Hrisost	I. Christos
Joi	28	P. Efrem Sirul	Carol m.
Vineri	29	Ad. m. M. Ignatie	Francisc
Sâmbătă	30	(†) Vas. Gr. și Ioan	Martina
Duminecă	31	SS. Chir. și Ioan	Petru Nol.

FEBRUARIE

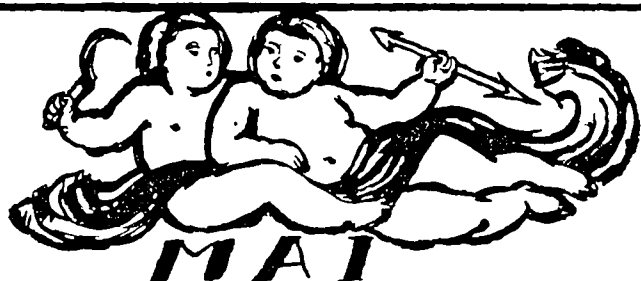
ZILELE		CALENDARUL RONÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Luni	1	M. Trifon	Ignatie
Marți	2	(†) Int. D-lui	(†) Int. D-lui
Mercuri	3	Simeon și Ana	Blasiu
Joi	4	Păr. Izidor	Veronica
Vineri	5	M. Agata	Agata
Sâmbătă	6	P. Vucol Ep.	Dorotea
Duminecă	7	P. Part. și Luca	Romuald
Luni	8	M. Teod. și Zah.	Ion. mil.
Marți	9	M. Nichifor	Apolonia
Mercuri	10	M. Haralambie	Scolastica
Joi	11	M. Vlasie, Teod.	Eulalia
Vineri	12	P. Meletie	Eufrosina
Sâmbătă	13	P. Martinean	Caintara
Duminecă	14	P. Auxenie	Valentin
Luni	15	Ap. Onisim	Faust
Marți	16	M. Pamfil	Iuliana
Mercuri	17	M. Teodor Tiron	Constanța
Joi	18	P. Leon Roma	Flavian
Vineri	19	Ap. Archip, Filim.	Conrad
Sâmbătă	20	P. Leon Ep.	Eleuteriu
Duminecă	21	P. Tim. și Eusiat	Eleonora
Luni	22	SS. M. d. Evghenia	Petru C.
Marți	23	M. Policarp	Eberhard
Mercuri	24	† Afl. c. sf. Ion Bot.	Mateiu
Joi	25	P. Tarasie	Victor
Vineri	26	P. Porfirie Ep.	Gothard
Sâmbătă	27	P. Procop. Dec.	Leonard
Duminecă	28	P. Vasile Mărt.	Teofil

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Luni	1	Mța Eudochia	Albin
Mărți	2	M. Teodot.	Simplițiu
Mercuri	3	M. Eutropie	Cunigunda
Joi	4	C. Gherasim	Casimir
Vineri	5	M. Conon	Eusebiu
Sâmbătă	6	SS. 42 Mucenici	Fridrie
Duminecă	7	M. Efreem, Eugen	Ap. Toma
Luni	8	C. Teofilact	Ion Milos
Mărți	9	† SS. 40 Mucenici	Francisca
Mercuri	10	M. Codrat	40 Martiri
Joi	11	P. Sofronie	Heracliu
Vineri	12	C. Teofan	Gregoriu
Sâmbătă	13	P. Nichifor	Rosina
Duminecă	14	C. Benedict, Alex.	Matilda
Luni	15	Mca Agapie	Longhin
Mărți	16	M. Sabin	Heribert
Mercuri	17	C. Alexe	Gertrud
Joi	18	P. Chiril	Ciril
Vineri	19	Hrisand și Darie	Iosif Long.
Sâmbătă	20	Pr. uc. în Sava	Ioachim
Duminecă	21	Iacob ap.	Benedict
Luni	22	M. Vasile Anghira	Casimir
Mărți	23	Cuv. Nicon, Oct.	Victoria
Mercurea	24	C. Zaharie	Gavril
Joi	25	(†) Bunavestire	Bunavestire
Vineri	26	Arh. Gavril	Ludgar
Sâmbătă	27	C. Matrona	Damasc
Duminecă	28	(†) Floriile	Floriile
Luni	29	C. Marcu, Chiril	Eustatie
Mărți	30	C. P. Ioan Scărar	Quirinus
Mercuri	31	C. Ipatie, Benia	Amos

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Joi	1	C. Maria Egipt	Joia mare
Vineri	2	Vinerea patim.	Vinerea Pat.
Sâmbătă	3	Cuv. Păr. Nichita	Tristan
Duminică	4	(†) Sf. Paști	Sf. Paști
Luni	5	(†) Luni Paști	Lunia Pașt.
Mărți	6	P. Eutihie	Sextus
Mercuri	7	Caliope	Herman
Joi	8	Agafia, Irodion	Dionisiu
Vineri	9	M. Eupsichie	Maria
Sâmbătă	10	M. Terent Pomp.	Daniil
Duminică	11	M. Antipa	Leon Papa
Luni	12	Vasile Paros	Iuliu Ep.
Mărți	13	M. Artimon	Herman
Mercuri	14	Martin	Triburtius
Joi	15	C. Inocențiu	Anastasia
Vineri	16	Agapia, Irina	Drogo
Sâmbătă	17	Simeon	Anicetus
Duminică	18	P. Ioan	Apolonius
Luni	19	Pafnutie	Emma
Mărți	20	Cuv. Teodor	Sulpiciu
Mercuri	21	M. Ianuurie	Adolf
Joi	22	C. Teodor Sieh.	Sotir
Vineri	23	(†) Sf. George	M. Georgiu
Sâmbătă	24	M. Sava și Elisav	Adalbert
Duminică	25	Ev. Marcu	Marcu
Luni	26	M. Vasile Amas.	Cletus
Mărți	27	M. Simion	Peregrin
Mercuri	28	A. Iason	Vital
Joi	29	SS. 9 Martiri	M. Petru
Vineri	30	9 Ap. Iacob	Catarina

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Sâmbătă	1	Pr. Ieremia	Filip
Duminecă	2	P. Atanasie	Anastasia
Luni	3	M. Timoteiu	† Afl. S. †
Marți	4	M. Pelagia	Florian
Miercuri	5	Mța Irina	Ioan
Joi	6	Dreptul Iov.	Ioan P.
Vineri	7	M. Achachie, Cr.	Stanislau
Sâmbătă	8	† Ev. Ioan, Arsen.	Mihail
Duminecă	9	Pr. Isaia și Crist.	Hiob
Luni	10	Simion Zilot	Gordian
Marți	11	M. Mochie	Mermețiu
Mercuri	12	M. Epifan. Gherm.	Pancrațiu
Joi	13	(†) Înălț. Dlui	Înălț. Dlui
Vineri	14	M. Izidor	Bonifatius
Sâmbătă	15	P. Pahomie și Ahil	Sofia
Duminecă	16	P. Teodor Stud.	Ioan. nep.
Luni	17	Ap. Andronic	Tanetus
Marți	18	M. Teodot, 7 fec.	Venanțiu
Mercuri	19	M. Patriceie	Potențiana
Joi	20	M. Talaleu	Celestin
Vineri	21	† Const. și Elena.	Francisca
Sâmbătă	22	S. M. Vasilisc	Helena
Duminecă	23	(†) Rusaliile	Rusaliile
Luni	24	(†) Luniă Rusal.	Luniă Rusal.
Marți	25	Afl. cap. I. Ioan	Urban
Mercuri	26	Ap. Carp. și Letiția	Beda
Joi	27	M. Terepont	Lucian
Vineri	28	G. Nichita	Wilhelm
Sâmbătă	29	C. Teodosia	Varnava
Duminecă	30	P. Isac	Ferdinand
Luni	31	† A. Ermia	Angela

JUNIE

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Mărți	1	M. Iustin	Gratian
Mercuri	2	Ion Suceava	Erasmus
Joi	3	M. Lucian, Paula	Joia verde
Vineri	4	P. Mitrofan	Quirinus
Sâmbătă	5	M. Dorotei	Bonifacius
Duminecă	6	C. Visarion	Norbert
Luni	7	M. Teodot	Robert
Mărți	8	M. Teodor Strat	Alois
Merenri	9	P. Ciril	Paulin
Joi	10	M. Antonia	Margareta
Vineri	11	Vartol. și Varn.	Barnaba
Sâmbătă	12	C. Onufrie	Vasilides
Duminecă	13	M. Acilina	Antonie P.
Luni	14	Pr. Elisei	Vasilie
Mărți	15	Pr. Amos	Vit.
Mercuri	16	Pr. Tihon	Beno
Joi	17	M. Manoil, Savel	Adolf
Vineri	18	M. Leontie	Gervasiu
Sâmbătă	19	Ap. Iuda	Iuliana
Duminecă	20	M. Metodie	Silver
Luni	21	M. Iulian	Aloisiu
Mărți	22	M. Eusebie	Paulin
Mercuri	23	M. Agripina	Etelrud
Joi	24	(†) Nașt. I. Bot.	Ioan B. t.
Vineri	25	M. Fevronia	Prosper
Sâmbătă	26	C. David	Eremia
Duminecă	27	P. Samson	Ladislau
Luni	28	Chir. și Ioan	Leon Papa
Mărți	29	(†) Petru și Pavel	† Petru și Pavel
Mercuri	30	Sinod. SS. Ap.	Paul Ged.

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Joi	1	Cosma și Damian	Teodat
Vineri	2	V. st. Mariei	Vis. Mar.
Sâmbătă	3	M. Iacint și Anat	Corneliu
Duminecă	4	P. Andrei și Marta	Ulric
Luni	5	P. Atanasie	Domițian
Mărți	6	C. Sisoe	Isaia
Mercuri	7	P. Toma și Hort	Vilibald
Joi	8	M. Procopie	Cilian
Vineri	9	M. Panerațiu	Anatalia
Sâmbătă	10	45 Mart. Nicop.	Amalia
Duminecă	11	M. Eufimia	Pius
Luni	12	Proclu și Ilarie	Enric
Mărți	13	Gavril și Iosif	Margareta
Mercuri	14	Ap. Ach. și cei 70	Bonavent
Joi	15	M. Chiriac și Iul.	Imp. Ap.
Vineri	16	M. Antinogen	Rut
Sâmbătă	17	† M. Marina	Alexe
Duminecă	18	M. Emilia	Friedric
Luni	19	C. Macrina	Aurelia
Mărți	20	(†) Pror. Ilie	Pr. Ilie
Mercuri	21	Cuv. Sim. și Eze.	Praxedis
Joi	22	† Maria M., Foca	M. Magd.
Vineri	23	M. Trofim și T.	Apolinar
Sâmbătă	24	M. Cristina	Cristina
Duminecă	25	† Ana și Olimpia	Ap. Iacob
Luni	26	M. Ermolae	Ana
Mărți	27	† Pantelimon	Pantelim.
Mercuri	28	A. Proh. și Nica.	Inocenție
Joi	29	M. Calinic	Marta
Vineri	30	A. Sila și Silvan	Avdon
Sâmbătă	31	Eudochim	Ignat Loy.

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Duminecă	1	Scoat c. † Mac.	Petru
Luni	2	Ad. S. Ștefan	Portunc.
Mărți	3	C. Isachie Dalm.	Ștefan
Mercuri	4	Ss, 7 tineri Efes.	Dominic
Joi	5	M. Eusignie	M. Schnee
Vineri	6	(†) Sch. la față	Sch. la față
Sâmbătă	7	M. Domeție	Chiriac
Duminecă	8	M. Emilian	Sever
Luni	9	Ap. Matia	Roman
Mărți	10	M. Laurenție	Laurențiu
Mercuri	11	M. Euplu, Nifon	Susana
Joi	12	M. Fotie. și Anic.	Clara
Vineri	13	C. Maxim	Casian
Sâmbătă	14	Pr. Michea	Eusebiu
Duminecă	15	(†) Ad. N. d. Dz.	(†) Ad. N.
Luni	16	M. Diomid	Rohu
Mărți	17	M. Miron	Bertram
Mercuri	18	Flor și Lavru	Elena
Joi	19	M. Andrei Strat.	Ludovic
Vineri	20	Pr. Samuil	Ștefan
Sâmbătă	21	A. Tadeu	Ioana
Duminecă	22	M. Agatonie	Timoteiu
Luni	23	Lup și Ioan	Filip
Mărți	24	M. Eutichie	Bartolom.
Mercuri	25	Ap. Bartolom. Tit.	Ludovic
Joi	26	M. Adr. și Nat.	Samuil
Vineri	27	Cuv. Pimen	Iosif
Sâmbătă	28	C. Moisi Arap	Augustin
Duminecă	29	(†) T. c. St. I. B.	T. c. Ioan
Luni	30	P. Alex. Ioan Pav.	Roza
Mărți	31	Brăul Preceștii	Raimund

SEPTEMBRIE

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Mercuri	1	† Sim. Stîlpcie.	Egidia
Joi	2	M. Mamant	Absolon
Vineri	3	M. Antim	Mensbet
Sâmbătă	4	M. Vavil și Moise	Rosalia
Duminecă	5	Pr. Zaharie	Laurențiu
Luni	6	Min. Arch. Mihail	Magno
Mărti	7	M. Sozont	Regina
Mercuri	8	(†) Nașt. Mariei	(†) N. Mar.
Joi		† Ioach și Ana	Georgina
Vineri	10	M. Minodora	Nicolau
Sâmbătă	11	C. Teod., Eufrosina	Protus
Duminecă	12	M. Autonom	Macedoniu
Luni	13	M. Corn., Cornelia	Matern
Mărti	14	(†) Înălț. Sf. Cr.	In. s. Cruci
Mercuri	15	† Nichita și Visar.	Nicomed
Joi	16	M. Eufemia	Ludmila
Vineri	17	M. Sofia, Agapia	Lambert
Sâmbătă	18	C. Eumenie.	Toma Ap.
Duminecă	19	M. Trofim și Dorina	Ianuar
Luni	20	M. Eustatie	Eustatie
Mărti	21	Ap. Codrat și Iona	Matei Ap.
Mercuri	22	M. Foca	Mauriciu
Joi	23	† Zemis l. Ioan bot.	Tecla
Vineri	24	M. Tecla	Genhard
Sâmbătă	25	C. Eufrosina	Cleofas
Duminecă	26	† Ad. S. Ioan ev.	Ciprian
Luni	27	M. Calistrat	Cosma D.
Mărti	28	P. Hariton	Vecenslav
Mercuri	29	P. Chiriac.	Mihail
Joi	30	M. Grigore Armen	Ieronim

OCTOMBRIE

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Vineri	1	Ap. Anania	Remig
Sâmbătă	2	M. Cipria, Iustina	Leodgar
Duminecă	3	M. Dionisie	Candid
Luni	4	M. Ieroteu	Francisc
Marți	5	M. Haritina	Placid
Mercuri	6	† Ap. Toma	Bruno
Joi	7	M. Sergie	Iustina
Vineri	8	C. Pelagia	Brigita
Sâmbătă	9	† Ap. Iacob Alfeu	Dionisie
Duminecă	10	M. Eulampie	Francisc
Luni	11	M. Ieroteiu	Emilian
Marți	12	M. Haritina	Maximilian
Mercuri	13	M. Carp. și Papil	Coloman
Joi	14	(†) Cuv. Parasch.	Callist
Vineri	15	M. Luțian	Terezia
Sâmbătă	16	M. Longin	Gal
Duminecă		Pr. Os. Andr. Crita	Hedviga
Luni	18	Ev. Luca	Ev. Luca
Marți	19	Pr. Joil	Ferdinand
Mercuri	20	M. Artemie	Vendel
Joi	21	C. Ilarion	Ursula
Vineri	22	P. Averchie	Cordula
Sâmbătă	23	Ap. Iacob Ierus	Ioan Cap.
Duminecă	24	M. Areta	Rafail
Luni	25	M. Marcian	Crisant
Marți		(†) M. Dumitru	Amand
Mercuri	27	M. Nestor	Sabina
Joi	28	M. Terenție	Sim. Iuda
Vineri	29	M. Anatasia	Narcis
Sâmbătă	30	M. Zenovie	Claudiu
Duminecă	31	Ap. Stachie	Wolfgang

NOEMVRIE

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Luni	1	Cosma și Dam.	Toți sfinții
Mărti	2	M. Anchidin	Ziua morților
Mercuri	3	M. Ahepsima	Hubert
Joi	4	C. Ioaniche	Carol
Vineri	5	M. Galaction	Emeric
Sâmbătă	6	P. Pavel	Leonard
Duminecă	7	SS. 33 m. Malit, L.	Engelbert
Luni	8	(†) Ar. Mih. și G.	Gottfried.
Mărti	9	M. Onisifor	Teodor
Mercuri	10	Ap. Orest., Radu	Andrei
Joi	11	M. Mina, Victor	Ep. Martin
Vineri	12	S. Ioan milost	Gunibert
Sâmbătă	13	† Ioan Crisost	Stanislau
Duminecă	14	Ap. Filip (Ins. Post)	Venerant
Luni	15	M. Gurie și Leon	Leopold
Mărti	16	† Ev. Mateu	Otmăr
Mercuri	17	P. Grigorie	Grigorie
Joi	18	M. Platon, Rom.	Odo
Vineri	19	Pr. Avdic și V.	Elisaveta
Sâmbătă	20	† Grig. Proclu	Felix
Duminecă	21	(†) Intr. în bis.	Intr. în bis.
Luni	22	Ap. Filimon	Cecilia
Mărti	23	Amfilochie	Clement
Mercuri	24	P. Clement	Ioan Bot.
Joi	25	S. Măa Ecaterina	Catarina
Vineri	26	C. Alipie și Stelian	Conrad
Sâmbătă	27	M. Iacob Persul	Virgil
Duminecă	28	C. Ștefan cel nou	Sosten
Luni	29	M. Paramon	Saturnin
Mărti	30	† A. Andreiu	Ap. Andrei

ZILELE		CALENDARUL ROMÂNESC	CALENDARUL CATOLIC
Mercuri	1	Pr. Naum	Eligius
Joi	2	Pr. Avacum	Bibiana
Vineri	3	Pr. Sofronie	Fr. Xaver
Sâmbătă	4	† M. Varvara	Barbara
Duminecă	5	Sava cel sfântit	Maşcenţiu
Luni	6	(†) Sf. Nicolae	Nicolae
Mărţi	7	P. Ambrosie, Fil.	Ambrosie
Mercuri	8	C. Patapie	(†) Zem. M.
Joi	9	† Zem. S. Ana	Leucadia
Vineri	10	Mina, Ermogen	Iudit
Sâmbătă	11	Daniil stâlpcnic	Damasch
Duminecă	12	† P. Spiridon	Sava
Luni	13	Muc. Eustratie	Lucia
Mărţi	14	Tirs şi soţii	Nicasie
Mercuri	15	Elefterie	Celian
Joi	16	Pr. Ageu	Adelaida
Vineri	17	Pr. Danilşi 3 tineri	Lazar
Sâmbătă	18	M. Sebastian	Graţian
Duminecă	19	Bonifaciu	Nemesius
Luni	20	Ignat	Liberat
Mărţi	21	Iuliana	A. Toma
Mercuri	22	Anastasia	Dimitrie
Joi	23	10 Martiri Creta	Victoria
Vineri	24	M. Eugenia	Adam şi Eva
Sâmbătă	25	(†) Naşt. Dlui	(†) N. Dlui
Duminecă	26	(†) S. N. de Dzeu	(†) Ştefan
Luni	27	(†) Archid Ştef.	Ev. Ioan
Mărţi	28	SS. 20 mii Mart.	Copii nev.
Mercuri	29	Prunci ucişi de I.	Ep. Toma
Joi	30	M. Anisia	David
Vineri	31	C. Melania	Silvestru

Cronica anului 1925.

IANUARIE

1. D. C. Diamandy, noul ministru al României la Paris, își ia postul în primire.

3. Din inițiativa revistei „Societatea de mâine“, se încep la Cluj o serie de conferințe politice, la cari participă fruntași ardeleni ai tuturor partidelor din țară, alătura de câteva personalități culturale de seamă ale Ardealului, cari nu fac politică militantă.

— Președintele Republicii franceze decorează pe foștii rectori ai Universității clujene, d-nii Iacoboviți, Călugăreanu și Bănescu, cu „Legiunea de onoare“.

4. Guvernul iugoslav Pașici dizolvă partidul țărănesc croat de sub șefia lui Radici, învinuit de tendințe republicane și legături cu comuniștii.

5. Se deschide la București, în prezența M. S. Regelui, congresul general al Cooperativelor sătești și orășenești de consum, la care iau parte delegați din toate părțile țării.

16. În Germania se alcătuește noul guvern sub președinția d-lui Luther, având ca titular la departamentul Afacerilor străine pe d-l Stressemann.

19. La Teatrul Național din Capitală se sărbătorește 50 de ani de activitate teatrală ai maestrului C. Nottara, decanul scenei române.

20. Japonia recunoaște guvernul sovietic, amânând ratificarea tratatului care atribuie definitiv Basarabia României și subordonând această ratificare atitudinii luate de Italia în aceeaș privință.

23. Trotzki este înlocuit la Comisariatul războiului cu generalul Frundze, aprig dușman al României — deși moldovean de origine.

FEBRUARIE

2. D. Ion Mihalache a fost ales, pe termen de cinci ani, președinte al partidului țărănist, condus înainte de un comitet executiv.

4. La Paris s'a organizat un festival pentru sărbătorirea unirii provinciilor românești, la care participă printre alții generalul Berthelot și d-l N. Iorga, care se găsește în Franța pentru a ține un ciclu de conferințe.

6. Partidul naționalist al poporului de sub șefia d-lui N. Iorga proclamă fuziunea cu partidul național condus de d-l Iuliu Maniu.

17. Camera votează într'o ședință solemnă proiectul de lege prin care se creiază Patriarhatul bisericii ortodoxe române.

18. Comisia de reparațiuni dela Paris, la care participă și România, își începe lucrările.

18. Moare inginerul Anghel Saligny, constructorul podului de peste Dunăre dela Cernavoda.

19. Poetele române, cari trăesc la Paris, Elena Vacărescu și Contesa de Noailles, sunt alese membre de onoare ale Academiei române.

22. Deschiderea conferinței internaționale de chimie în București, la care participă savanți din toate țările culte.

27—29. Se serbează cu mult entuziasm la Brașov aniversarea de 75 de ani a întemeierii liceului român-ortodox „Andrei Șaguna” din localitate, care a dat neamului românesc din Ardeal floarea intelectualității sale.

— Revoluție militară în Grecia. Formarea guvernului Pangalos.

— Primirea Suveranilor români în Franța.

IULIE

1. În Iugoslavia se tratează formarea unui guvern de concentrare, care să aplaneze conflictul existent între sârbi și croați.

14. Se începe retragerea trupelor de ocupație din regiunea Ruhr.

20. Alegerile comunale din Franța însumă un succes pentru radicali-socialiști și o înfrângere pentru comuniști.

— Eliberarea din închisoare a lui Șt. Radici, șeful partidului țaranist croat, și realizarea înțelegerii sârbo-croate.

AUGUST

1. Se deschide Târgul de mostre dela Arad, la care industria ardeleană e strălucit reprezentată.

10. Moare la Iași, în etate de 70 ani, profesorul universitar Mateiu B. Cantacuzino, om politic, orator și juriconsult de mare valoare.

15. Se ține la Sinaia întâiul congres al ziaristilor din țările Micii Antante, cu care ocaziune se înființează „Mica Antantă a Presei”.

17. Moare la Panciu scriitorul și ziaristul ardelean Ioan Slavici.

24. Toată țara sărbătorește călduros aniversarea de 60 de ani a Suveranului.

25. La Marsilia se ține congresul internațional socialist. Comuniștii manifestează în contra socialiștilor.

— Ruhrul este complet evacuat de trupele franceze.

29—30. Adunarea generală a „Astrei” la Reghin. D-l Vasile Goldiș este reales președinte.

19—30. S'a ținut la Stockholm o conferința universală creștină fara participarea catolicilor. Biserica ortodoxă română a fost reprezentată de câțiva prelați distinși, printre cari I. P. S. Mitropolitul Nicolae al Ardealului și d-l I. Lupaș, profesor universitar. Ambii au conferențiat la congres.

SEPTEMBRIE

4. Incepe la Chișinău marele proces al revoltei dela Tatar-Bunar.

6. Liga Națiunilor aprobă propunerile d-lui Titulescu, referitoare la coloniștii unguri din Banat, respingând plângerea acestora în contra legii agrare.

– Congresul general al avocaților din România la Cernăuți.

7. Deschiderea adunării a VI-a a Societății Națiunilor.

8. Inaugurarea, în prezența familiei regale, a marelui expoziții dela Chișinău.

14. A. S. R. Principele Carol ia parte la congresul internațional de aviație dela Praga, cu care ocaziune i-se face o călduroasă primire.

24. D-șoara Elena Văcărescu, delegată a României la Liga Națiunilor, ține la Geneva un discurs mult apreciat, referitor la protecția copiilor.

28. Trimișii patriarhiilor din Constantinopol și Ierusalim aduc recunoașterea patriarhiei române.

30. Moare Leon Bourgeois, mare om de stat al Franței, unul dintre întemeietorii Ligii Națiunilor.

OCTOMVRIE

2. Vizita lui Cicerin la Varșovia și Berlin cu scop de a încheia alianțe.

4. Deschiderea, în prezența familiei regale a expoziției zootehnice dela Timișoara.

5. Deschiderea conferinței internaționale dela Locarno, pentru încheierea unui pact de garanție între statele europene.

6. S'a stins din viață, la Brașov, Ion Ursu, profesor universitar, distins istoric și luptător pentru unitatea națională.

10—12. Marile serbări dela Iași pentru aniversarea sinodului dela Niceea (a. 325 și a celui dela Iași a. 1642). Cu această ocaziune se inaugurează și un impozant Palat al Justiției.

15. Parlamentul își deschide ultima sesiune.

25. Moare distinsul profesor universitar avocat, fost ministru de justiție. Toma Stelian.

25—26. Se ține la București întâiul congres al femeilor române la care participă și asociațiile femeilor minoritare.

NOEMVRIE

1. Marile serbări pentru investirea întâiului patriarh român, Sanctitatea Sa Miron Cristea. Participa delegați de-ai tuturor patriarhiilor ortodoxe.

2. Se deschide la Sibiu o „Expoziție artistică de studiu“, organizată de „Astra“.

11. Un grup de parlamentari polonezi au venit să ne viziteze țara.

14—15. „Astra“ pune o troiță la Șelimbăr pe locul luptei lui Mihai Viteazul. Cu această ocaziune se aranjează serbări și se țin conferințe.

16. În biserica San-Pietro din Roma se aniversează în prezența Papei sinodul dela Niceea. Serviciul religios este făcut de un grup de episcopi de rit grec în frunte cu Mitropolitul Blajului, care oficiază în limba română.

18. Scriitorul comunist H. Barbusse sosește în țară pentru a face o anchetă în Basarabia, în calitate de delegat al „Uniunii muncitorilor intelectuali.“

21. Se ține la București congresul partidului poporului.

22. Se inaugurează la Turda un „Ateneu Popular“, cu care ocaziune conferențiază d-l N. Iorga.

23. Din cauza crizei financiare, guvernul Painlevé demisionează.

Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat.

MEMBRII DE ONOARE :

S. Sa Patriarhul Miron Cristea	General Găvănescu
I. P. S. Mitropolit Nicolae Bălan	Elie Dăianu
P. S. Episcopul Roman Ciorogaru	Petru Groza
Dr. Ioan Mihu	Al. I. Hodoș (Ion Gornu)
Em. Ungureanu	Ion I. Lapedatu
Vasile Goldiș	Teodor Păcățianu
Scotus Viator (R. W. Seton Watson)	Vasile C. Osvadă
Edouard Chapuisat	Onisifor Ghibu
Teodor Mihali	Ion Matei
Dr. Alexandru Vaida-Voevod	Silviu Dragomir
Octavian Goga	Alexandru Ciura
Sextil Pușcariu	Aurel C. Domșa
Ion Lupaș	Victor Lazăr
Antoniu Mocioni	Axente Banciu
Gh. Bogdan-Duică	Gavril Todica

MEMBRII ACTIVI :

1. Ion Agârbiceanu, directorul ziarului „Patria“, Cluj; 2. Tiron Albani, redactor al ziarului „Sentinela dela Vest“, Oradea; 3. Al. Avram, red. „Gazeta“; 4. L. Blaga, red. „Cuvântul“ Buc.; 5. Traian Birădescu, red. al ziarului „Banatul Românesc“, Timișoara; 6. Dr. S. Bornemisa, director al revistei „Cosinzeana“ și al ziarului „Lumea și Țara“, 7. Gh. Bota, redactor al ziarului „Sentinela dela Vest“, Oradea; 8. Dr. N. Brânzeu, redactor al ziarului „Sionul Românesc“ Lugoj; 9. Aurel Buteanu, redactor al revistei „Societatea de Măine“, Cluj; 10. Octavian Buzea, redactor al ziarului „Consum“, Cluj; 11. Victor Branisce, redactor al ziarului „Gazeta Transilvaniei“, Brașov; 12. N. Bratu, redactor al ziarului „Foaia Poporului“, Sibiu; 13. Ion Brotea, redactor al ziarului „Gazeta Transilvaniei“, Brașov; 14. C. Cehan-Racovitză, redactor șef la „Cultura Poporului“, Cluj; 15. Ion Clopoșel, redactor șef al revistei „Societatea de Măine“, Cluj; 16. Aurel Cosma, redactor al ziarului „Nădejdea“, Timișoara; 17. Nerva Tr. Cosma, redactor al ziarului „Beiușul“, Beiuș; 18. Aron Cotruș, redactor al ziarului „Tribuna Nouă“ Arad; 19. D. I. Cucu, redactor pentru Ardeal al ziarului „Universul“; 20. Octavian David, redactor al ziarului „Voinea Banatului“, Timișoara; 21. A. Davidescu redactor al ziarului „Sa-

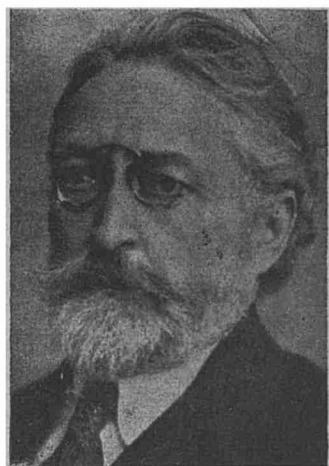
tu Mare", Satu Mare; 22. Ioan Flueraş, redactor al ziarului „Tribuna Socialistă”, Cluj; 23. Mihail Gaşpar, redactor al ziarului „Drum nou”, Bocşa Montană; 24. Alexandru Hodoş, şef-redactor al revistei „Ţara Noastră”, Cluj; 25. Constantin Humureanu, redactor pentru Ardeal al ziarului „Argus”, Cluj; 26. Vladimir Ionescu, redactor al ziarului „Cuvântul”, Bucureşti; 27. Virginiu St. Iosif, redactor al ziarului „România”, Bucureşti; 28. Ion Istrate, redactor al ziarului „Apărarea Naţională”, Bucureşti; 29. Al. Lupeanu, redactor al ziarului „Unirea Poporului”, Blaj; 30. V. I. Moldovanu, redactor al ziarului „Clujul”, Cluj; 31. Vasile Munteanu, redactor pentru Ardeal al ziarelor „Dimineaţa” şi „Adevărul”, Braşov; 32. Voicu Nişescu, redactor al ziarului „Gazeta Transilvaniei”; 33. Ion Ordanu, redactor al revistei „Plugarul Lumina”, Orăştie; 34. Leonard Paukerow, redactor pentru Ardeal al ziarului „Rampa”, Cluj; 35. Şt. Paul, redactor pentru Ardeal al ziarului „Cuvântul” Cluj; 36. Cezar Petrescu, redactor al ziarului „Cuvântul”, Bucureşti; 37. H. Petra-Petrescu, redactor al revistei „Transilvania”, Sibiu; 38. Ion Petruca, director al ziarului „Consum”, Cluj; 39. Septimiu Popa, redactor al ziarului „Infrăţirea poporului”, Cluj; 40. J. Paleologu, redactor al revistei „Ţara Noastră”, Cluj; 41. Virgil Popescu-Râmniceanu, redactor pentru „Ardeal” al ziarului „Indreptarea”, Cluj; 42. Mihail Em. Procopiu, redactor la ziarul „Patria”, Cluj; 43. Valeriu Puşcariu, redactor pentru Ardeal al ziarului „Cuvântul”; 44. Al. Rioşeanu-Dolj, redactor al ziarului „Cuvântul Banatului”. Timişoara; 45. Dr. Alexandru Russu, redactor al ziarului „Unirea”, Blaj; 46. Gh. Stoica, redactor al ziarului „Patria” Cluj; 47. Horia Teculescu, redactor al ziarului „Alba Iulia”, Alba Iulia; 48. Isaia Tolan, redactor al ziarului „Cuvântul”, Bucureşti; 49. D. Tomescu, redactor al revistei „Ramuri”, Cluj; 50. Gh. Tulbure, directorul revistei „Cele trei Crişuri” pentru popor; 51. Şt. Vlădescu, redactor al ziarului „Nădejdea”, Timişoara; 52. Vasile Vlaicu, director al „Revistei Economice”; 53. I. Folea, redactor al ziarului „Târnava”; 54. Lucian Bolcaş; 55. Dr. Valer Branisce; 56. Aurel Ciato; 57. C. I. Codarcea; 58. Radu Dragnea; 59. Aurel Gociman; 60. Iustin Ilieşiu; 61. Laurenţiu Luca; 62. C. Măgeanu; 63. Adrian Maniu; 64. Ion Montani; 65. Ecaterina Pitiş; 66. Ghiţă Pop; 67. Constantin Savu; 68. Iosif Schiopul; 69. I. U. Soricu; 70. Aurel Vasilescu; 71. Iuliu Maior, redactor al ziarului „Unirea poporului” Blaj.

MEMBRII STAGIARI :

1. D. Anastasiu, redactor al revistei „Viticultura”, Arad; 2. Pr. I. Bârlea, redactor al „Gazelei Maramureşene”, Sighetul Maramureşului; 3. Petre Băneanu, redactor al revistei „Ţara Voivozilor”, Făgăraş; 4. Ion Chirvasie, redactor al ziarului „Gazeta Ţăranului”, Timişoara; 5. I. Deleu, redactor al ziarului „Gazeta de Duminică”, Şimleul Silvaniei; 6. Nic. Gr. Diac, redactor al ziarului „Târnava”, Dicio-Sân-Mărtin; 7. Căpitan I Ioan (Vladimir Nicoară) redactor al ziarului „Infrăţirea Poporului”, Cluj; 8. N. Ionescu, redactor pentru Ardeal al ziarului „Adevărul”, Cluj; 9. Andrei Popovici, redactor al ziarului „Târnava Mare”, Sighişoara; 10. I. B. Sima, redactor al revistei „Epoca de Aur”, Cluj; 11. Gh. Vornic, redactor la „Gazeta Maramureşeană”, Sighetul Maramureşului; 12. Tiberiu Vornic (Oprea) redactor pentru Ardeal al ziarului „Universul”, Braşov.

Câteva amintiri

de
ION GORUN

Ca adolescent, în casa părinților mei, am cunoscut ziarele cari apăreau atunci „în Austro-Ungaria“, și a caror limba a fost atât de scărmanată de Titu Maiorescu („Limba română în jurnalele“ etc.) Acestea erau „Federațiunea“ din Budapesta, „Albina“ din Viena, pe cari le redactau Alexandru Roman și Vicențiu Babeș, venite în urma „Gazetei Transilvaniei“ a lui George Bariț. Alexandru Roman, pentru articolele lui din „Federațiunea“, a fost condamnat de justiția maghiară la un an de închisoare, în care timp în mod benevol l a înlocuit deputatul Dr. Ios. Hodoșiu, neuitatul meu părinte. Noi, copilandri încă, nu eram desigur în stare să prețuim articolele politice din acele ziare, și răsfoiam mai bucuros „Foaia pentru minte, inimă și literatură“, care apărea ca supliment al „Gazetei Transilvaniei“ și chiar „Familia“, „foaie beletristică“, începută de Iosif Vulcan prin 1865, sau „Gura Satului“, gazetă umoristică întemeiată de acelaș. Din „țară“ aveam „Românul“ lui C. A. Rosetti; — ziarul fiind la un moment oprit de a mai intra în Ungaria, deputatul Dr. Ios. Hodoșiu a făcut în Camera din Budapesta o interpelare, care a avut soarta știută a interpelărilor: răspuns evaziv și trecerea la ordinea zilei. Câtva timp C. A. Rosetti a trimis „Românul“ părintelui meu în plic închis și tipărit înadins pe hârtie subțire; acea colecție, dacă mai există, ar putea fi interesantă, pentru istoricul presei române. Mai târziu, Rosetti a găsit subterfugiul de a trimite „Românul“ ‘peste Carpați sub titlu

schimbat: „Unul pentru altul“, în care se cuprindea și o aluzie prea fină pentru cenzura maghiară. Mai târziu, când intrarea ziarelor din țară era oprită pe capete de către autoritățile ungurești, sistemul a luat o mare extensiune și ziarele din București ne sosiau subț cele mai feliurite titluri, schimbate adesea dela o săptămână la alta.

Astfel ziarul „Națiunea“ al lui Dumitru Brătianu (fratele mai mare al lui I. C. Brătianu) la care mi-am continuat ucenicia gazetărească, începută la vârsta de 18 ani la „Poporul“ lui N. Bassarabescu, elevul predilect al lui Cezar Boliac, — se trimetea sub titluri pentru varierea cărora ne stătea la ușoară dispoziție întreg vocabularul limbii române. — Mai greu a fost cu „Unitatea națională“ a lui George Secășianu, gazetă franc irredentistă, la care am colaborat de asemenea; atunci, în desperarea de cauză, Secășianu a trimis, prin inimosul Droc-Bănciulescu și alții, acele faimoase **manifestații roșii** împărțite în Ardeal, și a căror consecință a fost expulzarea din țară — cerută dela Viena — a lui Secășianu, Ocașanu, Droc-Bănciulescu, Corneanu la cari s'a adăogăat acea a lui N. și Al. Ciurcu, tatăl și fiul, acesta din urmă întemeietor și director al ziarului naționalist în limba franceză „L'Indépendance roumaine“, cu toate că aceștia n'aveau aface nimic cu „manifestele roșii“. Era aniversarea de o sută de ani a revoluției lui Horia.

În gazetăria noastră din Ardeal se producea o schimbare, determinată de influența literar culturală a lui Titu Maiorescu. Când el scria împotriva „limbii jurnalelor din Austro-Ungaria“, i s'a răspuns că acestea sunt lucruri de nimic față de lupta politică ce acele jurnale o purtau. „Satul arde, baba se piaptână“... Totuși, această pieptănătură, adică importanța ei, a fost recunoscută de generația mai nouă a unor tineri studiosi universitari ardeleni, concentrați atunci la societatea academică „România Jună“ din Viena. Acolo a fost pepiniera, de unde au pornit susținătorii curentului nou, și 'n ce privește gazetăria ardeleană.

Această gazetărie nu începe însă cu „Tribuna“ din Sibiu, cum se pare că îndeobște se crede. Mai înainte a apărut „Orientul latin“ la Brașov, scos de frații Aron și N. Densușianu, prim-redactor fiind Teofil Frâncu, om de legi și de condei, care mai târziu a pribegit în București, unde a rămas, printre prieteni și cunoscuți, ca un **tip**, atât prin temeinicele-i cunoștințe multiple, cât și prin stăruința-i de a persista în pronunția lui **moșească** de acasă. Părții literare a „Orientului latin“ i-a dat un prețios concurs profesorul Ion Al. Lapedatu, a cărui limbă curată literară era pe vremea aceea o revelațiune. Uitat fără de vreme.

Nici n'a fost „Tribuna“ **înființată** de Ioan Slavici. Acest mare scriitor a fost chemat să dirijeze foaia, — dar întemeietorii ei au fost aceia, cari mai dinainte se grupaseră în jurul unei „Foițe a Telegrafului Român“. Erau aceștia frații Aurel și Eugen Brote, redactorul „Telegrafului“ N. Cristea apoi A. Bechnitz, profesorul D. Popovici-Barcianu, —

cari se vedeau prea strâmtorați în „Foița“, văzută de altfel cu ochi răi de mitropolitul de atunci.

Despre Bechnitz mi-a rămas o amintire ce nu pot s'o uit. Par'că-l văd în redacția „Tribunei“, plimbându-se în sus și-n jos — nu l-am văzut niciodată șezând pe scaun — și dând îndrumări și explicații. În redacția „Tribunei“ nu era nevoie de „Lexicon de conversație“, — Bechnitz îi ținea locul, le știa pe toate, — numai lui George Coșbuc nu putea să-i dea îndrumări, fiindcă acesta repede își lua pălăria și o ștergea în hoinărelile lui poetice. Septimiu Albini, el însuși un fel de dicționar enciclopedic, zămbia și primia **indigetările** lui Bechnitz fără să discute, pe când într-o odăiță alături Slavici aprindea o țigară dela alta, și nu îndrepta nimic în manuscrisul lui, ci dacă i se părea că nu nimerise bine o frază, rupea fila și începea alta.

Slavici ar fi voit să mă opriască la „Tribuna“, — dar nu s'a putut, din cauza unor încurcături militare, cam la fel cu acelea ale lui Coșbuc. În amintirile lui despre acesta, Ioan Slavici spune că odată i-a dat un concediu, ca să se ducă la Năsăud să-și aranjeze situația militară. Însă la Copșa-mică, s'a întâlnit Coșbuc cu Gorun, au pornit într-o discuție despre limbă, și s'au pomenit amândoi la Blaj, unde au continuat-o. Coșbuc a rămas cu situația-i militară nelămurită, cași Gorun. Mai târziu s'au întâlnit amândoi la București.

Să mi se ierte aceste amintiri cam descusute. Am colaborat **mult** pe urmă la ziarele noastre, „Tribuna“, „Românul“ din Arad. — de cele mai multe ori în mod anonim; — dar despre acestea las' să vorbiască alții.

Vina acestor divagațiuni să o poarte tinerii mei confrăți, cari mi au cerut „un articol pentru Almanahul Presei române din Ardeal“, — articol pe care nu puteam să-l refuz, ca „membru de onoare al Sindicatului“. L-am dat așa, ca simple amintiri, fără o documentare, pentru a cărei migăleală n'am niciun îndemn firesc. Poetul a covârșit întotdeauna la mine pe gazetar. Dar gazetarii rămân pentru mine confrății pe cari îi stimez și îi iubesc.

Amintiri redacționale

de P. S. SA ROMAN CÎROGARIU,

episcopul Orăzii Mari

Toată nădejdea neamului românesc din Ardeal era depusă în „Dumnezeu-Bunul” și „milostivul-împărat”.

„Dumnezeu-Bunul” asculta rugăciunile noastre și prin Biserica sa a ținut viu sufletul românesc, „Milostivul împărat” însă își muta cortul mărturisirii habsburgice când la unguri când la noi. La unguri când le storcea buget pentru războaie, la români când le lua feciorii pentru războaie și pentru cele multe

biruri de sacrificiu pentru „milostivul împărat”.

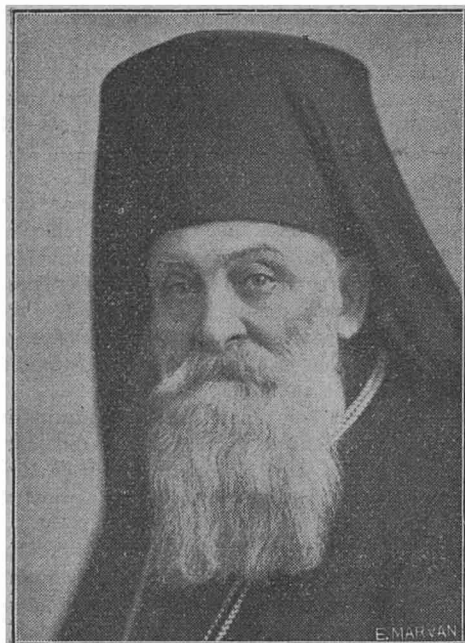
Când avea nevoie de unguri, adresa câte-o proclamație „către națiune”, căci ei erau națiunea politică; când avea nevoie de totalitatea naționalităților se adresa „către popoarele mele”. În cazul prim băteau ungurii din pinteni; în cazul al doilea săream noi în foc pentru „milostivul împărat”. Cu alte cuvinte, pe noi ne ținea în frâu prin unguri, iar pe unguri prin noi.

Așa se frământa aluatul politicii habsburgice, sintetizată în doctrina: divide et impera.

Eram împărțiți pe căprăriile arhiducești. Ungurii de pildă, aveau pe arhiducele lor Iosif, noi pe Reiner, ca să avem cine să bată pe umeri și pe bravii români. Mai în urmă ne giugiulea arhiducele Ferdinand pe obiectivul „Gross-Oesterreich”-ului.

Dinasticismul nostru însă se stingea zi cu zi. Mai ales după refuzul Memorandului urmat de infundarea temnițelor dela Seghedin și Vaț cu dinasticul comitet național. În definitiv, Budapesta a devenit centrul politic al dinastiei și noi extrădați ungarilor „auf Gnade und Ungnade”.

Suprafața politicii noastre însă era tot cea tradițională, dinastică. Vechi ziarști, cu temnițele politice în spinare o dădeau înainte cu nădejdea în

„împărat”, că așa era și cuvântul de ordine din București, care pentru noi era poruncă. Ioan Russu-Șirianu, de atâtea ori osândit în numele majestății sale regelui Francisc Iosif I era tipicul reprezentant al așa numitei politice tradiționale.

După ce sancționase regele Francisc Iosif legea Apponyiană din 1907, apare în „Tribuna” din Arad un prim articol în care se spuneau cam următoarele: „Și dacă ne-ar scoate Francisc Iosif limba din gură, noi tot dinastici vom rămânea, pentrucă știm că în suflet e cu noi și a cedat numai forței majore a împrejurărilor.”

Agitat de acest lapsus al politicii tradiționale, mă duc în redacție. Russu a scris articolul, — mi se spunea, — ce să facem?

Russu nu venise în acea zi la redacție și nu era timp de pierdut, reparația trebuia să urmeze în numărul următor. Scrisei un comunicat laconic, ca primul articol din numărul de ieri nu reprezintă vederile ziarului. Comunicatul acesta a supărat din cale afară pe bietul Russu, și altminteri bolnavicios, și îmi făcea imputări de ce n'am lăsat să revină el la articol și sa-i dea o interpretare rectificatoare, căci recunoștea însuș că a trecut peste limita îngaduită de politica noastră tradițională. M'a costat multa truda sa-l liniștesc, că interpretările nu ajung pentru a pune la punct acea fatală declarație, ca noi ne subordonăm limba vreunei puteri discreționare, fie aceea chiar dinastia.

Prietenul meu, ce e drept, s'a liniștit, dar n'a uitat dezavuarea și mereu îmi imputa ce brutal am fost cu el. — „Dar tot nu atât de brutal cum erai tu, când lasai să ne scoată și limba din gură „milostivul”, îi ripostai eu, cu toată dragostea ce aveam pentru el.

La doi ani după aceasta, apare „Tribuna” în ziua împaratului fără a lua notă măcar de onomastica „milostivului”. Ziarele ungurești îl prea mareau în ditirambe și tunurile bateau salvele de onoare. Ma duc iar în redacție. — „Dar unde a rămas însemnarea zilei?” întreb, caci are aparența unei demonstrații. Băeții râd cu satisfacție, că nu s'a aflat nimeni în redacție sa scrie un articol pentru împărat. — „Bine, bine, băeți, dar mă gândesc că tot era bine să fi fost Russu acasă”. Greva aceasta omagială a transpirat și în cercurile ziariștilor unguri, cari făceau haz de ea. — „Halal și de dinasticismul vostru”, spuneau la ai noștri. Gazetarii se înțeleg între ei.

Uite așa ajunsese sincerul nostru dinasticism habsburgic de odinioara, un balon tactic până am făcut acel minvnat schimb de dinastie, care astăzi este a noastră și trăește în fiecare suflet român, care a văzut în timp de luptă pe viteazul, iar în timp de pace pe înțeleptul Rege al țaranilor și al nostru, cărturari fii ai țaranilor.

Parola: „prin porțile împărătești” s'a schimbat prin noi înși-ne“. Din multe câte toate atitudini, ne-am ales cu dojana regelui Carol, că: „Tribuna” nu face politica mea”, după aceea cu pacea lui Stere, cu căderea și învierea.

Așa au dispărut regii asupritori habsburgici ca să facă loc Regelui țaranilor.

„VACA NOASTRĂ...”

— AMINTIRI DIN ZILE GRELE —

de dr. Valeriu Branisce

Era pe la mijlocul lunei Februarie 1918. Din temnița curții marțiale de honvezi din Seghedin am fost dus sub escortă la temniță „filială” a Tribunalului unde reținuse comisariul regal de honvezi mai multe celule pentru preveniții săi mai primejdioși. Urcasem strămele scări ale celor trei etaje, ca să antișambrez în fața ușei strajameșterului, care avea să mă iee în primire. Lângă mine un păzitor cu baioneta trasă pe pușcă își petrecea vremea hărțuindu-mă, ba să stau locului să nu mă razim, să nu fluer, să nu privesc în dreapta sau în stânga, înjurând din când în când, par’că eu eram de vină, că din câte ocupațiuni sunt în lumea aceasta, el n’a găsit una mai bună decât a face pe gardianul de temniță.

Strajameșterul, care scria lăsa anume să aștept între asemenea condiții în fața ușei lui, era domn mare, el era, după cum ne-a spus-o adesea mai târziu „domnul și dumnezeul nostru”... Ne lăsa anume să așteptăm astfel, ca nu cumva să ne închipuim că e lucru ușor a ajunge în fața atotputerniciei sale. Și cum așteptam, iată că se deschide ușa dela scări, pe cari le urcasem și eu, și pe un moment se oprește în față-mi amicul Ion Clopoțel, care venia cu un pachet în mână, însoțit de alt gardian. Dar acesta nu-i dă răgaz să mă salute, ci îl împinge înainte pe un coridor, unde oprindu-se în fața unei uși, pe care dispare Clopoțel, aud cum scârție cheile în zăvoare și apoi plecându se gardianul la o ferestruică a ușei, aud cum zice:

— Numai aceasta nu!

Gardianul dispare. Evident că Clopoțel ceruse ceva dela el și acesta era răspunsul.

Și cum privesc dealungul coridorului pe unde dispăruse Clopoțel, văd o serie de uși la fel, iar în fața lor soldați cu pușca la umăr, la anumite distanțe unul de altul.

Multe întrebări năvăliau prin creeri-mi frământați, dar n’am întrebat nimic, ca să nu-l derangez pe gardianul de lângă mine, care era destul de plictisit că l-am urmărit cu ochii pe Clopoțel, a cărui prezență aici m’a surprins tot atât de mult, cum pare a-l fi surprins pe Clopoțel vederea mea.

Din acest moment am început să urmăresc și scrutez cu mare luare aminte totul din jurul meu și în curând am simțit clar cum suflă și răsuflă de după fiecare ușă zăvorită ființe omenesti, candidați de spânzurătoare ca și mine. Simțiam cum se umflă lungul coridor de energiile reținute ale celor de după uși ca și ale celor din fața ușilor și mi-se părea că lungul coridor începe să se 'ncovoie și înalțe de atâta putere și dor de viață, ce clocotea dealungul fără nici o supapă. Așteptam ca totul să sară în aer și să se fărîme în miriade de bucăți.

Aveam senzația unui manometru, concentrând în mine întreaga tenziune, ajunsă la punctul suprem, din juru-mi când se deschide brusc ușa din fața mea și un glas aspru ordonă să intru. Și nici nu mi-am dat bine seama că ce se petrece cu mine, când păzitorul dela spate m'a și împins peste prag, luând apoi poziție cu călcăile lipite și pușca la picior, stând smirună ca în fața unui înalt **areopag**. Eram uluit în conștiința deplinei mele nimicinicii, toată tenziunea dispăruse, lăsându-mă fără nici o împotrivire pradă grelelor insulte, spuse la aparență cu aer de bunăvoință. Nu mai eram „domn” și nu mai aveam drept la nici un titlu, ci eram un bătrân scelerat incorigibil, care după ani petrecuți prin temnițe, nu că nu m'am îndreptat, pentru că „din căine nu se face slănină”, dar nici n'am învățat atâta viclesug ca să mă știu feri a mai veni în conflict cu legea. Câți oameni de nimic știu să se păzească și umblă liberi ca „domni mari”, eu însă m'am prins iarăși — nu știu a câta-oară — pe cleiu ca o vrabie proastă etc, etc. În sfârșit pufnind energic fum puturos din o lulea lungă și scuipând din când în când peste masa la care ședea, tot în același colț al camerei, mi-a luat signalmente și m'a despoiat de tot ce aveam asupra mea. Nu mi-a lăsat nici ciasornic, nici creion, nici măcar un colț de hârtie, nimic, dar absolut nimic. Așa am fost condus coridorul dealungul, împins într-o celulă goală și nici nu m'am oprit bine, când au ziam cum scârție în urma mea cheile grele în zarurile ruginite.

Fără voie m'am uitat la masiva ușă de fier, ce s'a trântit și zăvorit în urma mea, apoi încetul cu încetul cu o profundă sfială, par'că mă temeam de surprize neplăcute, am început să privesc în jurul meu. Pereții erau proaspăt spoiiți, dușumelele cam uzate miroseau încă a umezeală, evident că dimineața au fost spălate, uitând băltoace de apă pe locurile mai scufundate ale dușumelei. În fund sub gratiile de fier ale unei fereștrici oarbe de sub streșină se afla o construcție de fer, un sistem de „pat”, anume inventat pentru temnițe, cuprinzând o saltea de paie îndoită și perină de paie, acoperite cu o procoviță groasă de Brașov, cam ca acoperitoarele de cai uzitate la noi. Ziua se încheia acest pat, prezentând imaginea unui cub cu picioare, ca să nu poată fi utilizat peste zi, seara după-ce suna clopoțelul de culcare, eram dator să-l deschidem și stând la căpătăiu să așteptăm „ronda” de sară. Pe acest pat aveam să ne petrecem nopțile, lungile nopți, în

întineric beznă, strălăiat din când în când de raza orbitoare a felinarului de control, proiectată prin ochiul uşei de fier, spre a se convinge că nici n'am fugit şi nici nu ne-am sinucis încă, pentru că aici încercarea de evadare şi de sinucidere era mai sever oprită şi mai aspru pedepsită.

Nu ştiu cine mi-a fost înaintaşul în această cameră, dar marea pată de sânge de pe salteaua de paie da mult de gândit.

Afară de pat, mai erau în colţuri hărdăul de fecalii, din fier ruginit cu capac strălucitor de tinichea, un ciubăr cu puşină apă pe fund, o doniţă cu un păhar de tinichea, un fâraş de carton şi o mătură de nuiele roase. Iar pe perete un mic dulap de lemn, la a cărui parte inferioară erau aplicate două cuie de lemn, bag seama un fel de garderobier. Iar ca tablou pe perete era explicat: regulamentul de comportare în temniţă. Toate obiectele aceste purtau N-rul 14, numărul celei în care mă aflam. Atât!

Şi cum stam şi priveam în juru-mi, fără a cuteza a atinge vreunul din obiecte, într'una dam cu mâna când să scot ceasornicul, când tabachiera şi mă cutremuram la conştiinţa lipsei. Toate buzunarele erau goale-goluţe. Mai greu am suportat lipsa ceasornicului. În a 200-azi a reclusiunii, ca şi în ziua primă, căutam inconştient ceasornicul în buzunar.

Şi să nu ai nici o lectură, şi să nu poţi scrie un şir, tu gazetar care ai trăit o viaţă cu ochii fugind pe litere şi cu condeiul între degete! Şi totuşi am avut lecturi. Sub spoiala albă a păreţilor am descoperit răvaşe sgăriate cu unghia, nume necunoscute, sentenţe numărătoare de zile şi luni petrecute aici, înjurături la adresa gardienilor, batjocuri, plângeri isvorite din dorul de libertate şi din foame, grozavul flagel al temniţei. Şi rând pe rând desluşeam literă după literă, vorbă după vorbă şi am avut ce ceti, palimpsesturile atâtor tragedii ale vieţii.

După 8 zile am primit voie să cetesc lectură cenzurată, mai ales din aşa zisa bibliotecă de casă a temniţei, tratate de grădinarit, despre stârpitul omizilor, despre insectele stricăcioase pădurilor şi alte de aceste. După 6 săptămâni am primit şi o mescioară cu un scăunel cu dreptul de a scrie şi după trei luni mi s'a dat voie să fumez, 6 ţigări la zi, şi după 8 luni şi jumătate mi s'a acordat şi dreptul de a primi ceasornicul, dar această voie a venit prea târziu!

La început izolaţi ermetic abia ajungeam să ne vedem la mare distanţă, când ne scoteau la plimbare în umeda curte a temniţei, împănaţi cu sentinele, aşa că mi-a trebuit mai bine de o săptămână până ce am reuşit să ştiu cine-mi sunt soţii de suferinţă: Ion Clopoţel, Adrian Oţoiu, directorul Bucurescu, părintele Raica, profesorul Dr. D. Manu, preotul Dr. Zaharie Pop, cunoscând eu de mai nainte numai pe cel dintâiu... cu toate că eram implicat cu toţii în acelaşi proces de înaltă tradare, de spionaj şi de înţelegere cu duşmanul...

Deși neconținut asigurați că furcile ne așteaptă, simțeam dela o vreme — mai ales din Iunie încoace, după catastrofa de pe Piave a armatei austro-ungare — cum slăbește zi cu zi asprul regim dela început, până ce în August nu mai avea soldați să ne păzească individual și a fost silit să ne treacă în pușcăria dela Csillag, unde vre-o 20 de oameni aveau să păzească peste 300 de întemnițați.

Acum puteam comunica între olaltă, puteam să ne plimbăm împreună, sub paza unui soldat care mai mult dormita decât avea grijă de noi, puteam povesti, râde, cânta, eram la largul nostru între zidurile temniței. Și din multele anecdote povestite una îndeosebi ne-a părut foarte sugestivă.

Ci-că granciu sta la gura cortului și vede din depărtare cum vine tai-so aducând în spate pielea vacii. Și strigă granciu către mă-sa, care își făcea de lucru în cort:

— Mamă, mi-se pare, mi-se pare că nu e bine cu vaca noastră!

— Ce spui măi afurisitul?!

— Văd pe tata cum îi aduce pielea în spinare!

Noi dintre zidurile temniței vedeam mai bine decât cei de afară cum pe zi ce merge slăbește frontul, scade disciplina în armată și se înmulțesc semnele de disoluție.

Nu mai erau soldați cari ne păziau cu ochii în patru, aceștia au dispărut de mult. Au venit apoi glotașii, cari adormiau răzimați de pușcă, acum erau de serviciu la noi foști prizonieri din Rusia, veniți acasă după pacea din Brest-Litowsk, cari făceau acum cauză comună cu întemnițații. Zadarnice erau toate eforturile de a susține disciplină cu aceștia. Când i-au adus acasă din Rusia, li s'a promis că nu mai au să facă „servit“ la armată și după ce i-au lăsat o lună pela vetrele lor, au fost din nou înrolați. O spuneau în gura mare, că ei nu se mai bat, că dacă-i duce pe front depun armele și din ei s'au molipsit și cei-ce n'au fost prin Rusia.

Fiecare semn nou de disoluție era salutat de noi cu bucurie, pentru-că vedeam cum se apropie cu pași gigantici ceasul cutropirei generale, care ne aduce mult ahtiata libertate.

Devenise vorbă volantă:

— Mi-se pare, mi-se pare că e rău cu vaca noastră!

Era vorba convențională pentru constatarea unei noi slăbiri a disciplinei, a unui nou simptom de disoluție.

Mai târziu trăgeam numai cu ochiul și aceasta însemna, că „e rău cu vaca noastră“ și toți ne înveseliam. Nu ne păsa că zile dearându-l nu mai aveam pâine și trăiam numai cu apă, pe care de multe-ori cu mare anevoie o primeam. Toate aceste nu contau.

Eram veseli și plini de încredere în viitor, pentru-că fie-care zi ne aducea tot probe noi, că-i tot mai rău și mai rău cu „vaca noastră“.

Intr'o seară pe la mijlocul lui Septemvrie intră în celulă ca de obicei „rondul”, ca să cerceteze de n'am pilit gratiile dela fereștrui, de n'avem arme, foc etc .etc. Doi soldați cu sergentul au intrat în celulă și alți trei cu armele încărcate aveau să stee în fața ușei și pe când sergentul controla cu mare luare aminte gratiile, îmi dă un soldat pe furiș cel mai proaspăt număr din ziarul lui Hatvany („Pesti Naplo”) care aducea pe acea vreme cele mai noi știri cu evidentă simpatie pentru Ententă. O singură privire asupra titlurilor mari și înțeleg că Franchet d'Esperey a spart frontul bulgar, că diviziile bulgare parte se predau, parte părăsesc frontul și că sârbii pornesc să-și reocupe țara părăsită de aproape trei ani...

O singură privire și'n momentul următor zărisem printre soldații din fața ușei, luând-o pe coridor tocmai la ușa zăvorită a celei, în care erau acum împreună dr. Man cu Clopoșel. Pela ei trecuse deja rândul și cum privesc prin gaura de control a ușei, îi văd în semiîntuneric pe fie-care întins în pat, discutând a lene.

Cu gura la această gaură de control, strig abia răsuflând:

— E rău cu vaca noastră!

Amândoi sar din pat ca mușcați de șarpe, neștiind de unde vine acest glas pe întuneric:

— Ce-i?! — Ce-i?!

— Frontul bulgar spart, Bulgarii se predau, în două săptămâni sunt Sârbii aici!

Amândoi dau năvală asupra ușei, recunoscând glasul meu. Dar eu mă înapoiasem deja. Și curios, nici un soldat n'a remarcat dispariția mea, nu m'a oprit, nu mi-a zis nimic. Totul era opera unei clipe.

Sergentul constatând că gratiile sunt bune, că totul este în ordine, a trecut cu „rondul” mai departe, a zăvorit ușa. Noi însă n'am închis un ochiu până dimineața. Abia așteptam să se deschidă ușile de fier, să ne vedem, să ne spunem multe și să ne bucurăm împreună.

După două săptămâni am fost liberi.

Când în fața porții temniței ne-am despărțit, luând-o fie-care spre ale sale, ultima vorbă a fost:

— Trăiască vaca noastră!

CÂTEVA RÂNDURI

De N. Iorga

N. IORGA

Între minile zile de azi
e unirea materială a preri
minuște din ardor.

Datorită unii mai elementare
care în foile minuste, din care
sunt pături, se tipăresc cu
vase unor legte politice sunt
prin curând, și pe ni în la
mivelul unor elocute năpuri
și cultural amănunțite de geologie
culturală și care poartă și
clara intenție.

He e vremea pierdută,
dar deficiatul de septe uni
tebure în deplină în deplină
cuprindând o vor permițe.
N. Iorga

Începuturi ale ziaristicii românești în Ardeal

de

Al. Lupeanu-Melin,
directorul „Unirei Poporului” din Blaj

Prumele încercări de-a scoate ziare românești în Ardeal s'au făcut pe la sfârșitul secolului XVIII. Și e ușor de înțeles că, între împrejurările de-atunci, o izbândă nu putea fi asigurată, cu toate silințele repetate ale unei personalități ca Molnár-Pinarul însuși.* Noroc deosebit n'au avut nici străduințele lui Carcalechi, care, după opt ani de trudă, abia poate să înjghebeze la 1829 o rară „Bibliotecă Românească”, a cărei viață e destul de scurtă și de neînsemnată. Timpurile nu erau încă prielnice pentru începuturi atât de avansate.

Norocul favorizează mai mult pe inițiatorii din Principate. În același an cu „Biblioteca” lui Carcalechi apar, cu mai multe sortiri de izbândă desigur, și „Curierul românesc la București” și „Albina românească la Iași”.** Un fapt foarte îmbucurător acesta și de covârșitoare însemnatate, care dă puternicul îndemn, ca încercările de-a creia o ziaristică românească și pentru Românii din Austro-Ungaria, să fie reluate și duse la sfârșitul mult dorit.

Centrul vieții culturale românești din Ardeal, la începutul secolului XIX, măcar într-o formă oarecum oficială, era Blajul cu școalele lui și cu cărturarii mulți pe cari îi avea. Adevărat că „luceferii” atât de fructuoasei „școli ardelenene” se risipiseră prea curând, ca să moară în jalnică pribegie, dar o altă mare personalitate se ivește în orașelul dela Târnave, care va continua să mențină aureola de strălucire a Blajului cultural. Este **Timotei Cipariu**,*) ale cărui multiple merite pentru cultura națională nu sunt încă îndeajuns cunoscute.

*) Lupaș: „Un capitol din istoria ziaristicii românești ardelenene”, Sibiu, 1906, p. 5.

) Iorga: **Istoria literaturii române în sec. XIX, vol. I, p. 114.

*) Felul său de a-se iscăli era așa: **Cipariu**, dar se citea și se rostea: **Țipar**. Așa-i zic și până astăzi bătrânii Blajului, cari l-am cunoscut.

Nicăiri în Ardeal „Curierul românesc al lui Eliade nu este citit cu mai multă râvnă și plăcere, decât tocmai la Blaj. Cel dintâi abonat al „Curierului“ e Cipariu însuși, care nu înțelege să fie avar cu slova mărunță și sprintenă de peste Carpați, ci filele soliei frățești trec și la colegii profesori. Ba trec și la tinerii seminariști dela „Bunavestire“, — Cipariu le era profesor și prefect de studii — cari le sorb cu adevărat, cum se soarbe o adiere inviorătoare, de mult așteptată primăvară! „Curierul“ din Țara Românească făcea adevărate sărbătorii la Blaj, pe la 1830—36, când Cipariu era în cei mai frumoși ani ai tinereții sale și știa să trezească atâta entuziasm pentru tiparul românesc.

În curând Timotei Cipariu ajunge să conducă însuși o tipografie,**) vechea tipografie blăjană, pe care o scoate din ruina și o reface, înzestrând-o cu cele mai moderne scule ale vremii.*) Și el, care vedea câtă înflăcărare spre celea bune poate să nască în inimile însetate de învățătură ale tineretului o gazeta, s'a gândit și la întreg poporul românesc din Ardeal, căruia ar fi timpul să i-se facă, cât mai neîntârziat, o mare binefacere, soră cu mântuirea. Cu atât mai vârtos, că filele „Curierului“ rasbăteau destul de anevoie prin oficiile tricesimale dela graniță și nu puteau îndestula un popor întreg, ca cel din Ardeal, care-și avea și durerile și nevoile lui aparte. În convorbirile pe cari le are Cipariu mai ales cu doi dintre cărturarii tineri ai Blajului, cu Barițiu și cu Ioan Rusu, chiar acolo, lângă teascurile de lemn ale tipografiei, între „coastănele“ cu buchi bătrâne și cu litere latinești de proaspătă tăietură, ideea unui organ românesc pentru Ardeal reînvie și rămâne fixată în aluat bun.** Asta era încă înainte de 1836. Deci, gândul, întrupat peste un an la Brașov, de-a da Ardealului cel dintâi ziar românesc, s'a plămădit la Blaj, în creurul lui Cipariu, în tovărășie cu bunul său prieten Barițiu și cu Ioan Rusu, autorul „Icoanei Pământului.“

Blajul era însă de multă vreme luat la ochi ca un cuib primejdios pentru interesele stăpânilor. Și se exercita cea mai severă cenzură și asupra inofensivelor cărți de slujbă bisericească, ce apăreau în vechia tiparniță „privelegiată.“ Prin urmare, orice încercare de-a scoate aci un ziar românesc, putea fi considerată dintru început ca infructuoasă. N'ar fi riscat poate, nici episcopul Leményi, ca tânăr arhiepiscop, a mijloci o îngăduință problematică. Astfel, gândul bun rămâne, deocamdată, încuiat în inimi și va căuta un prilej și un loc mai făgăduitor de reușită.

Locul s'a designat dela sine, printr'o întâmplare norocoasă, ori calculată anume? În anul 1836, în 16/28 Iulie, într'o zi de Joi, Cipariu pleacă în călătorie la București, însemnând în „jurnalul“ său de drum: „Bucuros aș fi să văz și Galațul, Târgoviștea și îndărăpt Râmnicul și Argeșul, dacă nu și Craiova, unde am un prieten. Inse acestea sânt numai doriri care nu mi-le pociu făgădui, să le văz toate de astă dată împlinite. Moldova și Iașul, Bucovina și Suceava etc. Vai, câte aduceri aminte de fapte eroice și tirănești, de mărire și de plângere amară! Când voi putea să le văz și pre acestea? Nu-mi ajunge timpul, și poate nici averea, ca toate acestea să le cercetez deodată.“ — Continuând, notează în Brașov, cu data de 3 August 1836: „Soț de călătorie îmi

**) Sematismul jubilar, Blaj, 1900, p. 73.

*) **Dosarul Tipografiei**, în Biblioteca Centrală Arhiepiscopozană din Blaj.

) **Dr. Ioan Rațiu în „Unirea“ din 1905 nr. 25, jubilar, după „Familia“ din 1876 nr. 6—8.

este fratele Cp. Baritz, cu carele cu atâta mai vârtos am fost a călători, cu cât dânsul este cunoscut pre aicea, și cu o cale am voit și Brașovul, aceasta cheie sau poartă a Terii românești a vedea“.*

În „cheia sau poarta Terii românești“ cei doi călători, cari aveau chiar și un fel de misiune oficială în Muntenia („librorum Valachicorum Typis impressorum distrahendorum causa“, spune scrisoarea de recomandatie a episcopului Leményi către „Suprema Armorum Praefectura“ din Sibiu**), se opresc mai multe zile și fac vizite „de curtenire“ la multe personaje românești din Brașov. Ba „spre cercetarea domnilor acelora, pe cari n'avusem norocirea a-i afla acasă“, nu pregetă a-și tocni dela „Tanoi“ o căruță la Arpatac, unde oamenii de bani gata ai Brașovului — Barițiu în jurnalul său**) le spune „fruntea neguțătorilor din Brașov“ — se găseau în vilegiatură la Borviz. Acolo află și pe **Rudolf Orghidan**, cu care, și cu Jipa și Juga cel bătrân „**multe am grăit și despre starea țerii românești, și despre caracterul ungurilor, sasilor și românilor, prea interesante.**“

Desigur în acestea „prea interesante“ grăiri i-a fost data lui Orghidan ideea gazetei, pe care acesta o și scoate la 1 Ianuar 1837, cu tipograful Gött și cu Barac. Credem deci, împreună cu Iosif Vulcan și cu Dr. Ioan Rațiu,* că „Foaia Duminecii“ a fost prilejită de vizita celor doi cărturari blăjeni la Brașov și Arpăcat. E memorabilă acea zi de 4 August n. 1836, când „**neguțătorii de substantive din Blaj**“, cum au fost porecliți, chiar de către brașoveni, descălii dela îmbinarea Târnavelor, pun la cale o „afacere“ cu ceilalți negustori, ai câștigului mai real și spornic. Afacerea, din punct de vedere comercial era, desigur, destul de riscată, dar negustorii Brașovului din acele timpuri, au avut destulă inimă și înțelegere, ca sa se lase convinși de marele câștig ce-l vor aduce neamului lor „substantivele“ biruitoare!... Hotărît, „Foaia“ dela Brașov s'a zamislit atunci, în acel sfat de doua feluri de „neguțători“, deopotrivă de idealști și unii și alții. Mai ales că, precum arată jurnalele de călătorie citate mai la deal, tinerii „neguțători de substantive“ din Blaj au avut mare trecere pretutindeni pe unde au umblat. În București de pildă, pe lângă discuțiile literare și politice, avute cu Eliade, cu colonelul Câmpineanu și cu alte mărimi ale timpului, ei asistă în ziua de 8/20 August la o „manevră“ a armatei, unde revista trupelor o face Prințul însuși.)*

Ce viață a avut „Foaia Duminecii“, se știe. Tot asemenea sunt cunoscute și eforturile și izbânda lui Gheorghe Barițiu cu gazetele lui, de mai târziu, la Brașov. Gândul nostru este însă să arătăm rolul lui Timotei Cipariu, ca întemeietor de gazete în Ardeal. Căci el, cărturar înflăcărat și metodic în stăruințele lui, nu putea să se lase fără gazetă proprie. Avea prea multe la inimă și prea multe de spus, ca să poată avea odihnă fără biruință. O idee făurită la Blaj își cerea și aici partea ei de înfăptuire.

Robit statornic de vechiul său plan, Timotei Cipariu izbutește în sfârșit, sa câștige și pe episcopul Leményi pentru ideea gazetei și, acesta, la 1 August 1838, întreprinde la guvernul ardelean pașii trebuitori pentru concesiunea necesara. O „preagratioasă învointă“ nu era însă un lucru ușor. Cauza ajunge până sus de tot, la curtea din Viena, care vrea să știe: cu ce scopuri și cine vrea să facă gazeta? Cine garantează cenzura?

* Timotei Cipariu: „**Jurnal**“, manuscriptul original în Bibl. Centrală din Blaj. Manuscriptul e cu chirile, având formă de caet, și cuprinde 40 de pagini, fără sfârșit.

*) Originalul în Bibl. Centrală, Blaj.

) „Caletoria prima în Muntenia**“, manuscript în Bibl. Centrală, Blaj.

*) „Unirea“ anul și numărul citat.

* „**Jurnalul**“ lui Cipariu. Și Iorga **Ist. lit. rom.** secolul XIX, vol. I. p. 299.

La acestea grave nedumeriri ale împăratului, Cipariu e gata să alcătuiască un „Planum et scopus Ephemeridum ecclesiastico-politico-literarium”,*) cari vor apare la Blaj. Planul e redactat la 11/29 Nov. 1838, corectat, transcris și înaintat la 17 Mart 1839, purtând iscălitura: „Nominе Directoris, Timotheus Cipariu m. p. Prof. Stud. Bibl. et Relig., Tipografiae Praef. et Redactor Ephemeridum primarius.”

Scopul gazetei, care va purta numele de „Nunciul” este: promovarea culturai morale și intelectuale a poporului românesc. Câștig societatea editoare nu dorește, Profitul eventual se va da pentru binele de obște. Foaia va avea două părți: una pentru pătura cultă, cu litere latine, și alta cu slove chirilice pentru popor. Se făgăduiesc: Studii de limbă firește,*) bucați beletristice și cunoștințe enciclopedice. De remarcat: Cipariu cere voie să se poată ceti de catre redactori foi din Valachia și Moldova!

Planul acesta, foarte frumos și bine documentat, pleacă la guvern, dimpreună cu informațiile și asigurările episcopului, în ziua de 13 April 1839. Dar concesiunea definitivă sosește abia după 6 ani, la 4 April 1845! În care restimp, pe tema cenzurii, se mai perândă încă multe hârtii, între Episcopia din Blaj și Guvernul transilvan. Aprobarea o dă Curtea însăși. O comunică însă guvernul**) și o însoțește de aspre îndrumări referitoare la redactare și, în deosebi, la felul cum are să se facă cenzura. În articolele ce se vor scrie, redactorul sub răspundere personală are „să incunjure toate acelea împrejurari, cari ar putea produce frecări între feluritele confesiuni, precum și între partidele cu interese potrivnice”.*) Cenzorul — Constantin Alutan, canonic — să fie cu ochii în patru la tot ce se scrie. Dar mai ales la gazetele „valahe” cari se aduc în patrie din „străinătate.” Și dacă ar observa, că acelea influențează cumva sub raport politic foaia dela Blaj, să se anunțe numai decât guvernul. Cetirea și abonarea foilor din Valachia și Moldova se permite, însă numai pe lângă „reversul” că acelea „cu alții nu se vor comunica”. Nimenia nu poate prin urmare, să le vadă și să le citească decât redactorii! Cenzura specială asupra acestei chestiuni și, în general, asupra tuturor gazetelor românești din cari s’ar inspira redacția, se concredre personal episcopului. Se ordonează și trimiterea alor două exemplare obligate, la adresa Cancelariei aulice transilvane.

Mai trec însă aproape doi ani și gazeta lui Chipariu întârzie. În acest restimp se dădeau ordonanțe peste ordonanțe în chestia gazetei. Se stăruie mai vârtos, ca nu cumva gazeta, care nici nu văzuse lumina zilei, să publice informațiuni privitoare la orândueli administrative, cari ar putea să încurce chiar și pe unii oficianți publici.**) Va să zică: Cipariu nici n’avea încă gazetă și ordonanțele îi împuiază capul!

În sfârșit, la 4 Ianuarie 1847, într’o zi de Sâmbătă, apare mult ahtiata gazetă! Ea nu păstrează numele cel vechiu de „Nunciul”, ci își zice, mai răsu-

*) **Manuscriptul complet** în Biblioteca Centrala din Blaj, dosarul: „**Ephemerides.**”

*) Cipariu „ține în pulpit o mulțime de manuscripturi mai mult filologice — mi se pare că multe și poetice — rodul geniului, dintre care unele împliniră cei nouă ani a lui Horație...” spune Barițiu în **Foaia pentru minte** I. p. 64. Citat la Iorga, **Ist. lit. rom.** sec. XIX, vol. I, p. 300.

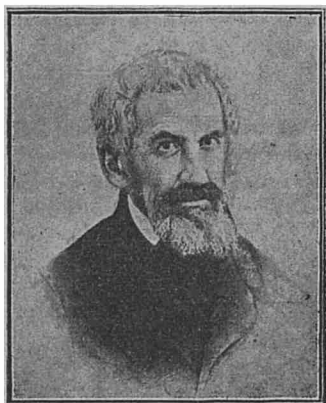
**) Guvernul transilvan către Epp. Leményi, 4 April 1845; hârtia orig. în Bibl. Centr., Blaj. Dosarul citat.

*) Traducere din originalul unguresc. — A. L.

*) „Az újságvizsgálatokhoz 445.846 Eln. szám alatt kibocsátott intézmény másolatja”, o circulară în manuscript, Bibl. Centr., Blaj.

nător și mai frumos: „**Organul Luminării.**” Foaia, tipărită frumos, chiar elegant, cu litere latine, pe hârtie albă, foarte bună, e precedată de-o „Programă la Organu, gazetă baserecească, politică e literaria”, pe care o semnează: „**Răspunzător T. Cipariu can [onice] și „Colaboratori ai Organului, Profesori I. I. Mány, A. Pumne.”**

Primul cuvânt al redacției către public începe astfel (transcriem cu ortografia curentă): „Când atâtea interese din zi în zi mai nouă răsar pe câmpul vieții poporului român, când fibrele în corpul amorțit par că vor să înceapă a pulsa mai repede, și o tinăre roșată surizândă i-se revarsă pe palida-i față, — a mai rămănea, a mai întârzia' era cu neputință.”

Timoteiu Cipariu

„Noi pășim acum pe-o cărare, pe care alții fii mai favoriți ai fortunei demult cu pietate ne-au prevenit; și simțim afund, cât ne-ar fi de critică starea, când orbiți de-o presumțiune neiertată, cugetul ne-ar fi a ne măsura puterile cu acei mult pățiți și încununăți atleți. Nu, ci deviza pavezii noastre este pacea, unirea minților și a inimilor, bunul înțeles între frații de un sânge și o limbă. Cu astă formă de intențiuni e cu neputință a deștepta invidia, gelozia.”

„Credem, că mai lat e câmpul cultivării românești, decât să nu afle și cel mai târziu venit loc îndestul spre a-și încerca puterile, fără de-a strămtora pe vechii coloni. Credem, că și după noi ca și după cei mainainte-ne, încă se va putea zice: **secerișul e mult, dar lucrătorii puțini.**”

Cuvinte într'adevăr pline de entusiasm și de înțelegere adâncă pentru o cauză atât de nobilă! Esența programului se cuprinde însă și mai lămurit în această frază dintr'un pasagiu următor (ortografia originală): „**A nostra sté manducotore ce nu va apune de in ochii nostri, va fi formarea mintei și a inimei în poporului romanu.**”

În continuare redactorii promit un organ „cu tot ce poate să deștepte interes pentru român: istorie, literatură, limbă, religione, filosofie, morală, economie și alte asemenea, în dizertațiuni, bibliografii, notițe, idei, biografii, fragment... în scurt, tot ce ar putea cu un pas cât de mic a ne apropia de scopul ce ne-am prefapt.”

Interesant este — și aici se văd adevăratele preocupări ale lui Cipariu, — că deja în această „programă” se anunță și apariția „Arhivului”, făgăduit ca supliment dela 1 Mart, înfăptuit însă, din cauza evenimentelor, abia peste 20 de ani, când „Organul” se stinsese demult. În tainele sufletului său Cipariu avea mai mult o revistă literară, cu preocupări lingvistice în prima linie, pe cari le și afișază în nr. 4 din „Organul” însuși. „Primariul redactor al acestei gazete, încă dela întâiul cuget de-a întemeia aici un organ de publicitate, își luă de principii acestea două: **litere latine și limbă cât s'ar putea mai curată**...”*)

„A scrie dar o limbă cât se poate după împrejurări mai curată; a reîn-sufleți moartele, uitatele, părăsitele forme, însemnări și cuvinte; a lăpăda slo-venismii etc. și în locul lor a reintroduce termeni luați, când alte fântâni ne vor lipsi, din dialectele române; a le întogmi după formele și exemplele ce ne înfățișază structura limbii, iar nu după ușurătatea buzelor, plăcutul urechilor, — acestea ne sunt propusul, scopul și principiile din partea limbei”.)

Iată deci, că Timotei Cipariu se prezintă mai mult decât un simplu cronicar al întâmplărilor din lume și din țară; el pășește chiar dela început ca om format și cu principii bine rumegate și deplin statornicite, pe cari, pentru a le dovedi și susținea, are arsenale întregi de argumente, pe cari le va și desfășura în lungi tratate, ajunse celebre pentru timpurile sale.

Toate puterile lui Cipariu se concentrează în a cultiva, după principiile lui firește, „această dulce limbă, căreia se închină rășinării părinții noștri ca unui ideal sfânt și insuflețitor, tezaur ce ne-a rămas dela ei ereditate neînstrăinată și necomună cu alții, și care ca un fir roșu singur e în stare a conduce prin toate labirintele întunecate ale acestui popor antic”.)

Din „programa” foi lui Cipariu mai fixăm două momente: Prețul abona-mentului e stabilit la 2 floreni pentru o jumătate de an, sau 6 franci, și ca „Organul” se poate abona și la București și la Iași, prin „inclitele Agenții im-periale” și prin alți binevoitori protopopi, profesori, redactori. Cipariu scotea deci o gazetă pentru toată suflarea românească înțeleghătoare, la sprijinul ca-reia și conta desigur..

„Organul” cuprinde astfel scurte informațiuni în stil telegrafic, din toate țările Europei, uneori și din alte continente, având rubrică statornică pentru literatură și, dela nr. 5 încolo un supliment cu dizertații mai întinse, tratate istorice originale, ori traduceri. Varietatea și bogăția știrilor este bătaioare la ochi; sistemul este superior chiar și celor mai pretențioase ziare românești de astăzi. Partea de greutate sunt, desigur articolele intitulate „Principia de limba și scriptura”, cari se succed cu regularitate vrednică de tânărul savant, care era „primarul redactor.”

Un episod interesant se ivește chiar după nr. 2 al „Organului.” Mulți dintre cărturarii de atunci ai Blajului nu văd cu ochi buni gazeta lui Cipariu. Pe semne din motivul întrezărit de d. Iorga, când vorbește de nereușita cu „Nun-

*) „Organului Luminarei”, 1847, nr. IV, p. 16.

*) Locul citat mai sus.

*) „Organul Luminării”, 1848, nr. 59 p. 332 și **Principia de limbă și de scriptură**, Blaj, 1856 p. 256. — Citind mărturisiri de credință ca celea de mai sus, te uimești într'adevăr, că se găsesc autori de manuale școlare, cari să spună, că Cipariu, în jurnalul său, recomanda învățarea limbii maghiare! Vezi Floru: **Ist. Românilor** pentru cl. VIII sec. București, 1923 p. 454.

ciul" și zice: „Ea [foaia] nu ieși niciodată. Ar fi putut-o scoate Cipariu, dar firește că, atunci încă, ceilalți nu voiau să i-se subordoneze“. *) Fapt este că primul număr din „Organul“ a deșteptat o mulțime de critici și zeflemele, chiar din partea colegilor blăjeni ai redactorului. Astfel că Cipariu se simte îndreptățit să răspundă în acelaș fel, plasând o usturătoare satiră la adresa criticelor înăcrite ce i-se făcuseră. În „Critica și Redactorii“ din nr. 2 sunt luați la vale acei „bătrâni și tineri“, cari sunt obișnuiți cu timpul „când toată lumea daluia, dela buchier la doctor de Teologie, toată lumea *siasia* și *schuschnia*, când toți *formaluiau*, *conscribaluiau*; nici mai auziai alta decât *pincelusch*, *clericusch*, *canonicusch*, cu câte un *vicarăs*ch, *notarăs*ch, apoi *formalitasch*, *qualitasch*, *gravitasch*; tot *usch* și *asch*...“ **)

Asemenea ponoase, desigur adevărate și usturătoare peste măsură, dau prilej ca cei vizați și cu musca pe căciulă să iasă din tufă și să adreseze redacției o scrisoare colosal de gravă și de oficială, pe care o încep astfel: „Înțelegând noi dela șerbitorii unor Domni Profesori blăjeni, că va să iasă din Blaj Gazetă Românească, neștiind nimica despre lucru și cugetând a fi vorba șerbitorilor numai glumă, nu știurăm oare bucura-ne-vom au îndoi-ne-vom despre lucrul auzit, dară dupăce noi înșine am văzut cu ochii noștri Gazeta din Blaj „Organul Luminării“ numită, despre care dela șerbitori întâi am fost auzit, ca de un lucru frumos a luminării...***) Și se dau mai departe lecții foarte înțepătoare, cerându-se publicarea întâmpinării în extenso. La urmă semnează, cu toate titulaturile lor oficiale, **cinci** persoane foarte simandicoase...! Cipariu nu mai revine însă, ci trece liniștit și senin, la ordinea zilei. Această sfidare expaserează în mare măsură pe solicitori. Și nu întârzie a se plânge chiar Guvernului, printr'un denunț, care pleacă la 5 Martie 1847. Guvernul ordonă cercetare și ascultarea împrecinaților, sfârșind în celea din urmă prin a respinge acuza, pe motivul că, nefiind amintite nume în notița încriminată, denunțul n'are nici un temei.

Cu astfel de greutați și cu o mulțime de ordonanțe din partea stăpânitorilor, Organul o duce până în 12 Mai 1848, când suflul evenimentelor îi schimbă poezia și îi da un titlu de emfază și de mândrie românească descătușată, zicându-i-se „**Organul Național**“.

Acest nou organ trăiește în vremuri foarte grele, dar Cipariu se silește din toate puterile sale să facă dintr'ansul „**un adevărat organ al sentimentelor curat naționale românești**“ *). În chestia „uniunii“ pare uneori a se împăca cu un fapt îndeplinit, când ar fi întărit și de împăratul, dar când e vorba de binele suprem al națiunii, are accente de admirabilă hotărâre barbatească, strigând:

— „**Nu suntem plecați a suferi pentru aceea nici batjocură, nici tratare neomenoasă asupra națiunii noastre**“ **)

La 13 Octomvrie 1848, când zilele „ne sunt cu totul rele“ spune Cipariu, revoluția curmă viața „Organului Național“. Redactorul lui îl prohodeste cu atâta întristare, rostind cuvântul de adio: „Amărăciunea inimii noastre

*) Ist. lit. rom. sec. XIX v. I p. 320.

**) Organul Luminării, 1847, nr. 2, p. 8.

*) Originalul în Bibl. Centr.

*) „Organul Național“, 1848, XXV, din 6—13 Oct.

*) Tot acolo.

e nespusa, văzându-ne împiedecați în această ocupațiune așa cald îmbrățișată din partea noastră. Dumnezeu dee-ne zile mai bune...!”

În acelaș an furtunos, deodată, cu apariția „Organului Național”, Cipariu mai are o inițiativă, unică atunci și prima la Românii ardeleni. Scoate cea dintâi foaie pentru popor în Transilvania, cu titlul atât de grăitor: „**Învățătorul Poporului**”. Întâiul număr apare la 12 Mai 1848 și ultimul în Octomvrie, acelaș an.

Sunt 22 de caete în cvart, tipărite cu o limpede slovă chirilică pe coala albăstrie, cari cuprind învățăături și explicații ale drepturilor omenești, sfaturi economice, povește, informațiuni și, uneori, chiar în frunte, poezii pline de superb avânt, ca cea din Nr. 11 dela 19 Mai 1848, pe care o dăm în întregime:

15 MAIU 1848

Fraților, nădejde bună! Fiți cu toți în veselie!
Cerul însuși ocrotește scumpa noastră Românie!
Azi e ziua de'nviere a Românului Popor,
Care singur își urzește dulce, mandru viitor.

Priviți cerul cum se 'ntinde ca o mare 'nseninată,
Priviți soarele ce-aruncă o lumină 'nflăcărată,
Priviți văile 'nflorite, codrii, munții înverziți!

Cerul, soarele, pământul astăzi sunt împodobiti;
Căci e ziua mult dorită, căci e ziua mult măreață
Unde falnic se ridică România îndrăzneață!

Fraților, nădejde bună! Azi sub cerul fără nori,
Libertatea, Românie se 'ntâlnesc pe câmpi de flori
Și 'noiesc în fața lumii a lor vecinică 'nfrățire
Dup'o lungă dureroasă și fatală despărțire!

Fraților, nădejde bună! Viitorul ce urziți
Va fi vrednic de trecutul a strămoșilor slăviți!
Bărbăția și unirea între voi de-acum domnească,
Și strigați în libertate: **România să trăiască!**

Un român. *)

„Românul” care iscălește este, evident, **Vasile Alecsandri** însuși, care precum se spune, participase la adunarea națională de pe „Câmpia Libertății”.

Foile noastre populare din Ardeal, cari azi au luat un avânt așa de frumos, pot considera pe Timotei Cipariu dela Blaj ca pe părintele lor! Încă o împrejurare: „Învățătorul Poporului” dela 1848 este azi o foaie rarisimă; norocoși cei cari o mai pot găsi.

*) „Unirea Poporului”, Blaj, 1925, nr. 20.

Ultima creație a lui Timotei Cipariu pe tărîmul ziaristiceii este „**Arhivul pentru filozofie și istorie**” al cărui prim număr apare la 1 Ianuarie 1867 iar ultimul, după o laborioasă și bogată viață de 15 ani, la 25 Noemvrie 1872. Asupra însemnătății acestei publicațiuni, credem inutil a mai stărui; ea este cel mai frumos monument, pe care a știut să și-l înalțe însuși marele cărturar al neamului nostru din secolul XIX.

Membrii **Sindicatului presei românești din Ardeal și Banat** pot fi, cu adevărat, mândri, că între precursorii lor pot să numere un reprezentant atât de ilustru, ca nemuritorul cărturar și ziarist, care a fost Timotei Cipariu. Pe lângă atâtea pilde de stăruință, de eroism chiar, în răspândirea și codificarea cuvântului românesc, dela dânsul avem haina de astăzi a tuturor publicațiilor românești: **litera străbună!**

RUGĂ

O, Doamne, fă-mi din suflet e albină:
 Neodihnită găză călătoare
 Peste câmpia — așternut de soare
 Nebună după miere și lumină.

S'alerge peste valuri de sulfină,
 În scorburi de gennu să se coboare,
 Să se cufunde 'n fiecare floare,
 Cântând și culegând fără hodină...

Incovoiată sub poveri de miere
 De zeci de ori să vină la prisacă,
 Să-și toarne prețioasa bogăție...

Și beată de miresme și plăcere
 Aripile de grabă să-și desfacă
 Și să se arunce iarăși în câmpie!...

TEODOR MURAȘANU

ION MONTANI

fost șef-redactor
al „Românului”

ION MOȚA

directorul foii „Libertatea”

CONȘT. SAVU

fost red. resp.
al „Românului”

IUSTIN ILIEȘIU

fost redactor
la „Voința”

OCTAVIAN DAVID

directorul foii „Voința
Banatului”

† TRAIAN NICOLAE

fost redactor
la „Românul”

ANUNȚUL

de I. Agârbiceanu

Afara măzguia marunt și des din văzduhul înegurat; părea că plouă din neguri nu din nori. De trei săptămâni ploua mereu. Ulițele nepietruite ale orașului de provincie se desfundaseră. Cărele, căruțele, treceau încet. Rar când se abătea vr'un automobil, stropea cu tină pereții caselor vechi până subț acoperiș, și adeseori împroșca și obrații pacinicilor cetățeni, dar mai ales cetățene, care deschideau vijelios ferestrele, când se auzea sirena, să vadă cine-i. Atâta distracție mai aveau în potopul acesta necurmat. Trecerea vr'unei mașini, care dedea materie de vorbă zile dearândul, fără a se putea cădea la învoială asupra drumeților: cine-s, unde merg, de unde vin, — și apariția de Sâmbătă seara a gazetei săptămânale locale „Ghimpele.“

Din marea de noroi și ciorofleacă luminează ca o oglindă singura tablă de asfalt a orașului, caldarâmul din fața primăriei și a hotelului cafenea „Dacia“, vecine. Aici simți ca ai ceva solid sub picioare, deși pe asfalt e vărsată o smântâna aurie, groasă și uleioasă. Pe vreme bună, pe acest trotuar lung de-o sută de metri și lat de doi, se adună toată elita orașului la „corso.“ Acum însă nu-i de nici un folos pentru lumea elegantă, și-i simt binefacerile numai bărbații pătimași cari înnoata prin tină, din cine știe ce hudiță a orașului, pentru a lua o ceașcă de șvarț la cafeneaua „Dacia“, iar Sâmbătă seara pentru a ceti gratuit „Ghimpele.“ Imi vine greu de tot să mărturisesc, pentru numele bun al orașului, că, mai ales o masă cu cărți de joc, aducea cu o putere într'adevăr magnetică, pe vre-o zece părinți de familie, seară de seară, în cafeneaua „Dacia.“

Dar în seara aceasta de Sâmbata, cărțile de joc nu fură atinse. O roată de capete încunjura ziarul „Ghimpele“, proaspăt eșit de sub teascuri. Toți oaspeții din cafenea, doisprezece la număr, erau în jurul unuia, în picioare, și sorbeau cu lacomie câteva șire de pe fața a doua, tot odată și ultima, a ziarului. Cel cu „Ghimpele“, îl ținea ca pe un trofeu, cu amândouă brațele întinse, și privea cercetător, dar mai ales triumfător, când la unul, când la altul dintre cei unsprezece. El fusese mai de vreme în cafenea, el descoperise anunțul pe care-l citeau acum și-l reciteau, ne mai săturându-se, tovarășii. Roata de capete mai crescău cu trei, apoi nimeni nu mai pătrunse din ploaia subțire de-afară, din ciorofleacă trotoarului, în sala plină de părăsire a cafenelei, luminată somnuros de o lampă cu petrol, cu feștila rotundă, care fumega mereu.

„Domn tânăr, jovial, de bună condiție socială, caută distracție doamnă tânără ori domnișoară de bună condiție, preferabil blondă. Discreție absolută. Răspuns la administrația ziarului prin postă, recomandat, cu indicația „distracție.“

Îl știau acum pe dinafară toți oaspeții adunați în jurul descoperitorului. Măraiau, făceau câte un hm! și iar îl citeau. În sfârșit cel ce avea „Ghimpele”, ostenit pe semne de ținuta marțială cu care își ținea trofeul, șezu și puse ziarul pe masă. Ceilalți își târără scaunele și-l imitară. În jurul mesei erau acum o roată de cincisprezece cetățeni, gravi deși grozav de neliniștiți.

Băeșul de serviciu se învârti multă vreme în zadar în jurul lor. Cum nu vorbea nici unul, nu cuteza să tulbure tăcerea solemnă. Dar, domnul care ținuse gazeta rupse însfârșit tăcerea într'un chip care părea că mulțumește pe toți ceilalți.

El izbi încruntat cu pumnul în masă strigând.

— E un scandal! Un nemai pomenit scandal! Așa ceva în orașul nostru!

Toți începură deodată să mormăie aprobator, și în curând se ridică o larmă de nu se mai putea înțelege nimic. Ochiul fulgerau a dispreț, a răzbunare, fețele se încruntară, și masa din mijloc fu izbită de mulți pumni. În lărmălaia aceea, băeșul se aplecă la urechea unuia, la urechea altuia, și în grabă masa se umplu de cești cu șvarțuri.

Abea acum, sorbind, se mai potoliră și se mai puteau înțelege cuvintele lor.

— E ne mai pomenit, pe onoarea mea!

— Mai înțeleg într'o capitală, într'un oraș mondial, dar la noi! E culmea ticăloșiei!

— E începutul corupției!

— Nevasta mea și-a duminatul vor ceti acest anunț nerușinat. Ce vor gândi ele?

— Nevestele ca nevestele, dar fetele!

— E un vampir!

— Dar gazeta! Cum a cutezat să tiparească o ticaloșie ca asta? Să se facă propagatoarea corupției, mă 'nțelegi, într'o vreme când toată lumea trăiește așa de greu. Mă 'nțelegi ce vreau să spun, nu-i așa? De-o pildă, nevasta cutare: cinstită femeie, bună mamă de familie, harnică de dă în brânci. Dar, pe scumpetea asta bietul bărbatu-so nu-i poate face o rochie ca lumea, mă 'nțelegi. Acum, iat-o cu ispita subț ochi. Își va zice: e vorbă de ceva nevinovat, de o distracție, pentrucă, mă 'nțelegi, vampirul știe cum s'o aducă. Nu spune ce-i trebuie, ci zice, mă 'nțelegi, simplu „distracție.” Acum, nu va fi ea ispitită pentru o rochie, să-i scrie, mă 'nțelegi, că-i gata sa-i facă... distracție?

Domnul care vorbi se roși ca un rac, își umflase obrazii, părea că vorbește cu gura plină. Ceilalți își zămbiră cu înțeles: cetățeanul își descrisese chiar pe nevasta lui. El băgă de seamă zămbetul, se înfurie, și zise:

— Primejdie este, domnilor, fie că e vorba de femeia mea, fie că e vorba de nevestele dumneavoastră! Nu uitați, mă 'nțelegi, în ce lume trăim și 'n ce scumpete. Banu-i ochiul dracului, mai ales acum. Și-apoi vă rog să nu uitați cum știe el să momească: distracție, domn tânăr, jovial, bună condiție socială, discreție absolută! Ce-s toate acestea decât apucături de craiu să ia mințile femeilor?

Acum avu o aprobare unanimă. Nimeni nu mai zămbi. Se gândeau cine să fie nemernicul. Om năcăjit nu putea fi. Om până la salar de una mie cinci sute, nici poveste. Iată, lor ar fi putut să le trăznească prin cap așa ceva? Pții, drace! Nu 'nzădar tipărea mișelul că-i om de bună condiție socială.

Dar, cine să fie?

Luară pe rând pe toți slujbașii cu plată mai mare, dar nu se puteau hotărî să aducă osânda asupra nici unuia. De bănuît, mai greu, dădea singur judecătorul de ocol. Era necăsătorit, trăise prin orașe mari, dar toată lumea știa că el îi jertfește toate ceasurile slobode mamei sale bolnave, care trăește aici lângă fiul său.

Se opriă apoi la șeful de poliție, la comandantul de jandarmi. Aș! ăștia-și făceau „mendrele” și fără să mai tipărească anunțuri la gazetă.

— Dac'ar fi cel puțin ofițeri în orașul nostru! Așa, cine dracul să-l fi dat la tipar?

Băură câteva rânduri de șvarțuri, frământându-se mereu. Un singur lucru era cu putință: să-i ceară socotală redactorului. El trebuia să-l dea la iveală, și tot el trebuia să răspundă pentru introducerea „corupției publice” în oraș. Pentru asta o să-l dea pe mâna justiției, dar mai întâi să-i scoată cu cleștele secretul.

Chiar în clipa când ajunseră la hotărârea asta, redactorul, un om de vrâsta jumătate, învățator pe vremuri, chel, slab, cu hainele vechi pline de noroi, intră în cafenea. Ceilalți pe-o clipă amuțiră. Apoi, deodată, o ploaie de insulte căzu pe capul lui.

— Bine, nene, așa ți-e felul?

— Asta e educație?

— Asta e gazetărie?

— Ne strici femeile, ai?

— Ne scandalizezi fetițele, bestie?

— Nu ți-a fost rușine nasului?

— Păi bine, mă Petre, cine dracul te-a pus să faci o nebunie ca asta? Cum te-i mai arata tu între oameni?

— Între oameni! Ba, mă 'nțelegi, în pușcărie, acolo i-e locul.

— Pfui!

— Satano!

Omul, palid, tremurând, nu putuse ajunge la cuvânt, decât într'un târziu.

— Iertați-mă fraților, și ascultați-mă. Ispita... ascultați mă, de-aceea am venit, știam că vă aflu aici. Am venit să mă spovedesc. Recunosc că-i rau ce-am făcut, dar ispita a fost mare.

Cetățenii tăbărâră pe el.

— Ce ispită? Ce tot vorbești de ispită? Pentru femei e ispită, ticălosule.

— Și pentru mine a fost ispită.

Ceilalți rămaseră cu gura căscată.

— Cum ispită, măi Petre? Te-ai schimbat doar în femee, tu?

Redactorul ridică nenorocit un braț.

— Ascultați-mă, nu mă osândiți. Sunt sărac, mă știți, am o casă plină de copii. Vineri capăt o scrisoare, un anunț și un „sec” de trei mii de lei. Toate într'o scrisoare recomandată.

— Anonimă?

— Se 'nțelege că anonimă.

Scrisoarea zicea așa: dacă public odată, în numărul de-acum, anunțul, la ceasurile cinci pot ridica cu „șecul” alăturat dela bancă trei mii de lei. Altfel „șecul” nu avea nici o valoare. La bancă trebuia să mă înfățișez cu „Ghimpele” în care s'a tipărit anunțul. Două zile ce-am făcut? M'am frământat ca șarpele pe jar. Sâmbătă dimineața m'a pus dracul de-am descoperit și nevestei

taina. „Și mai stai pe gânduri, nenorocitele“ zise ea. „Nu vezi că dă iarna peste noi și nici lemne, nici paltonașe la copii? Dar e un dar dela Dumnezeu!“ Nu, zic eu, mai degrabă dela dracul. Dar dacă vr'o femeie ori vre-o fată se prinde în cursă, cine răspunde? „Ea va răspunde“, îmi zise femeia „dacă are minte proastă, ea să dea de dracul.“ Vezi că tot dela dracul vin banii ăștia tu muere. Dar ea unde nu s'a mâniat, unde nu a început să țipe, credeam că și-a eșit din minți. N'am putut birui, și am publicat anunțul.

— N'am spus eu, mă 'nțelegi, că banu-i ochiul dracului, și mai ales pentru o femeie, și mai ales în scumpetea de-acuma. Omul care vorbi era grav de tot, aproape desnădăjduit.

— Ei și-ai ridicat banii? Ți i-au dat?

Redactorul întări trist, din cap. O tăcere adâncă se făcu în sala. Oamenii se gândeau. Abea acum, după ce auziră de cele trei mii, înțelesesă că lucrul e serios de tot. Dacă pentru un anunț a plătit trei mii, câte va fi gata să plătească pentru „distracție?“ Și pentru care femeie ai putea lua venin că nu va cădea în ispită? Mai ales cei cu femeii și cu fete blonde se întristară rău de tot. Trebuiau să afle cine-i, trebuiau să-l facă neputincios.

— Nu bănuiești cine poate fi? Il întrebară pe redactor.

— Ca pământul!

— Nu-i cunoști scrisoarea, caracterul cum se zice?

— E bătută la mașină!

— Și anunțul?

— Și!

— Măi, al dracului. Asta-i subțire de tot, și cu atât e, mă 'nțelegi, mai primejdios.

Urmă un alt restimp greu de tăcere.

Deodată unul din mulțime își izbi palma stângă de frunte.

— Il putem afla! Scrisorile de răspuns n'au să vină la administrație? Așa e în anunț: recomandate la administrație, cu indicația „distracție.“

— Da!

— Atunci ca prins! Tu ești și redacție și administrație. El va veni să le ridice sau va trimite pe cineva. Nu trebuie să ne spui tu. Il vom pândi noi. Pană acum n'ai primit nici o scrisoare cu destinația pacătoasă?

— Când dracul să primesc? Abea de două ceasuri a eșit anunțul de subteasc.

Cetățeanul își plesni din nou fruntea.

— Ai dreptate! Dar, vei primi destule te-asigur. O să-l pândim când va veni după ele, el sau vre-un om de al lui.

Redactorul îngălbeni.

— Nu va veni nici el nici vre-un om de al lui.

— Cum? Ce 'nseamnă asta?

— Eu va trebui să le trimit, tot recomandat pe adresa ce mi-a dat-o.

— Ei, tot un drac, ne vei da adresa, el va veni acolo după scrisori, și-I găbuim.

Redactorul se făcu tot mai palid. Privea țintă în pământ.

— Hm! e o datorie de onoare!

— Cum? Datorie de onoare? Suntem noi englezi să dăm ceva pe-un fleac de asta? E o datorie morală a ta și a noastră a tuturor să împiedecăm.

primejdia corupției. Ai luat miile? Bine-ai făcut! Ai publicat anunțul? N'ai avut încotro. Și cu asta, gata!

Omul se gândi un restimp, apoi zise, abea șoptit: „Cred că ai dreptate: Portarul dela hotel Dacia.“

Toți țipară ca un singur om.

— Cum, aici?

— Pe adresa asta voi trimite scrisorile.

Cetățenii se potoliră ca prin farmec. Il încunjurară pe redactor cu dragoste ca și când ar fi binefăcătorul lor. Băură vin, mult vin. Așa că unii fură de părere să păzească aici toată noaptea și ziua următoare, iar de Luni, să păzească tot câte patru. Lucru era hotărât: îl înfașcă și-i dau o bătaie soră cu moartea.

Catre sfârșitul chefului, beat turtă, redactorul tot voia să spună ceva. I se împiedeca limba. Abia 'l înțelesesă vre-o trei cari erau mai aproape. Gângăvea: deputații au căpătat plățile pe o jumătate de an. De-o săptămână am scris la gazetă. Bănuia să-i fi trimis anunțul deputatul lor, un învățător mai răsărit, director la școala primară de stat. L-a văzut îmbrăcat nou-nouț.

Il bănuia poate unde nu-i putea ierta norocul, după ce avuse și el aceeaș carieră. Dar mărturisirea acestei bănueli nu făcu nici o impresie, fie ca oamenii nu mai erau în stare să gândească, fie din motivul că dascălul, chiar deputat, nu le impunea prin nimic cetățenilor.

Trezi fiind, nici nu se gândiră la el.

* * *

Dar Luni, pe la ceasurile zece dimineața, la cafeneaua-hotel „Dacia“ fu un scandal care răscolise tot orașul. Las' că răscolit fusese de Sâmbătă seara, când „Ghimpele“ se vându ca pâinea cea caldă. Nici nu ajunsese la întreg orașul.

Dar Luni, pe la ceasurile zece dimineața, părea că se uscaseră glodul de pe uliți, așa alergau de sprinteni către hotelul-cafenea cetățeni și cetățene, în cele mai învrăstăte costume, cum îi apucase vestea cea mare.

Cei cari sosira mai târziu zadarnic mai încercau să intre în cafenea. Se gramădira pe la geamuri, sparseră vre-o câteva. Poliția era neputincioasă.

O doamnă blondă, tinerică, grăsulie, care nu ajunsese să se pudreze decât de jumătate, și așa alergă între cei dintâi la locul scandalului, își făcea, izbind furios cu coatele, drum prin mulțime, să iasă din cafenea. Afară, pe singurul asfalt al orașului, se opri, răsuflă din adânc, și zise cu desgust, desnădăjduită:

— Bine i-au făcut! Părlitul! Să se dea drept domn de bună condiție socială! Cum, pentrucă-i deputat? Dar nu-l știm noi pe dascăluțul? Vezi cine poate compromite pe o femeie cum se cade? Părlitul! Bine i-au făcut! Și porni furioasă pe-o uliță strămbă.

SPICUIRI DIN ACTIVITATEA ZIARISTICĂ A LUI VISARION ROMAN

de I. Lupaș

Intemeietorul institutului de credit „Albina“, din Sibiu, Visarion Roman, dela moartea căruia s'au împlinit, în 24 Maiu, 1925, patru decenii, a fost un muncitor harnic în ogorul școalei și în al ziaristiceii române din Ardeal.

Activitatea ziaristică și-o începu pe la 1854, în vârstă de 21 ani, în coloanele „Telegrafului Român“ din Sibiu, cu câteva reflexiuni despre „*Chemarea și cultivarea femeii*“. În acelaș an și în acelaș ziar a publicat o disertație despre „*Chemarea unui tată de familie în privința creșterii pruncilor lui*“ și alta despre „*Egoism*“.

Cele mai multe articole ale lui erau de interes pedagogic-educativ. Scriind despre „*Educația morală-religioasă*“, exprima la 1856 convingerea că toată grija și silința pentru educația fizică este zadarnică, toată puterea trupească și sufletească e în deșert desvoltată și perfecționată, dacă nu e însoțită de educația morală-religioasă, pe care trebuie să se întemeieze orice încercare de ordin educativ. Copiii trebuie să devină înainte de toate oameni morali, dacă e să-și știe prețui și întrebuința bine puterile trupești... În sufletul copilului trebuiesc trezite de timpuriu iubirea, ascultarea, supunerea, pornirea spre muncă și hărnicie. La nimica nu se dedă omul mai ușor ca la lenevie și de nimica nu se desvață mai anevoe, pentrucă lenea — după proverbul românesc — „*e perina dracului*“. Tot asemenea trebuie să-și însușească copilul de timpuriu iubirea de ordine, curățenia și modestia, care pe lângă virtute e „*aceea ce e vâlul lângă frumusețe și umbra lângă portret: ea înalță lustrul ei*“. Mai departe copilul trebuie obicinuit cu iubirea de adevăr și cu o iubire stămpărată de onoare“, căci simțul de onoare „*ne reține dela mii de rătăcirii*“. Toate aceste virtuți se vor putea strecura și printre stâncile cele mai periculoase ale vieții, dacă vor fi însoțite de „*rușinătate*“. Apostolul Pavel scrie: „*Părinții, nu vă întăritați spre fiii voștri cu mânie, ci îi creșteți pe ei întru învățătura și cercetarea Domnului.*“ (Efeseni VI, 4.)

Cea mai bună educație morală se face prin exemplul viu. De o învățătură religioasă morală sistematică în anii dintâi firește nu poate fi vorba, dar impresii religioase se pot produce de timpuriu. Iar mai târziu „*copilul trebuie condus pe acea cărare simplă ce ne-o arată*

Biblia, iar nu pe calea cea măestrită a cateheților filosofici, cari întotdeauna vreau să secere, unde n'au sămănat“...

Ca „învățător primar“ la școala Rășinărenilor, de unde a trecut apoi, pentru scurt timp, și ca profesor la seminarul teologic-pedagogic din Sibiiu, nu e decât prea firesc, că în activitatea sa de publicist Visarion Roman, se preocupa mai ales de probleme școlare și pedagogice, în tratarea cărora se distingea prin cunoștințe variate și prin sănătoase gânduri de progres.

Cunoscând din proprie experiență situația, nu tocmai vrednică de invidiat, a învățătorilor noștri de acum 70 de ani, el făcu la 1857, o propunere menită a contribui la progresul învățământului popular și la ridicarea nivelului intelectual al învățătorilor deopotrivă. În o serie de cinci articole, intitulate „*O provocare prietenească către toți învățătorii școalelor noastre populare*“ își motivează pe larg propunerea stăruind asupra mulțimii de greutăți, cari apasă traiul învățătorului. Acesta trebuie să fie de toate: și învățător și catehet și cantor căci „de nu va fi *sluga Dumitale* la toți, nu poate să o ducă nici măcar o lună. La un leghion de suferințe este expus un dascăl... În cărțile marelui literat *Erasm* (1467—1535) cetim următoarele: Ce răsplată avem noi învățătorii pentru osteneala noastră?... Toate celelalte meserii nu-tresc pe celce le cultivă, numai pe învățător îl apasă sărăcia cumplită și aroganța îngâmfată a altora îl împilează la pământ; orice scriitoras sau rabulist pretinde preferință. Astfel ne pripește, tocmai în primăvara anilor noștri, vârsta cea cărunță“... Dar, oricum, viața între prunci e plăcută, — continuă Roman. „Cu răbdare și cu tăcere se face agurida miere“.

Învățătorul trebuie să fie o icoană nu numai a elevilor săi, ci și a părinților și a comunei întregi. Deaceea trebuie să se silească neconținut a-și spori cunoștințele. Împăratul Iosif II, când se afla odată în Lyon, fiind invitat la un bal, a răspuns: n'am venit să joc, ci să învăț... Mijloace cu ajutorul cărora se poate cultiva neîntrerupt învățătorul, sunt multe. Între ele se numără și *conferințele* în cari se întrunesc învățătorii de multe ori într'un an, spre a se sfătui, cum să înlăture diferitele obstacole din calea progresului. O disertație despre scopul și folosul acestor conferințe promite a face „cu prilejul celei dintâi conferințe, ce cugetă că va reuși a înființa mai întâi pe locurile acestea, adevăratul *capitalei noastre*“. Insistă că ar fi timpul să se introducă și la Români astfel de conferințe și să se înființeze o foaie pedagogică cât de mică, deoarece numai cu cât învață în seminarul din Sibiiu, unde sunt și profesori harnici, nu se poate considera „de încheiat tot cursul cultivării mai departe“ a dascălilor.

Folosul, ce va rezulta din conferințele învățătoresci, s'ar putea cunoaște mai bine numai după introducerea lor. „Foaia pedagogică“, de care se simte așa de mare lipsă, o va suplini deocamdată *jurnalul*

nostru — scrie Roman — și va produce după putință mai totdeauna câte un articol din sfera școalei“.

Din ultimele cuvinte rezultă, că Visarion Roman, se considera la 1857, ca membru intern al redacției „Telegrafului Român“. La începutul anului 1858 el ajunge „redactor responsabil“ al foi din Sibiu în condițiile cuprinse în următoarea:

LEGAMINTE

„In puterea căreia mă făgăduiesc:

1. Că primesc asupra-mi redacția responsabilă a „Telegrafului Român“, dela 1 Ianuarie 1858, având spre aceasta și îngăduiala înaltei stăpâniri, pe lângă o *leafă anuală de șase sute fiorini bani buni*.

2. Că sfaturile și povețele, care mi-le va da excelența sa părintele meu episcop în privința tonului și cuprinsului pomenitului jurnal, le voi primi și împlini cu ascultare fiiască și fără roștire.

3. Că totdeauna singur în persoană mă voi duce la oficiolatul de timbru cu coalele cele ce-s a se timbra și voi plăti banii de timbru și voi duce exact un protocol atât despre coalele timbrate, cât și despre banii acelora.

4. Că totdeauna singur voi duce la oficiolatul de timbru în vremea hotărâtă prin lege coalele cele stricate sau așa numite maculatură și apoi numai decât voi însemna în protocolul de timbru coalele cele de lipsă.

5. Că toate acelea, ce se prescriu în legea cea nouă din anul 1857 despre timbrarea jurnalelor, singur le voi face și exact mă voi îngriji pentru acelea.

6. Că singur îmi voi aduce gazetele dela poștă, care sunt prenumărate pe seama „Telegrafului Român“.

7. Că cu domnul factor de tipografie mă voi înțelege în privința timpului corecturei, care totdeauna o voi face în casa tipografiei.

8. Că articolii „Telegrafului“ singur îi voi preda domnului factor de tipografie, ca să nu aibă lipsă de cursitare nici un învățăcel al tipografiei.

9. Că eu nimănui nu voi expeda jurnalul nostru fără să fie plătit, căci altmintre făcând, să fiu dator a bonifica tipografiei prețul de prenumerație.

10. Că voi duce jurnal acurat despre prenumerații și despre banii încasați dela ei așa, încât să fiu în stare a da socoteală despre toate, oricând s'ar cere aceea dela mine.

11. Că voi da din leafa mea susamintită onorar cuviincios la toți conlucrătorii „Telegrafului Român“, cerându-mi mai înainte sfatul excelenței sale părintelui episcop și legitimându-mă de trei luni în trei luni despre cântățimea cea dată a onorariilor.

12. Că totdeauna voi fi de față la coavertarea și expedarea „Telegrafului Român“, și voi păzi, ca tuturor prenumeraților să se expedieze exemplarele.

13. Că voi purta un protocol acurat despre publicările felurite și în vremea hotărîtă voi da socoteală oficiolului financiar, dănd din taxa de 5 fl. 6 m. c. acea parte ce se cuvine lădatului oficiolat de finanță, adică dela fiecare publicare 15 cr. m. c.

14. Că leafa mea o voi ridica cu sfârșitul fiecărui trimestru.

15. Că am procetit programa, care excelența sa părintele nostru episcop cu prilejul înființării „Telegrafului Român“ o au compus și redactorului de atunci o au prescris. Și așa mă făgăduesc sărbătorește, că mă voi strădui să fac din destul și cuprinsului acelei programe.

Sibiu în 12 Decembrie 1857

Visarion Roman, m. p. redactor

Sub povara acestor condiții oneroase nu era să rămână însă mult timp vrednicul dascăl din Rășinari. Bolnăvindu-se la începutul anului 1858, se publică „Concurs de redactor la Telegraful Român“ în numărul 5 din 29 Ianuarie. Iar la 19 Iunie, 1858 editura Telegrafului anunță. că a fost ales redactor „domnul paroh din Bălgrad *Ioan Rațiu*“ pe care îl laudă că „a săvârșit studiile filosofice și juridice“ că „a arătat o viață solidă și neîntinată“, că „a fost activ în chemarea sa și părtinitor binelui obștesc, strădalnic în jurnalistică și patriot bun“.

Acest Ioan Rațiu, ajuns mai târziu protopop la Hațeg, era un scriitor îndemânatec și în proză și în versuri. Entusiasmul său pentru vitalitatea limbei românești îl tălmăcia în versuri ca acestea:

*„Până limba ne trăiește
Nu vă temeți, toți trăim
Până atunci poporul crește
Pân' atuncea nu perim
Vin' să scriem românește
Dar să nu ne opintim
Cu latino-franțoește
Zău departe nu sosim“...*

Visarion Roman a rămas și mi târziu între colaboratorii „Telegrafului“. Activitatea sa publicistică s'a continuat în măsură tot așa de folositoare și prin calendarul „*Amicul Poporului*“ precum și prin revistele „*Amicul Școalei*“ și „*Albina Carpaților*“.

EXPRESII LA MODĂ

de Axente Banciu

S'ar crede că numai în materie de îmbrăcăminte se poate vorbi de *modă*. Și nu e așa. Aproape nu e domeniu în care să nu poți vorbi de ea.

În lumea medicală azi sunt la modă: *sifilisul, tuberculoza, gripa, apendicita, cancerul, etc.*

În justiție, în Ardeal și teritoriile alipite: *evacuările* (chestiile de locuință).

În administrație: *abuzurile*.

În politică: în dos, *afacerile*; în față, *înjurăturile*; și, la răstimpuri, *pertractările*.

În ministere: *telegramele**), *pierderea dosarelor* și *contramandările* de după amiază ale ordinelor date înainte de amiază.

La C. F. R.: *atacarea trenurilor* și *deraierele*.

În viața financiară: *valuta tare, valuta slabă, împrumutul extern*, care nu mai sosește, *lipsa de numerar*.

În viața economică: *importul, exportul, scumpetea, comercializările*.

În viața industrială: *șomajul*.

În arta dansului: *foxtrott-ul*.

În pictură: *cubismul, futurismul, expresionismul*.

În poezie: *simbolismul* ș. a. m. d.

Bărbații, fiindcă le-o cere *moda*, își retează mustețele; damele, coșitele. Cele din urmă, tot de dragul *modei*, își ascund urechile, ca să se vadă cu atât mai bine ale sexului mustăcios și de rușine pe semne își trag peste ochi bordurile pălăriei, ca să nu le vezi unde se uită. Își desgolesc în schimb picioarele ca să aibă bărbații la ce se uita.

Pentru *Demetriad, Manolescu*, nu se prea găsesse franci; pentru *Tănase*, răsar de unde nu gândești.

Ce să-i faci? ... Dacă-i *la modă!*

Dar nu despre acestea, ci despre anumite *expresii la modă* voiesc să spun câteva vorbe.

*) Pentru toate nimicurile te chiamă telegrafic la București, ca să te înapoiezi tot cum ai plecat, plus vre-o boală, minus conținutul buzunarelor. Poșta e pentru analfabeți.

Cine ar crede-o că și în *stil* stăm sub influența atotstăpânitoare *mode*?

O expresie, un cuvânt, întrebuințat de un condeiu ager, respectat, prinde, începe să circule și ajunge *la modă*.

Câte expresii, fraze întregi chiar de-ale lui Caragiale n'au ajuns în vocabularul nostru comun!...

Mi-aduc aminte, că, înainte de războiu, luni de zile m'a obsedat cuvântul *hibrid*, icuit solid în vocabularul gazetarilor noștri ardeleni, ajuns la modă pare-mi-se în urma unui articol scris de d-l Dr. Alex. Vaida, în „Lupta“ care apărea la Budapesta.

Cine nu-și aduce aminte de *îndemnurile* (firii) d-lui O. Goga, devenite curențe.

Regret că în cursul războiului mi-au pierit însemnările pe cari le aveam relativ la multe astfel de expresii *la modă*.

Abia de una am mai dat. E vorba de *moda gestului*.

Prin anul 1910 nu ceteai coloană de ziar să nu te împiedeci de un *gest*.

Vorbind de participarea Sibienilor, în frunte cu d-l T. Brediceanu, la „Serata artistică“ și la balul din Oradia Mare, „Tribuna“, nr. 48 din 1910 serie:

„Și cât de lăudabil și plin de exemplu e *gestul* acesta frumos al distinsei societăți românești din Sibiu.“

În nr. 47 se vorbește de „*gestul* de furioasă amenințare al conțelului Tisza“.

În nr. dela 1 Aprilie se spune despre darul d-lui V. Stroescu de 100,000 cor. că „prin *gestul* său întuneacă orice ambiții seci, cari în aceste vremuri mai caută să se valoreze prin discuții și mofturi conțesionale“.

Alt dar, tot de 100,000 cor., pe seama școalei de fete din Arad, e iarăși „un *gest* neînchipuit de înțelept (nr. dela 17 Maiu pag. 3). Iar în n-rul dela 6/19 Maiu, pag. 1 se spune tot despre d-l V. Stroescu, c'a știut pune într'un *gest* de toate zilele, strălucirea unei avuții neprețuite nouă“.

Colecta lansată de guvern pentru năpăstuiții din Banat e „un *gest* în fața căruia nu ne putem închide sufletul“ (nr. 119 pag. 2).

Arestarea lui Franco (în Portugalia) e „un *gest* de teamă a noului guvern republican“ („Drapelul“ 1910 Nr. 116 pag. 3).

„Viclenia vulgară a guvernului a fost recunoscută și tratată în consecință cu *gestul* superior de sfidare al reprezentantului nostru autorizat („Trib.“ 248 pag. 1).

„Ocazia unui *gest* frumos era așa de aproape și domnii noștri din centru nu s'au priceput“. (E vorba de condamnarea atacurilor îndreptate contra d-lui Goga prin „Lupta“). „Trib.“ 252 pag. 1 etc.

Aşa dar, nu e vorba de cuvinte *nouă*, ci de vorbe cunoscute, ajunse frecvente, *la modă*, în urma unei întrebuiţări norocoase care a prins.

Cei cari cetesc ziarul *Cuvântul*, dacă au fost atenţi, au putut observa în scrisul d-lor P. Şeicaru şi N. Crainic, o predilecţie deosebită pentru *ritm*.

Aproape nu e articol în care să nu întrebuiţeze această vorbă.

„Constituţia nu poate fi în viaţa unei naţii mai mult decât un regulator al *ritmului* pe care îl ia în mersul său acea naţiune“ (P. Ş. „Cuv.“ II 105 pag. 1. c. 1.)

SUFLETUL NATURII

Sunt zile 'ntregi şi nopţi când nu tresare
Nici cea mai mică frunză, — când gândeşti
C'au împetrit pe ramuri la fereşti,
Şi nopţi sunt iar şi zile, când îţi pare

Că stau afar' platanii de poveşti,
Ori cântă lin vre-un cântec. — Sunt arare
Şi nopţi când plâng, când urlă cu turbare,
Se 'ndoaie, gem, se sbat de te'ngrozeşti.

Din geamul meu cu vechiul parc vecin
I-am tot văzut — şi-asemeni picăturii
Ce'şi varsă 'n piept, când aern-i venin,

Când vinul sfânt al cuminecăturii,
Vărsatu-s'a şi sbucium şi senin
In sufletu'mi, din sufletul naturii.

ECATERINA PITIŞ

GLUMĂ REGALĂ CU TÂLC REAL

Se spune că regele Norvegiei, Haakon, este foarte spiritual. O dovadă este şi următoarea glumă ce i se atribuie: căzându-i batista, cineva s'a grăbit să o ridice, iar regele a avut apropoul textual: „mulţumesc, iubite prietene, că mi-ai redat acest obiect atât de important pe care-l pierdusem: este singurul obiect în care am tot dreptul în Regatul meu ... să-mi vâr nasul ...“

Cum am intrat în temniță?

— Amintiri din viața de gazetar —

de Mihail Gașpar

Era în vara anului 1905. Directorul ziarului „Drapelul” din Lugoj, d-l Dr. Valeriu Branișce își îngăduise luxul unui concediu de vară pe care urma să-l petreacă în Bocșa-montană, o stațiune climaterică la noi în Banat. Redactarea și conducerea ziarului remase în grija unui comitet din care făceau parte Dr. Cornel Jurca red. resp., Gheorghe Noaghea — azi profesor de liceu în Caransebeș — și subsemnatul ca colaboratori interni, iar regretații Coriolan Brediceanu și Dr. Ștefan Petrovici, vechi luptători, ca un fel de directori peste noi. Se pare că d-l Branișce care se întâlneau deja nu odată față în față cu paragraful 272 din codul penal maghiar, și pierduse vre-o 3 ani prin temnițele dela Vác și Seghedin, voia să plece absolut liniștit în concediu. Noi, cei trei din corpul redacțional eram tineri atunci și de, omul tiner are alt temperament. Unde mai pui și veciniciile reproșuri ale regretatului Coriolan Brediceanu care nu se prea împăca cu tonul de catedră în care se redacta „Drapelul”. Așa, că grija directorului nostru era întemeiată. Cu toate acestea a plecat în cias rău de acasă. Nici nu stătuse bine două săptămâni la Bocșa când noi, și eșirăm cu oiștea lui Ieremia prin gard. Moartea deputatului în camera maghiară Csátáry, porodiță cuțo-vlahă trecută în serviciu maghiar dădu naștere unui articol vehement. Alți trei articoli cari urmaseră celui dintii în chestia legii școlare a lui Berzewicz, erau ținuti în același ton. Din seria aceasta războinică doi articoli erau ai mei. Cel de al doilea se încheia cu cuvintele nenorocite: „**Horia bea, Horia plătește.**”

Era o provocare la dans.

Procurorul Paul Jakabffy nici nu se lăsă invitat prea mult.

Ne trezirăm puși sub acuză: Dr. Cornel Jurca, Dr. Ștefan Petrovici și cu mine. În Noemvrie, curtea cu jurați din Timișoara ne dăte maximum de pedeapsă: 2 ani temniță și 5000 coroane amendă cumulativă. Repartizarea se făcu după etate: Dr. Petrovici 6 luni, Dr. Jurca 8 luni și subsemnatul 10 luni.

Ce să-i faci: Horia bea, Horia plătește!

Sub diferite pretexte am amânat intrarea în temniță până în Februarie 1907. În această lună urma să aibe loc alegerea de deputat la Bocșa. Candidatul partidului național era d-l Branișce.

Presupunând guvernul că avem să ne amestecăm și noi în luptă ne-a ridicat frumusețea de acasă în preajma alegerii. Eu am plecat în 1 Februarie de la Lugoj pe o zi de iarnă de toată frumusețea. Domnia unger cumplit și un strat gros de zăpadă acoperia pământul. Ajuns la Seghedin pe la ora 8 dimineața mi-am asigurat o birjă și coborâi bagajul, o coșarcă cât minunea cu cari pleacă lumea la băi vara. Lua-se cu mine albiturile trebuincioase și o întreagă bibliotecă. Era doar vorba de 10 luni de zile.

Cum eram însă puțin alterat sufletește am uitat să dau birjarului adresa. Cam pela mijlocul drumului îmi adusei aminte că birjarul a pornit-o cu mine așa în neștire. Dau să-l opresc și-i zic: Stai prietene, să-ți spui unde să mă duci. Ungurul mă privește cu coada ochiului și făcând un gest larg cu mâna în care ținea biciul îmi răspunde: — **Las' părinte, când vine un popă valah cu așa un cufăr mare la Seghedin ala numai în temniță poate să meargă!**

O clipă rămăsei cu gura căscată în fața acestei profunde înțelegeri a chestiei naționale. Pe urmă, confirmai lucrul iar ungerul, încheie scurtul dialog cu cuvintele: **Apoi ce-ți spuneam eu? Nu's eu copil de eri alaltăeri, am dus eu și pe ai cu „memorandum“. Așa zău!**

Cum am parcurs drumul până la temnița mare din piața lui Marton, zeul războiului, nu mai știu. M'a trezit vorba birjarului: „**Am fi sosit!**“

Intrai la birou, mă prezentai directorului, un om corect și de o cultură superioară, îmi prezentai ordinul de chemare, mi se luă naționalul pe urmă, cu o hârtie albastră în mână și un gardian ca acope-rire, urcai din nou birja trecând în strada din dos unde era temnița deținuților politici.

Plătii birja, bagajul fu ridicat de doi „robi“ ordinari, ungerul mă salută prietenește de pe capră poftindu-mi „sănătate“, o poartă mare de fier țipă în încheeturi.

Eram în lăuntru. Poarta se închise pe urma mea țipând din nou. Un „părcălab“ voinic, un săcui înalt de vreo șasă urme mă luă în primire. Aruncă ochii în hârtii să scărpină după ureche și urlă prin o altă poartă — grilaj înspre edificiul din curte: „**Încălziți celula No 5 osânditul a sosit!!**“

„Celula“ avea o lungime de 4 pași și lățime de doi. Un pat, un scaun, un cuier, un dulap, o scuipitoare și o masă formau mobilierul. Din fereastra cuprinsă cu gratii nu vedeam decât cerul mohorit și zidul de împrejmuire vopsit în galben.

Prin creier îmi trecu un singur gând în aceste clipe:

Zece luni, va să zică 306 zile!

Mi-se părea un veac, o eternitate și un sentiment de desnădejde mă cuprinsese. Așa mi-a fost intrarea în temnița din Seghedin în anul mântuirii 1907 ziua întâi din luna Februarie.

O muștrare pentru zilele de azi

de
Cezar Petrescu

Un vis împlinit nu mai are puritatea visului. E desfigurat de realitate. Tot așa fluturii au frumusețea lor întreagă numai când zboară în soare. Prinși sub pălăria copilului, arată o omidă svârcolindu-se cu aripi divin pictate într-adevăr, dar din care atingerea degetelor scutură praful de azur.

România cea mare nu e încă și România cea frumoasă și cea bună. Ceva din ce-am nădăjduit, s'a prăbușit undeva, acolo unde se împotmolesc amăgirile. Căutăm vinovați. Dar unde i-am găsi? Nu sunt. Vinovată e numai realitatea, care ne ține legați de pământ, când ne-am închipuit-o altfel printr'o minune, idealizată și nepământeană. De ce ne-am bănuî unii pe alții? Viața e alcătuită numai din capitulări și concesi.

Dacă prezentul ni se pare prea amar e fiindcă l-am așteptat prea himeric. De fapt, trăim numai o epocă de primenire: trecem printr'o criză de creștere. Tot ce e urât, și rău, și nemulțumitor, e o realitate provizorie, până când ne vom cunoaște mai bine și ne vom iubi mai mult, așa cum suntem, nu așa cum ne-am imaginat.

Mă gândesc la realitatea dureroasă a presei de azi din Ardeal. Am fost crescut în cultul ei. În regatul nostru, acolo departe în Iașul înconjurat de fumuri colinelor ca într'o cetățuie, exista într'acele vremuri, ale „Semănătorului“, „Luceafărului“ și „Vieții românești“, un fel de smerenie pentru gazetele din Ardeal și pentru gazetarii care un adevăr spus răspicat îl plăteau cu o lună de temniță ori mai multe.

Era o luptă îndepărtată la care participam cu tot sufletul tinereții noastre răscolite.

Acolo trăia cea mai bătrână foaie românească „Gazeta Transilvaniei“, și altele încă cu nume vechiu și tare; de acolo veneau răsunetele bătaioase ale „Luptei“ și „Tribunei“, acolo viețuise și bătrânica aceia sfătoasă ca o bunică la șezătoare: „Familia“, unde își publicase cele dintâi stihuri adolescentul Eminescu, de acolo așteptam „Luceafărul“ cu frumoasele scoarțe încondeete în chenar românesc. Foile acelea ne aduceau altceva de cât harța noastră de oameni liberi cu care eram deprinși. Poporul nu afla numai ce-a gândit cutare ministru ori șef de partid, dacă s'a întors dela vânătoare și dacă mai tușește ori i-a trecut.

Gazeta pe lângă satisfacția curiozității bolnăvicioase de actual, aducea ceva din preocupările sufletului. Foiletonul care aduna și risipea gânduri în jurul unei cărți ori unui eveniment.

O povestire din popor pentru popor. Un cântec adunat. Suplimentul de Duminecă. Foaia nu mergea să împacheteze salamul băcăniei, fiindcă a douăzi își pierdea actualitatea.

Actualitatea ei dura multă vreme încă. Faptele oamenilor sunt multe, ciudate și varii; dar gândurile mișcă mai încet și mai durabil.

Am așteptat ca după unirea Ardealului, această tradiție de presă să înrăurească și gazetăria vechiului regat, vioaie de sigur, ascuțit scrisă uneori, dar legată numai de evenimentul efemer. Ne așteptam ca după această pildă, în București să se tipărească un mare ziar cu preocupări de cultură pentru norodul cel mult, și judecând politica în afară de pasiunea unui interes de partid, prin prisma simplelor datorii și drepturi cetățenești. O clipă a fost să fie această gazetă, „Dacia“ condusă de Al. Vlăduț și Ion Al. Brătescu Voinești. Dar numai o clipă — și s'a pierdut. S'a întâmplat pe urmă o ciudățenie. Presa românească din Ardeal și-a pierdut ea caracterul. Era națională. A devenit de partid. Au început învrăjbirile. Pe încetul scânteia de eternitate din faptul cotidian a fost alungată; nu mai importa decât specularea unui eveniment în funcție de interesul unui partid. Foiletonul a dispărut, sau a decăzut. Nu mai avea loc, scos afară de comentariul unui discurs rostit de un om mare într'o urbe mică. Nici recenzia cărților n'a mai fost în cinste. Nici cele o coloană ori două, unde nu se vorbea despre oamenii zilei, ci despre problemele timpului.

Gazeta a devenit pur politică. În loc să ducă la cărturarul din satul lui îndepărtat, pentru lectura de seară, la lumina lămpii, ceva din ideile mari ale vremurilor, puțină umanitate, conștiința că trăim o epocă de mari primeniri ale planetei, a dus numai ură și harță. Sancțiunile au venit. Cele mai multe asemenea gazete și-au dat duhul.

Trebuie știt că vina n'a fost a gazetarilor. Aproape trei ani am trăit în Clujul devenit centru al culturii românești din Ardeal. Ființau atunci îndestule gazete. Eram adunați mulți, veniți din alte țărâmură după chemarea bună care se deștepta din tinerețea noastră apropiată.

Încercam atunci să păstrăm ceva din vechea tradiție, să o înviorăm. Politica n'a îngăduit. Toate se urzeau provizor, în jurul ambițiilor și intereselor de o clipă. Încercarea de a te depărta de la interesul imediat al partidului era privită suspect. Entuziasmul a obosit. Oamenii s'au risipit. Ziarele au pierit.

Astăzi privim spre Ardeal sub apăsarea unei muștrări.

Spuneam că realitatea desfigurează ceea ce-am visat să fie într-un tot altfel. Realitatea a fost și de astădată aspră.

Dar este numai un ceas greu. De trecere. Când luptele se vor potoli și încep să se potolească) ziarul vechei tradiții ardelenesti va lua ființă de la sine, așa cum mugurii se desfac la cele dintâi raze blânde ale soarelui primăvăratec. La chemare vom răspunde toți care ne-am risipit, sau vor fi în locul nostru și în locul celor dinaintea noastră alții, căci sufletul unui om obosește, dar sufletul adânc al neamului nu.

Și știm că o asemenea gazetă va trăi. Oamenii politici nu o cred, dar noi o știm. Oamenii politici nu pot să o creadă, fiindcă sunt astăzi ca acel călător din Norvegia despre care povestea pe la 1630 Guez de Balzac, că n'a îndrăznit să se apropie de un trandafir când i-a văzut florile întâia oară, temându-se să nu-și frigă degetele și mirându-se că arborii pot să poarte flăcări în loc de flori.

ÎN PODGORIA ANILOR TRECUȚI

— Ady Endre —

**Mă opresc o clipă vesel într-o zi
Chiar în podgoria anilor trecuți,
Ca să'ngân un cântec, la cules de vii.**

**Umezeală, ploaie... singur mai veghez,
Și cu foi de vie galbene și roșii
Fruntea mea plecată o încoronez.**

**Lung privesc butucii rupți, ce se 'ncălesc.
Cu ulcioru 'n mână, îmbătat de vin,
Îngâmfat și-alene tot mai sus pornesc.**

**Iar în vârful viei unde-s ai mei soți
Voi sfărma ulciorul înspumat și plin,
Noapte bună, vesel, să vă zic la toți.**

IUSTIN ILIEȘIU.

Presa ardeleană pribeagă

(1915—1919)

I

Războiul deslănțuit în vara anului 1914 a avut serioase repercusiuni și asupra presei ardeleni, care în preajma aceluia an palpita de vigoarea pe care i-o împrumutau câteva condeie tinere. Bătrânii cu sufletul plămădit la vatra **Tribunei și Gazetei Transilvaniei** își continuau munca de îndrumători ai conștiinței naționale cu aceeași îndărătnicie; în jurul lor s'au grupat vârstare cu foc tineresc în vine și cu largi orizonturi culturale. Ziarele și revistele duceau tot mai bogate valuri în alvia unității culturale și infiltrau conștient în cetitorii lor speranța în unitatea politică. Războiul însă a adus moartea celor mai bune ziare și reviste de dincoace de munți. Încă din primele săptămâni ale lui, redactorii lor sunt mobilizați sau chemați de datorii mai înalte, „în țară”. Soarta aceasta au avut-o revistele **Luceafărul** și **Cosinzeana** ai căror redactori au fost concentrați; în scurt timp le-au urmat revistele de specialitate **Vatra Școlară**, **Foaia Școlastică**, populara gazetă a părintelui Moța, **Libertatea**, cu adausele ei **Foaia Interesantă** și **Tovărășia** și însuș organul partidului național, **Românul**, dela Arad. Au persistat: **Telegraful Român** dela Sibiu, care însă, încetul pe încetul, se adaptă vederilor oficiale, atingându-și apogeul pe timpul vlădicului de tristă memorie, Vasile Mangra, când era direct dușmănoasă idealului național; **Gazeta Transilvaniei** dela Brașov care asemenea a cântat pe coarde dușmane când, după retragerea din 1916, a încăput pe mâini de renegați. Singur **Drapelul**, dela Lugoj a rămas credincios idealului național în aceste timpuri de grea încercare, credință pe care directorul lui, d-l V. Branisce, o plăti prin doi ani de temniță ungurească.

II

Dar dacă cuvântul liber a fost înăbușit aci, el putea fi rostit „în țară” de către o seamă de publiciști ardeleni, trecuți acolo pentru a-și pune neprecupețit puterile în slujba idealului care își aștepta realizarea.

În jurul d-lui O. Goga, care în 1914 se află la Paris, de unde s'a reîntors direct la București, s'au grupat forțele în vederea editării unui mare ziar, care avea să militeze deschis pentru ideea intrării României în războiul alături de marii aliați. Ziarul acesta avea să poarte numele **Ardealul** și câțiva dintre Ardelenii stabiliți în vechiul regat promisese mijloace materiale pentru editarea lui. Dar ziarul mult așteptat nu s'a putut încheia nici după luni de pregătire, astfel că, vre-o câțiva dintre prietenii d-lui Goga se văzură îndemnați a scoate pe răspunderea lor o revistă săptămânală, politică și culturală, în care dorințele provinciei lor subjugate să poată fi rostite. Revista își zicea

Tribuna și se socotia continuatoare a vechii gazete, care la Sibiu și, mai apoi la Arad, timp de trei decenii reprezentase vederile conducătorilor politici noastre naționale. În primul număr al acestei reviste, apărut la 20 Martie 1915, d-l Gh. Pop, reputatul publicist, cunoscut din coloanele **Tribunei** dela Arad, fixa în cuvintele următoare rostul celei de „a treia **Tribună**“, care s'a putut așeza în capitala României cu un program național integral, dintre cele mai limpezi și energice:

„Programul tribuniștilor a avut totdeauna două laturi: una față de dușmanii din afară, alta față de noi înșine. Chiar când partea lui întâie, cum sperăm, se va înfăptui, partea a doua va rămânea neștirbită în picioare, în toată utilitatea și în adâncă necesitate pe care o exprimă. Departe de a seca, ideile noastre de naționalism și democrație se vor fecunda și vor dobândi o semnificațiune tot mai largă, îmbrățișând toate manifestările vieții naționale.

„Din clipa în care am trecut creasta Munților, ne-am socotit moralmente cetățeni ai noii patrii, ai viitoarei Românie Mari. Această cetățenie ne îndrumește a participa la viața politică a țării, cu toate datoriile și cu dreptul de a exercita critică. Nici aici nu ne vom putea confunda însă, fără urmă. Mentalitatea noastră distinctă, fără să fie particularistă, ne îndreptățește a ne închea și aici deosebiți și de a ne uni cu elemente înrudite ale noii generațiuni din toate țările române”.

Tribuna, care și-a continuat apariția, fără întrerupere, până la intrarea în razboiu, în vara anului 1916, și care a fost condusă de d-nii dr. Const. Bucșan, dr. O. Ghibu și Gh. Pop, a izbutit să grupeze în jurul steagului ei, înafara de câțiva publiciști ardeleni refugiați, și un oarecare număr de tineri intelectuali din Capitală, cari își dădeau seama de nota particulară, pe care această revistă ardeleană cu program general românesc o aduce în mijlocul presei din Capitala înfrigurată a Regatului. În tot timpul apariției, **Tribuna** și-a rămas credincioasă programului fixat și, fără să se mărginească la o agitație, mai mult sau mai puțin stearpă pentru intrarea României în războiu, a căutat să lămurească problemele politice române cu aceeași sinceritate, pe care a moștenit-o dela vechea publicistică ardeleană. În penibila epocă a neutralității, când Ardelenii așezați de mai multa vreme „în țară” manifestau un scepticism foarte caracteristic față de marea problemă de viață a nației și când presa cea mare a Capitalei oscila dela o zi la alta, nedându-se îndărăt uneori nici chiar dela atitudini antinaționale (să ne aducem aminte de lunecarea prăpăstioasă a **Universului** în apele nemțești, de trădarea **Minervei**, de apariția ziarului **Zina**, plătit de Austriaci și condus de însuș Slavici), **Tribuna** a rămas neclintită la punctul ei de vedere. Printre notele ei particulare am putea aminti faptul, că a izbutit să facă, pentru întâia oară, legătura cu prizonierii ardeleni din Siberia, să-i pună la curent cu stările din România și să-i pregătească pentru ziua cea mare pentru venirea căreia ei au lucrat atât de eroic. În coloanele ei acești prizonieri au publicat articole, remarcându-se în special cele scrise de dr. Pompiliu Nistor, care în primăvara anului 1917 a avut un rol atât de important în opera de organizare a regimentelor de voluntari ardeleni în Rusia și care a colaborat la redactarea manifestului adresat marilor puteri ale Antantei, în chestia desmembrării Austro-Ungariei. Singurul neajuns al **Tribunei**, putem spune că a fost acela, de a nu fi răușit să grupeze în jurul ei pe toți intelectuali ardeleni refugiați în vechiul Regat.

O parte a acestora nemulțumiți cu nota critică a **Tribunei** față de politica generală românească, s'au grupat deosebit în jurul gazetei săptămânale **Românit Mare**, redactată de d-nii Dr. V. Nițescu, dr. A. Dobrescu, Gh. Giuglea și dr. A. Banciu. **România Mare** a avut ca prim obiectiv de propagandă intrarea României în războiu; articolele ei erau citite cu multă plăcere, îndeosebi de refugiații ardeleni, al căror număr crescuse simțitor până în preajma războiului.

Încercarea d-lui O. Goga de a uni într'un mănunchiu pe toți publiciștii ardeleni în jurul uneia dintre gazetele vechi ale Capitalei, a **Epocii** lui N. Filipescu, nu izbuti nici ea decât în parte. Începând cu numărul din 15 Iunie 1915, în adevăr, aproape toți publiciștii ardeleni și-au făcut intrarea, în mod

Primul număr din ziarul „EPOCA” din București la care au colaborat publiciștii ardeleni refugiați în Țară

colectiv, la ziarul **Epoca**, care le rezervase o rubrică permanentă pe pagina I sub titlul: „Ardealul vorbește.” Publiciștii cari semnav articolele din această rubrică erau dd: O. Goga, Oct. C. Tăslăuanu, I. Moța, V. C. Osvadă, O. Ghibu, C. Bucșan, I. Schiopul, Gh. Pop, Iuliu Enescu, A. Esca, S. Bornemisa și A. Imbroane. Dar colaborarea acestor elemente n'a fost de lungă durată. Încă din primele săptămâni cei mai mulți au încetat de a mai scrie.

„LIBERTATEA” părintelui Moța, mutată dela Orăștie la București.

Peste puțină vreme, la 8 Oct. 1915, păr. Ion Moța își relua la București publicarea foilor sale dela Orăștie. Acolo apărură **Libertatea**, scrisă cu aceeași priecere adâncă a psihologiei țăranului ardelean, adresându-se acum miilor de ardeleni aflați în țară. Adausul **Liberății**, **Foaia Interesană**, avea acum ca redactor pe d-l Seb. Bornemisa. Ambele aceste foi au apărut până la intrarea României în războiu, luptând pentru cauza națională cu mult suflet și îndărătnicie și fiind bine apreciate și de către cititorii din Regat.

În afară de aceste trei publicații din capitala României, a mai apărut o revistă ardeleană, la Iași, cu redactarea aproape exclusivă a regretatului Ion Ursu, profesor universitar acolo, sub numele de **Revista Neamului**. În coloanele ei se discuta problema națională a României în lumina documentelor istorice și a actelor diplomatice. Regretatul Ursu a fost unul dintre puținii ardeleni așezați în „țară“, care, în tot timpul neutralității a luptat deschis pentru revendicările noastre politice, întocmai ca și d-nii S. Măndrescu, Leonte Moldovanu și Virgil Popescu. Marea majoritate a intelectualilor ardeleni manifesta o atitudine mai mult sau mai puțin rezervată.

III

Cu intrarea României în razboiu, la 14/27 August, 1916, toate publicațiile amintite și-au încetat apariția; cei mai mulți dintre conducătorii lor au intrat ca voluntari în armată.

În primele zile ale războiului Marele Cartier General a aflat necesar să înființeze o gazetă pe seama ostașilor de pe front. Această publicație, intitulată **Gazeta Ostașilor**, avea un comitet de redacție în care alături de d-nii N. Iorga, M. Sadoveanu, I. Minulescu ș. a. erau și d-nii O. Goga și O. Ghibu. În paginile celor două numere apărute (căci din cauza retragerii în Moldova, gazeta și a încetat apariția) mai întâlnim dintre ardelenii refugiați pe d-nii Ion Agârbiceanu și V. C. Osvadă, iar dintre cei stabiliți în Regat pe neuitatul „Badea Gheorghe“ (Coșbuc), care aci și-a publicat singurele versuri pe care le-a scris în timpul celor doi ani de sbucium; ele merită să fie reproduse aci:

„Dați tot înainte, Români!
Să nu se resfire nici unul
Și nimeni să n'aibă aminte,
Decât să-și cunoască 'nainte
Cărarea ce-o fulgeră tunul
Și sfânta sa pușcă din mână!“

Cu retragerea oștilor și a populației în Moldova, Ardelenii și-au pierdut posibilitatea de a se mai grupa în jurul unei gazete a lor; abia prin Februarie 1917 câțiva dintre ei putură să-și reia activitatea în cadrele gazetei Marelui Stat Major, apărută la Iași sub titlul de **România**. Ea avea ca director pe d. M. Sadoveanu, iar ca prim-redactor pe d-l O. Goga. Gazeta aceasta adunase în jurul ei un număr destul de mare de scriitori și, se poate afirma, că apariția ei a dat nou curaj poporului român, pe care înfrângerea din toamna și iarna 1916—17 îl zguduise atât de puternic. **România** a apărut fără întrerupere până pe la jumătatea lui Aprilie 1918, când guvernul Marghiloman a suspendat-o.

IV

Revoluția rusească care a izbucnit la sfârșitul lui Februarie 1917 făcu posibilă o largă acțiune a presei ardelenice dincolo de Prut în Basarabia, în Ucraina și până departe în nesfârșitele întinsuri ale Siberiei. O întâmplare miraculoasă duse cu sine refugiați ardeleni mai întâiu în capitala Basarabiei, care deodată cu revoluția rusă simți adîind un aer de desăvârșită libertate.

Cel dintăiu care, din primele zile ale revoluției rusești se atașă din toate puterile lui la acțiunea de redeșteptare a Basarabiei, acțiune pornită din redacția gazetei **Cuvânt Moldovenesc** a d-lui Pan Halippa, fu d-l O. Ghibu. Luni de-arândul d-sa a publicat articole de îndrumare politică în această gazetă și și-a dat concursul la înfaptuirea Partidului național moldovenesc, al cărui organ deveni gazeta. La 1 Iunie în acelaș an, d-sa începu publicarea unei reviste școlare, care avea de scop introducerea învățătorilor moldoveni în

Ануп 1. № 1.

Юніе 1917.

ШКОЛА МОЛДОВЕНЯСКИ

РЕВИСТА АСОЦІАЦІЇ ВІДВІДЦІТОРИЛОР МОЛДОВЕНЬ

дин Басарабіа.

„ȘCOALA MOLDOVENEASCĂ”, revista Asociației învățătorilor moldoveni din Basarabia, redactată de d-l O. Ghibu (1 Ianuarie — 31 Decembrie 1917). Primul număr s'a tipărit cu litere rusești, celelalte (2—7) cu litere latine.

cunoașterea datoriilor lor de luminători ai poporului în limba lui și în spiritul lui. Aastă revistă, intitulată **Școala Moldovenească**, se tipări mai întâiu cu litere rusești apoi, dela nr. 2, cu litere latine. Ea este prima tipăritură cu litere latine în Basarabia revoluționară. La 1917, ea era singura revista pedagogică din tot cuprinsul pământului locuit de Români. În paginile ei se găsesc, în afară de o serie de îndrumări pedagogice în spirit moldovenesc, mai apoi general-românesc, o sumă de știri și documente cu privire la cultura moldovenească din anul redeșteptării naționale a Basarabiei. Revista a apărut până la sfârșitul anului 1917.

O a doua publicație, care a început să apară la 1 Octomvrie 1917, de-a dreptul în haină latinească, a fost gazeta săptămânala **Ardealul**, întemeiată și condusă tot de d-l O. Ghibu, pe seama Românilor ardeleni aflați în Rusia ca refugiați sau ca prizonieri. Gazeta aceasta fu îmbrățișată cu multă căldură și de basarabeni, în special de învățătorii, care învățaseră la cursurile din vara aceluia an alfabetul latin și se introduseseră în cunoașterea culturii românești. Incepând cu nr. 6, gazeta se văzu nevoită, spre marea ei bucurie, să-și lărgescă programul, îmbrățișând alături de problema Ardealului și a politicii generale românești și chestiunea națională a Basarabiei, care progresa cu pași gigantiici. **Ardealul** a fost într-o mare măsură înainte-mergătorul politicii generale-românești a Basarabiei. Paginile lui cuprind prețioase documente ale istoriei Basarabiei din epoca în care s'a proclamat autonomia Basarabiei și constituirea ei ca Republică. (Vezi clișeul p. 71).

La 10 zile după intrarea armatelor românești în Basarabia, în ziua de 24 Ianuarie 1918, **Ardealul** s'a transformat în gazetă cotidiană, luându-și numele de **România Nouă** și având în fruntea ei un comitet de redacție constă-lător din Români din toate provinciile. În manifestul publicat în primul ei număr, 24 de intelectuali români din diferite țări declară în nu-

mele provinciilor pe cari le reprezintă, că nu se mai socotesc „ca până acum: ardeleni, basarabeni, bucovineni ș. a. m. d. și nu se mai socotesc nici numai ca fii ai aceluiaș popor, ci ca cetățeni ai aceluiaș stat unitar român, ca cetățeni ai României nouă a tuturor Românilor, cu aceleași datorii față de fiecare parte a ei și cu aceleași drepturi.” În acelaș număr, tinerimea studioasă din Basarabia se declara deschis pentru unirea Basarabiei cu toate celelalte provincii românești, afirmând că „nu se va da îndărăt dela nici un fel de obstacole cari ar sta în calea îndeplinirii sfintei cauze a unirii tuturor Românilor.” O asemenea declarație fac și Românii ardeleni și bucovineni, și chiar și cei de peste Nistru, din Valea Timocului și din Macedonia. Comitetul de redacție al **României Nouă**, care avea ca subtitlu: „Organ de propagandă pentru Unirea tuturor Românilor”, consta din d-nii O. Ghibu director, Ion Mateiu, prim-redactor, (din Transilvania), Vasile Harea, Vlad Cazaciu (din Basarabia), George Tofan (din Bucovina) G. Munteanu-Râmnic (din România), Const. Noe (din Macedonia) și dr. At. Popovici (din Serbia). Această gazetă izbuti să grupeze în jurul ei un număr de peste 40 intelectuali basarabeni și să susțină o propagandă sistematică pentru ideea unirii tuturor Românilor, într-o vreme când politica Puterilor Centrale părea a ieși biruitoare prin Pacea dela București. Nici după înghinchierea României prin această „pace”, **România Nouă** n'a demobilizat; grație cenzurei relativ mai domoale, excercită de Comandamentul militar, chiar și pe timpul guvernului Marghiloman, ea putu să militeze pentru idealul integral românesc.

Ea avu norocul să poată restabili în Iunie 1918 pentru întâia oară contactul cu Ardealul, întrerupt de războiul și să treacă în vre-o sută de ex. la

„**Deșteptarea**”, cea dintâi gazetă românească din Soroca, redactată de G. Boeriu, apoi de Dr. A. Nicola.

Românii de peste Nistru. A încetat să apară la 2 Dec. 1918, a doua zi după adunarea dela Alba-Iulia.

În afară de acestea Ardelenii au mai înființat gazete românești și în alte centre basarabene. Așa, mai întâiu la Soroca, unde scrisul românesc străbătu mai întâiu în presa rusească, pentru ca mai apoi să-și creeze cadre proprii. Gazeta **Deșteptarea**, tipărită la început cu litere rusești, dar cu program general românesc, avu ca redactor mai întâiu pe ardeleanul George Boeriu, apoi pe avocatul dr. A. Nicola, un strănepot de-al lui Horea. (Vezi clișeul pag. 73).

O altă gazetă fu întemeiată de bănățeanul Casian R. Muntean la Tighina sub numele de **Nistru**. (Vezi clișeul p. 74).

NISTRUL

GAZETA ROMÂNĂ SĂTEZENĂ

Sub conducerea unui comitet

Redactor: C. R. Munteanu

Între cetățeni

Nistrul și rușii

ROMÂNESC

Între cetățeni... (Text continues with a discussion on the situation in the region, mentioning the impact of the war and the role of the press in informing the population.)

Nistrul și rușii... (Text continues with a discussion on the relationship between the Romanian population and the Russian forces in the region.)

DOINĂ

de C. R. Munteanu

DOINĂ... (Text continues with a piece titled 'DOINĂ' by C. R. Munteanu, discussing the state of the region and the impact of the war.)

Baronul de...

Baronul de... (Text continues with a piece titled 'Baronul de...', discussing the role of the nobility in the region.)

Naționalizarea prin...

Naționalizarea prin... (Text continues with a piece titled 'Naționalizarea prin...', discussing the process of nationalization and its impact on the population.)

Între cetățeni

Între cetățeni... (Text continues with a discussion on the situation in the region, mentioning the impact of the war and the role of the press in informing the population.)

DOINĂ

DOINĂ... (Text continues with a piece titled 'DOINĂ' by C. R. Munteanu, discussing the state of the region and the impact of the war.)

Baronul de...

Baronul de... (Text continues with a piece titled 'Baronul de...', discussing the role of the nobility in the region.)

Naționalizarea prin...

Naționalizarea prin... (Text continues with a piece titled 'Naționalizarea prin...', discussing the process of nationalization and its impact on the population.)

, NISTRUL", prima gazetă românească tipărită la Tighina de regretatul Cassian R Munteanu, la 1918, cu litere rusești.

În acelaș timp gazeta d-lui P. Halippa, **Cuvânt Moldovenesc** trecu, în Martie 1918, sub conducerea părintelui I. Moța, având ca redactor pe d. Seb.

„Cuvântul moldovenesc“, gazeta d-lui P. N. Halippa, redactată de pâr. I. Moța (Martie—Dec. 1918) la Chișinău.

Bornemisa. Cu această conducere **Cuvântul Moldovenesc** a mers până în Decembrie 1918, când conducătorii ei s'au reîntors în Ardeal.

V

Încă înainte de apariția **Ardealului** la Chișinău, începu să se tipărească la Kiev **România Mare**, ca organ săptămânal al voluntarilor români din Austro-Ungaria, având ca șef-redactor pe d-l Sever Bocu și redactori pe d-nii Gh. Pop și I. Schiopu. Gazeta dela Kiev are în fruntea primului număr un apel către soldații României Mari, sub cari se înțelegeau zecile de mii de ardeleni ajunși în Rusia ca prizonieri și intrați aci ca voluntari în armata română, semnat de d. O. Goga. **România Mare** dela Kiev a făcut excelente servicii cau-

„România Mare“, foaia voluntarilor români din Austro-Ungaria, apărută la Kiev (Iunie 1917—Ian. 1918) supt conducerea d-lui

S. Bocu.

zei naționale, izbutind să însușească și mai mult pe prizonierii ardeleni pentru datoria lor față de neam în acele clipe tragice, când soarta României părea definitiv pecetluită de victoria Puterilor centrale.

Ea a apărut până după ocuparea Kievului de către bolșevici, către sfârșitul lui Ianuarie 1918.

Când corpul voluntarilor ardeleni a trebuit să se împrăștie de acolo, câțiva ofițeri ardeleni, printr-o capricioasă întâmplare au ajuns în noua capitală a Rusiei, în Moscova, unde au crezut că pot fi folositori cauzei naționale, publicând o gazetă română cu aparență de bolșevism sovietic. În ziua de 15 Febr. 1918, a în-

ceput într-adevăr să apară la Moscova **Foia Tăranului**, redactată în înțelegere cu guvernul sovietic și cu sprijinul aceluia, de către un tânăr ardelean, absolvent al Facultății de Litere din București, Arion Pescariu, originar din Ciufud (lângă Blaj), mort în 1920. Apariția acestei gazete stă în legătură cu năzuința soldaților ardeleni de a asigura tezaurul român, aflător în mâinile bolșevicilor. Câștigându-și încrederea acestora, ei izbutiră să pună mâna pe tipografia Băncii Naționale a României și să tipărească acolo gazeta lor, între-

, *Foia țaranului*", gazetă quasi-bolșevică, apărută la Moscova (1918–1919) sub conducerea lui A. Pescariu

buințind pentru aceasta întreg stocul de hârtie pe care Banca Națională îl avea pentru tipărirea biletelor de 1000 lei și făcând astfel imposibilă tipărirea de bani românești din partea rușilor. Un al doilea serviciu apreciabil pe care l-a făcut această gazetă a fost pregătirea soldaților ardeleni, prizonieri și voluntari în Rusia pentru momentul revoluției din Austro-Ungaria. Caracterul gazetei nu era propriu-zis bolșevic, ci mai mult social-agrar, militând pentru reforma agrară radicală și plecând, în acest scop, dela poezia lui Coșbuc „Noi vrem pământ“, publicată ca program în primul număr. În comparație cu gazeta bolșevică a ungurilor dela Moscova, „Szociális forradalom“, condusă de Béla Kun, **Foia Tăranului** se prezintă cu un caracter foarte favorabil din punct de vedere național român. Ea a apărut până în 19 Aprilie 1919, când s'a transformat în gazeta **Socialismul**, redactată de un anumit Al. Nicolau din vechiul Regat.

Un fel de pandant al foi delă Moscova, cu caracter pronunțat național, îndreptat în vederea pregătirii naționale a prizonierilor din Siberia a fost gazeta **Neamul Românesc**, care a apărut la Irkutsc ca foaie a secției cultu-

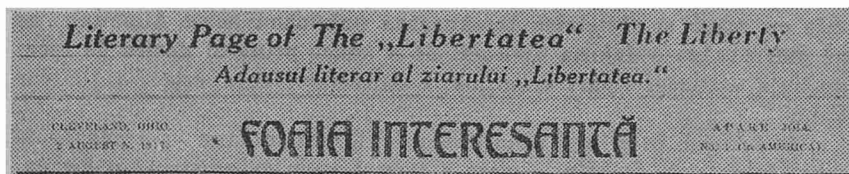

„*Neamul Românesc*“ foaia secției culturale a legiunii române de vânători transilvăneni-bucovineni, apărută la Irkutsc (Siberia) sub conducerea d-lui Dr. V. Nițescu.

rale a legiunilor române de voluntari ardeleni și bucovineni. Gazeta aceasta a fost întemeiată și condusă de d-l Voicu Nițescu. Ea a fost o adevărată școală de naționalism pentru voluntarii împiedecați de a se întoarce la vetrele lor.

VI.

Un capitol interesant al presei ardeleni din timpul războiului îl constituie activitatea de dincolo de Ocean a părintelui Moța. Trimis de guvernul român într-o misiune națională la Românii din America, dimpreună cu regretatul dr. V. Lucaci și cu d-l Vasile Stoica, părintele Moța s'a simțit dator ca, în timpul celor câteva luni petrecute acolo, să împărtășească pe emigrații români ardeleni de binefacerile unei sincere îndrumări naționale prin presă. Astfel, la 2 August, d-sa a început să publice la Cleveland-Ohio cunoscuta și apreciată sa gazetă dela Orăștie, și mai apoi dela București, **Libertatea**, din care a tipărit până la 6 Septembrie șase numere bogate, împreună cu adaosul ei **Foaia**

Foaia Interesantă, a păr. I. Moța, mutată dela Orăștie mai întâi la București, apoi la Cleveland (America), în 1917.

Interesantă. Numerile acestea cuprind o mulțime de știri de un palpitant interes despre frații de peste Ocean, cari, grație propagandei făcute cu graiu viu și în scris de către misiunea ardeleană, s'au înrolat cu însuflețire sub steagul american spre a lupta pe frontul francez pentru înfrângerea formidabilei forțe a inamicilor noștri.

Aruncând o privire generală peste acești ani de priebugie ai presei ardeleni constatăm că activitatea ei s'a revărsat eroică în două direcții: 1) propaganda pentru înfăptuirea idealului național la Românii din vechiul Regat și Basarabia, și 2) strecurarea încrederii în acest ideal în sufletul celor pe cari împrejurările i-au făcut să creadă mai puțin în realizarea lui, a miilor de prizonieri români din Rusia.

Pe drumul întâiu publicității ardeleni, crescuți într-o școală de naționalism nepătată de politicianism, au contribuit nu cu puțin la unirea forțelor politice române, atât de desorientate în timpul neutralității și la îndreptarea lor pe singura cale aducătoare de izbândă: alăturarea de aliații noștri. Încrederea în acest ideal nui-a părăsit niciodată; în vremurile cele mai negre ei au găsit încă destul foc în inima lor pentru a aprinde din nou speranțele ce păreau definitiv stinse în inimi. Când împrejurările i-au aruncat dincolo de Prut ei au desfășurat acest steag cu acelaș entuziasm și aici. Activitatea publicității ardeleni în Basarabia a fost o apă dătătoare de viață națională pentru această provincie ce părea definitiv sgrumată de colosul rus. Istoria va ști să o aprecieze după marele ei merit.

Pe al doilea drum presa ardeleană a contribuit îmbelșugat pentru a aprinde scânteia de jertfă eroică în sufletele celor înmormâtați în imensitatea rusească; scrisul ei înflăcărat a fost pâinea caldă a voluntarilor ardeleni.

Ambele drumuri au dus la înfăptuirea marelui ideal.

De aceea acești ani se vor înscrie în istoria ei cu litere de aur...

CRONICAR

INCHINARE

În clipa când Sindicatul nostru s'a hotărît să consolideze legăturile sale cu presa și societatea românească publicând acest Almanah, nu ne putea scăpa o datorie firească: de a aduce prinosul nostru de recunoștință distinsei figuri culturale a Ardealului care este d-l Dr. Ion Mihu.

Îi datorăm în primul rând dania de 30.000 coroane — o adevărată avere înainte de războiu — care a format baza de existență a Fundațiunii ziaristilor cu sediul în Sibiu chivernisită cu înțelepciune de o epitropie în frunte cu merituosul economist d. Ion I. Lapedatu.

Fundațiunea dela Sibiu ce are o avere de mai bine de 300.000 lei, ne revine nouă în temeiul statutar al ei. Dimpreună cu ea Sindicatul nostru numără astăzi în cassa sa un milion de lei bani gata, strânși cu sforțări continue timp de 15 ani.

Sperăm că nu va întârzia nici gestul unor autorități și unor fruntași să calce în urmele înaintașilor contribuind cu obolul lor la sporirea averii noastre.

Dar gestul d-lui Dr. Ion Mihu, mecenatele dela Orăștie, mai are și o latură morală foarte importantă. A dat impulsul pentru o concentrare a profesioniștilor condeului întru a-și apăra interesele lor și în mod indirect ale presei. Numai o organizație solidă a ziaristilor poate prezenta garanțiile necesare progresului publicistic și onestității profesionale.

D-l Dr. Ion Mihu este prototipul cărturarului discret și harnic, calm și socotit, izolat și totuș la curent cu problemele vremii. D-sa de n'ar fi înscris la activul vieții sale publice decât această faptă și ea ar fi fost îndestulătoare pentru a constitui una din figurile reprezentative ale societății românești. Dar d-sa are și alte multe merite culturale și publicistice: este printre întemeietorii publicațiunilor Rumaenische Revue și Revista Economică; și dela d-sa se păstrează scrisori dinainte de războiu, cari date la iveală vor mărturisii un program cultural complex și în parte profetic.

Părintele sufletesc al organizației noastre, este rugat a primi închinarea acestor rânduri omagiale scrise cu francheja ce caracterizează pe ziarist.

„Gazeta Transilvaniei“ în Siberia

de VICTOR BRANIȘCE

Unul din cele mai impresionante momente din viața vechiului nostru organ de publicitate „Gazeta Transilvaniei“ este fără îndoială reapariția sa în Siberia, în mijlocul Corpului al 2-lea de voluntari români de sub conducerea „Comitetului Național Român din Rusia“.

După scurta apariție de 2 luni în toamna anului 1916 sub prima ocupație românească, „Gazeta Transilvaniei“ și-a sistat apariția deodată cu retragerea armatei române din sectorul Brașovului, iar redactorii ei au luat drumul pribegiei mai întâi până la București, apoi la Iași, iar în Iunie 1917, după sosirea primului detașament de ofițeri, gradați și soldați voluntari români din Kiev la Iași, directorul „Gazetei Transilvaniei“ dr. Voicu Nițescu și redactorul V. Branișce au plecat în Rusia și Siberia ca membrii propagandiști ai comisiunilor guvernului din Iași pentru recrutare de voluntari dintre prizonierii aflători în numeroasele lagăre ale Rusiei.

Izbucnirea revoluției în Rusia a pus în curând capăt activității acestor comisii. O parte din ele au putut să se întoarcă numai după multe peripeții și aventuri din Rusia europeană în Moldova iar altele, a căror retragere a fost tăiată, au luat drumul spre Siberia strângând în jurul lor pe voluntarii și prizonierii pribegi, cari n'au putut să treacă în Moldova.

După desființarea Corpului voluntarilor din Kiev în urma izbucnirii revoluției rusești, s'a format în toamna și iarna anului 1918 al doilea Corp de voluntari români, mai întâi cu sediul în orașul Celeabino, apoi la Irkutsk până la transformarea sa, în primăvara anului 1919, în Legiune.

Partea covârșitoare a ofițerilor și voluntarilor români se găsea concentrată în vestul Siberiei, iar o parte mai mică ajunsese tocmai la marginea ostică a Siberiei, la Vladivostok, unde aștepta desfășurarea evenimentelor: sau colaborarea cu trupele voluntare cehe și aliate pe frontul siberian sau trecerea pe frontul francez.

Timp de mai multe luni Românii concentrați la Celeabinsk și la Vladivostok nu știau unii despre alții, fiind linia ferată transiberiană ocupată de trupele bolșevice. Deabia după curățirea liniei și restabilirea legăturii de cătră trupele cehe, cari erau în drum din Rusia europeană

spre Vladivostok, ofițerii și voluntarii români din Vladivostok au intrat în contact cu corpul voluntarilor din Celeabinsk dându-și cu toții întâlnire tocmai de sărbătorile Crăciunului 1918 în orașul Irkutsk, pentru a forma o singură unitate militară română.

Încă înainte de acest eveniment îmbucurător „Comitetul național din Rusia“ cu sediul în Celeabinsk luase hotărârea să scoată un ziar, prin care, distribuindu-se între voluntarii adunați și trimițându-se exemplare și prin lagărele de prizonieri, să se facă o propagandă cât mai intensă pentru formarea unui puternic corp de voluntari, care, în învâlmășala ce domina în Siberia, să fie temut de dușmani și respectat de prieteni. În scurt timp s'au și înrolat în acest al 2-lea corp aproape 5000 voluntari.

Primul număr din ziarul proiectat a și apărut la 13 Oct. 1918 sub numele „**Gazeta Transilvaniei și Bucovinei**“, fiind tipărit cu litere românești (fără sedile) în tipografia cehă din Ekaterinburg, oraș nu departe de Celeabinsk, sediul Corpului Voluntarilor români.

Citez din primul articol scris de președintele Comitetului național din Rusia **Dr. Voicu Nițescu** următoarele:

„... Liberă ca niciodată până acum „Gazeta Transilvaniei“ își lărgeste cuprinderea, trece peste hotarele de altădată, ea îmbrățișează și pe sora nenorocită și scumpă a Ardealului: Bucovina, ba mai mult ea devine gazeta românismului de pretutindeni, singura și cea mai chemată foaie a neamului nostru.“

În lunile Octomvrie, Noemvrie și Decemvrie 1918 au apărut cu totul 6 numere tipărite la Ekaterinburg cu un bogat și select material politic militar, literar și informativ. Directorul și colaboratorul principal era d-l Voicu Nițescu. Mai colaborau d-nii S. Gocan, Dr. Pacol și Dr. Nedelcu, membrii ai Comitetului național.

Cu mutarea Corpului Voluntarilor dela Celeabinsk la Irkutsk și cu sosirea mea împreună cu detașamentul dela Vladivostok la Irkutsk am fost încredințat cu redactarea ziarului începând cu luna Ianuarie 1919, scoțând în lunile Ianuarie, Februarie și Martie 1919 încă alți 6 numeri.

Neavând însă la Irkutsk deocamdată o tipografie cu caractere românești, numerii din ziar au fost parte sapirografați, parte scriși cu mâna. Numerii apărui erau cetiți pe companii sau batalioane de ofițerii de serviciu. Cu plecarea mea dela Irkutsk, în urma transformării Corpului de Voluntari în Legiune, a încetat să apară ziarul, care timp de 6 luni de zile în niște împrejurări extraordinare a ținut în sufletele miilor de voluntari sibirieni viuă iubirea de neam și conștiința națională.

Victor Branisce

Numele lui Victor Branisce este inseparabil de numele vechiului organ de luptă națională, **Gazeta Transilvaniei**. Un sfert de veac se împlinește decând Victor Branisce și-a amestecat rosturile cu ale bătrânei gazete, nedeslipit de steagul ei în zile bune, ca și în zile grele. A

stat în temnița dela Seghedin pentru ea, i-a iluminat paginile de bucuria nețărmurită a ocupației românești în 1916 și a făcut-o să reapară chiar și în pribegia siberiană a voluntarilor ardeleni. Victor Branisce și-a împărțășit soarta gazetei, credincios și cu o pasiune admirabilă de gazetar. Cât de mic este numărul gazetarilor ardeleni cari să fi stăruiți în profesia lor cu tenacitatea lui Victor Branisce!

Almanahul sărbătorește în Victor Branisce pe ziaristul inamorat de profesie până la desăvârșita abnegație. Să nu ai nici o altă aspirație în împrejurări schimbate, când ți se deschid drumuri spre atâtea situațiuni în politică ori în administrația de

Stat, ci să rămâi atașat cu îndărătnicie de o publicație provincială săracă și necăjită, nu poate însemna alta decât o jertfă față de îndeletnicirea ta. Jertfa lui Victor Bransce emoționează și ne face să participăm la serbarea sa jubilară cu toată sinceritatea.

Victor Branisce a fost zi de zi timp de 25 de ani un sfătuitor și un prieten al publicului cititor, ținându-i nestinsă în suflet flacăra speranțelor. Poate că ar fi ceasul, când acest public ar fi chemat să se achite într'un anume fel de îndatoririle vechi și firești față de Victor Branisce.

Bunule coleg, intru mulți ani!

Un vrednic gazetar ardelean

— Silvestru Moldovan —

de VASILE C. OSVADĂ

Despărțit de lume și de toți ai lui, cu zăbrznicul fatal atator mucenici, Silvestru Moldovan, s'a stins în ospiciul din Sibiu, în primăvara anului 1916.

Condeiu conștient și convins, îi căzuse din mână după 25 ani de muncă gazetărească, beletristică, științifică și cercetătoare, tocmai în zilele neutralității atât de îngrijitoare, cu deosebire pentru sufletele ardelenilor.

Silvestru Moldovan n'a avut parte de fiorul sfânt al frământărilor din vremea de pregătire a războiului, dar de câte ori era învrednicit cu clipe înseninate de conștiință, își alinta nădejtile și neclintita lui credință în întregirea neamului, la a cărei pregătire a muncit și el, cu tot sufletul lui.

Cu o astfel de ocazie, recunoscându-și pentru un moment pe unicul său fiu (azi subprefectul județului Turda), care sta lângă el, i-a legat de suflet:

— Griji, dragă, treci în țară și acolo fă-ți datoria căci se apropie ceasul sfânt.

* * *

Silvestru Moldovan a intrat în gazetăria profesională (vorba vine, pe acele vremuri!) la anul 1892, muncind cu întrerupere de un an, vreme de aproape 25 ani, până la sfârșitul anului 1915, când a fost dus din redacția Gazetei Transilvaniei la ospiciul din Sibiu.

Născut la 1861 în comuna Agârbiciu de lângă Turda, din familie de preoți români, tatăl său fiind Simion Pop Moldovan, protopop și mama sa Maria Velicica, originară din o familie de români-macedoneni, tinărul Silvestru și-a făcut studiile primare și liceale în ungurește la Cluj și Sibiu iar clasa a 8-a și examenul de maturitate le-a făcut la liceul românesc din Brașov în anul 1880.

A urmat apoi facultatea de filosofie la Universitatea din Cluj și Viena, unde și-a luat absolutoriu în anul 1884.

La 1886 a fost numit profesor de limba maghiară, română și latină la liceul român gr. or din Brașov, având un salariu anual de 700 florini.

A părăsit însă cariera de profesor și după ce a lucrat vreo șase ani pe terenul economic, în cadrele băncilor **Arieșana** din Turda și **Iulia** din Alba-Iulia (azi amândouă devenite filiale de-ale Băncii Centrale din Cluj), în 1892 a intrat în gazetărie, ca redactor la **Telegraful Român** din Sibiu. La 1896 trece ca redactor la **Tribuna** unde a muncit până la sistarea apariției ei, când a luat asupra și conducerea **Foii poporului**, ce apare și azi în Sibiu, în editura și redactarea d-lui Bratu.

În 1911 Silvestru Moldovan trece la **Gazeta Transilvaniei** din Brașov, unde muncește până la sfârșit.

În anii 1894-1897 a întemeiat și a redactat revistele beletristice-literare **Rândunica** și **Femeia** și **Familia**.

Între timp, Silvestru Moldovan a scris și a publicat: povești și balade în diferite biblioteci și reviste și studii istorice și geografice în **Transilvania**, **Buletinul Societății geografice române** din București, **Tribuna**, **Gazeta Trans.** etc.

Lucrări independente a publicat:

Țara noastră — descrierea Transilvaniei sudice (1894) și **Zarandul și Munții apusei** (1898).

În Panteon, marii noștri bărbați dela 1848/49. (1901).

Dicționarul localităților cu populație română (în colaborare cu Nic. Togan) 1909.

Nichita Balica, povestire istorică (1902).

* * *

Sbuciumata viață a scriitorului și gazetarului Silvestru Moldovan a fost tot timpul îndrumată de preocupări de interes obștești și de neîțărmurita dorință de-a sluji luminarea și progresul națiunii în cadrele idealului național.

Muncitorii intelectuali, în deosebi cei cu condeiul, ai Ardealului de ieri și de pe vremuri s'au ridicat fie din sbucnirea forțelor mai mari decât să încapă între brazele și în casele țărănești, fie ajutați de tradiția, ce se încheaga din vremi bătrâne în generațiile de preoți eșiți din aceeași familie, cu adânci rădăcini în satul păstorit.

Silvestru Moldovan era zămislit, în tot ce era și reprezenta el din tradiția casei preoțești. Strămoșul, Moșul și Tatăl lui Silvestru au fost preoți în Săn-Mihaiul Turzii. Cum însă moșul lui avea doi băieți, unul a continuat preoția acasă, iar celalalt, tatălui Silvestru, a urmat la Universitate, unde în 1846 a câștigat diploma dela facultatea de drept din Cluj cu care a fost primit la Teologia din Sibiu, de către Marele Șaguna, care l'a și făcut protopop al Turzii, cel dintâiu potopop al acestui tract.

Fiu al unei familii de intelectuali, care a luat parte activă la toate luptele naționale, impuse românilor ardeleni subjugăți, Silvestru Moldovan le-a continuat drumul cu cinste și cu credință, dând gazetăriei

și scrisului românesc de aici, tot ce-a avut mai scump, mai bun — până în momentul prăbușirii lui.

Ca să nu închine steagul de luptă, care-i era atunci **Foaia Poporului** din Sibiiu, în timpul cât el a fost osândit pentru articole politice să zacă în temnița dela Seghedin vreme de șase luni, a lăsat fiului său Alexandru (subprefectul de azi al Turzii) să redacteze în lipsa lui iubita gazetă.

Viața întreagă n'a cunoscut decât un singur drum : Acela al muncii și el credinței naționale neșovăitoare — dusă până la șovinism.

Așa se explică faptul că n'a vrut, odată cu capul, să-și dea copilul în școala ungurească. Când într'o zi profesorul Strauch dela liceul unguresc din Sibiiu, îl sfătuia să înscrie băiatul la el, să învețe ungrește, a răspuns dârz :

— Cred că pe când băiatul meu va fi mare, nu va mai avea nevoie de limba ungurească.

• • •

Am scris aceste note, nu cu pretenție de biograf — dar cred că este o datorie să fixăm figurile reprezentative ale gazetăriei și scrisului românesc din Ardealul de ieri, care n'au avut puțința să strălucească prin „timpii viitori“ în temeiul unui geniu sau al unui deosebit talent.

În schimb ne oferă cu prețul muncii și al jertfirii lor prețioase verigi din lanțul, ce, legându-ne trecutul cu prezentul ne încheagă tradiția gazetărească din Ardeal

CÂNTEC DE PESCAR

De-âtata sbuciumare

Mi-am aruncat eri noapte inima în mare,

Și marea s'a involburat —

Sărmană inimă, te-ai înecat.

A început să urle negru vânt,

Era un vuet groaznic pe pământ,

Și sufletu-mi urla spre cer:

Mormânt!

De-atâta sbuciumare

Mi-am aruncat eri noapte inima în mare,

Și marea de azur s'a otrăvit —

Sărmană inimă, tu ai murit.

IUSTIN ILIEȘIU.

Cum e fapta — și răsplata...

de dr. Alex. Vaida Voevod

fost director al ziarului „Lupta“ din Budapesta.

Au trecut treizeci de ani, de când, din inițiativa lui Alexandru Mocioni și finanțată de dânsul, s'a editat la Timișoara ziarul „Dreptatea“. Redactorul șef era cel mai tânăr publicist român de pe vremuri azi seniorul gazetarilor de dincoace de munți: Dr. Valer Branisce. Director: Dr. Cornel Diaconovici, omul de neîntrecută forță organizatorică. Asupra administrației veghea, susținând disciplină inapelabilă, băănățeanul D. Emanoil Ungureanu, neobositul muncitor pentru progresul cultural și economic al neamului.

Numeroși tineri studenți, colaborau la „Dreptatea“. Onorarul nostru era, certificatul de „corespondent“. Cenzura lui C. Diaconovici era cât se poate de largă. Censurarea și înlocuirea cuvintelor violente se impunea din considerație față de Art. 172 al codului penal unguresc. „Ațițarea“, „agitația“, contra unei clase, confesiuni ori naționalități, pe calea presei, era urmărită de procurorii maghiari. Temnița îl privea pe autorul articolului, ori pe responsabilul „om de paie“. Amenda impusă ziarului, leafa celor întemnițați, a familiei lor și a redactorilor cari îi înlocuiau, cădeau în sarcina administrației.

Diaconovici se orienta după sfatul marelui nostru Barițiu: „Un redactor român trebuie să scrie având în fața sa codul penal și știind că la spate, îi stă jandarmul“.

Totuși, Diaconovici, când censura. noaptea, articolele, înainte de a le trimite la tipografie, pricepea să fie foarte larg. Corecturile lui se mărgineau la aplicarea unor eufemisme. D. ex.: „aceste hoarde asiatice, pe cari nici 1000 de ani de viață, în Europa, nu le-a putut civiliza“, era înlocuit prin: „firea oligarhiei a rămas neschimbată“. Ori: „aceste bestii, cu pene de cocos, nici de data aceasta nu și-au renegat sălbăticia hunică“, se străforma, prin pana lui Diaconovici, în: „jandarmii au dovedit și de data aceasta o lipsă de tact regretabilă“, etc.

Zi după zi, lună după lună trecea, fără ca procurorul să deranjeze „Dreptatea“. Ziarul, în scurt timp, ajunsese la un record de tiraj, cum nu-l mai obținuse nici un cotidian român, dincoace de Carpați. Era foaia favorită nu numai a tinerimei, ci a întregului public intelectual.

Dela Diaconovici și Branisce, până la cel mai tânăr corespondent, toți colaboratorii erau de credința: iată am reușit să facem un ziar

în care vibrează duhul tineresc, care trage la mir ticăloșilor ungurești, fără ca procurorul să se poată acăța de un singur cuvânt.

Dar într'o bună zi s'a năruit ilusia noastră. Peste 20 de articole au fost urmărite, iar autorul lor, Dr. Valer Branișce, citat pe banca acuzaților.

Ceeace a urmat, ținuta lui Branișce, intransigentă, de mărime antică a caracterului, este poate cel mai strălucit fapt în istoria zbuciu-

Dr Alex Vaida-Voevod

mată a ziariștilor români, din timpul unguresc. Branișce în tot timpul instrucției, a refuzat să răspundă în limba maghiară.

Astfel instrucția nu s'a putut face decât prin intermedierea unui interpret.

Judecătorul de instrucție și procurorul, cari îl cunoșteau și îl apreciau mult pe Branișce, nu încetau să stăruiască, în particular, ca să renunțe la principiul de a valida dreptul limbei române, asigurându-l, că dacă va răspunde și se va apăra, cu ocazia desbaterei procesului, în „limba statului“, o să primească o pedeapsă minimală. Dar și-au dat de om. Și astfel, sosind ziua fatală, desbaterea procesului în fața curții cu jurați, ziua „pertractării finale“, cum îi zicem din-

coace de munți, a avut loc între următoarele împrejurări, conflictul dramatic între „ideia de stat național maghiar“ și între un bărbat de caracter puternic și român neprihănit.

Președintele (ungurește): Numele, anul nașterii, D-tale?

Interpretul repetează întrebarea românește, Branișce răspunde românește.

Președintele (ungurește): Diploma de doctor la care facultate ai obținut-o?

Interpretul pune întrebarea românește.

Braniște, românește: La facultatea de filosofie.

Președintele (ungurește): La care universitate? Din cari studii?

Interpretul pune întrebarea românește.

Braniște românește: *La universitatea din Budapesta, din limba și literatura maghiară.*

* * *

Resultatul a fost, firește: 2 ani de temniță și confiscarea întregii cauțiuni a ziarului. Ce pildă înălțătoare, însă, pentru o întreagă generație, de a nu se abate dela susținerea principiilor de drept, în lupta pentru triumful cauzei naționale!

* * *

Puteam să descriu miseriile gazetărești din timpul când eram directorul ziarului „Lupta“, puteam să descriu soarta unui, ori altui gazetar, din nesfârșitul lanț de mucenici, ai neamului românesc, greu persecutat în Ungaria, ori vizitele în temnițele dela Vaț, Seghedin, Cluj, Sătmar, etc., etc.

Puteam descrie procesul Replicei, procesul pâr. Lucaciu, ori: relația cu presa nemaghiară din monarhie a presei românești, ș. a.

Care eveniment nu ar fi fost însă palid, pe lângă strălucirea faptei, săvârșite de Valer Branișce?!

Și-a stat 2 ani la Vaț, a mai stat apoi vre-o 3 la Seghedin, cu Ion Clopoțel și cu Părintele Dr. Dumitru Manu, pentru spionaj în favorul României, în timpul războiului.

Cu atât mai splendid l-a răsplătit România Mare. Până în momentul, când scriu aceste amintiri nu i-s'a furat mandatul de deputat, decât numai în trei rânduri lui Dr. Valer Branișce. Pentru faptă mare, timpuri mari aduc răsplata meritată.

CÂNTEC

S'a desrobit de-al ierbii fir
Un melc, și'ncet acum se sue
Și 'nseamnă albă cărârue
Pe trunchiul unui trandafir,

Il chiamă poate și pe el
Nemărginiri de lumi albastre,
Cum chiamă sufletele noastre,
Și prăbuși-ne-vom la fel.

ECAT. PITIȘ

A murit o presă

de GH. TULBURE

Înainte de invenția tiparului locul presei și al cărții îl țineau domurile și cetățile. Să ne gândim o clipă la veacul de mijloc. Epopeia măreață a luptelor creștinătății, din aceste vremi, o povestea doar arhitectura bisericilor. Turnurile înalte și svelte, cupolele uriașe, columnele sobre și statuile încremenite, cu plastica lor sumbră și majestoasă, erau adevărații cântăreți ai evenimentelor și cronicarii epocii. Artele plastice erau expresia generală a gustului estetic, a spiritului public și a ideilor, care frământau lumea.

Mai târziu rolul marmorei l-a luat plumbul. Erau ele și manuscrisele, dar cum scrisul lor se făcea cu greu și cu multă artă decorativă, ele costau mult și astfel erau un lux, un privilegiu al nobilimii bogate. Cartea scrisă constituia un patrimoniu familiar, care se păstra cu grijă și trecea din tată 'n fiu, ca o bijuterie de mare preț.

După invenția lui Gutenberg, elocvența domurilor și a colonadelor a fost înlocuită cu litera topită.

Spiritul uman începe deacum să se fructifice și să se îndrume de produsele tiparului. Gândurile se coboară în mici bucățele de plumb și se răspândesc în lume în mii și mii de forme. Aceste bucățele de plumb, înșiruite frumos una lângă alta, devin purtătoarele ideilor. În ele se'mbracă sufletul, prin ele se transmite în largul lumii adevărul și minciuna, binele și răul, frumosul și uritul, amorul, iluziile, durerile și idealurile, cu'n cuvânt toate sbuciumările sufletului omenesc.

Mare și minunată este forța cuvântului. Uriașă este puterea gândului tipărit.

Dintr'ânsa ia avânt cartea și știința, acest soare spiritual, care risipește întunericul lumii materiale și nfrumusețează viața omenirii.

Din tehnica tiparului se naște și presa.

Astăzi, după câteva sute de ani, ziarul este o uriașă forță motrice a culturii. Numărul și calitatea ziarelor la un popor constituie, ași zicând, barometrul civilizației lui.

* * *

În lumina acestor adevăruri, să ne coborîm pe un moment privirile pe pământ și să ne punem o întrebare: cum stăm cu barometrul acesta la noi acasă, în Ardeal?

Ochii mei găsesc, că aspectul nu este de loc încântător.

Avem ziariști în Ardeal, dar n'avem o presă. Avem chiar scriitori, dar n'avem cititori. Avem teatru, dar n'avem public. Avem librării, dar nu sunt cumpărători de cărți. Avem țărani știutori de carte, dar n'avem cărți pe seama lor, pentru că bibliotecile noastre populare sunt în fașe.

Este o criză a cărții, este o agonie a presei în Ardeal.

Mai mult decât atât: a **murit o presă**.

A murit, zic, pentru că ea a fost odată. Și nu e tocmai mult de atunci. Cine a cunoscut viața noastră publică, cu manifestările ei dinainte de războiu, știe, că noi Ardelenii aveam o presă, modestă ca tiraj, dar curată și viguroasă ca suflet. Era o presă de credință și de ideal, cinstită, serioasă și entusiastă, ca un dascăl de pe catedră.

Bătrâna **Gazetă** din Brașov, **Libertatea** dela Orăștie, și mai ales **Tribuna** dela Arad erau drapelele de luptă, în fața cărora se 'nchina un neam întreg. Ele se scriau cu credința preotului, când slujește la altar și se citiau cu evlavie creștinului, când s'apropie de cuminecătură.

Pentru că gazetarul nostru de ieri își înmuia condeiul într'un lichid sfânt: în conștiința apostolatului său.

Gazeta lui era astfel o oglindă curată și o sinteză a spiritului public. Inspirată de tradiția muceniciei, ea răspundea unor anumite stări și exigențe sufletești, pentru că în afară de informații și orientări oneste, ea dădea cititorului o anumită doză din propriile sale preocupări spirituale. Răsărită din nevoile superioare ale idealului național, gazeta Ardealului de ieri era un factor de educație, un ferment viu în procesul de civilizare a neamului.

Deodată cu desrobirea politică, firul acestei tradiții s'a rupt. La soarele libertăților idealul s'a topit. Vechii ziariști, istoviți de lupte și suferinți, unii au scăpat condeiul din mâini, alții s'au adăpostit prin alte cuiburi, mânați de nevoile vieții. Noua generație, călăuzită de noui lozinci, n'a înțeles să prindă de coarnele plugului rămas în brazdă și să semene pe urmele bătute de înaintași.

Presă ardeleană de azi prezintă astfel o altă fizionomie și altă culoare. Nefiind răsărită din solul în care-și agită flamura credințelor — mai adesea a lipsei de credințe — ea pare o floare fără rădăcini și deci fără miros. Mai adesea cu'n miros greu și neplăcut, pentru că principalul ei izvor de inspirație este aceea cloacă de intrigi și meschinării individuale, care se ascunde sub eufemismul: politică.

Dacă ieri aveam ziarul-amvon, azi avem ziarul-pamflet.

În loc de ziarul-steag, avem azi ziarul-zdreanță. În locul gazetei de cultură avem o sumă de ciupercuțe veninoase la toate colțurile.

După războiu valorile morale și intelectuale s'au devalvat pe'ntr-o linie, este adevărat. Adânca coborâre a nivelului presei noastre îmi pare însă, că echivalează cu o tragică prăbușire a idolului de pe pie-

destal. Și decât o presă de tarabă și de otrăvire, prefer mai bine elocința curată și senină a plasticeii, dinainte de Gutenberg.

Ardealul însă nu mai poate rămâne cu respirația înăbușită de miasmele unor tiparuri inconștiente. El are nevoie de o altă presă, de presa lui proprie. Ardealul, cu tradițiile lui, cere o presă de prestigiu, de cultură și de ideal.

Scriitori și ziariști a dat și va mai da acest pământ fecund.

Dacă ei nu-și dau mâna, dacă nu-și întovărășesc gândurile și condeiele pentru a da Ardealului presa, de care duce lipsă, — fac păcat.

CHIOT CÂMPENESC

Lăsați-mă 'n vâltoarea câmpului
Să fiu un punct în lumea de culori,
Un bob în gâlgăirea de comori
Svârlite din răsufletul pământului!...

M'aș arunca în sănătatea lui,
În zâmbetul de maci și de cicori,
În holdele clătite 'ncet de bori
Și 'n râsul cald de floare-a soarelui.

M'aș înfrăți cu sfânta armonie,
Cu zumzetul ce ănie 'n câmpie,
Cu liniștea, cu umbrele, cu firea,

Și sufletu-mi s'ar odihni 'n verdeață
Simțind cum ca o umbră de dulceață
Îi trece peste ochi nemărginirea...

TEODOR MURAȘANU

Amintiri despre Gheorghe Barițiu

de
Al. Ciura

În anii 1891—93, când urmam clasele superioare la liceul unguresc din Sibiu, am avut norocul să cunosc pe marele dascăl al neamului.

Când l-am văzut întâia oră, în strana bisericuței de pe malul Cibinului, l-am recunoscut, după un tablou al lui, pe care l-am văzut de copil, acasă, și în toate familiile românești, alături de tabloul lui Andrei Mureșanu, cetind „Deșteaptă-te, Române!”

Era, pe atunci, președinte al „Asociațiunei transilvane”, iar după un an și al „Academiei Române.”

După slujbă, își rotia privirea printre noi; ne adunam timizi și fericiți în jurul lui mai ales elevii claselor superioare.

Ne privea blând, ca un părinte; se interesa de cum merge cu școala, și când vreunul din noi se plângea de severitatea profesorilor, el spunea: „Așa trebuie să fie profesorii: severi. Și eu am avut, în școlile ungurești, profesori severi, și le sunt recunoscător și azi la vârsta de aproape optzeci de ani.”

Glasul lui avea mângăieri părintești și în ochii lui de octogenar se aprindea o scânteie de tinerețe, cum ne da sfaturi pline de dragoste și învățăminte.

Nu mai absentam deacum dela biserică, nici nu cercam cel dintăiu prilej să o ștergem, când părintele protopop **I. V. Rusu** ne scăpa din ochi.

Ne era dor să-l ascultăm, și ne era rușine când ne spunea, la întâlnire: „Fățul meu, Dumineca trecută n'ai fost la biserică. Erai bolnav?”

* * *

La vârsta aceea, nu ne puteam da seama pe deplin cine era Gh. Barițiu; **simțeam** însă că stăm de vorbă cu un om mare, și eram mândri că ne știea pe nume, și adese spunea, ca o distincție: „L-am cunoscut pe tatăl tău, iar cu moșul tău am fost prieten de cruce.”

Dar vremile ne luau sub cârma lor de fier. Mai era un an până la procesul Memorandului; cetiam „Tribuna” în toată ziua și văzusem la redacție tabloul întemnițaților politici, în frunte cu **Ioan Slavici**.

Ne strecuram cu grijă în galeria marei sale, unde se țineau adunările comitetului național; l-am auzit vorbind pe părintele **Lucaciu**, de câteva ori...

Totatătea motive, ca Gh. Barițiu să crească în ochii noștri, în proporții din ce în ce mai luminoase.

Aceste proporții s'au clarificat apoi cu „patratul depărtării.”

La universitate, când răsfoiam paginile lui de istorie din „Părți alese”, ne aminteam, tot mai precis, de vorbele lui, de îndemnurile lui de apostol bătrân, strecurate cu atâta abilitate în sufletul nostru de adolescenți.

Capitole din istoria de umilinți a Ardealului, apăreau, deodată, într-o lumină neobișnuită, mai ales capitole din anii 1848—9, cari l-au răpit cu totul în văltoarea lor.

El răsărea dintre rândurile volumului al doilea, ca un propovăduitor cuminte, dar implacabil, cu o scânteiere tinerească în ochii lui de moșneag dârș.

* * *

În Maiu 1892 a fost sărbătorit de toată lumea românească, implinind 80 ani, iar în Martie 1893 a fost ales președinte al Academiei române.

Am avut atunci prilejul să cunoaștem din ziare toată activitatea lui și să-l admirăm, cu entuziasmul nostru de copii, cari începeau să înțeleagă, tot mai lămurit, vredniciile acestui om cu inima de aur.

Dar după-ce atinse culmea măririi pământene, l-am mai văzut abia de câte-va ori, și în luna Maiu ne părăsi pentru totdeauna.

O clipă, și toți elevii din clasele superioare, ne-am hotărât să mergem la înmormântare. S'ar putea să ne dea drumul dela liceu? Ce avea a face! Era o datorie dela care nu ne puteam sustrage.

L'am văzut în sicriu, zăcând între flori, cu fața senină, ca săpată în bronz, cu mâinile subțiri, ca ale unui copil, încrucișate pe piept.

Și n'am vărsat o lacrimă, căci chipul lui avea un îndemn călduros, ce venia de dincolo de lume: „Luați pildă!”

La înmormântare a venit lume multă dela Blaj, ş-am avut prilejul să ascultăm strălucitul discurs al lui **Augustin Bunea**.

Mitropolitul **Miron Romanul** era şi el lângă sicriu şi când a început să plouă a refuzat să primească umbrelele, ce i-se oferiau. A rămas cu capul descoperit în ploaie.

Gestul acesta magnific, ne-a emoţionat nespus, pe elevi.

L'am întovărăşit până la groapa, aşezată lângă mormântul lui Papiu-Ilarianu, cu mândria că puteam asvârli şi noi o mână de ţărână, peste osemintele unui om mare...

* * *

Bătrânul apostol a murit. Dar duhul lui va pluti de-apururi asupra tuturor ziariştilor conştienţi, inspirându-se din scrisul lui şi înţelegând că menirea lor este să troneze de-asupra măruntelor patimi zilnice în cadrele stabilite de marii înaintaşi, cari au muncit şi au suferit, cu ochii aţintiţi spre marele ideal, pe atunci abia în nebuloză...

FRUCTE DIN COPACUL AMINTIRILOR

La umbra amintirilor mă'ntind ca 'ntr'o grădină,
 Şi lenes ochii mi-i ascund de soare:
 Să pot visa în linişte deplină,
 Cu inima 'ngrădită 'n miros sfânt de floare.

Copacul amintirilor întinde crângile
 Şi scutură în mine fructe coapte.
 Imbolnăvit de viaţă, aiurez în noapte,
 Şi-ascult cum răd durerile
 Şi-şi sună'n pieptul meu, tălăngile...

De nimeni nevăzut în taina serii
 Strâng fructele ce pică din copacul amintirii,
 Si'n cupa aurită a măririi
 Torn lacrimile de-azi ale căderii...

IUSTIN ILIEŞIU.

Iosif Vulcan

de
George Bota

Bihorul atât de departe de inima neamului, dar cu inimă atât de românească și cu suflet atât de neintinat, este exemplul viu de rezistență a neamului nostru. Lipsit de raza focarului de lumină care nu putea dogori cu destulă putere până și în cele mai depărtate plaiuri românești, Bihorul, din propria sa căldură a aprins foc românesc, din propriul său suflet a zămislit suflet tot mai bogat de român, din propria sa putere a ridicat putere românească la această extremitate a neamului. Când fiorii renașterii străbăteau inima principatelor românești și a părților ardelen, Bihorul nu se lăsa mai prejos. Setea de carte românească, de graiu și cântec românesc devine tot mai arzătoare, cu atât mai arzătoare cu cât țâșnesc isvoare care să o potolească.

Iosif Vulcan reprezintă pentru trecutul cultural al Bihorului epoca de reînnoire culturală, epoca de carte și lumină românească. Iar dacă nu putem găsi în această operă a sa rafinarea artei superioare, găsim în schimb devotamentul și credința nestrămutată a unui mare iubitor de neam. Iosif Vulcan deschide fântâna cărții românești în Bihor, din care se adapă decenii de-a rândul viața românească. Entusiast până la cel mai neobosit apostolat, propagandist al idealului cuibărit în inimile tuturor, Iosif Vulcan devine scriitor, poet, novelist, gazetar, orator. Și dacă de dragul artei cineva prin geniul său poate crea frumosul, nu mai puțin de dragul unui popor care avea nevoie de astfel de apostol, Iosif Vulcan crează dacă nu chiar arta, cel puțin atmosfera unei arte românești. Scrie rând pe rând poezii după factura poeziei populare și Bihorul îi oferă o bogată recoltă; scrie povești dela sate și schițe; scrie teatru (Alb sau roșu, Gărgăunii, Dragostei, Ruga dela

Chisiteu etc. etc.) teatru de propagandă, care în felul său nu poate fi socotit mai prejos ca al lui Alexandri din primele timpuri, nici ca intenție, nici ca valoare poate. Facla care avea să umble din mână în mână prin casele Românilor a fost însă revista „Familia” redactată cu multă pricepere de redactor și de tehnică de către Iosif Vulcan. Timp de 40 ani „Familia” în care a licărit cele dintăiu raze ale lui Eminescu, a fost pâinea de toate zilele de cultură românească în Bihor. Și tot acolo, mai târziu zâmbește talentul lui Octavian Goga student la Sibiu. Dacă Iosif Vulcan n'ar fi îngrijit decât de redactarea „Familiei” și opera sa tot ar fi fost incalculabilă. Iată ce spune el însuși la 30 Aprilie 1904 când sărbătorește 40 ani de viață a „Familiei”:

EPILOG

Frunzărind aceste pagine udate cu lacrimile mele de fericire, sufletul meu încântat se închină cu devoțiune întâiu Majestății Sale Reginei Elisabeta a României, care cu legendara Sa bunetate sufletească a ținut să trimită de la înălțimea tronului Seu modestei noastre reviste din Valea Crișului-Repede

IOSIF VULCAN

profeticele Sale cuvinte de încurajare din capul acestui numer.

Omagiu înalt Onorabilei Academii Române, care prin adresa ei de felicitare și prin participarea sa la serbarea jubileului nostru, nu numai ne-a făcut cea mai înaltă onoare, dar totodată a dat acestei serbări timbrul unei mari festivități literare.

Respectele mele profunde iluștrilor frunțași ai științei și literaturii române, gingașelor noastre scriitoare și tuturor tinerilor cari ne-au făcut onoarea să colaboreze la acest numer.

Din aceasta simfonie a simpatiei și încurajării se 'nalță imnul dragostei de consoartă, care face să-mi tremure inima ca ramura încărcată de flori...

Impresorat de atâta bunăvoință, de atâtea mari onoruri și bucurii, munca mea de 40 de ani e splendid resplătită, inima mea crește, prind puteri nouă și me întorc vesel la postul meu.

— Sus avem inimile!

Iosif Vulcan.

Poetul Vlăhuță și Andreiu Bârseanul în admirația lor pentru acest apostol al muncii românești în Bihor dedicară lui Iosif Vulcan versurile de mai jos pentru jubileul de 40 ani ai „Familiei”:

SFANTA MUNCA...

Sfântă muncă e aceea
Ce răsplată 'n ea-și găsește.
De 'nțelegi tu asta — cheea
Fericirii tale-o ții. —
Cât de urgisit să fii,
Tu de-apururea iubește,
Și, ca 'n suflet să ai pace,
Nimic lumii să nu-i cei —
Binele te 'nvaț' a-l face
Ca albina mierea ei.

LA SITUAȚIE

Inzădar încearcă valuri, neamul nostru sa-l zdrobească;
Inzădar pornesc furtune, graiul să ni-l amuțească!...
Dunărea cu-a sa urgie adunată la Cazan
N'a putut din loc să mute stânca marelui Traian!

Brașov 18 Maiu v. 1904.

Andreiu Bârsean.

Meritele de redeșteptător al Românilor în Bihor, i-au fost recunoscute lui Iosif Vulcan și de Academia Română care l-a ales ca membru. Munca lui fără șovăire, sacrificiul nu numai sufletesc și trupesc, dar și cel material — a lăsat o fundație de 50.000 coroane pentru studenții români — ni-l ridică azi pe Iosif Vulcan la adevărata sa valoare.

Revista „Cele Trei Crișuri”,¹ din Oradea niciodată nu și-a înțeles mai bine rolul, decât sărbătorind în toamna aceasta memoria marelui bihorean și român, care a fost Iosif Vulcan.

¹ Vezi № 10 — din Octombrie 1925.

Unde-am învățat gazetăria

de

dr. SEBASTIAN BORNEMISA

directorul revistei „Consinzeana” și al foii
„Lumea și Țara”

Socot, că gazetăria este o meserie, dar nu ca ori care alta, ci cea mai grea și cea mai nobilă dintre toate. Este firesc deci, că ea trebuie însușită mai înainte ca cineva să se apuce a o exercita. Despre aceasta vreau să vorbesc eu aci: unde și când am însușit această nobilă meserie și care erau gândurile și visurile mele, mai înainte ca să ajung în cea dintâiu modestă redacție a unei gazete din Ardeal.

*

Eram de 18 ani și mi-aduc și acum aminte de cele dintâi versuri plâpânde, pe care isbutisem să le public. Pusesem în ele tot visul tinereții mele și când mi-am văzut strofele imprimate pe hârtia gălbuie a „Foi Interesante” dela Orăștie, o fericire dulce mi s'a strecurat în suflet și deodată cu ea o otravă, care m'a înălțat pentru totdeauna de masa de scris. La 18 ani rezoluțiile se iau repede și în înfrigurarea visurilor mele mă hotărâsem numai decâ* să-mi închin toată viața și tot rostul ei numai scrisului. De sigur că nu doream să mă fac numai decâ* gazetar. În închipuirea mea visam să umezesc cu poezii lirice doi ochi senini și, poate, o aureolă de poet-nemuritor!

Dar soarta a vrut pe semne altfel, căci într'un amurg de vară, pe când ascultam cântecul frunzelor de sălcii de pe malul Murășului blând și încercam să înfirip versuri duioase în amintirea unui amor stins prea de vreme, mi-a venit o scrisoare care m'a dus deadreptul în redacția gazetei „Libertatea.” Părintele Moța, care mă cunoștea numai după cele câteva poezioare și articole pe care mi le publicase, mă invita să mă duc pentru câteva săptămâni la gazeta dănsului. Este

ușor de închipuit, ce înrăurire a avut asupra sufletului meu invitația aceasta. A doua zi am făcut rost de cele două coroane, care-mi trebuiau ca să pot lua trenul până la Orăștie și la două ceasuri după amiazi am bătut sfios în ușa redacției „Libertatea.” Nu voi uita nici odată această clipă. Era zi de Joi, zi grea de expediție și părintele era grăbit foc. După câteva cuvinte încheiate cu făgăduiala, că vom vorbi mai mult de seară, la un concert care se ținea tocmai atunci în sala restaurantului „Central”, — a trecut în sala de expediție. Cum până la amurg era încă mult și cum nu aveam ceva mai bun de făcut, l’am urmat și eu. Sgomotul mașinelor, care zoreau să tipărească cele vreo 12,000 de foi, cât era în 1910 tirajul „Libertății”, vrafal de gazete, care erau într-o clipită făcute, adresate și pachetate de mânele zorite alor zeci de fete, — deschideau înaintea mea o viață nouă, de muncă și de înfrigorat avânt. Mi-a plăcut din cea dintâi clipă viața aceasta și hotărârea mea luată în ajun, fu definitivă. Voi încerca să fiu de folos în locul unde mă țarește soarta. Și poate tot ea a vrut, ca tot în aceeași după amiază involburată să zăresc în treacăt și doi ochi căprui de copilă bălaie, care mi-au rămas apoi dragi toată viața și cari astăzi alintă cu atâta farmec bucele copiilor mei scumpi.

*

Așa am intrat în școala de gazetărie a părintelui Moța, acu-s 15 ani. Ce era pe atunci „Libertatea”, aceasta o știe toată generația mea. Cel mai răspândit ziar popular în Ardeal și Banat, scris de un condeiu excelent și cu o înrăurire covârșitoare în viața politică și culturală a poporului nostru. Cuvântul lui era magic și faima îi era dusă până în cele mai ascunse cătune. Aici am învățat că a fi gazetar la noi în Ardeal însemnează a avea o viață plină de sbucium, de muncă neîntreruptă și o încordare supra omenească de fiecare zi. Viața părintelui Moța, care trecea dela masa de scris la masa de administrație și dela masa de administrație la masa de expediție, era pentru mine o pildă de muncă eroică cum nu mai văzusem. Acesta era deci gazetarul ardelean: un preot care-și spulbase săptămână de săptămână sufletul și credința la mii de cetitori, o energie neobosită, care se sbuciuma clipă de clipă și nu contenea decât în miez de noapte, pentru că după câteva ceasuri de odihnă să se sbuciume din nou și să înceapă iar aceeași muncă istovitoare și nerăsplătită. . . Nu-mi pot închipui nici astăzi altfel pe un gazetar ardelean. Aici am văzut eu taina izbândeii și dacă am izbutit cât de cât cu cele două publicații ale mele „Cosinzeana” și „Lumea și Țara”; — apoi acestui minunat dascăl de gazetărie al meu, care e părintele Moța, am să i-o mulțumesc. Stând ani de zile în apropierea sa nemijlocită și văzând sbuciumul și credința sa tare și nefîdoielnică, am observat că pentru a răzbi și a creia ziare trainice și înfloritoare nu se cer atât de mult capitaluri uriașe, cât mai ales un caracter de oțel și o hărnicie fără pereche. Acesta este

secretul pentru care gazeta „Libertatea“ cu suplimentele sale „Foaia Interesantă“ și „Plugarul Luminat“ înfruntă de un sfert de veac toate vicisitudinile timpului și lipsit de subvenții și de conjuncturi, pe care unei gazete bune viața politică le oferă pas de pas, — el merge fără teamă de ziua de mâine mereu înainte, împlinind pe acest colț de pământ o misiune națională dintre cele mai formidabile.

*

Ochii mei aruncând acum o privire retrospectivă asupra acestor fapte, nu se pot opri la trecutul meu de ucenicie gazetărească, fără să încerce a cuprinde și viața de astăzi a presei românești de dincoace de Carpați. Trăind intensiv în mijlocul ei, cunoscând de aproape anii de înfiripare a mai multor publicații și văzând generația de gazetari, care se ridică, mă întreb dacă viitorul va fi mai trandafiriu decât trecutul și dacă cei ce caută a se adăposti astăzi în presa ardeleană, mai reprezintă oare aceiași garanție pentru ea, pe care au reprezentat-o vechile generații de slujitori ai condeiiului? Stau parcă la îndoială, căci prea mi se par pripiti aceia cari dau buzna spre această viață de jertfă. Desorientați asupra enormelor sacrificii, pe care astăzi un ziarist trebuie să le aducă pas de pas, — ei îmi par adesea niște fluturi care-și ard aripele la cel dintâiu contact cu flacăra mistuitoare a acestei vieți, care nu e nici ușoară și nici prea încărcată de beneficii materiale.

TEXTUL DIPLOMEI DE ONOARE A D-LUI EDOUARD CHAPUISAT

Noi Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat conferim domnului

DR. EDOUARD CHAPUISAT

directorul ziarului „Journal de Geneve“

DIPLOMA DE MEMBRU DE ONOARE

în semnul titlului nepieritor ce și-l-a câștigat pentru presa românească prin jurnalismul Domniei Sale categoric în favoarea ideilor de libertate și dreptate ce au răpus dominațiunii opresoare și au asigurat națiunii române condițiile de prosperitate veșnică.

Dată în Napoca (Cluj), la 8 Mai, 1925.

Comitetul Sindicatului.

Ștefan Cacoveanu

de HORIA TECULESCU

Născut în 25 Dec. 1843, în Ciugudul de sus, județul Alba. A studiat la Aiud și Blaj, liceul, la Sibiu și Cluj, dreptul, la București, literile, la Viena și Pesta, teologia. La 1876 intră ca funcționar la tribunalul din Alba Iulia, unde, apoi, ajunge la judecătoria de ocol. Astfel, a avut mult de lucru cu țărani, dela cari aduna manuscrise și cărți vechi, la desbaterea proceselor însemna cuvintele neaoșe românești, iar pe robii din temniță îi puneă să-i spună povești. Până anii trecuți, când a ieșit la pensie, a lucrat la acest tribunal. A ajuns, astfel, să cunoască bine limba țaranului, să-și umple sufletul cu legende, balade și povești. Admirabila legendă „Floarea Soarelui” a publicat-o în „Convorbiri Literare”, legenda „Logofătul Tăut” în volum și, în anul acesta, a scos, în editura Casa Școalelor, un volum de „Fabule”, scrise acum 50 de ani. Acest volum este, fără îndoială, o operă de valoare; multe dintre fabule vor pătrunde în manualele de școală. Dar partea cea mai mare a scrișului d-lui Cacoveanu e nepublicată: 3 legende, 4 balade și 12 povești.

Afară de acestea, a tradus câteva poeme din Osian și a publicat, în „Luceafărul” dela Sibiu, foarte interesante amintiri despre Eminescu, căruia i-a fost bun prietin. A petrecut împreună cu Eminescu la București, în 1868 și 1869. Cărțile aruncate pe jos, păienjinișul și masa de brad erau, de fapt, în odaia lui Eminescu, ne spune d-l Cacoveanu. (... o masă mică de brad, un scaun de brad, nevăpsit, ca și masa”). În această odaie, spune d-l C. c'a petrecut multe nopți, făurind cu Eminescu „munți de aur și cetăți în văzduh”. Amintește, că pe Eminescu l-a văzut pe scena Teatrului Național „în micul rol al ciobanului din „Răsvan Vodă” al lui Hașdău”. Era prietin bun al Ardelenilor veniți la studii în București, cărora le spunea: „Să dea D-zeu, să vă întoarceți la barcă cu ramura de finic în gură, ca porumbul lui Noe”. Spune, că Eminescu începuse atunci să traducă pe „Arghir și Elena”, că, în discuțiile ce le aveau, își arăta neîncrederea în poezii noștri, că ne-ar putea da epopeia și drama românească. Când un prietin publică un volum de versuri, Eminescu îl întâmpină cu zâmbete și spune: „A ieși în publicitate, nu-i glumă. Mai de multe ori îmi pare rău, c'am publicat ceva. Este o zicală din bătrâni, că gura să aibă 3 lăcate: în inimă, în gât și pe buze; când îți scapă cuvântul din inimă, să nu scape de celelalte, că dacă ai scăpat odată vorba din gură, n'o mai prinzi nici cu ogarul, ba nici cu șoimul. Trebuie să cumpe-nești de o sută de ori o scriere, până o dai publicității”.

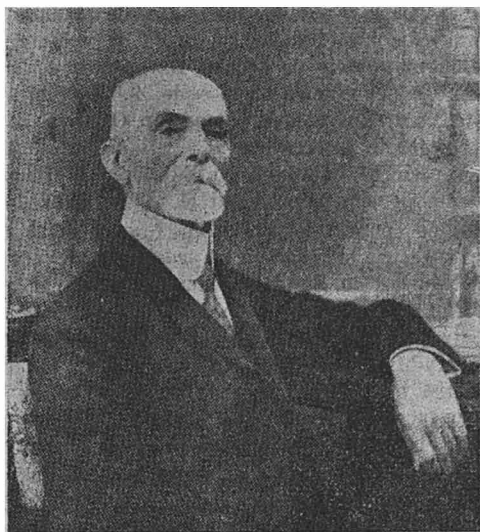
Convorbind cu d-l Cacoveanu adesea despre Eminescu, la mai multe întrebări a binevoit să-mi răspundă în scris. Public aci aceste noi amintiri despre Eminescu.

Amintiri despre Eminescu

de ȘT. CACOVEANU

Firea lui Eminescu?

Eminescu era un tânăr blând, molatic, cu mers încet. În discuție răspundea cu modestie, și când susținea altă părere. Dacă anunța o părere, o spunea ca indiscutabilă și ne făcea impresia că o cetise el, stabilită într-o carte; că, deși tânăr, era foarte cetit, nu ca noi studenții titrați, cari ne-am ocupat aproape numai cu cărțile de școală. Așa era el, când nu era iritat. Dacă l-ai scos, însă, din țâțâni, oare cumva, era vehement. Dacă exprimai o părere de tot ră-tăcită, te desaproba cu vorbe blânde, exprimate cu un ton compătitor.

ȘT. CACOVEANU

Eminescu ca prietin?

Avea puțini prietini, îi plăcea să fie mai mult singur. Nu alerga sa încheie prietinii, și făcea prietinie cu tineri serioși și cu fire așezată, disprețuind pe înfumurați. Era sincer și ca prietin, îți spunea ce avea pe inimă, era fără ascunzișuri.

Lectura predilectă?

Era foarte rezervat, nu spunea ce autori a cetit. Atâta știu, însă, că pe poezii români îi știa de rost și recita, adesea, și din cei mai mediocri. Avea cărți multe, cu deosebire din literatura germană. Pe vremea aceea, repertoriul Teatrului Național din București consta mai ales din traduceri de piese franțuzești, pe cari, el, ca sufler la acel teatru, îmi făcea impresia că le știa mai de-a rostul, căci recita, cu mult patos, din ele. Altcum era mare cetitor, și, ce citea, cugetai că știe de-a rostul.

Eminescu și natura?

Lui Eminescu îi plăcea să iasă din oraș, la câmp. Ieșiam, adesea, când eram liberi, la Șosea, unde petreceam toată ziua.

Eminescu și femeia?

Era, cum aș zice, rușinos. Nu-și bătea capul cu femeile, nici nu vorbea despre femei, ori să se laude, cum se laudă mulți tineri, nu l-am auzit.

Eminescu și poezia poporană?

Îi plăcea foarte mult și, afară de cea apărută în tipar studia și întreba la unii și la alții dintre noi, după colecțiuni de poezii populare, pe cari, dacă i le împrumutai, numai târziu le mai căpătai; voia să cunoască și să știe tot.

Eminescu și literatura noastră?

El susținea că literatura noastră e saracă și, adeseori, discutam, că ne lipsește poezia epică și drama, și cine ar fi în stare să le scrie? Ar fi voit să vadă că se face totul, dar era năcăjit că merge greu. Îi plăcea să citească scrierile Cronicarilor noștri; de multe ori îl găseai pe la anticari, cufundat în scrișul Cronicarilor. Ar fi voit să fie literatura noastră frumoasă, cum și-o închiuia el, și, ca să scrie, pe Gr. Alexandrescu îl credea mai chemat.

Eminescu despre Ardeleni și Ardeal?

El se însoția mai ales cu Ardelenii, cu ei era prietin mai bun. Iar despre suferințele Ardealului spunea, că, atunci când nu mai avem încotro, va trebui să hotărască dinamita. Pentru suferințele unui neam, și aceasta e îndreptățită, când ajunge cuțitul la os.

Eminescu și țăranul?

El umblase toate provinciile românești, în excursiunile lui cu trupele teatrale, și, așa, cunoștea țăranul și-i plăcea țărănimea, despre care zicea că-i talpa țării și o caracteriza cu proverbul: Apa trece, pietrele rămân. Se interesa mult de poezia și poveștile țăranului.

Eminescu și viitorul neamului?

În viitorul neamului avea credință neclintită.

Părerea aceasta și-o exprima adeseori, la oricare ocazie, și de altădată, fără să fi fost discuție, recita versurile profetice ale lui Bolintineanu: „Viitor de aur țara noastră are” etc. Din poezia (frumoasă fără seamăn) și muzica poporană, conchidea el, că, cu vremea, după ce ni se vor naște genii ca s'o prelucre, neamul nostru își va ajunge surorile latine, și repeta:

„Dară mai 'nainte trebuie să știm.

Pentru ea cu toții martiri să murim.”

Eminescu și partidele politice?

Noi, Ardelenii mai cu seamă, țineam orbiș la Brătianu; el, ca Moldovean, ținea morțiș la Cogălniceanu. De altcum, cu noi, nu făcea politică niciodată. Apărea Eminescu ca o fire originală?

Ii plăcea să fie mai mult singuratic, și era gânditor... ca un bătrân cu multe gânduri. N'avea grije să se îmbrace frumos, ca să placă, ci numai ca să fie îmbrăcat.

Las'că nici punga nu-i permitea, dar nu avea vanitatea de a imita mulțimea. Și în privința aceasta era ca un bătrân: Ii umbla prin minte, cât ar fi de bine să ai haine și ghețe cari să nu se mai strice niciodată!?

Se preumbla încet pe străzile sgomotoase ale Bucureștilor, cu ochii așintiți în slavă și fredonând. Dar nu am aflat niciodată, că la ce lucra; el lucra ca albina în coșniță, neștiut de nimeni.

Eminescu și profesorii lui?

El n'a urmat școală regulată, după cum se știe, decât până în clasa II-a liceală. Profesorii lui i-au fost biblioteca lui A. Pumnul, în care se închidea și citea.

Idealul vieții lui Eminescu?

Modest cum era, nu spunea care îi e idealul, dar, din cât l-am cunoscut, idealul vieții lui era gloria literară.

TEXTUL DIPLOMEI DE ONOARE A D-LUI SCOTUS VIATOR

Noi Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat conferim
domnului SCOTUS VIATOR (Seton Watson)

profesor universitar, călător neodihnit animat de umanitatea alinării
suferințelor popoarelor robite

DIPLOMA DE MEMBRU DE ONOARE

în semnul titlului neperitor ce și-l-a câștigat prin intervenția D-sale
categorică, bazată pe cunoașterea realității la fața locului, în favoarea
ideilor de libertate și dreptate ce au răpus dominațiunii opresoare și au
asigurat națiunii române condițiile de prosperitate veșnică.

Dată în Napoca (Cluj), la 8 Mai, 1925.

Comitetul Sindicatului.

St. O. Iosif

— Amintiri —

de I. U. Soricu

Ciudată ironie a sorței. La moartea lui Cerna, ziarele noastre din Ardeal au avut o atitudine, care le face cinste. Un mare poet murise pe tărâmurii străine, ducând cu el fiorul bucuriei de a-și vedea neamul **lui *)** ridicându-se pe ruinele impilatorilor din alte vremuri. Pierderea artistului a fost jelită așa cum trebuia. S'a făcut însă o greșeală, confundându-se artistul cu Românul.

Am citit ce s'a scris cu ocazia morței lui St. O. Iosif.

Și n'am văzut nici pe departe manifestarea ce ar fi trebuit s'o văd în primul rând în Ardealul copilăriei lui, în Ardealul visurilor lui, în Ardealul pe care nici odată nu l'a uitat, pe care l'a iubit așa de mult. Au fost poate și împrejurările prin care trecem, cari au făcut să se treacă cu vederea, că cei opt sute de mii de oșteni români au alergat la arme în sunetul cântecului lui. A fost poate fiorul triumfului, care a făcut să se uite că el, în preseara mobilizării, era în mijlocul tineretului ce-i cânta marșul în fața Palatului regal, în mijlocul celor cari cereau războiul. A fost poate bucuria prea mare a victoriei, care a făcut să se uite că în războiul românesc de peste Dunăre, Iosif a fost primul care a căzut...

Da! Cel dintâi care a căzut în acest război purtat pentru afirmarea superiorității culturei și rasei latine a fost poetul, a fost ardeleanul St. O. Iosif. Și dacă a murit în suflet cu părerea de rău că n'a văzut valurile de oșteni revărsându-se la războiul **pe care-l dorea el**, s'a

*) P. Cerna era fiul învățătorului bulgar Stanciof din Cerna, jud. Tulcea. (N. R.)

dus cel puțin cu convingerea pe care o avea totdeauna că în neamul acesta românesc trăește neatinș sâmburele de putere, care ne va da odată **un Napoleon al nostru**.

Iosif era din firea lui un om tăcut. Loviturile pe cari le-a primit în timpul din urmă l-au făcut să se retragă și mai mult în propriul său suflet, ocolind zgomotul și pe cei ce vorbeau prea mult. Singurii prieteni, de cari a fost nedesărțit în timpul din urmă, au fost: Zaharie Bârsan și D. N. Ciotori, Skrifter, cum îl numea el. Nădăjduesc că ei vor scrie tot ce le-a rămas din conversațiile cu Iosif, ne vor prezenta sufletul lui așa cum se manifesta el în toate împrejurările. O biografie a lui Iosif singur Zaharie Bârsan ar putea s'o scrie, căci el i-a rămas nedespărțit dela începutul activității sale.

Din tot ce am reținut din discuțiile angajate de nobilul Iosif, în serile-i de repaos, notez câteva din părerile lui privitoare la Ardealul nostru, al cărui fiu se simțea și se mândrea că este, unde voia să vadă manifestându-se viață și energie.

În mișcarea pornită de d-l Iorga la Liga Culturală a luat parte cu cea mai mare însuflețire.

Cea mai mare parte din cântecile lui au fost cetite mai întâiu la serbările date de secțiuni din diferitele orașe ale Ligei. La serbarea organizată în iarna anului 1912 la Constanța a venit noaptea, pe un ger cumplit, cu o trăsură tătarească, dela Tulcea, unde fusese tot la o serbare a Ligei.

După cetirea „Romanței vechi“ ne-am dus toți trei, împreună cu I. Tohăneanu la hotel să ne culcăm. Toată noaptea ne-a vorbit de dragostea cu care lucrează la traducerea operelor lui Shakespeare, de filozofia adâncă din acele opere, de mulțumirea ce ar simți-o dând literaturii românești o traducere bună a acestor opere.

— Tot ce a gândit omenirea de sute de veacuri e acolo. O comoară, peste care cei mai mulți trec cu o inconștiență revoltătoare. Scrierile lui Shakespeare ar trebui să formeze biblia fiecărui scriitor. Sub **specie aeternitatis**, ce suntem noi pe lângă el?

A vorbit apoi de momentele dramatice din viața poporului nostru și ne-a recitat sonetul în care-l cântă pe Șincai, care în desaga-i săracăcioasă purta cea mai zguduitoare operă, cea mai sfântă „căci era adevărată“.

Altă-dată am arătat părerile lui despre ardelenii trecuți în țară. Vedeă atâtea energii cari se pierd, atâtea gânduri bune înșelate, atâtea simțăminte curate batjocurite.

— Dacă ne-am întoarce cu toții acasă? Să ne facem acolo popi, să se facem dascăli la țară. Să muncim pentru ai noștri și să ne bucu-

răm văzându-i cum se ridică. Nu vezi tu, aici ce se alege din tot ce avem mai curat în suflet? În noi vorbește încă sângele de iobag. Noi suntem umiliți și mai păstrăm iubire celor ce ne umilesc. Crezi că eu nu văd că nu fac bine? Dar e o putere ascunsă care'mi poruncește.

Asta-i psihologia desrădăcinatului. Ne-am zmulș de unde trebuia să rămănem și, ca orice desrădăcinat, ne-am lăsat robiți de primul zămbet care mințea și în naivitatea noastră n'am priceput minciuna. Și dacă tu nu te-arăți, crezi că eu nu știu ce e 'n sufletul tău?

Ești și tu un desrădăcinat! Figura ta are colțurozitatea munților noștri. Tu ești cioban. Se vede imediat.

Mai târziu i-am cetit o cronică rimată în care prinsesem o parte din vorbele lui:

„Nu, scumpă Afrodito, nu, nu te iubesc eu.
 „E lașul care 'n mine nemernic se deșteaptă
 „Și rugător spre tine privirile-și îndreaptă,
 „E cânele ce uită că l-a plesnit gârbaciul,
 „E robul ce-și plătește stăpânei lui haraciul,
 „Mișelul care veșnic cu fruntea umblă 'n jos,
 „E desrădăcinatul stupid și păcătos,
 „E plebea ticăloasă ce 'nvie 'n al meu sânge,
 „Ea cântă, ea se roagă, te chiamă 'ncet și plânge.
 „Ea vede 'n a ta față un chip de Dumnezeu.
 „Nu, scumpă Afrodito, nu, nu te iubesc eu“ ...

Iosif a ascultat-o, a deschis ochii mari și m'a 'ntrebat de ce n'am iscălit-o? I-am îngăimat un răspuns, care l'a făcut să nu mai insiste. Dar niciodată ca atunci nu mi-a vorbit cu mai multă căldură despre acești desrădăcinați, cari în multe cazuri n'au nici dreptul să se revolte.

Pentru cea din urmă oară am vorbit cu el în Maiu. Spunea că și-a 'nchiriat o casă frumoasă, cu un copac în fața ferestrei.

Ne-a citit, pe un petecuş de hârtie, poezia publicată în ultimul număr al „Luminei literare“ — „Prințul Carol“.

— Eu am credința, că din neamul ăsta are să răsără cât de curând un Napoleon. Nu se poate să nu vie. Il cer veacurile de suferință. Simt eu, că fierbe ceva în aerul pe care-l respirăm, în tot ce ne înconjoară. E putere multă ascunsă 'n neamul ăsta. Uite Vlaicu. Cine-ar fi crezut că din colțisorul ăla uitat să răsără ghidușul ăsta? Adică de ce n'ar răsări și un alt vizionar? Faptele mari nu le fac niciodată oamenii ziși cumiști. Le fac nebunii. Par'că Avram Iancu a fost dintre cei cumiști?

Acelaș subiect l'a discutat la masă. Pe drum spre cafenea, a oprit o trăsură și s'a dus acasă. Spunea că-i obosit. Intorși la Terasă, l-am găsit pe Zaharie care-l aștepta să-l ducă la un doctor să-i analizeze sângele. Iosif n'a venit nici atunci și nici mai târziu.

A venit însă, după câteva săptămâni, în mijlocul mulțimei care cerea războiul sfânt al înfăptuirii idealului nostru. A cântat acolo imnul de slavă al neamului, în care avea atâta credință, și s'a dus apoi pentru a nu se mai întoarce. Iar pierderea ce a 'ndurat-o neamul românesc prin moartea lui nu știu cine o va putea arăta. E prea mare, prea dureroasă.

Brașov, Iulie 1913.

Din oficina unui ziar cinstit

E vorba de ziarul englez „Times“ din Londra.

D-l Ștefan Lauzanne scrie în „Maiestatea Sa Presa“:

„Intr'o zi Iohn Delane, care a fost în decurs de 37 de ani șef-redactorul „Times“-ului și care nu a plecat o singură dată din redacția jurnalului fără de a fi fost acesta completamente imprimat și fără de a nu-l fi parcurs dela prima până la cea din urmă linie, văzu că intră în cabinetul său pe corespondentul din Berlin.

— Vin tocmai dela tren, îi spune acesta, și vă aduc o informație de cel mai mare interes. Citește rogu-te hârtia aceasta“.

Delane ia cunoștință de cele scrise în articol și e de aceeaș părere: că vestea este de fapt, de prima ordine.

— „Atunci, zice corespondentul, vă las articolul. O să-l publicați încă astă-seară, la „**Ultima Oră**“ dându-l din **Berlin**“.

— „Nu! E peste putință!“

— „Cum? Imposibil?“

— „Imposibil!“, repetă Delane, „deoarece nu e pentru „Ultima Oră“, ne-fiind decât numai 4 ore după masă și fiindcă nu primim veste din Berlin, d-ta fiind aici...“

— „Dar ar avea neplacerile cele mai mari ziarul, dacă se va ști că nu e transmisă vestea ca depeșă și că nu v'a fost telegrafiată din Berlin“.

— „Atunci urcă-te din nou în tren, întoarce-te la Berlin și telegrafiază-ne conținutul d-tale de acolo... **Niciodată**, eu, ca șef-redactor, n'ași fi în stare să dau ca venind din Berlin un articol, care n'a fost telegrafiat și care ne ajunge în mâni din Londra.

A trebuit să te învoiești conform voinței lui Delane. Informația a apărut în corpul jurnalului cu mențiunea în paranteză: „Dela corespondentul nostru din Berlin, actualmente în Londra“.

Presă pe care o așteptăm

de
VIRGINIU ST. IOSIF

Bucuriile mari nu vin niciodată singure. În culele hlamidei lor ascund nenorocirile ce cresc în umbră.

Războiul cel sfânt ni-a dat România Mare. Dar și multe încercări morale. Biciul unei desfrânate vieți politice s'a abătut asupra noastră și a răscolit patimele mai profund de locul unde silite fuseseră să se ascundă în fața luminei, arzătoare a celei mai sfinte simțiri: dragostea de neam!

Plăcerea de-a trăi a crescut în fie-care dintre aceia cari au simțit fiorii morții năprasnice, în război. Acum ne gonește după averi, și desfrâu. Animalul s'a trezit în om. Din nenorocire chiar și 'n conducătorii țării, deopotrivă.

Ce poate să-l înfrâneze din nou?

Răspund scurt: Presă.

Dar presă pe care încă n'o avem.

Și pentru ca să avem **presă** care trebuie țării mele, ziariști și scriitori de seamă să-și dea mâna. Ziariști și scriitori cari n'au ajuns la atât de înaltă spiritualitate încât să uite că pot gândi, nu numai pentru întregul univers, ci și pentru neamul românesc singur. Vreau să mai spun că trebuie să fie legați nu numai prin naștere de pământul țării, ci de sângele strămoșilor frământat de veacuri în el.

Aceștia să stârnească în masele neorientate și pierdute în întunericul și nesiguranța de azi, curențele de sănătoasă regenerare — și tot ei să le îndrume pașii către viața nouă după care fie-care bun român însetează.

Inobilarea sufletelor ne va deschide porțile acestei vieți. Și nu numai prin școală se face această inobilare.

Scoala cea mai eficace a masselor este **presa**.

Presa care știe să trezească, în fie-care cetitor, interesul față de societatea întreagă. Și ca să ajungi aci, mai întâiu trebuie să te adresezi inimii. **Fă-l pe aproapele să 'nțeleagă, trezindu-i durerile lui proprii, suferințele altora.**

S'o numim suferința spirituală, acea simțire care îți oglindește, în creier și inimă, durerile altora. Pe nesimțite strecoară această suferință spirituală în cetitorii tăi — și vei fi înțeles. Trebuie să faci pe individ să știe ce-i suferința ca să se poată înălța la adevărata iubire deaproapele.

Dar mai întâiu, tu însuși să te cufunzi în durerile neamului tău.

Și nici odată n'au fost mai multe dureri ca astăzi când din jertfele înspăimântătoare ale neamului întreg se fac flori retorice pentru acoperirea unei desmățate vieți publice.

Pe urma pașilor tuturor mucenicilor din războiul libertății, vin, îndrăsneși și batjocoritori, mizerabilii profiteuri ca și toți saltimbancii politici, răsăriți din drojdia pe care au lăsat-o, în țarina românească, veacul fanarioților.

Suntem la sfârșitul unei epoci. Cel mai sfânt război o închee cu o aureolă glorioasă, zdrobind-o sub greutatea ei. În negura trecutului abia mai apar, ca niște luminiți plăpânde, zilele istorice ale neamului nostru. Aureola anului 1918 le-a făcut să pălească. Și din evenimentele celui an au răsărit principiile unei vieți noi și pentru poporul român.

Suntem, însă, la primii pași, Mai întâiu, să descoperim toate rațele societății noastre, ca să le găsim vindecarea. Și, înainte de toate să trecem, prin suferință, la solidaritatea cetățenească.

Nu este ertat, însă, să aruncăm desnădejdea în masse. Nu plân gând pe ruine, le vom reînălța.

Chemând mulțimile să le vadă, vom pune noi cei dintăiu noua piatră fundamentală. Crezând în izbândă, vom însufleși poporul pentru munca nouă creatoare.

Din brazda culturală răsturnată în zorii epocii noi, se va ridica glasul pământului, iar morții noștri vor cuvânta celor vii, în tâlcul înțelepciunii aceleia care va da și neamului meu înțelegerea adevărată a vremurilor.

Cine poate însufleși massele, pentru această nouă înțelegere a sorții unui neam, decât presa. Și această presă o așteptăm!

Brașov, 7 Noemvrie 1925.

Cum am cunoscut Ardealul

— Amintiri din viața de ziarist —

de

CONST. CEHAN-RACoviTĂ

Văltoarea Bucureștilor mă atrăgea. Orașul moldovenesc în care copilărisem mi se părea prea strâmt. Oamenii cum se cade; casele lor tihnite cu strașinile în horbota pomilor; gazeta timidă în care îmi așterneam și eu năzuințele, în sfârșit și ochii galeși ai fetei dascălului de la biserica Bărboi, toate erau socotite de mine ca icoane fără însemnătate, în cadre vechi, banale.

Bucureștii, Bucureștii, îmi măriau fantezia. În văpaia lor gândiam că se afirmă talentul. Și era spre toamnă, și parcă și frunzelor le păreau rău că plec și mama avea ceva trist în ochi.

Intr'o bună dimineață m'am trezit în fierberea Metropolei; parcă eram un câne cu o tinechea legată de coadă. În câteva zile am cheltuit averea de câțiva lei luată cu mine. Incepusem a înțelege fiorul foamei. Un cunoscut medicinist îmi dase un adăpost de noapte. Era într'o odăiță umedă, sub sol, lângă o bucătărie cu miros de mâncăruri bune ce 'mi ațâța pofta de-a'mi astâmpăra ghiorăcelele pântecului. Noaptea băjbăiam prin întuneric, prin tinda cu cotituri, și căutam cheia de la azilul meu într'o lădiță cu un schelet. Cum nu eram medicinist și impresionabil mă furnica prin spate. Gândurile stranii îmi despicau țeasta. De trei patru ori pe noapte aprindeam lumânarea să mă fac hoț. Să deschid bucătăria, să fur ceva din tigae. Timiditatea sau lașitatea mă oprea în loc. De atunci mi's dragi hoții pentru un codru de pâine și urâsc bandiții din lumea mare.

Dela o vreme mi se rupseră și ghețele și prindeam tălpile cu sfoară iar gulerile îndoliate le înforceam pe dos.

Ca un bou răbdător cu bunătatea în ochi, zile după zile, săptămâni întregi, cu hainele ponosite, mă strecuram pe la toate redacțiile.

Nici o privire caldă, nici o vorbă dulce. Ce-i interesa pe acei căpătuși oarecum de ceea ce se petrecea în sufletul unui nou venit, al unui provincial, în orașul îndrăzelilor? Eu eram jigărit, cu ochii plecați, în căutarea unui ideal.

Și totuș avusem un pic de noroc. Am dat peste un bătrân. Tocul lui de găscă îmi spunea mai mult chiar de cât gura lui. Era scump la vorbă. Se uita mai mult la mine; mă învăluia într'o privire părintească și deschisese ochii mari când i-am spus întâia oară că sunt dintr'un oraș din Moldova. Nu știu ce aduceri-aminte îi răscolisem eu. El murmură: „Bietul băiat!“ Și tacticos își răsucea țigara din o tabachere ce o avea veșnic pe masa de brad. Și iar scria. Și din când în când iar se uita la mine. Așa au trecut multe zile. Multe... Nici eu nu știam ce să mai cred. Loc nu avea unde să-mi deie la o redacție. Din buzunarul lui îmi scotea câte doi-trei lei. Și scrieam câteva articole. Mă săturam mai mult cu ele căci le vedeam publicate, de oarece cu 50 de bani pe zi abia îmi țineam sufletul. Lebedele Cișmegiului mi-au fost prietenile orelor dureroase și nu știu cum dracul n'am rămas și cu meteahna de a fi poet.

Dar durerile au sfârșit. Toamna destul sângerase în inima mea.

„Măi băete, ai să pleci. Și graiul bătrânului era mai cald ca niciodată. Te trimit în Ardeal. Acolo ai să înveți multe. Ardealul e frumos. Nu-i pentru tine să te pierzi în București“. Și nu știu ce avea fermecător în vorbele lui, vorbe cari-mi sună și astăzi în urechi, și nu știu de ce parcă i se deschiseră și ferestrele sufletului lui și venia în el cu nemiluita ceva de pe acest pământ. Și iar tăcu o bucată de vreme. Apoi iar mă învălui cu privirea-i bună, care i-am simțit-o puternică în toată firea mea.

— Ai să cunoști Ardealul...

Se înserase. Bătrânul și directorul foarei din Ardeal și cu mine — ce mare cinste uluite-mi persoane, pe atunci — am plecat la cafeneaua Bulevard.

— Tu ce iei băete?

— Ce luați și d-v. maestre.

— Fă-ți și o țigară, — și-mi întinsă tabacherea.

— Mulțămesc, — și nu îndrăznii să fumez înaintea lui.

Un surâs se ivi în colțul gurii maestrului. Și spuse directorului:

— Vezi ce modest e băetul acesta. E moldovan, nu e ziarist de-al nostru bucureștean.

Și vorbi multe despre mine. Dar eu de foame aproape nu auziam nimic. Imi încordam atențiunea la fiecare sfârșit de replică spre a ști ce să răspund dacă ar fi fost să mă întrebe ceva.

— Cât pretinzi leafă?

— Cât crezi mata, maestre.

Și a vorbit iar de mine și de câteva sute de coroane lunar și de hainele mele penosite.

— Nu se cade să meargă așa băiatul, trebuie îmbrăcat și să aibă de drum.

Și m'am trezit cu câte-va hârtii în mână. Ei s'au despărțit de mine. Și eu am rămas singur. Imi vâjăia nu știu ce în cap. Mi se părea un vis. M'am apropiat de un felinar, m'am încredințat dacă în adevăr am bani în palmă; — pierdusem noțiunea banilor. Da îi aveam și-mi venia să strâng pe trecători în brațe, să-i sărut, să le împărtășesc fericirea mea. Mai bine de o oră m'am plimbat bezmetic pe stradă până ce m'am recules.

În sara aceea am luat o masă bună la Carpați. Am înțales farmecul arcusurilor; lumina electrică mi se părea mai clară; fețele tuturora pline de mulțămire sufletească. Am dat bani cu gest larg la o florăreasă și la chelneri. Am scris: Dragă mamă, eu plec în străinătate...

* * *

A doua zi nu mai eram acela din ajun. Aveam haine nouă, geamandan nou, și pașaport. Sara cu trenul de Arad, cu o mașină mai mare ca de obicei, plecam peste Carpați. Eram și om de samă: dădusem o telegramă să fiu așteptat în gară.

Și am ajuns ziua copleșit de mulțumire sufletească. Pe peron m'au întâmpinat redactorii „Tribunei“; Ghiță Stoica, I. Montani, Ghiță Pop și alții. O trăsură închisă m'a dus la cel mai mare otel. Și am luat o masă de sărbătoare și de prietenie în cel mai frumos restaurant și s'au împărtășit vorbe înflăcărâte înaintea cupelor cu vin. Și eu par'că voiam să mă fac mai mic în scaun, să mă ascund, să o iau razna peste câmp, când mă gândeam la zilele de foame din București. Casa „Tribunei“ mi-a înălțat inima. Condeii mei nu putea pune pe hârtie tot ce simțiam. În această redacție am stat câțiva ani și aici am învățat credința curată și să rămân statornic o viață întreagă în scrisul meu politic. Ardealul mi-a pregătit caracterul. Fără Ardeal aș fi fost și eu altfel, aș fi împrumutat din nestatornicia ziariștilor din București. Și cu puțin înainte de a muri „Tribuna“, m'am întors în țară.

N'am mai putut trăi în Capitala țării. Purtam în toată firea mea frământările gleei îndurerate din Ardeal. Și m'am retras în Moldova. Aici cu orice prilej evedențiam superioaritatea în luptele politice a românilor de peste Carpați. Aveam atâtea amintiri și atâtea prietenii scumpe. Purtam cu mine în orice loc nostalgia acestui pământ. Imi era dor de Ardeal; nu știam cum să mai viu ca să trăiesc în el, să mă îngroape chiar în țărna lui. Și s'a făcut minunea, pe care n'am crezut-o să o văd cu ochii. Și iarăși m'am întors în Ardeal. Idealul meu se îndeplinise. În acest pământ al făgăduinții scriu la o foaie cinstită și curată cum

am visat-o eu. Dar atâta nu e deajuns. În zadar ochii mei urmăresc o presă așa cum a fost odată în Ardeal. Presa aceea ca un altar vreau să o văd iarăș.

Scrisul acela, ca al mucenicilor îl doresc din nou să răsară. Prea s'a îndepărtat adevărul din presa politică ardeleană, prea a căzut în păcate, prea a împrumutat din patimi.

Și cred că voi vedea și aceasta: sănătatea tiparului așa cum a fost în „Tribuna“, ori în „Gazeta Transilvaniei“. Bine înțăles în alte condițiuni de luptă politice, cu alte orizonturi ale vremii de acum, dar scrisul pornit dintr'un duh curat.

Scriitorii de atunci n'au dispărut încă, — să vie să însănătoșeze presa.

Și o lacrimă mi se desprinde din ochi și pentru Ion Slavici, bătrânul care m'a trimis să cunosc Ardealul...

SPIRITUL DELA LOCARNO

„La grande trêve européenne“, marele armistițiu, marea pace europeană, își întitulează cunoscutul scriitor și gazetar francez Ludovic Naudeau, articolul despre pacea dela Locarno. („L'illustration“, 24. X. 925) „200 de jurnaliști“, scrie d-l N., „200 de jurnaliști“, reprezentând șapte sau opt naționalități ieri încă opuse una alteia, au întreprins împreună o descindere pe insulele Boromee, au ținut sărbătoare, au dansat, au sărit plini de veselie și, luând contact unii cu alții în cursul acestei recreiații pregătite pentru ei din partea municipalității (orașului) Locarno, și-au dat seama întrucât, în definitiv, tot ceea ce aveau în comun decât ceea ce îi deosebea mii de alții.“ După „litaniiile aspre ale urii și ale răzbunării“ au priceput „absurditatea oricărei răzbunări și posibilitatea iertărilor definitive“, în ținutul cântat de Mignon (Goethe)...

Greutățile presei române din Ardeal

de I. AGÂRBICEANU

Revista „Convorbiri literare” se face ecoul unui articol apărut mai de mult în ziarul „Nagyvárad”, în care se stăruie asupra „adevăratelor” cauze a dispariției presei românești din Ardeal. Sub iscălitura I. B. „Convorbirile literare” spune ritos: „Constatățile ziarului unguresc, ori cât de dureroase, spun numai adevărul.”

Noi, mărturisim, n'am cunoscut la vreme articolul din „Nagyvárad”, și, se poate, chiar de l-am fi cunoscut, nu am fi stăruit asupra lui, fiindcă, după cum vedem din revista bucureșteană, problema e pusă cu totul greșit de ziarul maghiar. Aprobând motivarea acestui ziar în legătură cu dispariția presei românești din Ardeal „Convorbirile” dovedesc că pune problema tot atât de greșit: ziarele noastre mor, fiindcă nu mai sunt la înălțimea celor dinainte de război. Noi, și alătura de noi, ziaristi cari lucrează acum în presa Capitalei și au lucrat și la ziarele românești din Ardeal, am arătat unele din motivele care împiedecă avântul ziaristicii ardelenene.

„Convorbirile” regretă dispariția vechiului ziar ardelenesc, cum a fost „Tribuna”, „Românul”, „Gazeta Transilvaniei.” O regretăm, credem, noi în primul rând. Dar ziaristica e expresiunea stării de spirit a unei societăți într-o anumită epocă. Înainte de unire societatea intelectuală ardeleană era o societate de idealisti, lupta națională concentra toate forțele națiunii într-o singură tabără; abonarea ziarului românesc, ca și colaborarea la el, era socotită de cei mai mulți de o datorie națională. Ziarele noastre de pe vremuri nu se redactau, în cea mai mare parte, în redacție: colaborările externe erau abundente. Chestiunile de ordin național, cultural, economic, preocupau pe toată lumea, și articolele editoriale nu le cunoașteai dacă sunt scrise în redacție, sau venite de la colaboratorii externi. Suflul național neprihănit anima toate manifestările de viață ale unui popor oprimat. Fiecare număr de ziar era considerat ca o biruință, ca o realizare națională, nu numai de redacția internă, ci și de colaboratori și cititori. Presa era oglinda, fră mântărilor și preocupărilor unui popor, care decenii întregi nu a avut altă posibilitate de a se manifesta în public. Era o operă națională susținută de cei mai conștienți.

Cine e de vină că această stare de spirit care contribuia la o superioară manifestare a presei noastre a dispărut? Ziaristii? Felul cum se redactează azi ziarele? S'a schimbat însăși structura socială, s'au schimbat preocupările principale ale societății. Marele ideal atins, s'a răsturnat un întreg echilibru moral: au pornit să se evidențieze apeti-

ION AGÂRBICEANU

Întâiul președinte al Sindicatului presei Române din Ardeal și Banat

tările de ordin material în locul aspirațiilor de ordin național, cultural ori moral. Lupta de partide, care se resimte azi atât de greu în presa noastră, n'a fost provocată de ziaristica ardeleană, ci a fost produsă de însuși spiritul public divizat din interese materiale, în simpatia pentru diverse partide politice.

Vina principală a acestor stări de lucruri este a acelorora, cari s'au grăbit să vină cu luptele de partid să divizeze Ardealul, împărțindu-l

în tabere de interese de alt ordin decât cel general românesc. Unitatea societății a fost scindată înainte de-a fi spus presa băstinașe un cuvânt și chiar împotriva ei. S'au întemeiat ziare numai în scop de partid, și au lucrat pentru aprofundarea diviziunii.

*

De altfel s'a repetat la noi un lucru petrecut și în vechiul Regat: vechile ziare, românești și naționale, întemeiate în Moldova și Muntenia într-o vreme când nu existau lupte de partid, au fost înlocuite, până în zilele noastre, cu presa de partid, întru nimic superioară presei românești de azi din Ardeal. Afară de două ziare de mare tiraj, toate ziarurile din Capitală sunt în slujba diferitelor partide politice. Societatea divizată în tabere politice, nu de presă, ci de politicieni, urmărește în vechiul Regat luptele de partid înverșunate, de multe decenii; introducându-se la noi aceleași stări nenorocite de lucruri, presa n'a mai putut fi decât expresia societății de azi. Redactarea după un șablon, — și anume după cel impus de luptele necivilizate de partid cum s'au dus mereu la noi, — a presei românești de cele două laturi ale Carpaților, e o consecință a așa zisei unificări.

Nu ziaristii cari redactează azi ziarurile sunt de vină, ci cei ce au deslășuit luptele de partid în toate provinciile, societatea care s'a lăsat desbinată, și mai ales faptul că în viața publică românească de azi din întreaga țară nu mai luminează nici un puternic ideal căruia să i se închine întreaga societate, și care ar putea semăna idealismul și în coloanele presei.

Azi e la ordinea zilei, în preocupările tuturor un singur lucru: chestiunea partidelor politice, a guvernării. Ziaristii sunt de vină dacă publicul, în imensă majoritate, nu se mai preocupă de alt ceva? Presa nu poate fi decât expresia spiritului public manifestat într-o anumită epocă. Incercări ziaristice, care să se ridice peste preocupările cititorilor, la noi au dat greș: nu avem contingentul acela de cetitori, să le zicem impersonali, cari să sprijinească un ziar pur național și idealist.

Plângerile noastre au fost și sunt totuși juste. Concurența marilor ziare din Capitală la orașe e mare. Să ni se arate, de altfel, un singur ziar din Iași, Craiova, ori alte centre importante din vechea țară care să nu se resimtă de această concurență, și care e mai bine redactat decât ziarurile românești din Ardeal! Sau, confrății dela presa maghiară să și amintească ce erau ziarurile ungurești din Cluj, Oradea-Mare, Arad, Brașov sub stăpânirea ungurească! Erau numai umbra puternicelor ziare minoritare de azi, pentru că era inundația presei din Capitală, și pentru că atunci nu aparău solidar ca acum singur interesele superioare ale neamului maghiar.

Azi, schimbându-se împrejurările, s'au inversat situația noastră și a lor: înainte noi eram unitari în jurul unui singur scop național și

sprijineam cu toate mijloacele presa națională, azi ei sunt solidari și ne întrec prin fondurile materiale de care dispun, putând fi bine informate.

Înainte vreme colaborarea la ziare era o mândrie și o datorie națională, azi din nici un centru, cu excepții foarte puține, nu ți se mai trimite o corespondență gratuită. Înainte citea orice intelectual ziarul — unul sau două — din Ardeal, azi citește 2—3 din Capitală și . . . pe cel de partid.

Între astfel de împrejurări, în scumpetea enormă a tiparului, când presa românească din Ardeal n'are la spatele său nici bănci, nici fabrici cu publicații bine plătite, nici o lume comercială românească să-și publice la noi anunțurile, când la sate s'au desființat ³/₄ din oficiile poștale existente, iar cititorii noștri cei mai mulți sunt la sate, — e ușor de înțeles că presa noastră nu poate prospera, și că din punct de vedere național e o greșală să fie lăsată peirei când zeci de ziare minoritare, sprijinindu-se pe cetitorii orașelor, pe un mai mare public știutor de care, e mai puternică decât ori când.

Între astfel de împrejurări ar fi datoria ori cărui guvern să creadă cel puțin câte un organ de presă în fiecare provincie, cu totul independent de luptele de partid, pus numai în scopul propagandei naționale și culturale. Poate în acest singur chip s'ar putea reveni la vechea presă ardeleană, chiar nefiind o expresie a spiritului public de azi, dar pregătindu-l pe cel de mâine, mai înalt, mai idealist, mai apropiat de marile interese ale neamului. Cine, afară de Stat, poate fi convins azi să editeze cu cheltueli mari un ziar de asemenea natură? Ziariști și colaboratori s'ar găsi destui, și dintre cei mai buni!

EPIGRAMĂ

UNEI DOAMNE

*Părul tău azi negru cade vagabond
Și-ți imundă fruntea. Măine, Doamna mea,
Schimbându-ți amantul, îl vei face blond
Moda e . . . modestă, cere doar vopsea . . .*

Morală:

Doamna-și schimbă părul, dar năravul, ba.

N. D. Scîfrăbilu

IOSIF

de
EMIL ISAC

Iosif a murit departe... de Ardealul nost' departe.
Amorțit căzu în șanțuri și strein pământ îl leagă.
Nu mai geme, nu mai plânge, doar' a plâns o vieajă 'ntreagă,
Și a învățat să moară, el, ce nu știuse carte...

A fost bun ca pâinea bună, a fost blând ca mielul stâniei,
Și a fost frumos ca floarea și curat a fost ca luna.
Fluierul i-a spus cuvântul, l'a durut inima 'intr'una
Sărăcia i-a fost patul și prietenii i-au fost câinii.

Stelele i-au fost oglinda, ciocârlia i-a fost dorul,
Visurile i-au fost munții, primăvara i-a fost mama,
Și pădurea i-a fost soră, busuioc i-a fost năframa
Și și-a scris norocu 'n soare, și-l întunecase norul...

Iosif a murit în șanțuri... și-l acoperise sânge
Corbii croncănesc pe leșu-i, pat azi cine-ți va așterne?
Nimeni nu-ți sărută fruntea, dormi uitat pe negre perne,
Nimeni nu te mai iubeste, nu te chiamă, nu te plânge.

... Dar' în zori, când viața doarme... în pădure flori te chiamă,
Ciocârlia ție-ți cântă, râul plânsul tău îl duce.
Chinul tău scutură plopilor, sufletu-ți se face cruce
Și se 'ntoarce iar acasă 'n trista inimă de mamă...

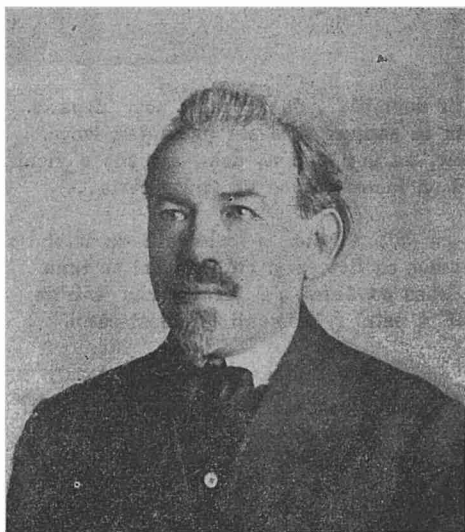
Credințe economice

de VASILE C. OSVADĂ

La 1911, prietenul și colegul nostru Sebastian Bornemisa, a scos, la Orăștie, primul Almanah al scriitorilor și presei din Ardeal.

În acel Almanah am publicat și eu o confesie sub titlul de mai sus.

Să mi se îngăduie — ca acum după aproape 15 ani și după între-girea neamului să **reproduc** câteva crâmpie din confesia de atunci:

VASILE C. OSVADĂ

— „Urmând unei greșite axiome . . . că **politica militantă** primează totul — „ne-am cheltuit forțele cu proteste și cu combateri . . .

— „În același timp însă am pierdut legăturile și continuitatea necesară cu munca prețioasă începută și susținută pe vremuri prin me-seriașii români din jurul Sibiiului, prin „Țehurile“ românești din con-finiul militar și din județul Hunedoara, și apoi prin negustorii români grupați în Societatea Levantină dela Brașov, prin românii macedoneni presărați pe la Panciova și Neoplanta, pe la Hunedoara și Sibiiu, ca și prin Muncaci și Budapesta.“

— „Preocupările noastre „politice“ și mai târziu râvna de ieftină căpătuiială, tot mai mult ne-au apropiat de **funcționarismul**, producător de proletariat intelectual, ori de carierele cu rol mijlocitor și nu producător.“

— „Grosul, țărănimea neamului nostru, lipsită de busola și mijloacele învățăturii — a ramas, de dragul gliei ori de nevoia vieții, credințioasă plugăritului. **Și azi** singură această clasă de plugari cinstiți ne oferă chiagul sănătos, din care, cu timpul să se frămănte păinea trebuințioasă alimentării progresului nostru ca neam.“

— „Pentru săvărșirea acestei munci însă, ni să impune o **aleasă** organizare economică, care apoi să slujească, drept **mijloc**, dezvoltării noastre culturale, politice și economice.“

* * *

Mărturisesc și azi — după 15 ani — **aceleași credințe economice**.

Se înțelege că în România mare — s’au mărit perspectivele, s’au precizat și sau înmulțit mijloacele, pentru cadre mai complete, în țara întregită, pe care noi suntem chemați să o conducem și s’o consolidăm sub raport social și economic.

Fondul a rămas același: nizuința de-a **asigura producției directe**, intelectuale și materiale, rolul principal în alcătuirea și îndrumarea politicei noastre economice, desigur cu grija ca producătorii indirecti: valorizatorii, financierii, negustorii și funcționarii etc., să-și aibă asigurată justa contravaloare a muncii lor, necesară și lucrativă.

Reîntronarea ierarhiei valorilor, a tuturor factorilor economici, mediată și imediată, sub protecția factorilor de producție directă, intelectuala și materială, este azi cu atât mai urgent necesară, cu cât războiul deslănțuit, după depunerea armelor, continuă și mai cumplit pe terenul economic pentru victoria socială și de stăpănire **calitativă**.

Or, noi, în aceasta a doua fază a războiului ne găsim dezarmați sau zăpăciți de pseudo-concepția capitalisto-bancară, favorizatoarea intermediarilor și profitorilor fără scrupule în detrimentul producătorilor direcți și al muncitorilor pentru valorizarea cinstită a producției noastre și pentru îndestularea, fără speculă, a trebuințelor noastre, aievea reale.

Pentru îndrumarea politicei economice, cerută de nevoile și realitățile date, presa își are rolul său covărsitor, în ajutorarea **producătorilor direcți**, intelectuali și materiali.

Datoria cinstitei noastre prese este **să înlesnească înprietenirea publicului cu problemele sociale și economice** și ținănd seamă, că 90 la sută ale cetătenilor o alcătuiesc agricultorii și industriașii, să lupte pentru izbănda concepției, ce se razimă pe producătorii direcți, intelectuali și materiali — așă cum îi avem și cum îi putem înmulți și perfecționa.

=====

Schimbul de vizite gazetărești între România și Cehoslovacia

Dacă înainte de războiu, presa era o incontestabilă forță, numită nu odată „a patra putere“, după marele vâlmășag care a cuprins în vârtoarea lui întreaga Europă, presa a devenit un instrument de o in-

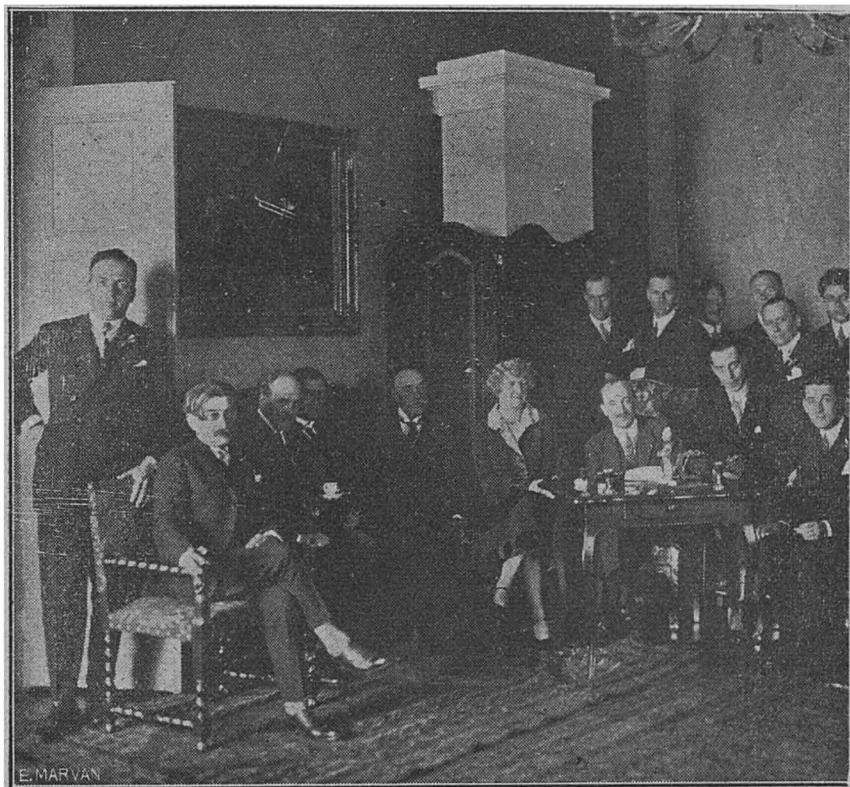

„Ziariștii” români în saloanele președintelui Masaryk.

luctabilă valoare în mâna propagandei tot mai necesară Statelor, fie ele vechi cu mare tradiție, fie numai simple și recente creații ale sorților bătăliei. Ziariștii de pretutindeni, în goana după informația precisă, după aspectul sugestiv și documentat, prins de obiectivul iscoditor chiar la fața locului, ziariștii lumii întregi au început să se agite, să

cutreere globul dela un capăt la altul, într'o frenetică goană după noutăți. Era partea pur comercială a ceea ce se chiamă „ziaristică“.

Alături de această manifestare, de această latură de afişare a menirii ei, presa a fost chemată să îndeplinească şi un alt rol, acela de emisar diplomatic, de agent de legătură sufeletească între naţiunile pe care soarta le împingea pe unele către altele, fie prin interese comune, fie prin obligaţiuni de vecinătate. În această postură reprezen-

Ziariştii români în saloanele d-lui Beneş, preşedintele Consiliului cehoslovac

tanţii presei s'au arătat ca nişte adevăraţi herolzi ai vremurilor civilizate pe cari cu toţii le dorim, dar pe cari le trăim azi numai în forurile noastre lăuntrice.

Din acest punct de vedere, România se poate lăuda că s'a arătat şi demnă de renumele ei de ţară ospitalieră, primind cu deosebită cinste pe emisarii distinşi ai jurnalului strein, şi înţelegătoare a vremurilor noi pe cari le trăim, înlesnind reprezentanţilor presei ei cât mai dese şi fructuoase vizite în ţările vecine şi aliate. Călăuzită de aceleaşi do-

ruri și luând mai întotdeauna inițiativa, Republica Cehoslovacă a pus mult țemeiu mai ales pe schimbul de vizite făcut între ziariștii ei și ai Statelor învecinate. Ca urmare a acestor gânduri, cu deplină înțelegere și cu prisosință adoptate de guvernul român, am avut de înregistrat în ultimul timp, vizita unui grup de ziariști cehoslovaci în România și vizita unui număr similar de confrăți români la Praga și în tot restul Republicii prezidată de d. Masaryk.

Ziariștii români la mormântul Eroului necunoscut din Praga.

Astăzi, când roadele acestor vizite reciproc aduse se culeg în toate domeniile de activitate, e de prisos să mai stăruim asupra valorii morale de esență superioară ce au pentru viața și evoluția popoarelor asemenea transfuziuni sufletești, un imediat aport practic pentru frecvența de toată ziua dintre oameni. Nu e mai puțin adevărat că cu cât vizitatorii vor fi mai cuprinși de rostul soliei lor și cu cât gazda va da mai multă atenție oaspeților, cu atât scopul urmărit va fi mai zămis-litor de efecte prețioase. Dacă crainicilor presei cehoslovace li s'au

făcut onoruri în România, onoruri deplin meritate de solia lor înaltă, apoi primirea făcută ziaristilor români în Cehoslovacia a fost, după însăși mărturisirea acelor care au trăit acele clipe de entuziasm, o grandioasă manifestare cu caracter public.

La Praga, la Karlovy Vary, la Brno, la Olomouc, la Vitkovce, pretutindeni pe unde au trecut prin impozantele regiuni ale munților Tatra, și mai ales în ținuturile pline de atâta avânt și însuflețire ale Slovaciei, la Bratislava de unde ziaristii români au plecat cu atâtea amintiri frumoase, poporul eșit în haie de sărbătoare a sărbătorit prințiar pe reprezentanții presei române.

Cehoslovacia e o țară care trebuie văzută. Sunt atâtea industrii, atâtea podoabe naturale, atâtea creații ale minții și strădaniilor oamenilor, încât numai înșirarea lor ar necesita volume. De ce s'ar putea ocupa mai întâi un articol cu cadru atât de restrâns? De înțelepciunea conducătorilor? De hărnicia oamenilor? De dărnicia naturii? De înțelețarea cu care, oameni și glie, își dau reciproc concursul pentru a-și crea o viață mai bună? E atâta armonie între suflet și materie în această țară încât s'ar părea că sufletul a fost materializat iar materia însuflețită. Acestea toate au fost văzute de ziaristii români la Praga.

Întorși în țară după ce au luat contact cu colegii lor cehoslovaci, după ce au pus, la Praga, temeliile Micei Antante a Presei, — cum era și natural — în scrisul ziaristilor români nu s'a putut ceti altceva decât entuziasmul, întipărit în ochii lor de tot ce văzuse acolo. Evident, a contribuit la aceasta și atmosfera de sărbătoresc pe care amfizionii au știut s'o dea vizitei, dar mai ales faptul că oamenii și faptele cari au provocat entuziasmul au fost văzute aievea.

Dacă numai acesta ar fi rezultatul schimbului de vizite ziaristice între țări, încă ar fi prea mare rezultatul lor.

Iată de ce aceste vizite ar trebui cât mai des repetate. Ziaristilor ar trebui să li-se înlesnească — spre folosul națiunilor înșile — cât mai adâncă cunoaștere a popoarelor în alianță cu Statele lor respective, fiindcă numai ei pot fi în stare să facă indestructibilă, popularizând-o, alianța politică făcută, mai întotdeauna peste știința mulțimilor.

Un ziarist

I. N. Roman

de DR. ELIE DĂIANU

La începutul anului 1896 am fost încredințat cu conducerea ziarului „Tribuna” din Sibiu. Dr. Ioan Rațiu, președintele istoric al partidului național, îmi dăduse tocmai o telegramă la Budapesta, prin care me invita să iau direcția „Tribunei”, când eu sosiam la Sibiu, angajat fiind colaborator intern la „Enciclopedia Română”, cea dintâiu mare publicațiune a „Astrei” inițiată de secretarul de atunci Dr. Cornel Diaconovici.

Am părăsit deci „Enciclopedia” înainte de a mă așeza la muncă, pentru a trece la „Tribuna”. În curând m’am încredințat însă că m’am angajat la o lucrare cu mult prea grea. La „Enciclopedia” lucrau aproape 100 colaboratori externi resfirați în toată țara; cei interni aveau mai mult sarcina redactării, adică a aranjării și împărțirii articolelor. Ei făceau o operă lentă, de resumare, săvârșită, cu grije și cu răgaz. La „Tribuna” din contra era de redactat zilnic o enciclopedie a zilei, și era să o fac aproape singur. Aveam eu colaboratori, nu-i vorbă; mai mulți externi decât interni; dar colaboratori gratuit, cari scriau din pur zel național, și fără nici o îndemănare profesională. „Correspondențele” lor trebuiau cetite cu grije, corectate, reduse, de multe ori redactate sau refăcute radical. Apoi trebuiau cetite atâtea ziare, române, maghiare și nemțești. Ele singure puteau consuma munca câtorva și trebuia să le cetesc singur. Unicul colaborator intern harnic era slovacul Augustini, redactor moștenit, care știa toate limbile patriei, dar el urmăria numai politica externă și „chestiunea naționalităților”, al cărei specialist era.

Era o figură interesantă, aparte, care ar merita să fie fixată odată bine în „Almanahul Presei”...

Imi trebuia deci neapărat un colaborator bun, care să mă ajute cel puțin la „prim-articole” și foiletoane. Mi-a și venit într-o bună zi mult așteptatul tovarăș. Era I.N. Roman, gingașul poet eminescian, — azi avocat și senator la Constanța.

Da, Roman era un foarte apreciat poet, și fost prietin bun cu Eminescu, la Iași, unde fusese membru al Junimeii. Cel mai tiner junimist înainte de a se muta Titu Maiorescu dela Iași la București. Era simpatic, dulce la graiu și delicat în maniere, de ne desarma. Iar condeii lui era ca fermecat, așa de frumos scria. Ardelean după mamă, născut la Seliște, Sibiului, amic al Roman, crescuse în Moldova, în deosebi la Iași, se deprinsese de tânăr cu presa și mânuia condeii cu atâta ușurătate și măiestrie, că pe noi ne uimea.

Năcazul că nu știa nici nemțește, dar mi-te ungurește, și așa nu prea putea să trateze chestiuni de actualitate în politica curentă a Ar-

dealului. Eu trebuia să-l țin la curent și să-i sugerez sugetele de tratat. Și slujba asta îmi era foarte plăcută. Locuiam împreună la același hotel „Impăratul Romanilor“, în două camere alăturate. Luam masa împreună, și cum nu se prea împrietinise cu nemțeasca, care la Sibiu era limba de casă, când eu îmi alegeam menu-ul după „listă de bucate“ el adăugea cu încredere și cu emfază: „Ic auc“... ca să mănâcăm la fel. Firește și acasă și la masă, era o continuă lecție politică, ce ne făceam reciproc, eu punându-l la curent cu ce scrie „Pester Lloyd“, „Budapesti Hirlap“ sau „Pesti Naplő“, ear el căutând să mă introducă în tainele politice din „Țară“, pe care noi, necunosători de oameni, de partide și mai ales de năravuri politice, nu o prea puteam pătrunde.

Era anul „Mileniului“ unguresc. Și noi căutam să cam reducem importanța serbărilor, scoțând la iveală mai mult umbrele și scăderile firești ale fieștecărei zile, decât măreția fudulă a diferitelor manifestații. Și Roman se deprinsese, cu ironia lui fină, de a-și bate joc, de tot ce era „milenar“. Articolele lui erau adevărate perle literare printre proza noastră de toate zilele. Dar nu una din aceste perle a atras și atențiunea procurorului maghiar și bietul Andreiu Baltes, responsabilul perpetuu al **Tribunei** a trebuit să plătească cu temniță amară la Cluj, în strada „M. Cogălniceanu“, de acum, plăcerea de a fi publicat delicioasele articole ale gingașului poet. Odată însă era să o pățească și Roman. Nimerise în localul redacției, unde din precauție nu prea umbla, tocmai când procurorul făcea o „perchisiție“ căutând după manuscrisul articolului încriminat. Trecuseră pe la Baltes, care în camera întâiu declara, după obicei, sus și tare, că el a scris articolul, fără să mai fie crezut. Veniseră la mine, care cu conștiința liniștită puteam spune, că nu eu l'am scris, și atunci observară pe Roman, care nici nu-și depusese haina. Când l'a întrebat procurorul că cine e, el a spus că a venit să dea o publicație la gazetă și că nu se poate acorda asupra prețului... L'au dat afară din redacție, aproape cu silă grea, spunându-i că n'are ce căuta acolo... Și el făcea pe indignatul, că nu-l lase să se târguiască asupra „anunțului“ ce vrea să publice... el păcătosul de „autor“, care era căutat...

De când ne-am despărțit dela „Tribuna“ nu ne mai revăzurăm peste un sfert de veac — până în 1923, când ne-am întâlnit ca colegi în senatul României întregite. El venia dela Constanța, eu dela Cluj, amândoi cheli și cărunți. Ceeace nici nu visam în tinerețe, deși preparam, cu colaborarea noastră sistematică la „Tribuna“ din Sibiu, s'a împlinit, și plinirea vremii ne-a întâlnit ear în capitala României Mari. Când ne putem permite câte un ceas să stăm de vorbă, sufletele noastre se topesc de dulcile reverii ale amintirilor. Ce vremuri erau atunci, ce vremuri, și ce ziare!

Caragiale voia să scoată o revistă literară la... Budapesta

de

LEONARD PAUKEROW

Sunt 15 ani de atunci. Era pe la finele lui 1910. Caragiale care locuia la Berlin, deprinsese drumul spre Budapesta. Făcuse cunoștință cu fruntașii politice române din Ardeal, venise des în contact cu tinerimea universitară română din Capitala țării ungurești, își formase astfel o idee despre stadiul mișcării culturale la românii transilvăneni și despre gustul de citit, foarte dezvoltat atunci pe aceste plaiuri.

Noi ceștia, grupați atunci în jurul ziarului „Lupta“ din Budapesta, organul partidului național, de sub direcția mult regretatului părinte dr. Vasile Lucaciu, — invitase pe marele maestru al humorului român, să colaboreze la acest ziar — adică să ne trimeată câte un foileton pe săptămână. Caragiale acceptă îndată. Cu bucuria surprinderii deschisese primul plic primit de la maestrul din Berlin: manuscrisul unei nuvele, scris atât de citet, de caligrafic, — încât era exclus să se producă vre-o eroare tipografică. Cu toate acestea, Caragiale, ne telegrafia, că vine personal, să facă corectură. Atâta scrupulozitate, atâta minuțiositate, ne uimi. Dar eram voioși că maestrul va veni în mijlocul nostru.

Pe atunci redacția Luptei era alcătuită astfel: Dr. Vasile Lucaciu, (Director) Lucian Bolcaș (prim redactor) Redactori: George Duma (actualmente preot la Petroșani) Victor Russu (mort pe câmpul de luptă, frontul bucovinean, unde-și câștigase o faimă extraordinară ca colonel, pentru acte de vitejie) Liviu Popescu-Nasta (actualmente redactor la „Adevărul“) Grigore Jorga (care a rămas la Budapesta) și cel ce scrie aceste rânduri.

Cu toții am petrecut ceasuri neuitate cu Caragiale.

D-na și d-nul Bolcaș au pregătit o masă copioasă în cinstea marelui oaspe, invitând și întreaga redacție, apoi pe președintele Societății studențești „Petru Maior“ d. Sabin Evuțianu (actualmente inspector al școlilor secundare la Timișoara).

Am regretat atunci că nu știm stenografia, pentru a putea nota tot ce a vorbit Caragiale — minunate perle stralucitoare de cugetare.

Vizitând redacția ziarului „Lupta” și institutul grafic „Poporul Român” Caragiale s'a gândit că editarea unei publicații literare române la Budapesta, sub îngrijirea sa, destinată publicului românesc din Ardeal, Banat, Bucovina și vechiul Regat, — ar putea avea un frumos succes.

În luna Decembrie 1910, ziarul „Lupta” încetează să mai apară. Fostul editor al acestui ziar, Dimitrie Birăuțiu, proiectează atunci să scoată o revistă literară și ilustrată, ieftină și bună. Și la îndemnul meu, se adresează pentru acest scop întâi maestrului Caragiale, ca să se puie în fruntea marei publicații. La invitarea aceasta, Caragiale răspunde la 2 Ianuarie 1911 în felul următor:

Stimate Domnule Birăuțiu,

La scrisoarea în privința publicațiunii literare săptămânale, îți răspund, că eu însumi, aflând despre încetarea ziarului politic, era sa-ți propun o afacere de caracter pur literar, știind că d-ta dispui de o tipografie bine instalată și de un mecanism administrativ bine organizat. Fiind însă ca la vârsta mea trebuie să înțeleg bine răspunderea ce treburile de acest fel arunca asupra întreprinzătorului, și că prin urmare ele nu pot fi pornite fără prealabilă bună socoteală, — m'am gândit să-ți propun și sper că ai să primești, să-ți dai osteneală să vii pe o zi două la Berlin, unde să desbatem îndelete împreună asupra unei afaceri, destul de serioase, după părerea mea, atât pentru mine, cât și pentru d-ta, ca să merite puțină alergătură.

Eu, astăzi, Luni 2 Ian. plec la Lipsca, unde rămân până Mercuri, 4 Ian. dimineață, așa că dacă poți și te hotărăști să vii, trebuie să fixezi o zi după Mercuri.

Răspunde-mi, te rog dacă și când trebuie să te aștept, și până atunci primește salutările mele distinse,

al d-tale prieten

Caragiale

Nici vorbă că regretatul Birăuțiu s'a conformat întocmai propunerii maestrului, și o săptămână mai târziu a plecat la Berlin. Acolo, Caragiale i-a expus atunci proiectul lui: Scoaterea unei reviste literare, cu titlul: „**Momente Libere**” care să apară de două ori pe lună, sub direcțiunea sa și în editura tipografiei „Poporul Român” din Budapesta.

Caragiale își alcatuise următoarea listă a colaboratorilor, pe cari conta: Coșbuc, Vlahuță, Delavrancea, Slavici, Brătescu-Voinești, Octavian Goga, Agârbiceanu, Ștefan O. Iosif, Dr. Vasile Lucaciu, Horia Petra-Petrescu, Maria Cunțan, Viora din Bihor (d-na dr. Ciordas) și d-na Hortense Pagubă.

Apoi maestrul a dat editorului un chestionar, cu privire la asigurarea bu-nului mers al revistei, la care să răspundă din Budapesta, după calculele și cercetările ce le va face.

Iată ce cuprindea acest chestionar:

1. Câți sorți am avea de cititori în condițiile vorbite?
2. Cât ar costa tiparul, hârtia, administrația, expediția pentru acel număr de exemplare?
3. Care ar fi câștigul datorit editorului pentru administrarea revistei?

4. In ce proporție s'ar împărți câștigul, după ce va fi plătită și direcțiunea și redacția.

5. Să trimită o declarațiune Liviu Popescu și Leonard Paukerow, dacă se angajează cu dragă inimă să lucreze la revistă, dacă vor să fie ucenici ca să-i scoată meșteri.

6. Să sondeze Liviu Popescu, care băieți (studenți universitari) s'ar mai angaja la munca aceasta.

Semnat: Direcțiunea.

Peste câteva zile, după ce Birăuțiu a părăsit Berlinul, Caragiale ne trimete un model de copertă schișat chiar de maestru, pe care îl reproducem mai jos.

Birăuțiu întârziind cu răspunsul la chestionarul de mai sus, a primit la 20 Ianuarie 1911 următoarele rânduri dela maestrul Caragiale:

Stimate Domnule Birăuțiu,

Ce facem, rogu-te cu afacerea noastră? Aștept răspunsul d-tale la chestionarul propus. Spune-mi te rog, o vorbă, fie oricum.

Multe salutări **Caragiale.**

D. Birăuțiu s'a grăbit atunci să dea răspunsul cerut de maestru. A trimis lui Caragiale un proiect de budget. A indicat un tiraj de 5000 de exemplar, trei mii pentru vechiul regat, și două mii pentru Ardeal, Bănat și Bucovina. Prețul unui exemplar s'a stabilit la 20 bani (Unde sunt acele timpuri când 20 de bani costa o revistă?) După calculele aproximative făcute sta la dispoziția Direcției, cam vre-o zece mii de Coroane pe an. (Pe vremea aceea asta însemna o sumă destul de măricică).

De deficit nu putea fi vorbă, căci numele lui Caragiale în fruntea revistei era talismanul succesului.

La proiectul acesta al proprietarului Tipografiei „Poporul Român“, — Caragiale a răspuns cu următoarea scrisoare:

Simate Domnule Birăuțiu!

Mă grăbesc a-ți răspunde, că în principiu, suntem de acord, însă asupra multor puncte din programul propus de d-ta, sunt de deosebită părere, deci, neputându-se, cum ți-am spus, lămuri toate amănuntele prin corespondență, voi veni la Budapesta, să ne înțelegem prin viu graiu. La desbatere noastră, dorec să asiste și amicii Liviu și Paukerow.

Astfel dar, te rog, potrivește d-ta așa ca, Marția viitoare, 31 Ian. dela 10 jum. a. m. până la 1 d. a. și dela 3 jum. până la 6 jum. d. a. să putem avea loc în biroul d-tale pentru desbatere indelete. Eu sosesc Marți dimineața la Westbahnhof, unde n'ar fi rău să mă aștepte cineva din partea d-tale. (Mă voi cobori din vagonul de dormit). Rămân în Budapesta până a doua zi Miercuri seara, când la 11 jum. pornesc cu trenul express spre București, unde trebuie să mă aflu neapărat Joi seara. Dacă e vre-o piedică la acest plan al meu, în privința întâlnirii noastre, te rog, telegrafiază-mi îndată, ca să știu să viu la întoarcerea din țară.

Joi 13/26 Ianuarie 1911.

Cu toată stima rămân al d-tale prieten

Caragiale

Scumate domnule Răduțiu,

Într-o grabă a-ți răspunde că, în principiu, dăruirea de acord, însă:
asupra multor puncte din programul propus de tine, sunt de
deosebită părere altă, neputându-ți, cum ți-am spus, luați
toate amănuntele prin corespondență, voi veni la Budapesta
să ne înțelegem prin un grup la dezbaterile noastre; de
aceiași aiude și amicii Livia și Pankrow.

Însă, dar, te rug. potrivit ori ca, marți ordinar, și în
ora 10½ a.m. până la 12 a.m. și de la 3½ până la 6½ a.m.
putem avea loc în biroul tău pentru dezbateri. În
noaptea marți dimineața la Westendhof, unde n'ar fi rău să
m'astepte cineva din partea ta. (Nu uitați să vii în timp
suficient de timp). Rămân în Budapesta până a doua zi marți,
seara, când, la 11.30, porcesc cu trenul expres spre București;
unde trebuie să mă aflu neapărat joi seara. Dacă e necesar
la acest plan al meu, în privința întâlnirii noastre te rog
telegrafia-mi îndată, ca să știu să vin la întărire în timp.

Cu toate acestea rămân al tău prieten.

Caragiale

Joi 13/26 /I/911.

Maistrul a primit răspunsul că oricând, îi stăm cu toții, cu drag la dispoziție.

Tot prin Ianuarie 1911 venise la Budapesta și eminentul critic Dobrogeanu-Gherea, să-și caute de sănătate la băile Lukács. I-am comunicat atunci proiectul maestrului Caragiale, de a scoate o revistă literară. A fost aceasta o mare surpriză pentru Gherea.

— Ce bine ar fi — observă dânsul, dacă proiectul acesta s'ar realiza. Pentru Caragiale ar însemna o salvare din atâtea încurcături și necazuri, iar pentru literatura noastră un mare câștig, căci multe perle încă ne-ar putea da Caragiale. Tare mi-e teamă însă, că nu se va alege nimic din proiectul acesta, căci pe Caragiale îl cunosc eu: Multe își propune să facă, — dar repede se răzgândește.

Și a avut dreptate maestrul criticii românești Dobrogeanu-Gherea. Proiectul a ramas proiect. Caragiale a venit la Budapesta, în ziua indicată: 31 Ianuarie. Întâlnindu-se însă cu fruntașii politicii românești, și aflând de adâncă desbinare ce se produsese atunci prin dizidența „tribunistă”, de dușmanii marunte și mari, — și-a dat seamă că nu e momentul oportun să scoată o revistă românească la Budapesta. Și de aceia ne-a comunicat, că „deocamdată” renunță la acest proiect.

Astfel din revista „**Momente Libere**” nu s'a ales nimic. Am crezut totuși nimerit să comunic marelui public o frumoasă intențiune a regretatului maestru. Căci și proiectele sale nerealizate erau interesante.

Momente Libere

(Publicație literară țigărească
la două săptămâni.
Pentru tot ce privește redacția
răspunde d. J. L. CARAGIALE)

Num. 1.

Budapesta

Tipografia D. Biraudin

VIII. Strada nr. 11

1910

Ariton Pescariu

de P. NEMOIANU

Două întâmplări de după războiu m'au făcut cu deosebire să mă gândesc la acest camarad al meu din vremuri grele, despre care, acei cari l-au cunoscut păstrează sentimente foarte variate.

Mai întâi a trebuit să reflectez asupra vieții acestui tânăr ardelean la moartea lui, întâmplată curând după realizarea unității noastre naționale, în Februarie 1920. Venind vestea morții lui, prietenii m'au rugat să scriu și să plasez un articolas în presa din Ardeal. Dar, din năvala de amintiri care m'au copleșit n'am putut încheia decât două rânduri: că s'a stins din viață în casa părinților săi din comuna Ciufud, Ariton Pescariu, fost ofițer voluntar în armata română. Din o biografie, pe cât de scurtă în timp — căci murise înainte de împlinirea vârstei de treizeci de ani — pe atât de bogată în fapte, — atâta s'a putut spune în atmosfera delirantă a visului împlinit. M'am restrâns să exprim esența dintr'un rost de viață, fără să luminez toate cotiturile ei, mai ales știind că unele din ele pot fi discutate încă în publicitate.

A doua întâmplare care mi-a retrimis gândurile la peripețiile anilor de războiu, a fost procesul unui prieten alui Ariton Pescariu, care s'a dezbătut iarna trecută la Consiliul de războiu din Sibiu, când actul de acuzare a coborât printre noi și amintirea celui dispărut. Acuzatul viu nu numai că a fost achitat de greaua învinuire ce i se adusese, dar a fost felicitat pentru sentimentele sale de bun român, indiferent de aparențele sub care uneori trebuiau ascunse. Numai deasupra celui mort, despre care sentința nu face amintire, continuă să planeze acuzarea aparențelor. Abia martorii procesului dacă s'au gândit să extindă efectul aceleiaș sentințe și asupra celui dispărut. De atunci și până astăzi port în suflet mustrarea că, dezlegat prin acea sentință publică de obligațiunea tăcerii, n'am putut găsi prilejul să reabilitez în publicitate și memoria, lui Ariton Pescariu. Voi încerca acest lucru acum, în cadrele Almanahului presei din Ardeal, la care, dacă trăia, desigur că ar fi colaborat și fostul meu camarad de arme.

*

Cotitura nelămurită din viața lui Ariton Pescariu începe deodată cu desființarea Corpului de voluntari din Kiew — 7 Februarie 1918 — și cu înaintarea armatelor austro-germane în Ucraina. Precipitarea eve-

nimentelor pe frontul rusesc nu au dat răgaz comandamentului voluntarilor să retragă pe toți emisarii din cuprinsul Rusiei, astfel că, aceștia au rămas din acel moment fără nicio îndrumare oficială. Dintre aceștia făcea parte și Ariton Pescariu, care avea misiunea să viziteze pe prizonierii din gubernia Iaroslav recrutând voluntari.

După desființarea Corpului voluntarilor din Kiew, viguroasa mișcare a prizonierilor români a încetat. În bezna ce o ridica înaintea ochilor noștri înaintarea armatelor austro-ungare în Rusia și generalizarea regimului bolșevic, un singur obiectiv se mai vedea clar: necesitatea opririi prizonierilor români de a se înapoia acasă, pentru a nu mări forța combativă a puterilor centrale. Așa au văzut situația și cehoslovacii și jugo-slavii, cari nici după prăbușirea Rusiei n'au încetat să organizeze legiunile de voluntari.

Din acest fel de a vedea, au luat naștere cele două inițiative a românilor ardeleni aflați în Rusia: una de a înființa al doilea corp de voluntari, din Siberia și alta la Moscova, condusă de sublocotenentul Ariton Pescariu. Și una și alta, deși pe căi diferite, tindeau spre acelaș scop. Până a nu se fi angajat lupta dintre cehi și bolșevici, cele două inițiative se ajutau reciproc. Dovada ne-o servește faptul, că cei dintâi inițiatori ai Legiunii din Siberia au pornit acțiunea cu certificate semnate de Ariton Pescariu și chiar cu ajutoare bănești procurate de acesta. Pe urma ocupării Ucrainei pe deoparte, de alta a luptelor angajate dealungul munților Urali, legătura aceasta se pierde. Legiunea ardelenilor trece sub scutul misiunii militare franceze, iar Ariton Pescariu rămâne definitiv la Moscova. La această epocă din viața lui Ariton Pescariu se referea și actul de acuzare pomenit și despre care mă simt îndemnat să spun cecece am văzut personal.

Cele dintâi legături cu Sovietele, Ariton Pescariu și le-a creiat pe vremea regimului Kerenski. Cu ivirea bolșevismului, acestea au trecut în bloc la acesta, astfel că, în scopul amintit, Ariton Pescariu, un timp oarecare a continuat să lucreze și sub un nou regim politic, dar cu aceiași oameni. Colaborarea aceasta a luat sfârșit cu venirea lui Racovschi la Moscova, însoțit de celebrul batalion așa zis românesc dela Odesa, cari își revendicau reprezentarea tuturor românilor din cuprinsul Rusiei. În fața acestei situații și după mai multe consfătuiri cu consulul României la Moscova, s'a ajuns la concluzia, că nu se poate sta cu mâinile încrucișate, mai ales că tovarășul Racovschi pretindea tezaurul României și tipărise vre-o trei milioane de lei în scopurile sale. Această împrejurare l-a determinat pe Ariton Pescariu să intre în organizația internațională comunistă. Ajutat de calitatea sa de membru marcant al Comitetului internațional, pe care l-a dominat prin inteligența-i remarcabilă, misiunea lui Ariton Pescariu s'a manifestat în două direcțiuni: să contracareze acțiunea lui Racovschi și să salveze tezaurul României, un obiectiv pe care l-a și atins.

Mai întâi, Ariton Pescariu a pus mâna pe stocul de hârtie destinat pentru imprimarea de bancnote. Șapte numere din „Foaia Țăranului“, pe care a început s'o editeze dela 15 Februarie 1919 au apărut pe hârtie de bancnote, fapt pentru care a fost aspru musttrat de tovarășul Racovschi. Mai tipărind și trei manifeste, se epuizează hârtia de bancnote, zădărniciind astfel toate planurile lui Racovschi.

Atacurile din „Gazeta Bucureștilor“ și elogiile presei dela Iași, aduse pe chestiunea hârtiei de bancnote, dau prilej lui Racovschi pentru a-l demasca. Ariton Pescariu este arestat și tradus în fața tribunalului revoluționar, de unde însă reușește să scape prin intervenția lui Béla Kun. Din acest moment, Ariton Pescariu a trebuit să fie mai precaut și ceea ce mai putea face în chestiunea tezaurului a fost să transmită cheile reprezentanților țărilor streine. În adevăr, bolșevicii nu s'au putut atinge de tezaur până când n'au forțat ușile depozitului.

În călătoriile mele dela Iași la Moscova, în două rânduri am avut ocazie să stau de vorbă cu Ariton Pescariu pe chestiunea acțiunii sale. Totdeatătea ori mi-a cerut să-i spun dacă strică sau folosește neamului prin aceasta; iar la despărțire mi-a cerut ca, întorcându-mă la Iași să plasez în ziarele de acolo ceva injurios la adresa lui, căci aceasta i-ar înlesni sarcina la care s'a angajat. Nu-mi mai aduc aminte acum dacă i-am promis sau nu acest lucru; atâta știu că n'am făcut-o. Nu m'a lăsat conștiința să condamn, nici la dorință, o acțiune care nu pornea din intențiuni vinovate.

*

Venit, după prăbușirea Austro-Ungariei, acasă, Ariton Pescariu a fost arestat pentru înaltă trădare. Având în vedere sănătatea-i zdruncinată a fost însă eliberat. Din când în când venea pela Curtea Martială din Sibiu, cu care ocazie l-am întâlnit și eu. Rătăcea singur, ocolit de toată lumea pe străzile orașului. I-am oferit pentru o noapte adăpost și cu multă durere în suflet trebuia să ascult plângerile unui om profund nedreptățit. Mi s'a părut că, dacă nimeni nu-i putea oferi un leac pe rana-i trupească, sincera mea înțelegere i-a ușurat simțitor efectul aceleia suferințe. Curând după aceea a murit...

Reamintindu-mi viața acestui tânăr, dotat cu frumoase calități, mă simt îndemnat să propun măcar reabilitarea memoriei lui, dacă n'a putut avea norocul să fie judecat în trup și oase, alături de aceia cari l au întovărășit în zbuciumul lui din cel mai trist epizod al istoriei noastre contemporane. Nu se poate ca judecata pentru cei morți să fie mai severă decât pentru cei vii. Nu ar fi nici drept, nici creștinesc, și nici românesc...

Cântecele codrului Chevalières

— File de carnet —

de

CORNELIU I. CODARCEA

(1917, frontul franco-german). Frontul nostru taie de-a curmezișul secularul codru des Chevalières. Pretutindeni, copaci retezați de gloanțe și de mult părăsiți de paserile și fluturii Domnului.

Plouă...

Tranșeele sunt pline de apă. Șueră vânt aspru și rece și copacii seculari ai codrului Chevalières sgribulesc în mantia lor de ceață deasă.

Când liniștea de mormânt a codrului ne apasă prea mult sufletul tocit de patru ani de pribegie, ne ridicăm capetele de-asupra înalților pereți de temniță ai tranșelor, fără frică de moarte. Francezii fac la fel. Văd și ei, că tranșeele nemțești și-au schimbat oaspeții. Că suntem veniți de departe, că suntem buni și triști.

Mai mult chiar, își ridică și ei capetele din tranșee, uitându-se mirați la noi, fără gând de omor. Suntem aproape și totuși, atât de departe, fiecare par'că pe alt continent. Africanii urcați în copaci, ne privesc și ei, făcând gesturi bizare și neînțelese.

Plutonierul vrea să ochiască cu arma, dar îl opresc: există oare vre-o ură între Ardeal și Africa?

Azi dimineată s'a dat ordin pentru reluarea ostilităților. Halucinațiile noastre au fost tulburate cu brutalitate. Hora șrapnelor a alungat liniștea Nirvanei noastre.

Țăcănitul mitralierelor, vaelele celor răniți m'au trezit din nou la realitate.

Apar francezii în mantalele lor frumoase și albastre ca cerul din Gascogne, cu puștile fantastic de lungi — impunătoare prăjine — trecând calmi și cu luleaua în gură sârmele ghimpate.

Un ofițer evreu ungur o tulește, iar 2 ofițeri români cari vreau să-și facă „datoria”, probabil pentru a obține decorații, și-au pierdut vieța înzădar, căzând pradă furiei sângeroase a africanilor.

Bieți copii de iobagi!

Retragere „strategică”. Francezii se opresc pe vârfurile tranșeelor noastre. Proiectați pe cerul cu apus de soare par niște uriași Arhangheli

În ochi le strălucea mulțumirea, că au împins înainte cu câțiva pași frontiera Franței.

Unii au dispărut, câțiva au murit, alții au fost transportați la ambulanță. Iar ceilalți, am rămas. Deci, nimic important.

Moartea nu mai înspăimântă. Blazarea și sfârșirea noastră a tuturor este mai puternică decât frica de moarte.

Noapte. Vădusul e liniștit. După câteva ore de frământare, aceeași liniște mareață a desnădejdiei a devenit stăpână peste orfana pădure des Chevalières.

Depart, pe dealuri, se desfășoară fericit, jocul de lumini al mașinelor iadului.

EPIGRAMĂ

UNUI MAGISTRAT

*Nu cred să fie 'n Univers
Ca tine un alt magistrat,
Care să fie-atât de șters
Și totuși atât de ... pătat.*

N. D. SCIFRABILU

Amintiri despre Cassian R. Munteanu

de
ONISIFOR GHIBU
profesor universitar

L-am văzut pentru întâia oară la București, în toamna anului 1915, la o întrunire a refugiaților ardeleni, care se ținea în localul Ligei Culturale din Calea Victoriei. Un tinerel de vro 21—22 de ani, de o modestie și de o cuviință puțin obișnuită. Din fața lui feciorelnică rîdea sănătatea morală a satelor noastre și idealismul tineretului ardelean luptător pentru cauza națională.

S'a apropiat de mine, și cerându-mi scuze, mi s'a prezentat, spunându-mi că este absolvent al liceului din Lugoj, că a făcut un timp oarecare gazetărie la „Românul“ din Arad, că a fost timp de 11 luni în războiu ca soldat austro-ungar și că la un moment dat, s'a văzut îndemnat să dezerteze din armata lui Franz Iosef și să vie la București pentru a intra în armata română, care avea să desrobească Ardealul și mai ales Bănatul lui.

Tânărul Cassian R. Munteanu mă ruga să-l primim și pe el în cercul ardelenilor, cari scoteam revista politică și culturală *Tribuna*.

Primirea se făcu imediat, și tânărul Cassian — cum începuserăm să-i zicem toți cei din jurul revistei — începu să publice mai întâi un emoționant „Carnet al pribegiei“, apoi fel de fel de articole și amintiri, cari trădau un suflet frumos și un real talent de publicist.

În vara anului 1916, când s'a început războiul nostru, Cassian fu dintre cei dintâi ardeleni care a îmbrăcat haina de voluntar român, plecând, plin de entusiasm și de încredere, spre — Bănat.

A venit, în curând, retragerea în Moldova. Eu mă găseam, cu familia mea, la o soră, în Podul Iloaei, lângă Iași. Cuibul acela iidovesc devenise în anii 1916/17 un important centru militar. Două

comandamente, unul românesc și unul rusesc, își aveau aci sediul. Pe lângă cel românesc se găseau mai mulți ofițeri ardeleni, în calitate de interpreți. Printre ei era, alături de dd. Dr. S. Bornemisa, Ghiță Stoica, Cosma, Dr. Văleanu, Mărculescu, și tânărul Cassian Munteanu.

Câte seri neuitate am petrecut cu acești pribegi în odăița din casa surorii mele, tăinuind la gura sobei — căci petrol pentru lampă se găsea foarte cu anevoie — și vorbind despre Ardealul nostru, deasupra căruia se întunecase atât de grozav cerul...

Cassian era trist și pesimist: „Țara“, în care își pusese el toată speranța, fusese înfrântă... Adeseori îmi vorbea că ar vrea să treacă cumva pe vre-un front de-al Aliaților, să lupte acolo și să moară, pentru a nu mai apuca grozava zi de mâine, în care Ardealul va fi încătușat pe vecie....

Zdrobit suflătește de suferințele morale pe cari a trebuit să le îndur în cursul iernei 1916/17 în Moldova, la începutul lui Martie 1917, am plecat cu toți ai mei în Basarabia, lăsându-mi rudeniile și prietenii la Podul Iloaei.

Izbucnise tocmai în zilele acelea Revoluția rusească la Petrograd și ea dădea acum tot felul de posibilități de luptă și de activitate. Eram fericit că, după mortificarea suflătească din Moldova, mi se dădea acum prilejul să pot lucra ceva pentru neamul meu cel puțin în Basarabia, dacă altundeva nu mai era cu putință. Astfel, m'am aruncat cu tot sufletul în mișcarea națională a Basarabiei luptând, alături de localnici, pentru emanciparea acesteia de supt Ruși. Printre altele, la 1 Oct. 1917, am început să scot la Chișinău o gazetă săptămânală supt numele *Ardealul*, pe care, la 24 Ianuarie 1918, zece zile după intrarea armatei române în capitala Basarabiei, am transformat-o în ziar cotidian supt numele de „România Nouă“, având ca subtitlu: „organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor Românilor“ și fiind pus sub conducerea unui comitet activ constătător din Români din toate provinciile (inclusiv Macedonia și Serbia.)

Deși legăturile între Basarabia și Moldova fuseseră, până în Ianuarie 1918, foarte anevoioase, Cassian află la timp despre cele ce se petreceau peste Prut și în sufletul lui se aprinse dorul nepotolit să treacă și el la Chișinău, unde lăsând la o parte sabia și pușca, cu cari nu mai avea ce face, să-și mobilizeze, alături de ceilalți pribegi ardeleni, condeiul pentru luminarea Basarabenilor și mai ales pentru apărarea și liberarea neamului. Pela începutul lui Noembrie, îmi arăta printr'o carte poștală, via lui dorință de a-și schimba mediul, și de a scrie și a agita din nou, „ca odinioară“, cu atât mai vătos că, fiind pe front cu postul de comandă, s'a îmbolnăvit greu de o infecție intestinală, care l-a slăbit mult. Dorința de a se vedea și el la Chișinău, în tovărășia Ardelenilor, cari mai puteau lupta pentru cauza națională cel puțin cu condeiul creștea cu atât mai mult, cu cât înțelegea, ceeace toată lumea recunoaște acum, că tot mocanii au fost în stare să reînvie vremile apos-

tolatului cultural și național de odinioară, apostolat care-l ademenea și pe el. De aceea, îmi scria la câteva săptămâni, următoarele cuvinte pe urma cărora m'am simțit obligat a face toți pașii necesari pentru aducerea lui în Basarabia: „Odinioară m'ați chemat și am venit în cercul D-voastră, la București, și am contribuit și eu la o mișcare, modest, cu ceea ce am știut și am putut. Acum, aceia ați plecat cu toții pentru o luptă frumoasă și am rămas singur eu aici, cel mai tânăr. care aveam nevoie încă de îndrumarea D-voastră, nefiind așa de cunoscut, că să-mi pot croi singur drumul peste obligațiile militare, încotro cred că aş fi de folos și unde vreau și eu. Astfel am rămas uitat, la un biuro, să mă tâmpesc, îngrădit cu ore fixe, degeaba să iau leafă, căci odată cu armistițiul, nu mai am nici un rost... Cred tare însă, că D-voastră, care mă cunoșteți bine, nu m'ați părăsit.“

După această scrisoare am intervenit din nou pentru demobilizarea lui la Marele Cartier, la ordinul căruia Corpul 6 de armată, sub. No. 5557 din 3 Martie 1918, mi-a comunicat că l-a demobilizat pe Cassian, „în scopul de a colabora la ziarul „România Nouă“.

Peste câteva zile el se înfățișă la Chișinău. Dar, ce durere încercai, văzându-l! Slab, îngândurat, trist. — la întrebarea mea îmi răspunse că e bolnav. Fusese îngropat, pare-mi-se de o schiță în pământ, pe front, și s'a ales pe urma acestei întâmplări cu o greutate pe piept și greutatea aceasta l-a îmbătrânit și l-a întristat peste măsură.

L-am adăpostit la redacție și i-am dat tot concursul pe care îl puteam da în acele vremuri, înconjurându-l cu toată dragostea mea. Se aclimatizase repede cu atmosfera de gazetărie, care-i cerea tot sufletul și tot timpul. Scria cu plăcere și simțea o oarecare jenă că nu-i încredințez deodată o sferă de activitate egală cu a celor cari de luni de zile lucraseră pe terenul publicisticii basarabene, ale cărei probleme le cunoșteau îndeajuns. Alături de cronică zilnică a evenimentelor politice din România, Cassian a scris, și interesante note de călătorie prin Basarabia¹⁾, apoi articole de fond, schițe, amintiri și chiar și un număr de poezii patriotice, cari dovedesc incontestabil talent.

Torturat de boala lui, care era mult mai serioasă, decum o credeam eu, într-o bună zi s'a supărat și a plecat dela „*România Nouă*“, fără niciun motiv în adevăr întemeiat. Câtăva vreme a rămas în Chișinău, apoi a plecat la Thighina, unde la 7 Octombrie, 1918, a înființat prima gazetă românească, sub numele „*Nistrul*“, tipărind-o, în lipsa caracterelor latine, cu litere rusești. După câteva numere, în Decembrie, după adunarea dela Alba-Iulia, Cassian, părăsi malul Nistrului și se întoarse în Bănatul lui scump, devenit acum măr de ceartă între România și aliații ei, și se aruncă cu tot focul sufletului lui în lupta pentru dobândirea integrală a provinciei lui de naștere. Scoate acum, la Timișoara, gazeta „*Banatul*“ și i se dedică cu trup și cu suflet. Adecă

¹⁾ Mai târziu, la 1921, s'au tipărit și în broșură, la Timișoara.

la dreptul vorbind, mai mult cu sufletul, căci trupul îi devenise din ce în ce mai mult o ruină.

Lupta înverșunată și fără odihnă îl duse în curând la sanatoriu de tuberculoși din București, unde l-am văzut în vara anului 1919. L-am sfătuit să părăsească Bucureștii, a cărui climă n'o putea suferi, și să se ducă la sanatoriul din Geoagiu, unde, luasem asupra mea să-i exoperez un loc, făcându-i în același timp rost și de un ajutor bănesc dela Fundația ziariștilor ardeleni. L-am convins că aceasta e în interesul lui și, după puțină vreme, în adevăr, el a și părăsit Bucureștii și a plecat acasă, pentruca deacolo să se ducă și să se așeze la Geoagiu. Din acest timp păstrez dela el două scrisori în cari îmi vorbea despre boala lui, tot mai gravă, și-mi mulțumea pentru grija ce i-am purtat de a-i asigura un loc în sanatoriu și un ajutor bănesc dela Fundațiunea ziariștilor.

Absorbit cu totul de opera de organizare a învățământului românesc din Ardealul desrobit, în serviciul căruia eram, bietul Cassian, despre care aflatam cătră toamnă că s'a îndreptat binișor, mi-a scăpat cu totul dinaintea ochilor. În primăvara următoare știu că s'a ales deputat în Cameră și că a plecat apoi în Italia să-și caute de sănătate. La câteva luni după aceea m'am dus și eu în Italia, unde de pe la prieteni de-ai mei am aflat că neastâmpăratul bănățean nu s'a îngrijit cum trebuia, că, dornic de a gusta toate frumusețile nesfârșite ale celei mai frumoase țări din lume, s'a supus la călătorii și la ostenele, pe cari trupul său slăbit nu le mai putea birui.

După câteva luni petrecute sub cerul senin al Italiei, care nu i a mai putut fi de niciun folos, întors acasă, Cassian a închis pentru vecie ochii, fericit, pe deoparte, că a văzut realizată România mare, dar îndurerat, pe de alta, că lasă în urma sa Bănatul sfâșiat în două.

În Cassian R. Munteanu, presa românească, pe care a servit-o cu devotament, la Arad, la București, la Chișinău, la Tighina și la Timișoara, a pierdut pe unul din cei mai destoinici mânăuitori ai condeiului și, prin el, îndrumători ai opiniei publice.

Cei cari l-au cunoscut și l-au iubit, îi vor păstra pentru totdeauna o duioasă amintire, iar istoria presei naționale din epoca formării României Mari va trebui să-i înregistreze cu pietate și recunoștință numele, ca pe al unui luptător dintre cei mai inteligenți, convinși și devotați.

Pe mormântul lui, încă proaspăt, dar, vai, atât de mult uitat, ca tovarăș de luptă, depun cu pietate aceste rânduri, drept cunună.

Cluj 28 Oct. 1925

Presă ca tribună biopolitică

de
dr. AUREL VOINA

Suntem martorii unei veritabile resurecțiuni a vieții sociale. Un suflu nou animează preocupările oamenilor de stat de pretutindeni. În toate țările civilizate opera legislativă tinde să netezească asperitățile dăunătoare progresului integral din diferitele domenii de activitate, dar simptomul cel mai îmbucurător este năzuința unanimă, de a reabilita un element vital de o covârșitoare importanță pentru progresul unei țări și viitorul unei națiuni: **capitalul uman**. Suntem obișnuiți ca sub termenul de „capital” să cuprindem o noțiune, ce se referă la politica economică și financiară, fără se căutăm să ne dăm seama, că productivitatea și în mod implicit pulsațiunile vieții financiare sunt în funcție necondiționată de vitalitatea capitalului omenesc, pe care se reazimă toate resorturile vieții de stat. Bunurile naturale ale unei țări nu prezintă nici o importanță, dacă nu sunt valorificate prin intrarea în scenă a forțelor omenești. E adevărat, că industria modernă face uz de mijloace tehnice perfecționate pentru a intensifica și a accelera producția, dar tot așa de adevărat e, că în concurența dintre națiuni mașinile nu pot juca un rol prim atâta timp, cât lipsesc brațele celei mai perfecte mașini, structura biologică superioară și incomparabilă a omului.

Lucrul în sine e lipsit de valoare. Omul dă valoarea lucrurilor. Un palat pe un teritoriu nelocuit n'are prea multă valoare și prețul lui crește drept proporțional cu densitatea locuitorilor în mijlocul cărora e plasat acest palat. Economisții străini au calculat în cifre și procente valoarea capitalului uman și au exprimat sub formă de ecuație raportul dintre producția generală și valoarea capitalului de care vorbim.

Popoarele cari stau în fruntea civilizațiunii moderne, cum e Franța, sunt preocupate în cel mai înalt grad de problema populației și fac eforturi supra-omenești, pentru a-și asigura sporul elementelor vitale naționale. Inferioritatea numerică creiază o stare de îngrijorare foarte legitimă pentru viitor, mai ales în vecinătatea unor popoare concurente și fertile.

Dacă ne întrebăm ce s'a făcut până în secolul de față pentru capitalizarea și augmentarea în bune condiții cantitative și calitative a acestor valori primordiale biologice reprezentate prin capitalul uman — temelia fundamentală a progresului, repet — suntem nevoiți să dăm un răspuns, care nu ne mulțumește. Și dacă răsfoim filele legislației oricărui stat civilizat, vom constata că — cu puține excepțiuni — solitudinea legislativă privește orice ramură de activitate, fără a ține cont de factorul biologic. Legea protejează pe individ ca unitate independentă, dar fără a ține seamă, că individul face parte dintr-o colectivitate de oameni, cari alcătuiesc un întreg inseparabil și indivizibil, un organism vast, care își are biologia și patologia sa socială, rezultată din condițiile de trai și ghidată de un ansamblu de nenumărați factori de ordin intelectual, moral, social și economic.

Omul deci nu poate fi protejat de lege numai ca individ izolat, fara a ține seamă de relațiunile sociale în cari trăiește și fără a avea înaintea ochilor mediul din care face parte. În preocupările noi ale doctrinelor medicale, medico-sociale și mai ales ale biopoliticei, ridicarea nivelului sănătății publice nu se mai poate sprijini numai pe acțiunea limitată a medicinei curative, care acționează izolat și își împarte beneficiile indivizilor ca elemente independente unele de altele. Medicina curativă actuala aplica remediul după stabilirea unui diagnostic individual iar acțiunea sa terapeutică se mărginește la unitatea patologică interesată. Să luăm un exemplu: O fată tânără se prezintă la consultațiile unui dispensar sau ale unei clinici sau chiar în cabinetul particular al medicului. Medicul examinează, stabilește diagnosticul: e vorba de o stare de anemie cu debilitate generală. Se indica tratamentul: arsenic, fier, alimentație, aer și ce mai crede doctorul de cuviință. Așa lucrează medicina curativă de azi. Se mărginește la atât. Medicina curativă a viitorului — care în unele state începe deja a fi medicina socială a prezentului — nu se mulțumește să redacteze o rețetă după ce stabilește un diagnostic individual. ci caută să fixeze un diagnostic social al boalei, făcând o anchetă la locuința bolnavei, pentru a depista cauzele sociale, familiare ale debilitării, care pregătește terenul unei apropiate tuberculizări. Ancheta va stabili că tânara fată locuiește într-o cameră neigienică, fără soare, prost aerisită; și se vor mai depista și alte cauze ale morbidității. Remediul în cazul acesta se va adresa tuturor factorilor morbizi.

Așa va acționa medicina viitorului.

Medicină curativă și igiena preventivă au în vedere numai capitalul uman prezent, fără să țină seamă, că scopul final al existenței noastre nu este egoist și nu se rezumă la asigurarea fericirii momentane; colectivitatea societății de azi trebuie privită ca un laborator în care se pregătesc generațiile viitoare. Aceste generații suntem datori să le elaborăm în condiții biologice cât mai perfecte, pentru ca descendența să întrunească maximum de calități, transmisibile mai departe altor și altor generații. Actul concepțiunii trebuie să fie prezidat de o conștiință clară: sunt unii factori, cari deteriorează produsul fecondațiunii și mărește mortalitatea sau potențează debilitatea congenitală, ceea ce face iluzorie fecunditatea caracteristică a poporului nostru. Factorii aceștia disgenici sunt: sifilisul, tuberculoza, alcoolismul, surmenajul fizic al mamei grave și intoxicațiile profesionale.

Aci intră în arenă **engenția**, doctrină care își revarsa solitudinea asupra generațiilor de mâine, înainte ca acestea să-și fi făcut apariția pe lume Euge-

nia este realizabila printr'o veghe conștientă în sânul fiecărei familii și are un efect calitativ. Dar viitorul neamului nu este asigurat numai prin eugenia calitativă, dacă la perpetuarea noastră și la valorificarea capitalului uman nu intervine și **igiena națiunii**, preconizată de d. profesor Dr. I. Moldovan dela Facultatea de medicină din Cluj. Prin realizarea principiilor profesate de igiena națiunii nu beneficiază numai calitatea ci și cantitatea generațiilor viitoare.

Rândurile propovăduitorilor igienii națiunii se îngroașe din zi în zi. Viitorii medici ieșiți depe bancile facultății de medicină din Cluj când vor ajunge în vâltoarea vieții sociale își vor da seama, că învățăturile câștigate în materie de eugenie și igiena națiunii sunt pietrele fundamentale dela temelia așezământului social al țării, alcătuite în toate resorturile vieții sale pe bazele programului biopolitic. **Credința biopolitică isvorăște din dorința de a se asigura patriei un capital uman în condiții optime în prezent și viitor.**

Lupta pentru realizarea acestui program a început. „Asociațiunea” dela Sibiiu prin secția sa medicală și biopolitică va concentra în jurul său energiile medicilor români de pretutindeni, pentru a contribui la înfăptuirea acestui ideal.

Dar cruciada aceasta unanimă nu poate avea destui sorți de izbândă fără concursul călduros al acelei formidabile puteri, care e considerată ca a patra în stat și care e **presa**. În slujba unei idei sau a unui program politic, presa trebuie să rămână întotdeauna tribuna cea mai generoasă a oricărei idei umanitare. Dacă presa politică supune opiniei publice idei, cari comentate și desbatute pot fi apoi introduse în legile binelui general, cu atât mai mult presa, **fără considerare la culoarea politică**, își va îndeplini cea mai elementară datorie și își va creia cel mai imaculat titlu de glorie luptând cu vigoare pentru înfăptuirea programului biopolitic, ieșit din nevoile de viață ale poporului subminat de atâtea boale sociale, cari-i tulbură evoluția și-i compromit vitalitatea.

EPIGRAMĂ

UNUI DEPUTAT

Că tu ești tare popular,
Admitem toți, e-adevărat,
De notorietate-i doar,
Că și morții te-au votat!

A. B.

Procesul meu

de
GHEORGHE STOICA

Au trecut optsprezece ani în luna lui Noembrie de când am primit într'o dimineață vizita unui om al poliției din Budapesta. Locuiam atunci în Capitala Ungariei și omul venise la mine într'o misiune oficială, cam neplăcută, ce-i drept, pentru un om neobicinuit cu astfel de oaspeți. Polițistul s'a interesat de nume și mi-a înmănat o citație dela judecătorul de instrucție pentru o dată destul de scurtă.

Erau doar vre-o două săptămâni până la termen, am iscălit dova-da și omul și-a văzut de treabă.

Pe urmă m'am pus a descifra conținutul hârtiei.

Am înțeles în grabă, că eram chemat la parchet într'un delict de presă. M'am dus repede la redacție, pentru a receti textul articolului incriminat.

Pe atunci apărea la Budapesta ziarul „Lupta“ organul Partidului Național, în care se ducea o violentă campanie împotriva legilor de maghiarizare ale lui Apponyi. „Lupta“ apăruse pela începutul anului 1907 și în redacția ei se găseau la început răposatul profesor și în urmă secretar la legațiunea română din Pesta, Augustin Paul, Onisifor Ghibu, astăzi profesor universitar, Dr. Sebastian Stanca, actualmente asesor la consistorul din Cluj, Lucian Bolcaș, azi funcționar la o societate de asigurare, Iosif Schiopul dela biroul presei de pe lângă Societatea Națiunilor, Dr. Bucșan, avocat în București și răposatul V. E. Moldovan (Drumaru). Eu m'am dus ceva mai târziu, prin Martie, fiind chemat dela „Tribuna“ din Arad. La vr'un an a dat pe acolo și

Aurel Ciato. Uitasem să amintesc pe vecinicul student bănăţean Iorga, de a cărui existenţă nu mai ştiu nimic. Acest incorigibil boem, cu patul în baia Societăţii „Petru Maior” în care îşi aşternea maldăre întregi de gazete şi avea patima, de a purta cu sine totdeauna câte-o respectabilă croznă de astfel de purtătoare de veşti, făcea corecturile şi aduna de prin ziarele ungureşti şi nemţeşti ştirile mai importante. De multeori corecta şi textul după aprecierile proprii, fără să-şi dea seama, că schimba uneori cu totul sensul, pe care autorul voia să-l dea frazei.

Un foarte harnic şi apreciat colaborator a fost într-o vreme şi Părintele Vasile Lucaciu, pe atunci deputat în Casa Ţării. „Lupta” pornice activitatea sa cu un avânt considerabil atât ca energie, cât şi ca proporţie de tipar. Primul număr, dacă nu mă înşel, a apărut în 64 de pagini. Celelalte în 32. În aceasta dimensiune s’a susţinut câţva timp. Pe urmă s’a redus treptat cu sleirea fondurilor la 24 la 12 şi la opt. În aceasta din urmă formă s’a menţinut mai multă vreme, afară de durata acţiunii noastre parlamentare, când se urca iarăşi la 12 pagini. În acest timp redacţia avea un sprijin real în concursul studenţimei universitare, care traducea vorbirile oratorilor noştri pe la mesele din Cafeneaua „Magyar Világ” din piaţa Baross. La început redacţia „Luptei” era bine instalată într-un local încăpător din István ut. Mai târziu ne-am mutat în aceleaşi condiţii în strada Rottenbiller. Fiecare redactor îşi avea cabinetul său de lucru. Tiparul însă înghiţia multe cheltuieli şi editorul, răposatul tipograf Birăuţ începuse, să ne facă dificultăţi.

Administraţia nu putea face faţă conturilor tipografiei, din cauza proverbialei indolenţe a abonaţilor şi a micilor nerânduieşti în manipularea banului destul de frecvente din nenorocire, mai ales în întreprinderile româneşti. Unul dintre încasatori, doctorul în drepturi . . . dispăruse chiar peste Ocean cu o destul de bună sumuşoară.

Cum zic, în ziua cu pricina m’am prezentat în grabă la redacţie, pentru a răsfoi colecţia şi a cerceta fondul articolului. În primul rând am dat cu ochii de redactorul nostru responsabil, paginatorul Vasile Macrea, astăzi conducător al tipografiei locale „Ardealul”. Dânsul avea răspunderea permanentă a ziarului.

Chestionându-l îmi spune, că în lipsa mea — fusese la o deprindere de arme la Sibiu — i-s’a făcut percheziţie la redacţie şi i-s’a sustras din depozit manuscrisul articolului încriminat.

Eram deci definitiv în mâna parchetului. Mă uit în colecţie peste articol. Apăsasem greu condeiul.

Făcusem un aspru rechizitoriu legilor de maghiarizare şi atacasem pe deputatul guvernamental Burdea Szilárd, român din Banat, pentru că se apucase, să zidească cu banii Comunităţii de avere, un internat unguresc pentru copii grănicerilor români. O adevărată pepinieră de maghiarizare a pruncilor cu banii părinţilor. Am şi văzut un convoi

de acești mici ieniceri unguriți la Caransebeș, cu opincuțe și canășuțe cusute cu flori și cu chipul lui Franz Iosif. O adevărată comedie.

După-ce am examinat deci textul articolului, în cinci minute am și văzut clară situația. Voi fi desigur judecat și încă cu multă aspritate.

Pe vremea aceea procesele de presă curgeau de-avalma. Indeosebi presa naționalităților, afară de cea sâsască, și aceea a socialiștilor era încolțită fără cruțare. „Lupta“ și-a avut și ea partea leului. Redactorul nostru responsabil încasase în câteva procese, între cari în trei pentru articolele mele, doi ani și jumătate, așa că i-se cam aprinsese tălpile și se pregătia să-și facă bagajele, pentru a trece munții. După cât știu a plecat chiar înainte de judecata mea.

La sorocul indicat m'am prezentat în cabinetul judecătorului de instrucție. Foarte afabil, acesta îmi întinde tabacherea cu țigările și mă poștește, să iau loc pe un fotoliu adânc de piele. Nu-mi ardea nici de fumat, nici de șezut. Cu toate acestea am urmat invitației și am aprins o țigare. Ședința a fost de scurtă durată.

Mi-a arătat manuscrisul, pe care l'am recunoscut ca al meu și am dat o declarație în acest sens. Cred, că dacă legea nu s'ar fi opus la arestarea preventivă în afaceri penale de presă, m'ar fi deținut în momentul acela, căci cu toată curtoazia, ce mi-o arăta, nu putea ascunde fulgerile, ce-i scăpau din ochi. Și astfel după o jumătate de oră m'am văzut iar în stradă. Imediat m'am pus în căutarea unui avocat. În Pesta se pripășiseră pe vremea aceea mulți avocați români. Unii de dragul orașului cu adevărat european, alții pentru a-și valida forțele în pocișele mari dela Casație. Între aceștia din urmă era și Dr. Ion Erdélyi, fostul ministru plenipotențiar al țării în Capitala Ungariei pe vremea Consiliului Dirigent. Am ținut-o așa spre locuința dânsului din Jozsef körut. L'am aflat acasă. Fuma un trabuc aromatic.

„Știu totul“ — mă întâmpină dânsul, cu un zâmbet pe buze, și mi strânse cu vigoare mâna. Apoi continuă, privindu-mă în ochi cu emoție: „Ori o ștergi peste graniță, ori te pregătește de pușcărie. Viena e numai aci și nu-ți trebuie pașaport. Sunt șanse nouăzeciși nouă la sută, căăștia vor să-ți dea o pedeapsă exemplară și să te și dețină imediat. Când prind adevăratul autor sunt rebeli. Față cu „Strohmanul“ au o justificată indulgență. Bietul om suferă pentru alții.

Tăceam și ascultam prologul unei tragedii, care trebuia în curând să urmeze. Și eroul acestei tragedii eram eu. În cinci minute am luat hotărârea. Nu plec, ori ce s'ar întâmpla. Ar fi prea mare lășitatea. Și am rămas.

Procesul a fost fixat pe ziua de 8 Februarie 1908, în fața Curții cu jurați de pe lângă tribunalul din Marko utca, unde era și temnița centrală. Mă pregătisem suflătește pentru orice eventualitate. Și e bine, că omul în momente grele să se aștepte mai mult la rău, decât la bine.

Un filosof spunea chiar, că în fiecare moment omul să fie pregătit pentru moarte.

Înainte de ceasurile nouă începuseră a veni jurații și a se preumbla prin sală, căutându-și cu ochii victima. Pe unul l'am auzit chiar făcând o prealabilă apreciere a persoanei mele: „Ügyes gyerek“, se adresă el unui coleg, „kár hogy be kell dugni“. Tribunalele încă s'au umplut de public. În deosebi de români și de socialiști.

Eu steteam de vorbă cu apărătorul meu, fratele Erdélyi cu care ținusem acolo în sală un mic conventicol.

— Prin urmare nu retractezi nimic? Îmi adresă el o ultimă înțrebare.

„Nu!“ răspunsei eu cu hotărîre.

— Atunci vom face politică.

„Desigur! ăsta e rostul nostru aci“.

Deodată își face apariția Curtea.

Președintele era un magnat ardelean, de un șovinism feroce. Fotoliul ministerului public era ocupat de primprocurorul Balázs Elemér, un român renegat, care nu visa pe vremea aceea, că va ajunge vreodată consilier de Casație în România Mare.

Se cetește lista de prezență a juraților și se procedează la formarea juriului. N'am recuzat pe nimeni. Era dealtcum orice atenuare a împrejurărilor de prisos. Procesul a durat până pe la orele patru după amiază, într'o atmosferă clocotitoare, în care ura de rasă se încăera reciproc. Faptul, că refuzam, să vorbesc ungurește a îndârjit juriul și mai mult, împotriva mea. Par'că acum văd, cum mă privea de mănios unul cam roșcat, la păr și la mustață, provocându-mă ostentativ în diferite rânduri, să vorbesc ungurește.

— Aveți tălmăciu jurat, (era un avocat român așezat astăzi la Brașov) care vă explică toate cuvintele mele — răspundeam eu liniștit. Eu am venit aci, să-mi apăr drepturile, între cari și pe acela, de a vorbi în limba mea înaintea instanțelor judecătorești. Nu înțeleg deci, să nesocotesc legile țării, făcând aci anumite concesii, cari ar putea bleșa demnitatea neamului meu.

Rumoare la juriu, aprobări din ochi și din cap la tribună.

Rechizitoriul destul de calm și aș putea chiar spune, original, al procurorului mi-a lămurit și mai mult situația în care mă găsiam. „Domnilor“ — a spus în esență răposatul Balázs Elemér, — „niciodată atribuțiunea mea n'a fost mai ușoară, ca în acest proces. N'aveți decât să cetiți articolul, el însuși un adevărat rechizitoriu“. Și l'a cetit răs-picat, o dată, de două ori, apăsând și silabizând părțile grave, în murmurul de enervare al juraților.

În pauza ce a urmat, am observat dispariția din antecameră a pal-tonului și a pălăriei, precum și prezența a doi panduri, cari își aștep-

tau victimă. Nu mai încăpea nicio îndoială, că voi fi deţinut imediat după terminarea procesului. Am comunicat bănuiala mea apărătorului, care a împărtăşit-o emoţionat.

După pauză a vorbit Erdélyi. Un orator plin de energie şi cunosător temeinic al limbei maghiare. Şi-a spus cuvântul cu hotărîre. A fost chiar îndrumat la ordine în câteva rînduri şi pedepsit în bani de preşedinte. Cu toate acestea vorba lui a răsunat două ore în sală, propagând dreptatea cauzei, ce-o susţinea, în aprobarea publicului şi poate chiar a Curţii, care-l asculta cu ochii plecaţi, felicitându-l în urmă prin glasul procurorului. — Soarta mea însă a fost pecetluită. — În ba-

Temniţa din Seghedin

za răspunsurilor juriului, Curtea m'a condamnat la un an şi jumătate temniţă de Stat şi două mii de coroane amendă. Iar procurorul a cerut deţinerea imediată, avându-se în considerare quantumul pedepsei, care mi-ar fi îndreptăţit dispariţia mea peste graniţă precum şi faptul, că am trăit mai multă vreme în străinătate. Fireşte, că Curtea a aprobat cu satisfacţie propunerea reprezentatului ministerului public şi în proximal moment au apărut cei doi gardieni din antecameră, pentru a mă lua în primire cu... drăgălaşele cuvinte, cari şi astăzi par'că-mi sună în urechi: „Maga itt marad“.

M'am despărţit înduioşat de apărătorul meu, căruia lacrimile îi inundaseră ochii şi aruncând o privire de mulţumire asistenţei dela tribună, am ieşit pe neşte uşi dosnice însoţit de cei doi gardieni. După câteva minute de mers, prin neşte coridoare sinistre cu nenumărate uşi

de fier am intrat în cancelaria temniței, unde mi-am găsit paltonul și pălăria. Aci am fost trecut în protocoale și botezat cu numele criminal de 385.

Numărul acesta avea să-mi fie de aci înainte și numele de botez și cel de familie

Pela orele șase seara am fost plasat în noua mea locuință. O celulă în etajul al cincilea, lungă de cinci pași, lată de doi în care se găsea o măsuță, un scaun, și un priciu de dormit, care ziua se strângea în formă de ladă. Sus, la o înălțime de trei metri era un geam cu sticlă mată și cu două rânduri de zăbrele de fier, desigur mai mult pentru impresie, decât ca măsură de pază, pentrucă nimănui — cred — nu i-ar fi venit în minte să încerce o evadare dela etajul al cincilea, pentru a cădea într'o curte de câțiva metri pătrați, păzită ziua și noaptea și împrejmuită cu alte clădiri tot atât de înalte. Ușa de fier era scundă și făurită cu trei rânduri de lacăte.

În mijloc avea o mică deschizătură, pentru primirea hranei și deasupra câteva găurele discrete pentru ochiul vigilent al paznicului de rond care ne făcea vizită la fiecare cinci minute.

Întrun colț al celulei se găsea un arajament pentru . . . tot la canal, unde la anumite intervale se slobozia apa, printr'un resort așezat pe coridor și manipulat de paznic.

De trei ori pe noapte la orele șapte, la miezul nopții și în spre ziuă se făcea inspecție generală. Ușile erau descuiate și închise într'o larmă asurzitoare și la fiecare deschizătură răsună comanda energică a paznicului de serviciu: Vigyázz! În urma căreia toți condamnații erau siliți, să ia poziție militară, petru a primi inspecția, care dura de multeori peste o oră de fiecare dată, într'un sgomot de urlătoare.

La prima inspecție adevă la un ceas după instalarea mea în nouă locuință am primit vizita procurorului și a directorului închisorii, cari m'au întrebat, dacă n'am cumva vre-o dorință.

„Desigur, că am“, răspund eu. „Să fiu închis în temniță de Stat, așa după cum am fost judecat, iar nu în închisoare ordinară, după cum ați făcut D-voastre“. — Dar cu tot respectul, ce se da pe atunci legilor, ungurii tot nu mi-au satisfăcut dorința, ci m'au ținut trei luni de zile în închisoarea Centrală din Marko utca, mai înainte de a mă expedia la Seghedin, unde mi-am terminat restul pedepsii. A fost un gust al plutocrației șovine maghiare, care n'a întârziat, să se răzbune. Dar în favorul nostru.

Presă veche în țară nouă!

de

AUREL BUTEANU

secretar de redacție al rev. „Societatea de mâine“

Presă românească a Ardealului de ieri a dat un înalt exemplu de idealism desinteresat, de abnegare, prin lupta neșovăitoare în fața piedecilor, neînfricoșată în fața amenințărilor, și constantă în fața pedepselor aplicate de stăpânirea dușmană.

Acest idealism formează titlul ei de glorie **moral**, în fața celor ce azi o cercetează și vor cerceta-o, spre a-i eterniza pilda — mâine.

Ea mai are însă un titlu de glorie **profesional**, mult superior realizărilor presei noastre de azi.

Deschideți coloanele ziarelor ardelenе dinaintea de Unire, cercetați-le conținutul, judecați-le din punct de vedere strict ziaristic. Nu veți putea spune că nu a fost o presă **complexă** în înțelesul integral al cuvântului. Cititorul din Maramurăș sau din Munții apuseni, avocatul din Cluj sau dascălul din Bihor, Brașoveanul, Bănățeanul și Tărnăveanul au găsit în ea deopotrivă oglinda vieții românești precum și îndrumarea pentru stabilitatea încăpăținată sub faldurile unui drapel ce scris a fost să se ridice.

Astăzi? Vorbim mereu cu multă dreptate despre o criză a presei românești din Ardeal. Și concomitent ziarele ne mor, unul câte unul confirmând spusele noastre.

Ne plângem, ne tânguim. Căutăm explicații unde nu trebuie și neglijăm să vedem motivele ce stau în fața ochilor.

Publicul ardelean a fost obișnuit cu presa complexă în care a găsit totul, dela articolul de idei și până la informația stereotipă, dela foiletonul de critică literară, la romanul foileton, dela rubrica de „modă“ până la „distracția minții“: ghicitoarea. Ei bine, să fim drepti! Dat-

am noi publicului nostru din satele și orășelele noastre, unde nu a pătruns încă editura de romane, nici revista de modă franțuzească, nici revista umoristică și nici o altă publicație care să reprezinte **o parte** din **întregul** ce'l însemna și'l aducea presa ardeleană de ieri, datu-i-am noi ziarul acesta?

Nu. Categorie nu. În Ardeal după unire am avut ziare politice, am avut ziare de informații am avut ziare-reviste, dacă vreți, dar n'am avut ziarul complex, care'l așteaptă cititorii.

Când ne vom hotărî să dăm un ziar orientat după nevoile cititorilor români din Ardeal, vom vedea că depinde de noi spulberarea **crizei**, și că în puterea noastră stă reînvierea presei ardelenesti vechi, în țara nouă.

UN MENU INTERESANT

Cu ocazia deschiderii Grădinei Botanice din Cluj, s'a dat în onoarea ziariștilor o gustare, la care menuul a fost scris în latinește.

Iată-l, în originalitatea lui:

HORTUS BOTANICUS UNIVERSITATIS CLUSIENSIS.

Ordo gustationis

in honorem scriptorum ephemeridarum clusiensium die 25-a mensis

Iunii anni 1925 oblatae.

Aqua vitae e prunis et malis horti extracta

Olivae olivarum

Caro suina

Pulpa suina

Salamium cibiniense

Radices Raphari sativi

Cucumis sativus cum acete

Allium caepa

Caseum ovinum tansilvanicum

Panicia tortuosa

Cerasa

Vinum vitis viniferae

Cerevisia e Hordeo et Humulo praeparata

Statistica presei

de

N. ISTRATE

șeful serviciului de statistică pentru Ardeal

Atât în publicațiile oficiale, cât și în cele particulare am înzistat cu cifre, arătând situația precară a presei românești din Ardeal și Banat față de presa concetățenilor noștri minoritari.

Mi-e nespus de greu să mai repet cifrele, cari trebuie să ne sfâșie inima de durere, când aflăm și știm, că n'avem în teritorul Ardealului și Banatului aproape numai un cotidian românesc la o populație de trei și jum. milioane suflete românești.

Este aceasta o situație extrem de îngrijorătoare pentru viitorul neamului nostru; iar problema lipsei gazetelor zilnice românești trebuie să ne preocupe serios căci ne arată un gol, ce constituie rana deschisă, de care suferă viața mai ales intelectuală a Românilor din provinciile desrobite.

N'avem scriitori? N'avem gazetari? Eu cred că dimpotrivă, nu pentru o gazetă ci chiar pentru zece gazete zilnice. Ori, pricina, că în Ardeal și Banat e lipsă de cotidiene românești, cari să reprezinte viața socială, culturală și economică de fie-care zi a Românilor din provinciile liberate, trebuie s'o căutăm în slaba noastră organizare pe acest teren al ziaristiceii.

Avem în fața noastră modele de imitat în această privință: Ziarele germane și ungurești. Nemții ar putea să citească numai marile cotidiene din Germania și Austria. Totuși ei își au „Tageblatt”-ul lor la Sibiu, Brașov, Timișoara etc. Tot astfel ungurii s'ar putea mulțumi citind presa din Ungaria.

Cu toate acestea ei își susțin presa lor zilnică din Ardeal.

Și Românii ardeleni și bănățeni se puteau mândri pe timpul, când gemeau sub stăpânire străină, cu ziarele lor. Deși mai puține decât ale nemților și ungurilor, totuși se mențineau la un nivel mai înalt atunci decât astăzi. „Tribuna”, dela Sibiu, „Românul”, dela Arad, „Drapelul” dela Iugoj, „Gazeta Transilvaniei” din Brașov, altele erau organe românești de publicitate, în cari se putea urmări viața Românilor. Ar fi trebuit să sporească sub stă-

pânirea românească această manifestare ziaristică a poporului nostru, dar ceea ce vedem astăzi trebuie să ne umple de îngrijorare.

Se pune de obicei vina în sarcina publicului cititor, că citește mai bucuros presa ungurească sau nemțească; în tot cazul, că citește bucuros ziarele ce vin dela București. Aceasta este o acuzație nebazată, căci, după cum am aratat, nici Ungurii sau Nemții nu se mulțumesc numai cu presa din Berlin, Viena sau Budapesta, — ci se simt obligați a citi în primul rând ziarele lor locale.

Credința mea este, că nu va trece mult timp și se vor ivi în centrele „edelen” și bănățene mult doritele cotidiene românești, însă aceasta se va întâmpla odată cu închegarea vieții sociale, culturale și economice a poporului nostru la orașe. În direcțiunea aceasta trebuie să ne silim și să muncim cu toții pregătindu-ne sufletele.

Așa au făcut concetățenii noștri de origini străine. Tot astfel trebuie să facem și noi.

SINDICATUL PRESEI ROMANE DIN ARDEAL ȘI BANAT

ACT DE CONSTITUIRE

Subsemnații ziariști români, locuind în Cluj, întrunindu-se azi 26 Octombrie 1920, într'un local al restaurantului New-York, după lungi debateri, au ajuns de acord să pue bazele unei asociațiuni de presă sub numele de „Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat”. Acest Sindicat va primi ca membri nu numai pe ziariștii români din Cluj, ci pe toți gazetarii români din Ardeal și Banat, și își propune să ia apărarea intereselor morale și materiale ale membrilor lui, precum și să lupte pentru dezvoltarea spiritului de solidaritate și colegialitate între profesioniștii condeiului.

Deleagă pe d-nii Ion Dragu și Leonard Paukerow să întocmească proiectul de Statut al Sindicatului, care va fi citit și votat în ședința de la 3 Noembrie 1920, când totodată se va proceda la alegerea Comitetului.

Cluj, 26 Octombrie 1920.

Semnați: Ion Agârbiceanu, D. Tomescu, R. Dragnea, Ecaterina Pitiș, Cezar Petrescu, Ion Dragu, Gib. I. Mihăescu, Jack Paleologu, D. I. Cucu, Adrian Maniu, Leonard Paukerow, Aurel Vasilescu, M. Em. Procopiu, C. Humureanu, Ion Glopoțel și Vladimir Ionescu.

Criza cărții românești la frontieră

de

A. DAVIDESCU

red. la ziarul „Satu Mare“

Obişnuim să numim frontieră cele 5—6 județe din Nord-Vestul Ardealului. Expresiunea a fost consacrată oficial de guvernele ce s'au perindat la cârma țării, dela unire încoace. Ba mai mult, pentru aceste județe s'a stabilit o „**zonă culturală**“ la fel cu cea din cadrilaterul dobrogean, unde din 1913 și până în 1916 s'a lucrat intens pentru românizarea satelor și orașelor, respective Ministerul Instrucțiunii, a trimis în această zonă o pleiadă de dascăli cu experiență, pentru a accentua mișcarea culturală, dând și oare care avantagii materiale celor ce au de gând să se consacre acestei zone.

Așa stând lucrurile am văzut în câțiva ani răsărind pe ici pe colo societăți culturale, teatrale, etc., cu scopul bine precizat de a contribui la răspândirea slovei românești, în ținuturile de frontieră; de a româniza în înțelesul larg al cuvântului, nu minoritățile etnice, ci pe românașii noștri cari, din cauza vitregiei soartei, în decursul veacurilor, și-au pierdut nu numai limba, dar pe alocurea și conștiința națională. Hotărît că în această uriașă luptă cuvântul spus prin nenumăratele conferințe populare de către intelectualul din Ardeal și Regat; a avut magica proprietate de a readuce la matcă pe mulți rătăciți. Opera nu se va putea desăvârși însă atâta timp cât **cartea și ziarul românesc** nu vor lua locul, cel puțin la conașionalii noștri, celor maghiare.

Este de notoritate publică faptul că presa românească din Ardeal lăncezește, din cauză lipsei de cetitori. Și această lipsă nu este justificată prin acia că presa minoritară ar fi mai bine scrisă sau mai bogat informată! Putem să cităm unele orașe în Ardeal, unde apar 2 ziare,

unui român și altul maghiar. Ambele apar, absolut cu aceleași informațiuni.

Ei bine pe când ziarul maghiar se vinde în 5500 de exemplare între care 2000 la români, cel românesc se vinde numai în 750 exemplare într'un județ cu 200.000 români.

Poate cineva va crede că aceasta se datorește faptului că maghiarii citesc mai mult? Din cercetările mele proprii am constatat contrariu. În 18 comune cu populație mixtă în, județul Satu Mare, citeau ziare maghiare 89 de locuitori, între care 43 români și numai 53 ziare românești (toți români). Pînă urmăre aproape 50 la sută dintre cititorii ziarelor maghiar — vai, la sate! — sunt români.

Ce să mai zicem de orașe?

Acelaș lucru se întâmplă și cu cartea românească, Librăriile românești, sau acele cari vînd cărți românești sunt foarte puțin cercetate. Să nu ni se spună că, nu avem cărți. În ultimul timp au apărut toți autorii români sau cei străini tălmăciți. Totuși, mulți frați de ai noștri, chiar intelectuali, se întorc acasă cu brațul plin de noutățile Budapestei. Putem cita numeroase cazuri concrete.

Aceasta face ca mulți dintre profesorii din Ardeal să cunoască foarte puțin pe autorii români, și să trăiască mai departe cufundați în literatura maghiară.

Și cărțile românești care se trimit în Ardeal rămân în rafturile prăfuite, iar ale minorităților se vînd, se retipăresc, fac progrese.

Criza cărții românești în Nordul Ardealului este acută. În van au fost încercările cu înființarea bibliotecilor populare sau cele orășenești. Dulapurile, operele celor mai mari scriitori ai noștri, au rămas veșnic incuiate în lipsa cererii.

Numai atunci se poate vorbi de înlăturarea acestui rău, când începînd din primii ani ai liceului se va altoi pe sufletul elevului dorința de a citi și a cunoaște literatura națională. Când în inimile tinere versurile lui Alexandri vor semăna entusiasm, când Eminescu va fi cunoscut de toți, când pleiada atîtor nuveliști va pătrunde adînc în publicul cetitor ardelean, transformându-l. Numai atunci criza cărții românești va fi un fenomen al trecutului.

Numai atunci putem să fim convinși că un centripetism cultural în sens național și cu nuanță de tradiție s'a înfiripat în Ardealul nostru românesc.

Până atunci, dascălul, ziaristul, scriitorul să-și facă datoria.

Presă românească și slujitorii ei

de
DR. I. MATEI

Realizarea visului istoric al neamului românesc, avea să însemneze în conștiința luptătorilor cu condeiul și emoționanta pagină a renașterii **ziaristice naționale**. În nici un colț al Daciei înviate nu s'agita mai caldă și mai încrezătoare această speranță, decât aici pe plaiurile **Ardealului**, unde din suferința veacurilor grele răsărise, ca o simbolică imagine de neam, **idealitatea** presei românești înlănțuite. Săracă, dar entusiastă, lovită; însă intransigentă în martiriul ei binefăcător, ea era pentru viața unui popor, de lacrimi, izvorul credințelor mântuitoare.

În paginile ei umile se coborîse, deodată cu **Gheorghe Bariț**, acel imponderabil spirit de onestitate, de perseverență și de puritate sufletească, care transformase o profesiune în cult, făcând din **gazetăria** știrilor diverse, **religia** conștiinței naționale. Presa Ardealului oprimat, era cu drept cuvânt organul autorizat, prin care vorbea sufletul românesc și zbuciumările lui curate. Explicația este limpede: **gazetarii erau înșiși** conducătorii intelectuali ai neamului. Idealismul jertfitor și pregătirea lor științifică, îi încadra într'un prestigiu moral, care făcea din scrisul lor devotat și avântat, un element de inspirație națională și de neîntrecută educație a largilor mase populare.

Pentru a triumfa definitiv ei nu-i mai lipsea decât o singură condiție, aceea care constituia însăși idealul poporului românesc: **libertatea politică**.

Unitatea națională a adus presei și această ultimă condiție a evoluției sale istorice.

Ne întrebăm însă acum, în mod firesc, dacă libertatea politică integrală, în care se desfășură de 7 ani de zile viața nouă a publicisticii românești, constituie în adevăr un capitol de ascenziune normală, vrednic de mențiunea sociologului și recunoștința neamului?

Cercelătorul obiectiv al fenomenelor României întregite și cu deosebire al dezvoltării ziaristice noastre, va fi silit să constate că dorințele tuturor și mai ales speranțele dezrobiților din provinciile alipite, sunt încă și astăzi în stadiul **așteptărilor**.

Trebuie să avem curajul și sinceritatea de-a mărturisi, în special aceia cari am luptat în presa Ardealului de ieri, că departe de-a fi desăvârșit minunata **tradiție istorică**, ce împodobia ziaristica de dincoace de munți, noi dimpotrivă o vedem **eclipsată**, ca să întrebuițăm un eufemism consolator.

Din atâtea colțuri ale societății cugetătoare se ridică insistentă și mustrătoare întrebarea melancolică: **unde este frumoasa publicistică de ieri, ce-a încălzit sufletele și a înălțat conștiințele unui popor în suferință?**

Silințele generației fericite de astăzi sunt lipsite de cel mai prețios auxiliar **moral** în marea acțiune de consolidare națională a Statului românesc. Este spiritul de admirabilă **înălțime etică**, creator de idealuri, nivelator de pasiuni și îndrumător de oameni, care se desfăcea cu perseverența adevărilor divine din toate paginile gazetelor noastre de luptă.

Niciodată n'ar fi fost mai util acest spirit, decât în perioada de adâncă frământare prin care trece astăzi poporul românesc. Sunt cu desăvârșire convins, că o presă călăuzită **eroic** de vechile tradiții ardelenesti, ar fi fost determinantă în opera de închegare solidă a noului stat românesc.

Să căutăm motivele acestei situațiuni neașteptate? Ele sunt cu noscute și multiple. Luptele de partid cu violența lor nestăpănită, constituie de sigur una din cele mai dezastruoase influențe, de cari suferă astăzi „a patra putere în Stat.” Din acest punct de vedere, îmbunătățirea presei este în funcție de **mentalitatea** oamenilor politici. Aici trebuie să intervină evoluția societății, operă de durată lungă. Ne vom opri însă, la factorul esențial al presei, care este **gazetarul**.

Tradiția Ardealului de ieri, este creațiunea gazetarului călăuzit de lumina alor 3 principii fundamentale: **idealism, competență și răspundere**. În asemenea concepție înaltă, ziaristica la noi nu putea fi privită ca o **meserie**, căci opinia publică vedea în ea o **chemare**, rezervată

celor aleși de soartă. Așternerea condeiului pe hârtie spre a vorbi neamului tău, era inspirată de sentimentul unei pregătiri la Biserică, în al cărei altar imaculat aveai să **oficiezi** liturgia mântuirii sufletelor.

De aceea gazetarii Ardealului, se confundau cu oamenii lui de carte, crescuți în idealism, înzestrați cu competență științifică și stăpâniți în toate acțiunile lor de covârșitorul simț al răspunderii.

Ei erau, într'un cuvânt, **personalități**. Lumea îi asculta și le urma credința. Astăzi urmele lor dispar și abia de mai întâlnești vr'un întârziat în coloanele ziaristice noastre. Buna, glorioasă tradiție este amenințată. Să consimțim la îngroparea ei? Ar fi un act de impietate către neuitații înaintași, și o trădare a obligațiilor noastre de totdeauna.

Inițiativa revine **Sindicatului Presei din Ardeal**. El este dator să se ocupe, printre cei dintâi, de această problemă națională atât de importantă, căutând soluții fericite.

Mă gândesc pentru început, la înființarea unei **Universități libere pentru ziariști**, unde să se organizeze cursuri anuale cu reprezentanți **consacrați** ai Presei dela noi și din străinătate, cu savanți și personalități de seamă ale zilelor noastre.

Primele experiențe ar indica dela sine drumurile dezvoltării viitoare, menite să ne ducă spre o instituție permanentă, așezată pe temelii științifice și cu organizare modernă.

O asemenea acțiune, va crea de sigur epoca de renaștere a presei românești, restabilind **tradiția ei istorică** și dăruind Patriei pleiada de gazetari **pregătiți**, vrednici de covârșitoarea misiune a îndrumării suflului românesc.

EPIGRAMĂ

UNUI ZIARIST „TALENT NATIV“.

În carieră te-ai impus,
Ești recorder cantitativ:
O 'ntreagă mare ai băut,
Căci de, tu ești talent... nativ.

A. B.

Voluntariatul cultural

de

DACICUS (dr. Ioan Istrate)

Un articol pentru un almanach și mai ales pentru un almanach gazetăresc, nu e ușor de scris.

Nu e ușor de scris, fiindcă nu mai e presiunea vie a actualității sub care evenimentele efemere, prinzând viață, să-ți treacă pe dinaintea ochilor în așa fel, încât să nu-ți mai rămână altceva de făcut, decât să copiezi, ceea ce îți dictează, Măria Sa Întâmplarea.

*

Dar tocmai pentru că atunci când vrei să scrii ceva cu caracter festiv, te simți obligat să rupi ritmul obișnuit al vieții de toate zilele, — hai să intrăm pentru câteva momente în împărăția trandafirie a Utopiei! Și de ce n'am face-o, când trăim aceste vremuri pline de surprize la tot pasul?

Mai știi oare, că aceste câteva rânduri prizărite pentru o carte festivă, nu vor deveni cândva împlinirea unei fericite realități?

*

Ne plângem de starea mizeră a satelor românești, bântuite de alcoolism, tuberculoză, boli venerice și pe deasupra, ca o încoronare, sau poate tocmai cauza acestor plăgi, **analfabetismul**.

Avem mai multe cârciumi decât biserici și școli la un loc. Iar mortalitatea copiilor e înspăimântătoare.

Și mai avem totuși la îndemână, câteva zeci de mii de forțe tinere, — tânăra generație, — conducătorii de mâine, — sau cum veți mai vrea să le spuneți. E vorba de studențimea dela cele patru Universități ale țării.

Inchipuiți-vă fiecare intelectual dând un an, sau numai o jumătate de an din viața sa, pentru ridicarea satelor.

Inchipuiți-vă fiecare intelectual, coborându-se între aceia, din mijlocul cărora a plecat, stând alături de ei, fie numai o jumătate de an, dar sfătuindu-i zi de zi, cum să-și recâștige bunăstarea materială intrată din nefericire pe mâinile străinilor, învățându-i cu toată răbdarea și bunăvoința să silabizească buchile, să fie cu alte cuvinte, **oameni**.

*

Iată ce-aș numi eu, **voluntariat cultural**. O ciudată împerechere de cuvinte, care deși amintește poate entuziasmul armelor, nu ar fi în realitate decât sublima realizare a celui mai pașnic război.

Războiul luminei contra întunericului și isbânda celei dintâi prin cultură.

— Frumos, — veți zice — dar aceasta e o imposibilitate.

— Evident. Ați uitat însă că de bună voie ne plimbăm prin Țara Utopiilor?

SĂRBĂTORIREA DLUI G. BOGDAN DUICĂ

Un moment de reținut din cronica ziaristică a anului 1925, este și sărbătorirea d-lui G. Bogdan-Duică, laureat al ministerului Cultelor și Artelor primind premiul național de critică literară. În 25 Iunie Sindicatul presei a dat un banchet în onoarea d-sale, având calitatea de membru de onoare al său. D. G. Bogdan-Duică a desfășurat o prodigioasă activitate publicistică în presa țărilor române, înainte și după războiul, în vechiul regat ca și în Bucovina și Ardeal. Era o datorie profesională să i se recunoască meritele gazetărești de către organizația noastră.

Epigrame

de

N. D. SCIFRABILU
(MIHAIL EM. PROCOPIU)

UNUI MEDIC (după Beaumarchais)

*Ești medic bun — o somitate —
Dar ai și tu un bun nărav:
Când nu poți să omori microbul,
Omori măcar pe cel bolnav.*

ALTUIA

*Părerile sunt împărțite
(Un singur gând e doar în cer):
Cei sănătoși te cred bun medic,
Iar cei bolnavi cred „ocontrer“.*

UNUI AUTOMOBILIST

*Când conduci singur mașina
Se întâmplă ceva rar:
40 de cai... putere
Sunt conduși de un ... măgar.*

EPITAF (pe mormântul unui cămătar)

*În viață a trăit din rente
Dând bani la toți cu mari procente;
Dar când muri — înspăimântat
De-a cerului aspră osândă
El, dându-și sufletul, l-a dat
Fără dobândă.*

Presa în Macedonia

de
M. G. SAMARINEANU

Acum un an, o misiune, m'a m'nat pe meleagurile Macedoniei, pe tărâmurile unde am copilărit.

Plecat din fragedă tinerețe, păstram în amintire toate ororile anilor 1903—1912, cu asasinatelor și banditismele acelor vremi. Persista însă încă eroismul stoic al conducătorilor noștri și toată îndârjirea cu care aromânii își apărau datinele, limba și naționalismul.

Sacrificiile trecutului cu atâția martiri cari zac sub lespezi uitate pe toate poenele și la toate răscrucile de pe creștetele Pindului, credeam că vor da rod odată și că frații părăsiți de soarta, vor ajunge la viață mai bună.

Vremea a trecut, stăpânirea s'a schimbat, dar viața lor nu s'a îmbunătățit cu nimica.

Ceea ce a fost acum 60 de ani era și în 1913 și ceea ce am lasat în 1913, când am plecat, am găsit în 1924, la întoarcere.

E un balast îngrozitor care ține pe aromânii noștri pe loc și nici viteza automobilizmului, nici avântul aviației, nici radiotelefonul nu pot reuși să i miște. Civilizația Europei, pare că se sfiește să și implante stindardul pe aceste meleaguri.

E atât de retrograd aromânul încât să nu fie apt progresului? Hotărât, nu.

Atunci? E simplu. În ținuturi în cari transportul se face încă pe samarile primitive așezate pe spinarea catărilor; în ținuturi în cari școlile sunt un simplu mijloc pentru ca să se toace milioanele din buget, cultura nu poate prinde.

S'au îndreptat farurile ei și în spre aceste meleaguri, dar opera-

torii au fost atât de stângaci și, în cele mai multe cazuri, de o atât de rea credință, în cât mai mult au orbit decât au luminat.

De 60 de ani țara românească face sacrificii însemnate pentru a trezi la viață poporul nostru din Macedonia. De 60 de ani însă greșelile se țin lanț.

Ce rezultate au dat școlile vârâte prin grajduri și dărăpănături, cu dascălii lor mai mult analfabeți și într'una lăsați flămânzi?

Au creat un număr de intelectuali cari, după părăsirea băncilor, au trebuit să părăsească și Macedonia pentru a putea trăi. Organizația și mai ales reaua conducere de aci, din București, a acestor școli, le-a transformat într'un fel de birouri de export cari dislocă tineretul pentru ca poporul să rămână incult și pradat.

N'avem intelectuali în Macedonia, căci tineretului studios, înșile școlile îi crează imposibilitatea de a mai rămânea pe loc.

Așa stând lucrurile e greu să vorbești de o presă românească în Macedonia.

Incerări s'au făcut. Era o vreme când surădea și pentru aromâni un viitor mai bun.

Exodul intelectualilor se oprise pentru un moment, odată cu loviturile junilor turci, în 1907.

Vinovată însă nu era organizația de stat. Nu Abdulhamidismul punea befe în roate desvoltării noastre.

Răul îl purtam în noi; în defectuozitatea însăși a organizației noastre culturale.

După lovitura junilor turci, mănunchiul de intelectuali, cari se aflau la Salonic, grupați în jurul școalei superioare de comerț a României din acest oraș, au încercat să pornească o gazetă românească.

D-l N. Batzaria a dat viață ziarului „**Deșteptarea**”. Bine redactat și bine condus, acest ziar săptămânal ar fi putut prinde. S'a izbit însă de marea masă, care nu știe ceti românește și de greutatea materiale sub care se strivesc toate intențiile bune și, după câteva luni, a trebuit să dispară.

Sutele de articole publicate de zecile de ziare grecești din întreaga Macedonie și Grecia, după dispariția „**Deșteptării**”, sunt dovadă că grecii simțiseră ce putea face un ziar românesc în Macedonia.

După câțva timp, d-l Achile Rineta, fost director al școalei comerciale, actual deputat în Cadrilater, a încercat, tot la Salonic, un al doilea ziar: „**Dreptatea**”. A avut aceeaș soartă. Au apărut apoi unele reviste din cari cea mai veche și aceea care a avut o frumoasă înrăurire în masa aromânilor a fost „**Lumina**”. În coloanele acestei reviste s'au evidențiat multe talente cum sunt: **George Giora**, **Zicu Oraia** și **Const. Belimace**, care a lansat acel blestem din „**Părintească Limăn-dare**”.

Di sub plocile di morminti
 Strigă-a noștri buni părinți
 „Bleste mmare se-aibă'n casă
 Cari di limba lui se-alasă.

„Care 'și lasă limba lui
 S'lu-ardă pira focului,
 Și s'dirină vin pria loc,
 Si-l'i si frigă limba'n foc.

Nici revistele nu au putut avea o viață mai lungă. Ultima a fost „**Flamura**“ redactată la Veria. Cu dispariția acesteia, încetează publicistica română în Macedonia, iar poporul așteaptă în zadar de atâția ani solul care să-i pue la îndemână un ziar în limba lui.

Anul trecut, corpul didactic din Grehena proiectase editarea unei reviste bilunare „**Grainul nostru**“. A avut de îndurat atâtea însă din partea conducătorilor macedoneni din București, încât a trebuit să renunțe.

Greșelile trecutului în conducerea propagandei culturale românești din Macedonia, dăinuiesc și azi. S'a căutat să se deschidă ochii celor în drept, dar a fost în zadar. Va veni ziua când se vor înlătura cei neche mați, pentru a se putea munci așa cum trebuie în Macedonia?

Ziua aceea — să dea Dumnezeu să fie cât mai apropiată, — va fi și ziua învierii poporului aromân.

Noi o așteptăm pentru a marca și începutul presei românești pe aceste pitorești, dar nenorocite meleaguri.

EPIGRAME

UNUI ZIARIST

Ai reușit în multe genuri,
 În viața-ți de gazetărie,
 Să scrii totuși n'ai reușit
 Fără greșeli... d'ortografie..

ALTUIA

Ai ochelari, ai și talent
 La scris ca și la beutură,
 E constatare prietenească:
 Fără ură.

A. B.

O idee foarte bizară

de H. PETRA PETRESCU

În epoca noastră, în care nu-ți vine să te mai miri de nimic, fiindcă orice absurditate își are reprezentanții ei (nu aș clătina din cap dacă cineva ar declara — convins — că papa este... semit!) în epoca noastră, în care rațiunea se luptă, pe viață, pe moarte, cu nebunia, închipuiți-vă că i s'ar da cuiva din noi puțină să dispună, nelimitat, de coloanele ziaristice maghiare.

O idee foarte bizară, firește. Că se gândea un parlamentar englez, în Londra, 1913, să apropie popoarele, rezervând în ziarele și revistele de seamă pagini întregi pe seama scriitorilor și artiștilor reprezentanți ai poporului cu care se războiește, pe 'ntuneric, opinia publică a altui popor? Că striga contele Sternberg și cu el mulți alții, în Austria, când era țara pe dric, ca n'a existat un organ de publicitate, care să arate opiniei publice germane, prin reprezentanți chemați, doleanțele celorlalte popoare conlocuitoare? Că se bate „fundația Carnegie“ din Paris cu ideea editării unui organ independent, neinfluențat de loviturile de bursă, de fluctuațiile politice, de penele scribilor, cari folosesc diatribele ca o trambulină spre o glorie neronică? Idei, cari sunt zeflemisite de cei ahtiați după posturi grase, fie ce-a fi, și după pescuiala în tulbure!

Și mai bizară este ideea de a dispune de coloane întregi într-o presă streină, ca cea din Budapesta, d. e.

Mai întâi și mai întâi își închipue Homunculus-ul nostru că i-a convocat pe toți reprezentanții ziarelor și revistelor la un speech și că le-a vorbit așa:

„Un englez ne-a cutreierat țările anii trecuți, după războiu și, după ce a constatat îndărjirea din tabere și diapazonul discuțiilor, a întrebat: „credeți d-v, că **contribuiți** la dezvoltarea **ci-vi-li-za-ți-ei** dacă perseverați pe cărarea apucată? Nu simțiți că, întăritându-vă reciproc, aduceți apa pe moara elementelor iresponsabile, subversive și are să se prăbușească clasa „cultă“ din **amândouă** taberele? E primejduită **cultura!** O sa joace bestia, din nou, un cancan desmățat, spre răul **tuturora!**“

Unii din gazetarii chemați tot vor pleca capul, mărturisind, în taină, că are dreptate dojana aceasta a englezului, cei mai mulți însă, suferind de mâncărime de condei, se vor întreba în sinea lor: „Prea bine, dar atunci pe **cine** să cupușim cu diatribele noastre?“

Și tocmai asta-i bizar la ideea întregă: acest veto nu este luat în considerare — Homunculus are deplină putere să dispună.

Și poruncește, pur și simplu: de aici înainte să nu mai fie rubrica „Oláh dolgok“ cu terfelirea a tot ceea ce este românesc. „Oláh“ — „valah“ — jig-nește cu nota-i peiorativa un popor **întreg**. Spuneți, de ce este vinovat cineva ca s'a născut, din **întâmplare**, român? L-a întrebat Dumnezeu dacă vrea să fie român, francez, englez sau altceva? Nu. De aceea: **nu** litere de o schioapă

cu „dascalul **român** ucigaș“ sau „Rușinea opincii valahe“ ci „dascalul, cutare și cutare, ucigaș“ sau „stările triste din cutare și cutare localitate.“

Literile? Să nu fie prea mari, să nu-ți scoată ochii! (În anul Domnului 1925 s'a înființat în Chicago o societate, o „ligă împotriva foilor de senzație“, care revendică dreptul cetitorilor de a nu fi atrași în cursa cu reclame și articole, având litere cât pumnul și minciuni tot cât... pumnul. Eh, o idee bizară de a unor americani!)

Dar atunci la ce să foolsești cerneala de tipar? Sa nu tiparești „**Decimarea** tinerimei maghiare la bacalaureat“, cu litere de o schioapă, după ce ai constatat, cu litere mititele, că și în cercul românilor au fost examenele de bacalaureat foarte nesatisfăcătoare și după ce ai cetit că în Paris, da, în Paris textul latinesc a fost ridicol de ușor (il publica ziarele la bacalaureat și, totuș, au căzut cu droaia tinerii și — firește — au protestat solemn, înjghebând o demonstrație în „**monom**“, în „Gaensemarsch“...?)

Să tragi concluzia: primejdia e **comună**? Tineretul nu-și vede de carte! Prea mult fotbal și schimmy și piese teatrale libertine, cari tâmpesc sentimentale nobile! Dar alarma aceasta este... anostă!

Mai mult! Pe lângă interdicția de a batjocuri un neam în întregime și de a arunca în cărca neamului faptele unui individ (ne avem și noi faliții — spunea Caragiale) — ar introduce persoana noastră cu plenipotența nelimitată o serie întreagă de articole, chiar ilustrate, care să arate ca și românii au câteceva vrednic de laudă.

Năpădesc cei trimiși de institute de propagandă, maghiare, America și Europa cu albune, în care, după ce li searată streinilor fotografiile frumuseții Ardealului și după ce lise declară „Nem, nem, soha“ (nu, nu, niciodată), privitor la abandonarea ideii unității fostei Ungarii — li se servește o fotografie a unui cioban retrograd de pe la noi sau a unui om decăzut, îmbrăcat românește, cu inscripția: „Iată, pe mâna cui a ajuns Ardealul!“ Să nu fie cu supărare: la poruncă prea înată s'ar răspândi în presa maghiară, mai cu seamă în reviste, fotografiile unor țărani români cu deșteptăciunea în ochi, cu bunul-simț în mișcări d. e. „Lina cu măgelele“ din „Muzeul Asrei“, Tărancuțele admirate și de Mikszáth Kálmánul lor! În costumele lor naționale, cari pot ținea concurența cinstită cu oricare costum național de pe lume — dovadă ochii franțuzoaicelor și englezelor, cari vizitează muzeele noastre și nu se mai satură, privind țesăturile și broderiile românești.

O, o, o!! Va să zica astea sunt ființele, pe cari ni le inngresc așa zia-riștii?! S'ar întreba și ochii cetitorilor maghiari și par'ca li s'ar fi taiat albeața, de ceri sufereau, ar lua la cunoștință că țărănimea româna nu este de disprețuit.

Dar tot așa ochi mari ar face cetitorii maghiari când ar lua la cunoștință publicațiile românești, apărute în tiparnițe „valahe“, în Cluj, la universitate. Cum? Volumele astea mari, scrise de zeci de carturari, în frunte cu ministrul cultelor și cu profesorii de pe la celelalte facultăți chujene, sunt roada creierului valah? Dar atunci cum rămâne cu gluma de „spirit“ a cutăriu restaurator budapestan, care raspunde cutăriu strein, când e întrebat de un chelnăr absent: a plecat — a ajuns profesor universitar la Cluj!? — glumă publicată într-o carte engleză, ca fiind expresia disprețului față de spiritul românesc?

O, firește, e mult mai ușor să sporovăiești o astfel de insultă, între pică-

turi, decât să-ți bați capul cu tălmăcirea unor lucrări valoroase, de mii de pagini!

N'ar trece multă vreme și ar publica solul Binelui traduceri din autori români. „Amintirile din copilărie“ ale lui Creangă, de pildă. Dar bine, ar exclama cetitorul unghiar, copilul acesta de țaran român din Moldova e om ca toți oamenii, cu durerile și bucuriile lui, cu ghidușii lui, ca și copilul de țaran descris de Rákosi sau de Mikszáth! Oricât de mult ar protesta cutare scriitor șovin, căruia îi vine la socoteală ca tot ce este în tabăra contrată (la „valahi“) să fie negru ca păcura!

Și dela copiii din literatură ar trece trimisul Binelui la copiii în viață. Ar strecura, din când în când, în ziare, așa, câte o întrebare foarte îndreptățită: nu vă gândiți la copiii voștri, la generația de mâine? Ce soartă le pregățiți lor? Iarăș șrapnele și făcănit de mitraliere și gazuri asfixiante?

În preajma sărbătorilor, când s'a născut în iesle Mântuitorul sau când se serbează Învierea, ar confrunta acest trimis dorințele episcopilor, mitropoliților, potenților, chiar și a conducătorilor de partide politice: „Pe pământ pace și între oameni bună voire!“ Și ar arăta pe „manjelele“ nemănjite ale ziarelor că **și în cealaltă tabără se dorește aceeași pace și bunăînțelegere.** Nemaipomenit!

Dar o astfel de constatare nu congruiază câtuș de puțin cu sdrăngănitul din sabie al cutăror ziariști și militaristi! Și nici nu se poate aduce în concordanță cu acel „Nem, nem soha!“ care 'nfierbântă sângele!

Sânge înfierbântat!

Ar întreba miile de funcționari maghiari, siliți sa se „expatrieze“ la Pesta sau plecați, de bunăvoie din Valahia —: cum, ne lăpădăm de idealul nostru? Ungaria să nu mai învie?

Și „manjeta“ nemănjită a ziarului maghiar ar pune întrebarea, foarte la locul ei: „nu vezi, că vina o poartă guvernele **tale** maghiare din trecut, dacă ție, funcționarule, îți merge rău?! În cele 26 comitate unde locuiau români erau în 1918 între 5658 de funcționari de stat (comitat, pretură, comune, etc.) abea cinci sute douăzeci și trei de români! Acum se întâmplă **co-rec-tu-ra** — nimic altceva decât corectura!

Firește, un hap amar, dar un hap foarte logic (logica, se zice că umblă cu capul spart în „politică!“)

Hapuri de acestea au să înghită multe, nu numai maghiarii! Toată lumea are sa învețe din nou după războiu! „Umlernen“, zice neamțul.

Iată câteva întrebări, strecurate cu artă în ziarele maghiare și lăsate ca sa dea de gândit minților, cari mai stau să gândească:

Cum gândești d-ta, cetitorule, că se va putea întrona — din nou domnia aristocrației maghiare, cu latifundiile ei, câtă vreme până chiar și în Anglia își bat capul oamenii cu exproprierea subsolului pe seama statului?

Cum crezi d-ta, muritorule, că întărătarea masselor românești, slovăcești, etc. cu ideile comuniste nu va trece, ca un părjol și la populația maghiară și va aduce aceleași primejdii pentru toți?

Cum poți să dai crezare unei „restabiliri a Austro-Ungariei“ („se află încă între noi spirite sincere și candidе, cari cred în restabilirea A:U., adecă a întoarcerii a 30 de milioane de emancați sub hegemonia a 19 milioane de germano-maghiari, de altfel divizați, cu violență, între ei“)? (Citatul e din cartea lui P. Lanux „Deșteptarea unei etici internaționale.“)

Și — de sărbători — așa, cu tăria unui Abraham a Santa Clara și cu expresiile sale drastice, fiindcă finețea nu mai ajută prea mult astăzi:

„Cum? Voi vă rugați în bisericile voastre ca Dumnezeu să vă ajute **numai vouă?** Altor popoare să le pârjolească avutul, să le pună bățul pribegiei în mână? „Isten álld meg a magyart“, iar celorlalți ghilotina? Este **asta** creștinism?! — Dar și celelalte popoare se roagă de Dumnezeu să le ajute! „Doamne ține pe regele“ se roagă englezul. „Tu, Doamne sfinte, creșc părinte“, se roagă românul. În toate imnurile naționale e invocat Dumnezeu. — O! Dumnezeu ar trebui să-și smulgă barba de disperare, dacă ar trebui să asculte de toate aceste chemări, cari — fiecare — se simte îndreptățită! și dacă nu vreau popoarele să se înțeleagă, după sfaturile Lui!...”

O idee foarte, foarte bizară inovația aceasta gazetaristică... Dar, spuneți, n'ar fi cu cale să se înfăptuiască odată, într'o lume, care vrea să pășească pe căile ci-vi-li-za-ți-ei?...

D. TOMESCU

Președintele Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat

„Foaia Literară“

redactată și editată de Lucretia Rudow-Suciu și dr. Wilhelm Rudow Oradea-Mare 1897.

Amintiri

de

LUCIAN BOLCAȘ

LUCRETIA RUDOW-SUCIU

Măine are să vie curierul Sindicatului să'mi ceară contribuția pentru almanah: ceva din trecutul gazetăriei române din Transilvania. Așa sună avizul și îmi pare că mă atinge la coarda simțitoare. În orice caz, apreciez intențiile avizului și nici nu mă gândesc a mă împotrivi. Rog însă cetitorul să fie îngăduitor; căci contribuția mea va fi numai o pioasă evocare fără nimic extraordinar într'nsa.

Din odaia de baie — și încă e bine, că n'am de căutat prin pod, sau în pivniță — dintr'un vraf de cărți și ziare, scot cu greu o colecție îngălbinată. E revista „Foaie Literară“ a Lucretiei Rudow-Suciu și, ca să fim dreپți, și a soțului ei dr. Wilhelm Rudow. O publicație efemeră, dispărută mai înainte de a împlini un an de existență. Intenții nobile, înpotmolite la începutul drumului. E plin trecutul publicisticei noastre de încercări, cari n'au putut trece biruitoare peste greutățile începutului. Prezentul par'că e altfel? Când încercările sunt lipsite de valoare, nu avem ce regreta. Dar când oameni de talent, cu pregătiri vaste și stăpâni pe meșteșugul scrisului se poticnesc totuși în străduințele lor, e o pierdere, pentru care scriitorii pot să dea vina asupra publicului, că nu este destul de primitor, publicul poate să dea vina asupra scriitorilor că se apucă de întreprinderi grele, fără a fi destul de bine înarmați. Un pic de adevăr poate să fie și de partea unora și de partea celorlalți; dar, uite, că adevărurile nu se potrivesc și controversa nu poate fi limpezită, decât privind starea noastră culturală în structura ei întreagă. Eu cred că ne găsim încă în plin romanticism, când cultura noastră viitoare abia se pregătește prin nenumărate sacrificii dureroase ale celor, cari între împrejurări mai prielnice ar putea să-i dea mai mult. O întreprindere publicistică nu cere numai o scânteere de geniu și de entuziasm; ci mai e și o afacere comercială. Ne lipsesc până acum editorii, cari să se priceapă a va-

lorifica talentele cari se ivesc și să se priceapă a da cetitorilor literatura, care să-i poată însufleți.

... Sunt atâta cât pot și cât mă lasă năcazurile, scriitor și gazetar și vă las să-mi spuneți, că pledez pro domo mea. Înțeleg sa privim cu invidioasă admirație la marile edituri franceze, italiene, germane. Chiar Ungaria ciopărită, să o mărturisim cu rușine, ne este cu mult superioară. E o furie de producție literară acolo și în mare parte de o distinsă calitate. Dar dacă ași dori să avem în mai mare măsură acea comercializare inteligentă, fără care atâtea avânturi ale scriitorilor și gazetarilor sunt ursite a se poticni prea de vreme, să stăm, ca să facem o comparație dreaptă și să recunoaștem și celor puternici și celor fragezi meritul lor:

Ne uimesc editurile mari prin siguranța succesului și a continuității, putând să-i ia și să-i schimbe pe scriitori, cum ar schimba calfele într-o prăvălie. Dar, în faza noastră culturală, iubiți cetitori dați-mi dreptate: nu e vremea să disprețuiți pe scriitorii, cari negăsind editori, cari să-i aprecieze, se fac ei înșiși negustori ai operei lor și caută singuri drumul greu și costisitor către cetitori. În opera lor veți găsi un suflet întreg și o tărie a credinței, pe care editurile mari prea de multe ori cred că o pot înlocui cu o reclama zbierătoare și cu artificii de bălcu. Nu disprețuiți pe scriitorii, cari se baga datori, sau își prăpădesc moștenirea părintească — dacă o au — ca să vă dea o carte, o revistă, sau o gazetă, pentru care se întâmplă ca n'au de unde jertfi atâta vreme, până când să vie publicul să o susțină. Aceștia vă dau totdeauna mai puțin, decât ar putea să vă dea: dar prin puținul acesta se pregătește mai bine cultura noastră de mâine, de cât prin papagaliceștile tiparuri de multe ori fără suflet și fără simț de răspundere ale fabricanților de literatură și de gazetărie.

Cele spuse mai sus se pot înțelege și pentru zilele de azi; dar se potrivește și „Foi Literare“ de acum 29 de ani, despre care am pornit a scrie.

*

Câteva date biografice împeștriate cu amintiri personale vor reliefa mai bine însemnătatea „Foi Literare“ apărută în 1897 în Oradea Mare, în Bihorul mărginaș unde intelectualii zmulși dela sate, în a doua sau a treia generație, dacă nu uitau cu totul limba românească, o vorbeau pasarește. Manifestări sporadice de cultură românească n'au lipsit în Oradea. Episcopul unit Samuil Vulcan a lăsat amintiri marețe, din cari răsăreau îndemnuri noi. Cităm numai „Familia“ lui Iosif Vulcan, nepotul episcopului. Meritul lui Iosif Vulcan de a fi susținut timp de 42 de ani „Familia“ nu poate fi întunecat. Chiar prin tolerarea diletantismului, care i-s'a reproșat atât de mult, el a încurajat gustul și înclinațiunile pentru literatură și a izbutit să i-se ce tească foaia tocmai ținând-o la un nivel mai apropiat de al cetitorilor.

„Foaia Literară“ însemna un pas înainte, a străduință spre nivelul literar, dar mai ales spre limba celor mai bune publicațiuni din vechiul Regat. Pasul era îndrăzneț — pentru Oradea-Mare. Inițiativa și hotărârea de a scoate foaia venea dela Rudow, un adevărat profesor german, preocupat numai de acțiunea intelectuală și de dorul de a o îndemna pe soția sa la scris. N'a reușit. Lucrația Rudow-Suciu a publicat doar două poezii în revista, care îi purta numele. Cred că o păștea deja, deși nu se declarase încă boala, care a răpus-o mai târziu.

Dar să pornim mai pe îndelete.

Lucreția Suciu s'a născut în 1859 în Oradea-Mare, ca fiică a protopopului Petru Suciu și a Mariei Suciu n. Bosco de Sebényi. Casa primitoare a protopopului Suciu a fost pe acele vremi un focar de cultură românească. Doamna casei, tot fiică de protopop și ea, a lăsat amintirea unei frumuseți încântătoare și a unui sfârșit tragic, în care o dragoste nerealizabilă se pare a fi avut un rol (A murit într-o casă de sănătate în Budapesta). Maria Suciu a publicat câteva poezii, cari se distingeau prin delicatețea sentimentului și printr-o limbă neinfluențată de exagerările latiniste la modă atunci. Lucreția Suciu a moștenit talentul mamei sale, precum și graiul românesc limpede și natural. Volumul de „Versuri” publicat în 1889 în Sibiu conține mărgăritare, cari pot fi cetite cu plăcere și azi. De voi avea puțină vreme-odată, m'ași gândi să le reeditez. Poeta din Bihor era bine văzută de gruparea Junimei și marele arbitru Titu Maiorescu o aprecia. A publicat și o bună traducere a „Laocoon”-ului lui Lessing — dovadă a unor preocupări filosofico-estetice.

Tot în 1889, sau în 1890 Lucreția Suciu — dacă nu greșesc împreună cu Coșbuc și cu câțiva dintre junimiști, ia parte la aniversarea de 600 ani a universității din Halle, unde face cunoștință cu dr. Wilhelm Rudow, un învățat german, care își câștigase deja nu nume. În 1891 Lucreția Suciu devine doamna Rudow. După cercetări stăruitoare în biblioteca Academiei din București în 1892 dr. W. Rudow publică în limba germană, cu sprijinul Ministerului de culte al Prusiei o istorie atât de amanunțită a literaturii române, cum nu știu să o fim avut până atunci nici în românește. Profesorii I. Negruzzi și G. Bogdan-Duică au revăzut lucrarea din însărcinarea Ministerului cultelor din București. Și această carte ar merita osteneala și cheltuiala unei reeditări, mai ales dacă s'ar găsi cine să o completeze, adăugându-i materialul din 1892 până azi.

*

Condeiu-mi răzbește anevoe peste amintirile, cari dau năvala și se îmbulzesc cam desordonate.

În liceul din Beiuș — atunci ziceam gimnaziu — aveau ca vecin de bancă pe Traian Suciu, un văr al poetei, azi primpretore în Ineu, județul Arad. Scriitorii și poeții îmi erau cunoscuți până atunci numai în ființa lor nematerială, din cărți, nu văzusem încă nici unul în carne și în oase. Pe semne n'aveau ce căuta prin Beiuș. Prin bunul meu prieten ajunsei la un schimb de scrisori cu poeta; iar după „examenul de maturitate” am făcut o vizită la Ucriș (Bihor) unde trăiau atunci soții Rudow împreună cu tatăl poetei și cu sora lui Rudow, Ana, astăzi doamna dr. Liuba în Timișoara.

Familia Suciu-Rudow s'a mutat pe urmă la Oradea-Mare, unde avea o casă în strada Beti. Patru ani, cât am urmat dreptul în Oradea, am petrecut zile neuitate în familia Suciu-Rudow — cu toată umbra durerii, care era în casă, dar de care nimeni nu vorbea.

*

La 18 Aprilie 1897 a apărut întâiul număr al „Foi Literare.”

Eu eram deja un foarte harnic corespondent al „Tribunei” din Sibiu; dar nu văzusem încă o redacție pe dinlăuntru. La „Foaia Literară” mi-am trăit întâia mea viață de redacție: bucuria, când venea un manuscris dela un om de seamă, corespondența interesantă cu cetitorii... Poșta cu banii nu se prea îmbulzea. N'am auzit nici odată vre-un cuvânt de nerăbdare din cauza aceasta. De altfel activitatea redacțională un schimbasesc întru nimic

obiceiurile casei. Redacția o făceam în aceeași odaie familiară, în care ne adunam de obicei, aceleași hârtii și cărți pretutindeni, de cari nu mai scap. (Doar'am fost doi ani în captivitate și după câteva luni mi-am umplut și acolo odaia cu cărți. Ca să le pot avea, am înjghebat o librărie). În sfârșit aceleași lulele patriarhale: una a protopopului și alta alui Rudow, cari umpleau odaia cu fum spre năcazul damelor.

Vara redacția se muta în chioscul din curtea înflorită, care se chema atunci „filegorie.“ În filegorie cel puțin fumul se împrăștia.

Când a venit un „Cântec“ dela Coșbuc pentru numărul prim, am văzut-o pe d-na Rudow foarte mulțumită; iar Rudow pufăia mai zdravăn din lulea. Era un cântec împotriva cutropitorilor:

Zice Vodă: „Iar la greu!
 Dragii moșului, în țară
 Vin păgânii, fac și pară.
 Dar cum vin s'ar duce iară
 Procleții lui Dumnezeu!“

Poetul a știut ce să ne trimită.

„Logodnica contelui Stuart“ o povestire cu continuari, care a început să apară din primul număr, semnată de d-na Rudow, era de fapt scrisă mai mult de Rudow după povestirile soției sale, care stetea mult culcată și ar fi obosit-o să tot scrie la continuări.

Subiectul povestirii iese din comun. Carol Eduard conte de Stuart-Albany, descendent al regilor Scoției, însoțind pe arhiducele Albrecht într-o călătorie în Bihor se îndrăgește de Elisabeta Gale fata popii din Valea-mare. După o căsătorie nenorocită cu un negustor, Elisabeta divorțează și se logodește cu contele Stuart; dar moare mai înainte de a se face căsătoria. O peatră de mormânt așezată de contele Stuart-Albany în cimitirul din Valea-mare ar fi rămas ca o dovadă a acestui român trăit de un urmaș al regilor Scoției și o fată de popă din Bihor.

Contribuția subsemnatului la numărul prin al revistei a fost o impozantă ghicitoră de șah, întocmită pe baza unui sistem de regularitate a mișcărilor calului. O invenție, de care eram foarte mândru și cu ajutorul căreia puteam să întocmesc cu ușurință figuri foarte variate. Secretul nu mi-l-a furat încă nimeni, — probabil fiindcă n'ar face parale cu el.

Printre colaboratorii mai stăruiți, afară de Coșbuc mai remarc pe G. Bogdan-Duică („Trandafirul“, traducere din Iaroslav Vrchlicky etc.) Ilarie Chendi, Sever Secula, Maria Cunțian, mai rare-ori Ion Scurtu, Iosif Schiopu, Vasile E. Moldovan și alții.

Asupra colaborării mele nu am de ce să insist. Recunosc câteva articole nesențiale. Sunt mândru de ghicirile de șah semnate cu superbul pseudonim „Tarquiniu“, caer era mai greu de ghicit, decât ghicirile cu invenția nebrețată. Am semnat câteva portrete cât serioase, cât glumețe ale colegilor de școală de atunci. Sunt atât de personale și presărate cu nimicuri și aluzii cari atunci vor fi avut haz și potriveală; dar astăzi nu le mai înțeleg nici eu.

•

Nu'mi aduc aminte de sfârșitul foi. Când a apărut ultimul număr, judecând după dată, cred că eram dus la sat, ca să mă prepar pentru al doilea

examen fundamental. Foaia n'a dispărut din cauza nesuccesului material din primul an. Rudow și soția sa mai aveau din ce să-i suporte cheltuiala și nu erau oameni, cari să tremure pentru un ban. Dar sănătatea poetei cerea mai multă liniște.

Am plecat din Oradea-Mare la începutul anului 1900 în urma unei sentințe năbădăioase a ministrului de culte ungar, ale cărei consecințe le suport creștinește și astăzi după 27 ani, în România-Mare!

În trei ani, cari au urmat am primit trei telegrame, cair îmi anunțau moartea lui Rudow, a Lucreției și la urmă a protopopului. Ași fi dorit să pot face mai mult pentru pomenirea lor; dar sunt slab de fire și văd că trebuie să treacă trei decenii, până să scot o vorbă despre oameni, cari mi-au fost dragi și nu mai sunt.

AUREL GOCIMAN

J. PALEOLOGU

membri ai Sindicatului.

Inființarea ziarului „Tribuna“ și rolul lui Slavici

(Fragment)

de OL. BOITOȘ

„Tribuna“ începe să apară în primăvara anului 1884, în acelaș an, în care italianul Cazzavillan face să apară la București ziarul de informație, cu ilustrații, **Universul**, iar Gheorghe Panu scoate ziarul „de opinie publică“ **Lupta**, la Iași deocamdată, căci peste doi ani îl va muta la București, și în acelaș an apare, tot la București, oficiosul partidului liberal **Voința Națională**. Nici nu este an mai bogat în istoria publicisticii românești din veacul trecut, dacă ținem seama de calitatea ziarelor cari vedeau lumina zilei.

Este important să cercetăm cauzele mai apropiate, cari au determinat inființarea acestui ziar „independent“ în orașul unde era centrul de directivă a vieții naționale, în toată plenitudinea ei, a Românilor de dincoaace de munți.

Titu Maiorescu spune într'unul din discursurile lui parlamentare, că **Dimitrie Sturdza**, fruntaș liberal, mai târziu șef al partidului, l-a trimis pe Slavici în Ardeal, ca să inființeze un ziar prin care să formeze un curent favorabil partidului liberal aici în Ardeal. Indemnul lui Sturdza a fost o realitate, cași sfatul, în acelaș sens, al altor frunțași ai vieții publice din România liberă, și în această privință scriitorul ne lămurește pe deplin în scrierea „Inchisorile mele“.¹ Slavici avea pe atunci legături cu partidul liberal; aceasta o recunoaște și el²), protestând mereu totuși, în coloanele „Tribunei“, de căteori este învinuit că a venit dela București ca să facă politica liberala dincoace de munți.³) Intrucât a susținut politica liberalilor vom vedea când vom căuta mai deaproape ideile politice pe cari le-a manifestat în timpul cât a scris la „Tribuna“, nu se poate spune însă că acest îndemn de politică de partid l-a făcut pe Slavici să meargă la Sibiu și să primească

¹) București, Viața Românească, 1921.

²) În „Tribuna și Tribuniști“ la p. 48—49 spune: „Avem noi „Tribuniști“ legături cu partidul național-liberal din România și nu ne sfiim a o marturisii aceasta...“

³) V. T. Maiorescu: Discursuri parlamentare, II, p. 65 și IV, p. 89

direcția ziarului ce avea să se înființeze și cu atât mai puțin că cuvântul lui Sturdza ar fi determinat însăși apariția ziarului.

Ideea înființării acestui ziar este mult mai veche și ea aparține unui cerc de prieteni ai lui Slavici, dornici de a-și servi neamul prin forța cuvântului scris, purtător de lumină și de îmbărbătare în căutarea unui viitor mai bun decât prezentul. Slavici spune că în tinerețele lui, înainte chiar de a-și fi terminat studiile, a colaborat la „Telegraful Român“, foaie care și astăzi mai apare la Sibiu, fiindcă făcea parte din rândul acelor tineri — cu cari se împrietenise la Universitatea din Viena — cari voiau să continue lupta pentru luminarea poporului, începută de Mitropolitul Andrei Șaguna la acest ziar.⁴⁾ Tinerii, despre cari vorbește Slavici, cei mai mulți cu educație germană, erau grupați în jurul Vicarului Nicolae Popea și aveau de gând să ridice „Telegraful Român“ în fruntea mișcării literare din Ardeal, transformându-l în ziar cotidian. Ei au încercat să întrebuițeze ortografia fonetică, dar fiindcă la ziar n'a fost admisă, au scos un supliment pe care l-au numit „Foișoara Telegrafului Român“. Această „Foișoară“ a trăit puțin și n'a putut avea efectul dorit de inimoșii tineri doritori de fericite înorii. Direcția inaugurată la acest supliment literar va triumfa cu „Tribuna“.

Despre ziarul-făclie, care să lumineze drumul pentru desăvârșirea unității **culturale** a Românilor din diferitele provincii, supuși unor stăpâniri diferite, s'a vorbit și la serbările însuflețite dela Putna, în 1871, unde o generație întreagă a făcut legământ în cadru înălțător de veselă natură cu suflu de mărețe evocări istorice, să fie neobosiți slujitori ai propășirii neamului lor. Slavici, unul dintre organizatorii conducători ai acestor serbări, și-a luat **acolo** angajamentul solemn că va primi sarcina redactării organului de propagandă a ideilor cari călăuzeau acea generație, ce se va înființa la Sibiu. Și un angajament luat între asemenea împrejurări trebuia ținut.

Mai era și o chestiune politică la mijloc, care a determinat **momentul** apariției ziarului. Pe la anul 1884 se părea că este posibilă o împăcare politică a Românilor cu Ungurii. Capii acestui curent de împăcare erau Mitropolitul Miron Romanul dela Sibiu și Partenie Cosma, bun economist, cari împreună cu vre-o câțiva intelectuali români au înființat un nou partid politic românesc — „**moderat**“, cu un program, care avea deosebiri esențiale față de programul adevăratului partid național al Românilor de dincoace de munți.

„Moderaților“ nu le trebuia vot universal și pentruca să nu li se poată aduce învinuirea, gratuită dealtfel, că nu stau pe „baze legale“, recunoșteau fără nici o rezervă dualismul și unirea Transilvaniei cu

⁴⁾ „Tribuna și Tribuniști“, p. 23 și urm.

Ungaria ⁵⁾ Grupul de tineri, despre cari vorbește Slavici, nu aprobau însă acțiunea și ideile acestei organizații politice hibride, care nici n'a trăit, fiindcă nu exprima aspirațiile poporului românesc, și ei aveau nevoie de o **tribună**, unde să-și spună cuvântul. Au voit la început să se folosească de „Telegraful Român“ spre acest scop, dar Mitropolitul Miron le-a înabușit glasul, luând foaia din mâinile lor. Ei nu și-au schimbat însă ideile, ci și-au căutat un alt mijloc de a le răspândi.

„Nu e pentru neamul românesc, în actuala lui faza de dezvoltare, mai mare nenorocire decât un simulacru de împăcare cu Maghiarii; n'au voit oamenii noștri politici s'o înțeleagă atunci (1884) aceasta, dar au înțeles o oamenii cu bun simț practic, cari dimpreună cu noi în timp de câteva săptămâni au adunat capitalul pentru înființarea „Institutului Tipografic“, în editura căruia a apărut și „Tribuna“. Iar câteva săptămâni în urmă, conferința electorală întrunită la Sibiu s'a pronunțat contra politicii de „solidaritate“ așa cum o înțelegea Mitropolitul și Partenie Cosma, între alții, a hotărât prezentarea memorandumului, a făcut loc pentru „Tribuniști“ în comitetul executiv, al cărui președinte a fost ales răposatul Gheorghe Barițiu și din care d-l P. Cosma a fost nevoit să se retragă“. ⁶⁾

Din toate aceste antecedente a rezultat înființarea ziarului „Tribuna“, sub direcția lui Ioan Slavici, pe atunci cunoscut ca un bun scriitor și deci cu oarecare autoritate. Este știut apoi că era vorba să i-se dea o direcție literară ziarului și Slavici putea fi o garanție pentru aceasta.

Programul ziarului, publicat în fruntea întâiului număr, apărut în 14/26 Aprilie 1884, îl iscălesc în ordine alfabetică următorii 10 inși, cari trebuiesc socotiți întemeietorii ziarului: **Ioan Bechnitz**, particular în Sibiu; **Dr. Aurel Brote**, directorul băncii „Transilvania“; **Eugen Brote**, proprietar în Sibiu; **Ioan Dușoiu** comerciant în Brașov; **Diamandi Manole**, comerciant și președinte al camerei de comerț din Brașov; **Simeon Mărginean**, avocat în Brașov; **Dr. Ioan Neagoe** medic în Brașov; **Gheorghe B. Popp**, fabricant în Brașov; **Ioan de Preda**, avocat în Sibiu și **Ioan Slavici**, particular în Sibiu.

Un rol mare avea la „Tribuna“ **Ioan Bechnitz**, nepotul unui neguțător trecut în timpul eteriei dela București la Sibiu. Despre el Slavici spune că deși nu scria nimic în ziar, totuși el era conducătorul lucrărilor lor.

„Om cu pozițiune materială independentă și necăsătorit, d-l Bechnitz putea să-și petreacă viața lucrând potrivit cu înclinările sale lite-

⁵⁾ V. **Păcățianu**: Cartea de aur, VII, p. 142—144, iar în privința lășității politice a Mitropolitului Miron, v. și **I. Russu Abrudeanu** și **Vasile Stoica**: Habsburgii, Ungurii și Românii, p. 137 și **N. Iorga**: Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria, II, p. 272.

⁶⁾ „Tribuna și Tribuniști“, p. 33.

rare, și dela întoarcerea sa din Germania el a trăit numai pentru „Telegraful Român“ și în urma pentru „Tribuna“. El m'a înduplecat să iau sarcina de director al ziarului; el a ales numele „Tribuna“; el a hotărât formatul, literile, împărțirea, maniera de redactare, ortografia, tonul, ba chiar și limba ziarului“.

Continuand sa vorbeasca despre Bechnitz, da unele amanunte interesante pentru spiritul care domnea în redacția ziarului:

„Lăsa, înainte de toate, lege, ca temele pentru articole au să fie discutate, iar articolele au sa fie scrise acasă, în toata liniștea, apoi cetite cu dansul mai înainte de a fi date la tipar. Diminețile el era cel dintai în localul redacțiunii, și în vreme ce noi lucram la partea tehnica, el rasfoia ziarele și ne aducea informațiuni, ne tragea luarea aminte asupra articolelor mai importante și ne dădea explicațiuni. Serile el era cel din urma în localul redacțiunii. Dupace făcea reviziunea paginilor pana la cea mai mică notița, stabileam împreuna materia pentru numarul viitor și eu plecam, el ramanea sa mai cetească odată exemplarele de proba și sa dea ordin pentru expedițiune“.⁷

În cūrând șirul „Tribuniștilor“ a sporit: s au retras unii, i au în locuit alții; și astfel s'au perândat la acest ziar cei mai străluciți zia riști ardeleni ai vremii, până când, copleșit de povara greutăților materiale și slăbit de torturile stăpânirii, care sporea întruna procesele, a încetat să mai apară în primăvara anului 1903, lăsând în urma ei pe cealalta „Tribuna“, dela Arad, mai tinară, mai viguroasă și mai în stare sa înfrunte greutățile condițiilor de viață ale unui ziar românesc.

DESENELE

Almanahului se datoresc artistului Demian, bine cunoscut publicului ca decorator al revistelor și pictor (o expoziție a sa a avut loc chiar în Decembrie în Cluj).

Zodiacii cari constituiesc capetele lunilor sunt din nou cultivați în streinătate, — roduri ale fanteziei milenare — a popoarelor antice, simbolul lor deține încă farmec cuceritor.

⁷) „Tribuna și Tribuniști“, p. 34—35.

Dr. Vasiliu Lucaciu ca publicist

de
GAVRIL TODICĂ

Regretatul Lucaciu e cunoscut ca luptator național, ca preot, ca orator, dar e aproape necunoscut ca publicist.

Activitatea principală, pe acest teren, a desfășurat-o timp de vr'o douăzeci de ani, dela 1885 până la 1905, ca întemeietor, director și redactor al **Revistei Catolice**.

Revista a început-o în Sept. 1885 (Satu-Mare. Edițiunea Tipografiei Libere), având intenția să scoată în toată luna câte un număr de 32 pagine, format 40. Ortografia etimologica alui Cipariu. Stil avântal

Indemnul sufletesc al lui Lucaciu era ca și prin puterea credinței să-și întărească neamul iar prin alipirea acestuia către biserica Romei, să întărească romanitatea, conștiința romană, în poporul român.

Lucaciu nu putea înțelege pe Român decât ca descendent direct al legionarilor romani: „nos genere et sanguine Romani“. În vederea aceasta, doria și stăruia cu toată energia să cimenteze legăturile noastre cu Roma.

Acesta i-a fost idealul, care l-a condus în toata viața. Nu l putea părăsi nici în redactarea **Revistei Catolice**. Publică el numeroase studii, de mare valoare, în literatura bisericeii unite; tratate filosofice, în sensul doctrinei Aquinate; tratate de interes pedagogic; studii sociologice; cronică bogată din Roma și din lumea catolică; notițe bibliografice etc. dar abia este număr, în care să nu sbucnească cu putere elementara **romanitatea** și **românitatea**, noțiuni inseparabile din ideologia lui Lucaciu.

Încă din primul număr, directorul-redactor îmbrățișează cu entuziasm ideea **unicei bisericii românești**, dar în legătură cu Roma, cum o propunea preotul din Satu-mare, **Ioan Marcu**.

Un proiect al acestuia l-a vrăjit pe Lucaciu. Publicându-l în Nr. 1 al **Revistei Catolice**, îl însoțește de următoarea introducere entusiastă:

Minunat este geniul românismului!

Când omenimea se sbuciumă în dureri, când lumea toată se pare a fi înaintată în labirintul îngrozitor al materialismului, când societatea toată pare că a lăpădat direcțiunea principiilor supreme ale religiunii și ale moralității: iacă apare geniul ginteii latine, care e în stare să vindece, să conducă, să înalțe. Aceasta putere a geniului latin se arată pentru întreaga omenime, ca și pentru o anumită parte a ei. Între toate împrejurările află firul ariadnic, care scapă pe oameni din situațiunile cele mai grele.

„Istoria ne este mărturie.

„Nu voi străbate cu cercetări prin istoria trecutului, prezentul ne înține argumente destule ca să ne convingem, că doamna și maestra lumii este ginta latină, este geniul românismului. Italia este grădina culturai europene; Franța domnește în diplomatie, precum în saloane; în România s'au crescut, putem zice, popoarele din peninsula balcanică și azi e clar înaintea tuturor, că soarta orientului e cuprinsă în sinul României.

„Religiune, științe, arte, politică, comerț, agricultură și tot ce e în stare să promoveze bunăstarea omenimei, e legat de numele ginteii latine. Tot ce produc celelalte popoare, este — precum a și fost — sau imitațiune, sau emulațiune cu acest geniu nemuritor. Nime nu i-a răpit primatul, fericit și glorioasă simțit, cel ce l-a putut apropia.

„Constat din capul locului, că acest spirit, acest geniu, este în mod eminent religios. Dante, Petrarca, Tasso, Monti, Manzoni etc.; Bossuet, Fenelon, D'Alambert, Napoleon I, Chateaubriand, Thiers etc.; Mureșianu, H. Rădulescu, Bolintineanu, Alecsandri etc. arată în destul direcțiunea naturală a spiritului ginteii latine.

„Aceste le-am adus înainte, se văd adevărat, că religiunea, cauza religioasă, a fost și este un obiect principal în viața spirituală a oamenilor celor mai mari, din ce apoi mi-se pare că cu tot dreptul pot deduce că religiunea, cauzele religioase, sunt un factor principal în viața culturală a omenimei.

„Fericit e acel popor, care a ajuns la o vedere clară în cauzele sale religioase.

„Astăzi toate popoarele se nizuiesc spre cultură națională, va să zică în concertul cel mare al vieții omenimei, fiecare popor va să intre cu atribuțiunile sale naturale, naționale, că numai în acele se poate recunoaște puterea, vitalitatea fiecărei națiuni. În mijlocul acestei tendințe generale nici noi Români nu putem rămânea îndărăt sau isolați. Se naște însă o întrebare foarte grea: cauza religioasă a tuturor Românilor este oare ea acel factor dorit în progresul nostru cultural-național; biserica română, cum e azi adăpostită în viața celor 12 milioane de Români din orientul Europei, e oare expresiunea geniului ginteii latine? Dar acest geniu nu pretinde o reformă adâncă în viața noastră religioasă? Oare spiritul nemuritor al lui Christos nu cere să punem toată atențiunea la cauza bisericeii noastre, ca și în acest respect să putem zice cu bardul nostru:

Când față în ceriu cu Domnul sfânt
 Latina gintă va fi 'ntrebata,
 Ce ai făcut pe acest pământ?
 Ea va raspunde sus și tare,
 O Doamne, în lume cât am stat,
 În ochii ei plini de admirare,
 Pe tine te-am reprezentat!

„Este în Satu-Mare un preot român greco-catolic, Ioan Marcu, care cu idei înalte în spirit, cu foc sacru în vine, s'a atins de această cestiune mare a „Bisericei române.“ Cum este Românul? Acum, când suntem mai asupriți, când tremură pământul sub picioare, când aștepti ziua de mâne cu cea mai mare îngrijire, când desplângi atâtea perderi, când vezi că te innunda corupțiunea ca un diluviu, când Nemții, Rușii, Ungurii, Grecii, Bulgarii, Serbii fac lege asupra cauzelor bisericești ale fiilor națiunii noastre: cu inimă desinteresată pașește înaintea celor distrași și nacăjiți sau chiar desperați spunându-le: iaca portul mântuirii! Inființați biserica română, cum vi-o propun eu, și veți vedea ca suntem mântuiți.

„Este o schintee din geniul românismului.

„Biserica română, propusă de d-l I. Marcu, e cunoscuta azi în locurile cele mai principale ale Europei latine. Scriitorul presentelor încă avu onoarea de a putea fi factor în prezentarea ei în unele cercuri înalte și prea-înalte. Cu astă data numai atata zic, că a fost primita parte cu entusiasm, parte cu cea mai specială atențiune, în toate cercurile amice și cu toată bunăvoința... Mi-am propus a pertracta în detaliu și cu toata serioșitatea cestiunea aceasta. Ca sa proced însa cu basă buna, e consult sa permit textul întreg original, precum și traducerea italiană, pentru periodicele catolice din Roma și Italia, apoi voiu lasa sa urmeze studiul asupra opului întreg.“

Acel studiu, scris de Lucaciu, se poate ceti în No II și următoarele ale Revistei Catolice. Nu-l mai reproducem, fiindcă ideile esențiale se cuprind în proiectul lui Marcu, expus mai sus.

*

S'au scurs 40 de ani și acest proiect bisericesc avu soarta ideilor premature. Nu a progresat cu nimic. În vârtejul luptelor naționale s'a dat uitării. Intre timp, Apostol Mărgărit, deșteptătorul Românilor din Macedonia, avu și el aceeaș inspirație. Dar fără răsunet.

Nevasta lui Gavrilă Lungu

— Schiță din vremea războiului —

de SEPTIMIU POPA

O femeie ca de douăzeci și cinci de ani, cu năframă neagră pe cap. De altcum era neagră toată: sumanul, șorțul, ochii, sprâncenele, cele doua cosițe mari ce i se lăsau pe spate după obiceiul nevestelor dela munte, ba chiar și opincile i se înegrisera de drum. Numai obrazul și poalele îi erau albe.

Când a intrat și mi a dat „buna ziua“ tocmai citeam niște scrisori și așa a poftit o preoteasa sa șeadă. Iar eu mi am zis:

- Va fi o femeie din satul vecin. A venit desigur cu prescuri pentru bărbat.

Dar a fost — din al șaptelea sat. Când am întrebat o: ce vânturi o bat pe la noi? și a tocmnit o șuviță de păr, apoi, cu jumătate de glas:

— Eu parinte, sunt nevasta lui Gavrilă Lungu!

Și în vreme ce în ochi i se iviră doi stropi de lacrimi, se așeză iar pe scaun.

— Iim! Nevasta lui Gavrilă Lungu . . .

Ori cât îmi sfărâmam capul, nu mi aminteam vre-un om cu acest nume, măcar-că, era destul de voluminoasă condica cunoștințelor mele. I-am aruncat o privire întrebătoare, iar ea se ridică din nou:

— Știi părinte, Gavrilă Lungu, pe care l'ai dat dumneata la gazetă!

Înțelegeam acum. Scrisesem cu câte-va săptămâni mai înainte o schiță în foiletonul unui ziar. Descriam o scenă duioasă dela gară, cum a sosit un tren plin de soldați și cum . . . în momentul plecării un soldat din tren a strigat către mulțimea de femei de pe peron:

Spuneți nevestei lui Gavrilă Lungu, că bărbatu său e împușcat la un picior . . .

A fost un nume inventat, care credeam că nu se află în părțile noastre. Acum . . . ține te băiete! M'apucară căldurile și trecui în odaia de-alături să caut ziarul cu pricina. Preoteasa după mine.

— Iar ai făcut vre o boacănă, îmi zise abia ținându și răsufarea. — Acum, descurcă-te, dacă poți!

Am aflat ziarul, dar . . . preoteasa mi l'a smuls din mână și trecând la femeie s'a așezat la masă și s'a apucat să citească foiletonul.

Am trecut și eu și m'am apucat să explic femeii: cum stă treaba?

Am vorbit multe, în pustiu. M'a ascultat cât m'a ascultat, apoi, tocmai când îi explicam mai cu loc teoria nuvelor și schițelor, m'a întrerupt de-odată:

Nu se poate, părinte . . . nu se poate. Doar în gazete . . . nu se scriu minciuni!

— O, sancta simplicitas! — mi-am zis și — involuntar, mi am îndreptat ochii rugătorii către preoteasa. Ea isprăvise cu cititul. Iar eu în naivitatea mea credeam că o să mi vină într'ajutor. De unde îmi zâmbea, — zâmbetul care nu l doresc nimănui. — Își râdea în pumni de năcazul meu. Ce să-i faci? Cu un ceas mai înainte se cam răciseră între noi relațiile diplomatice și acum . . . se razbuna.

Cu fruntea plină de sudori m'apucă să conving din nou pe femeie. De astădată părea că o să isbutesc. Când colo . . . își vară mana în sân și scoase . . . o pungă de piele.

— Spune mi părinte, — îmi zise oftând din adâncul inimii, — de-i viu ori mort? Dumneata știi, dar nu vrei să-mi spuni! Îți platesc cât vrei, numai să-mi spui . . .

Își deschise punga, scoase un bilet de banca de douăzeci de coroane, bani mulți pe acea vreme — și mi l flutura pe dinaintea ochilor. Adică . . . un **argumentum ad hominem**, care a făcut să mi se urce tot sângele în obraz.

Acest „argument“ a fost norocul meu. Dacă a văzut și a văzut că nici așa nu merge treaba, s'a lăsat convinsă. Mai plânse cât plânse, își desfăcu traista și . . . scoate la iveală o pereche de prescuri. Iar a doua zi, i am slujit o sfântă liturghie pentru al ei prea iubit Gavrilă Lungu.

* * *

După două săptămâni am întâlnit-o la un bălciu. Acum avea năframă vânătoare și șorț vânat. Când m'a văzut, a alergat veselă la mine și mi a sărutat amândouă mâinile.

— Părinte, părinte, — am căpătat scrisoare de la Gavrilă! L'au împușcat la un picior, tocmai cum ai scris dumneata la gazetă. A fost în spital și nu mi a putut scrie. Peste câte va zile vine acasă. Ai știut, vezi? . . . și n'ai vrut să-mi spui . . . Te ai temut să nu fi murit și n'ai vrut să mă superi.

Voiam să-i răspund, — s'o mai conving odată despre felul cum se scriu schițele și nuvelele, dar, — n'am ajuns la cuvânt.

— Am știut eu, — îmi zise zâmbind veselă, clipind șiret din gene, **că în gazete nu se scriu minciuni!** . . .

Câteva date din trecutul ziarului „Gazeta Transilvaniei“ (1837—1935)

Intemeietorul ziarului „Gazeta Transilvaniei” este fericitul profesor, istoric și barbat politic Gheorghe Barițiu, născut la 12/24 Mai 1812 în Jucul de Jos (județul Cojocna) mort la 2 Mai 1893 la Sibiiu.

Cu prilejul unei călătorii făcute în anul 1836 împreună cu T. Cipariu la Brașov, venind dela Blaj unde G. Barițiu ocupa un post de profesor de fizica, a fost chemat ca profesor la școală română din Brașov, înființată cu doi ani înainte.

Stabilindu-se la Brașov a intrat în contact cu tipograful I Gött, care avea concesiia de-a scoate ziare politice, și ajungând la un acord cu acesta a scos în Iulie 1837 doi numeri sub numele de „Gazeta de Transilvania” nume ce ziarul îl păstra până la 1849, când începu a se numi „Gazeta Transilvaniei”.

Apariția ziarului fu însă oprită de colegiul cenzorilor. Barițiu împreună cu Iacob Mureșanu, numit profesor la gimnaziul catolic din Brașov, au plecat atunci la Viena, ca să exopereze reapariția foaiei. Primind în fine autorizația, „Gazeta de Transilvania” începu să reapară dela 12 Martie 1838 sub redacțiunea lui G. Barițiu, care dela 1 Ianuarie 1838 redacta și „Foaia literară” numită dela 1 Iulie același an „Foaia pentru minte, inimă și literatură”.

„Gazeta de Transilvania” și Foaia literară au apărut până la 1847 odată pe săptămână. La 1849 ambele foi au fost suprimate timp de 9 luni. După reapariția Gazeta avea ca redactor pe **Iacob Mureșanu**.

Dela 1847 până la 1881 Gazeta eșia de două ori pe săptămână. În anii 1863—4 pe timpul dietei din Sibiiu, apărea și de câte 3 și 4 ori la săptămână.

Începând din 1878 Gazeta Transilvaniei apărea sub direcțiunea fiului lui Iacob Mureșanu, **Dr. Aurel Mureșanu**.

Dela 1881 ziarul apărea de 3 ori pe săptămână, iar dela 1884 zilnic scăzând dela 1889 și un număr de Duminică în mărime dublă de 8 pagini o foaie literară, economică și politică pentru popor.

Sub directoratul regretatului Dr. Aurel Mureșanu (1909 s'au perindat redactori și colaboratori interni următorii ziariști: Grigorie Maior, Traian H. Pop, Teofil Frâncu, Ștefan Bobancu, Virgil Șotropa, Augustin Paul, Ion Scurtu, Aurel Scurtu, Valeriu Magdu, Victor Branișce și Ioan Brotea.

După moartea lui Aurel Mureșanu și până la intrarea în acțiune a României în August 1916, au făcut parte dintre redactorii ziarului pe lângă vechii redactori Victor Branișce și Ioan Brotea d-nii Sever Dan, Silvestru Moldovan, I. Birăescu și Aron Cotruș. La trecerea ziarului din proprietatea familiei Mureșanu în proprietatea societății în comandită „Tipografia A. Mureșanu Branișce et Comp” a fost numit director al ziarului d-l Dr. Voicu Nițescu.

O mângaiere în aceste vremuri de restriște a fost reapariția „Gazetei Transilvaniei” în anii 1918 și 1919 pe câmpurile de gheață ale Siberiei, desfășurând acolo sub conducerea fostului ei director Dr. Voicu Nițescu și mai târziu sub conducerea vechiului ei redactor Victor Branșco cea mai frumoașă activitate de reînviere și consolidare națională în mijlocul corpului voluntarilor din Siberia. Reapariția Gazetei în Siberia a constituit cel mai formidabil protest în contra celor ce au pus stăpanenie și au situat redacția ziarului din Brașov.

Cu prabușnea imperiului austro-ungar a urmat de sine înțeles și sistarea apariției „Gazetei Transilvaniei”.

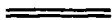
În urma hotărârii adunării naționale a Romanilor din Țara Bârsei ținută la 16 Oct. 1918 la Brașov s'a hotărât editarea în locul „Gazetei Tr.” a ziarului „Glasul Ardealului” ca organ al Sfatului național român din Țara Bârsei. Acest ziar, în jurul căruia s'au grupat câțiva profesori dela liceul din Brașov, a apărut zilnic dela 9 Nov. 1918 până la 30 Dec. 1918, când, în urma acordului stabilit între Consiliul județean din Brașov și Consiliul Dirigent din Sibiu, ziarul a reapărut sub vechea numire de „Gazeta Transilvaniei” începând cu 1 Ianuarie 1919, grupându-se în jurul său rând pe rând unii dintre vechii redactori și colaboratori. Din redacție au făcut parte ca șefi redactori d-nii Ion Clopoșel și Virginiu St. Iosif, poetul Samarineanu, la câteva luni s'a întors dela Viena vechiul redactor Ioan Brotea iar în toamna anului 1919, venind din Siberia, redactorul Victor Branșco.

„Gazeta Transilvaniei” a reapărut din nou zilnic până la 15 August 1923, când în urma unei grele crize financiare și-a sistat apariția timp de 3 luni de zile. Cu ziua de 25 Nov. 1923 „Gazeta Transilvaniei” a reapărut din nou și de atunci continua să apară ca organ al Partidului Național de 3-ori la săptămână. În vara anului 1924 a apărut în mod excepțional timp de 2 luni zilnic.

Ca organ al poporului român din Ardeal, născut acum 88 ani din frământările neamului românesc, „Gazeta Transilvaniei” prin trecutul ei zbuciumat este oglinda vie a acestor frământări și prompări timp de aproape nouă decenii. Ea a luptat, a suferit, a fost înghițită pentru a se înălța din nou.

Nu gasesc o mai potrivită încheiere a acestor scurte date din trecutul ziarului „Gazeta Transilvaniei”, decât concluzia la care a ajuns „Sindicatul ziaristilor din București” în adresa de felicitare trimisă ziarului „Gaz. Tr.” cu prilejul jubileului său de 70 ani în anul 1908:

„Pilda vie a unei asemenea statornicii, ea înalță inimile noastre, gaze tari români, spre hotărârea cea tare a jertfei, spre împlinirea cea fără prihană a datoriei către neam, spre credința cea curată și mântuitoare”.

Ziaristică română în Maramurăș

de

PR. I. BÂRLEA

Ziaristica română în Maramurăș ia ființă numai după adunarea monștră din Sighet care s'a ținut în 22 Noemvrie 1918 în curtea internatului asociațiunei culturale maramurășene, unde se aleg membrii sfatului comitatens și delegații pentru **marea adunare din Alba-Iulia**. Îndată după întoarcerea delegaților dela Alba Iulia apare în 7/20 Decemvrie 1918 primul număr al ziarului „Sfatul” organul oficios al C. N. R. C. (consiliul național român comitatens) din Maramurăș. Editor și proprietar: C. N. R. C. din Maramurăș. Redactori responsabili: Dr. Vasile Kindriș și Dr. Titu Doros. Tipărit la: Közművelődési nyomda részvénytársaság Máramaroszigeten.

Înainte de data sus pomenită nu am cunoștință să fi apărut nici un ziar român în Maramurăș. Cu toate acestea lumea românească a luat cunoștință despre tot ce se întâmpla în micuțul Maramurăș, din deseale corespondențe ce apăreau în diferite ziare din Ardeal ba chiar din vechiul regat.

Între aceștia pomenesc cu pietate pe părintele vicar al Maramurășului Tit Bud, care a fost corespondentul „Unirei” din Blaj, unde trimitea informațiile culturale și sociale. Asemenea mai răzleț scria articolele protopopii: Emil Bran și I. Tartia; de present, ambii senatori, precum și Dr. Alexandru Ciplea de origine din Biserica albă (Cehoslovacia). Ziaristică mai intensivă a dezvoltat Dr. Vasile Filipciuc, avocat, primpretor, azi director de bancă în Vișaul-de-sus care aproape de 2 decenii a întreținut cu informațiuni toate ziarele cunoscute. Puțin timp a redactat chiar personal „Poporul Român” din Budapesta. Subscrisul încă din seminarul teologic dela Gherla am colaborat la diferite ziare ca: „Lupta”, „Românul”, „Unirea”, „Gazeta Transilvaniei”, „Neamul Românesc” din Vălenii-de-munte, dar mai cu deadinsul în „Poporul Român” din Budapesta am plasat cele mai multe corespondențe.

Anul 1918 este anul binecuvântării pentru toate popoarele, dar cu de-a-dinsul este anul mântuirii pentru Neamul Românesc, astfel și pentru noi maramurașeni ne aduce pe lângă altele și slova românească tipărită la Sigheț. Par'ca vad și acum bucuria nespusă ce stralucea de pe fețele celor mai mulți maramurașeni, când au văzut aparut primul număr din „Sfatul”.

Disprețul ungarilor era mare, ca și cum ar fi zis: ce voiți, voi românii, cugetați voi, ca cultura se poate propovădui și în limba voastră valahă? Acest dispreț s'a potențat cu apariția ziarului român. De altcun mulți români fricoși și neîncrezători în izbânda românilor nu cutezau nici să vorbească românește pe stradă, iar alții curagioși demonstrativ vorbeau numai românește. Pe aceștia poliția îi ținea în evidență și sub control permanent polițienesc, fiind notați pe lista cea neagră a traditorilor de țară, cu aceștia — socoteau — să se răfuască cât de curând. Însă norocul de azi data a fost pe partea românului.

În articolul prim al „Sfatului” sub titlul: **Ce vom? arată programa de activitate ce profesa ziarul „vom să muncim — cu ajutorul lui Dumnezeu — pentru întărirea, ajutarea, înaintarea românului din Maramuraș...** Ca să putem ajunge toate cele bune și dorite e de lipsa ca să fim una noi între noi... și dacă fiecare din noi va asculta de poveștile, de îndrumările mai marilor puși de noi... așteptăm ca fiecare din noi să-și țină de cea mai sfântă datorință susținerea bunei rânduești prin satele noastre. Cinstea românească o pofteste aceasta!

Redactorii „Sfatului” dela început au fost d-nii Dr. Vasile Kindriș președintele consiliului național român comitatens din Maramuraș și avocatul Dr. Titu Doros, un inimos și barbat integru.

„Sfatul cu Nr. 52 din Dec. 1919 își suspendează apariția. În timpul acesta se apropie alegerile generale pentru parlament. Partidul național, prin comitetul sau județan din Sigheț vede de bine ca să-și editeze o gazeta de partid. De aceea în zilele prime ale luni April 1920 apare la Sigheț în tipogr. „Közművelődési nyomda r. t. Máramaroszigeten (Elektromos erőre berendezve) ziarul „Maramurașul” cu antetul de pictor Tr. Biliu, organul partidului național din Maramuraș. Redactat de un comitet. El este redactat de redactorii responsabili Dr. V. Kindriș și Dr. G. Iuga ambii avocați. „Maramurașul” apare în total 14 numere, dar foarte neregulat. Ultimul număr 14 apare în 6 August 1920 în care se da o notă informativă: „împrejurări tehnice ne împiedică în scoaterea foi regulat. Cerem răbdarea cetitorilor. În cel mai scurt timp vom trece peste ele”. O formula advocațiască prin care voise să copere cauza adevărată: lipsa fondului banesc. Își sistează apariția și n'a mai aparut până azi. De altcun „Maramurașul” la apariția sa pune pe frontispiciu Anul al III-lea adică se socotește ca o continuare a „Sfatului”, deși „Sfatul” începând cu Nr. 24—25 se socotește organ național și e un fel de monitor județan.

Faptul acesta au voit să-l valideze și aderenții partidului poporului care încă voise să scoată o gazetă de partid și ar fi voit să fie ca-o continuare a „Sfatului”. Bine știind aceasta cei din jurul partidului național, au prevenit pe averescani și cu o săptămână mai de timpuriu scot „Maramurașul” ca și o continuare a „Sfatului”. Iar averescanii cu-o săptămână mai târziu adică în 10 April 1920 scot ziarul „Gazeta Maramurașului” organul partidului poporului. Ca redactor responsabil figurează Dionisie Vereș, însă sufletul zia-

ruului a fos D-na Dr. Margareta Meșter și fiul său primnotarul Dr. Al. Moldovan azi subprefect în Turda. D-na Dr. Margareta Meșter, repausata anul trecut, a fost soția d-lui notar public din Turda, odinioară prefect al Maramurășului Dr. Vasile Meșter, și a condus ziarul cu multă pricepere și sânguința fiind de altcum și autoare de cărți.

Cu Nr. 36 din 9 Sept. 1921 An. II. își schimbă titlul în „Gazeta Maramurășană” redactată de C. Ionescu Olt, biroul redacției Palatul cultural

Ultimul numar din „Gazeta Maramurășană” redactată de C. Ionescu Olt este 112 din 4 Mai 1922. Anul al III-lea

Trei luni urmară fără să aibă Maramurășul baram o singura gazeta. Faptul acesta era o rușine pentru toți maramurașenii. **Aceasta rușine m'am năznit să-o îndepărtez, când mi-am propus serios să înființez o gazetă pur culturală și de propagandă națională.** Am pertractat cu mai mulți prieteni și nu mi a fost greu să-i conving despre necesitatea unui ziar românesc în Sighetul Maramurășului. În 1 Iulie facem contractul mutual subscris de urmatorii domni: Avocat Dr. Titu Doros; I. Petrescu profesor; Gh. Vornicu profesor; C. Ionescu-Olt; avocat Dr. V. Kindriș și Pr. I Bârlea, iar în 7 Iulie 1922 apare primul număr ca continuare a ziarului „Gazeta Maramureșană” sistat în 4 Mai 1922, cu titlul de „Gazeta Maramurășană” Nr. 113 Anul al III-lea.

În luna Septemvrie anul 1924 apare la tipografia asociațiunei maramureșene organul vicariatului episcopal gr-cat. român din Maramuraș „Dumineca” redactată de Rev. D. vicar Ilarie Boroș și de alți colaboratori. Ea își continuă existența sa și azi, având de scop lățirea religiosității și moralității în straturile largi ale țărâniei din Maramureș. Se vinde exemplarul cu 1 leu și se trimite la toate oficiile parohiale. Nu se sprijinește în deajuns din partea celor chemați, așa încât azi se luptă cu năcazuri materiale. Nesmuntit umple un mare gol în educația populației și ar trebui să i se asigure existența.

Afară de ziarele sus amintite trebuie să amintim și revistele cari apar în Sighet. Și anume începând cu 15 Martie 1924 d-l C. Ionescu-Olt profesor pornește revista „Căminul Nostru” revista literar.

„Altă revistă de cultură „**Zări senine**” a apărut la Sighet în Noemvrie 1924. Director: Profesorul de română la liceul „Dragoș-Vodă” **I. Modreanu.**

Aceasta este pe scurt cronica ziaristiceii române din Maramurăș.

După cinci ani

de
ION CLOPOTEL,
vice-președintele Sindicatului,
redactorul-șef al „Societății de mână”

Se 'mplinesc cinci ani decând a luat ființă sindicatul nostru. Clujul era atunci o adevărată capitală: centru politic și administrativ, sbucnire culturală și nervozitate intelectuală. Cinci cotidiane cu pagini multe vorbeau elocvent despre marea energie eliberată a Ardealului. O mulțime de ziaristi din vechiul regat, solicitați să deservească interesele presei atât de prospere, și-au transpus domiciliul la Cluj înzulficiți de cele mai bune speranțe ale profesiunii lor gazetărești. Perspectivele surădeau tuturor. Ai fi crezut că epoca aceasta de tumultuoasă înflorire a tiparului este deabia un început, — zilele de apoi vor fi cu mult mai sigure în ascendența eflorescenței publicistice. Plini de noi înșine, am pus atunci la cale fondarea sindicatului. Gazetarul este spirit mobil, sociabil, lipsit de invidie colegială. Elasticitatea sa sc'le-tească îl ajută să se desfacă repede de prejudecățile redacționale ale partidului și să întindă punte de frățescă întâlnire între sufletul său și al colegului din redacția adversă. Conștiința profesională a gazetarilor i-a îndemnat să pună temeiul sănătos unei organizații sindicale.

Ce înțeleaptă faptă s'a făcut în acea zi de 26 Octomvrie 1920. Pentru că ceasurile de expansiune și exuberanță gazetărească au fost repede înghețate de torentul crizei ce s'a abătut peste presa ardeleană. Așa la Cluj, dar tot așa la Brașov, Sibiu și Arad. Nu suntem dispuși a face analiza evenimentelor politice cari au provocat brusca schimbare în temperatura urcată de atunci: la ce-ar folosi?

Fapt este că sindicatului nostru i s'au zidit baze sigure, rezistente. Grație durabilității din naștere instituția noastră n'a avut să se mai teamă de furtuni. Nimeni nu i-a mai putut răpi independența. A crescut neîncetat, lărgindu-și cadrele, înmulțindu-și mijloacele bănești, cuprinzând sub aripile sale întreagă intelectualitatea gazetărească a Ardealului și Banatului dimpreună cu profesioniștii stabiliți aici și ardelenizați.

În anii 1921-22 au avut loc serate foarte reușite, apoi au început să curgă daniile în fiecare an dela cea de 200.000 dela rezortul alimentației până la cea a cutărei primăriei provinciale de 1000 lei. S'au organizat apoi conferințe în Cluj și în orașele ardelen și banațene, în 1923, cu rezultate remarcabile. Sindicatul nostru și a popularizat rosturile, a făcut vad numelui său. Legăturile cu carturarimea noastră au fost priin cioase. Orice inițiativă prinde destul de repede, afla ecou pana 'n coltul cel negândit al Maramurășului, ori Munților Apuseni, ori Carașului.

Toata vremea Sindicatul s'a dedublat în factor profesional și cultural. Deodata cu sporirea agendelor și marirea fondurilor s'a simțit nevoia de a institui birou permanent. Anul 1924 a dat sindicatului nostru și aceasta înzestrare.

De aci înainte activitatea comitetelor putea fi mai ordonată, mai sistemizată. În 1925 s'au creat alte resurse de venit. Acțiunea comitetului este tot mai înțebită, mai dificilă, mai plină de raspundere. Și când te gândești că ea este complect gratuita, onorifica. Într'adevar gazetarii se conving ca la aceasta instituție nu te așteapta decat munca fara preget și fara rasplata. Pe toți îi covârșeste simțământul general al datoriei de a contribui în masură tot mai largă la prosperitatea sindicatului, menit la zile grele sa și reverse roadele asupra lor.

Organizația noastră sindicala nu este o instituție care să suporte lupte intestinale, ci pretinde o atmosfera calmă și proprie ca sa stimuleze pe toți membrii la sacrificiu și devotament pentru scopurile comune.

Cei cinci ani de activitate ne au dus pe culmea de unde privim astăzi liniștiți și împăcați drumul parcurs. Intram într'un nou lustru, siguri de noi.

Daca și până astăzi sindicatul a fost capabil sa presteze servicii însemnate membrilor loviți de privațiuni și să îndeplineasca opera de asistență, apoi aceasta o va putea face cu mult mai bine de aci înainte.

Axa centrală a preocupărilor noastre permanente este ideia edificării unei **case a presei** în Cluj, făcând posibilă o înmulțire a mijloacelor de a sta într'ajutorul membrilor pentru cultivarea lor profesionala și promovarea intereselor materiale. Pe lângă o stăruință continuă vor putea fi învinse și greutatea realizării acestei idei.

Pentru a intensifica spiritul de sociabilitate și colegialitate și a prepara o atmosferă proprie unor activități de anvergură superioară, se simte necesitatea înființării unui club la care să aibe acces și publicul. Sindicat și public sunt deopotrivă avizate unul la altul.

Și printre mijloacele menite a accelera traducerea în realități a idealurilor noastre, credem că unul este și acest Almanah.

El va da și mai multă consistență planurilor noastre de a întări sindicatul în vederea unei eficacități crescânde a realizărilor noastre profesionale și culturale.

Cuvântul ultim.

Sindicatul mulțumește tuturor colaboratorilor Almanahului pe anul 1926. Viul interes manifestat față de problemele gazetărești ne umple de bucurie și vedem în el semnul fericit al unei apropiate schimbări în bine, dorită în mod unanim de reprezentanții opiniei publice.

Regretăm că n'a fost chip să punem toate articolele primite, spațiul neîngăduindu ne aceasta; peste voia noastră chiar am înmulțit paginile în ultimul moment pentru a-l face atât de cuprinzător cât este. A i fi sporit proporțiile, ar fi însemnat să întârziem prea mult apariția.

O seamă din valoroșii publiciști nu și-au putut spune cuvântul de data aceasta, însă vor avea prilejul apropiat să o facă în anul viitor.

Imperfecțiunile celui dintâi Almanah se datoresc dificultăților începutului. În viitor va merge desigur mai neted, și fiecare an își va da Almanahul său tot mai bogat și mai folositor pentru gazetari și societate în mod egal.

Serierea articolelor a fost în mare parte în funcție de necesități tehnice; colaboratorii însă vor binevoi a înțelege, că orice loc în Almanah este deopotrivă de onorabil.

Vom fi mulțumiți de munca noastră, dacă Almanahul va apropia cu un pas cel puțin Sindicatul de realizarea scopurilor sale atât de bine definite și atât de necesare profesiunii noastre și vieții publice.

COMITETUL SINDICATULUI

SOCIETATEA DE MÂINE

Mare publicație săptămânală social-economică
cu un buletin al „Astrei“

Comitetul de direcție: V. Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, Ion Lupaș, Onisifor Ghiibu, M. Șerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă, și Ion Clopofel.

Colaboratori: T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, Axente Banciu, A. P. Bănuț, V. Băgrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, O. Boitoș, I. Breazu, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, dr. E. Dăianu, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, Silviu Dragomir, I. Duma, A. Esca, Mircea Florian, I. Flueraș, Vladimir Ghidonescu, N. Hoiesescu, Ovidiu Hulea, dr. Danil Ciugureanu, dr. Axente Iancu, dr. I. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, dr. Ioan Iosif, dr. Victor Jinga, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuilă, Simion Mehedinți, Ștefan Meteș, dr. Zaharia Munteanu, Ion Mehedințeanu, Teodor Neș, dr. Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zecovic Păclisanu, Horia Petra-Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Puscariu, Sextil Puscariu, dr. Cornel Radu, I. Remi, Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, dr. Dom. Stanca, Fl. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Constantin Sudețeanu, inginer Șulufiu, Gavril Todică, D. Tomescu, Isăia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voinea, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezențanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogán
Ce năuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: dr. Gh. Rusu și Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murașanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Muraș: protop. Romul Popa
Lugoj: Pavel Grecu, redacția „Cartea Satelor“
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Cărcii-mari: Ion Vida
Zălau: prof. Gheorgariu
În București: Gh. Vlădescu-Răcoasa
În Paris: Adrian Corbul

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Tohanul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Bărlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hateg: prof. Ștefan Gherman
Sântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. I. Rafiroiu
Săliște: prof. Alex. Iosif
Sighișoara: Șerban G. Șerban
În Roma: N. Buta
În Berlin: N. Bagdasar

SOCIETATEA DE MÂINE

dă lămurirea teoretică a problemelor sociale, economice și culturale. Întreprinde cele mai vaste anchete publicistice în domeniile de agrar, economic, biopolitic și cultural.

Este organul democrației radicale susținând cauzele celor necăjiți. Publică cele mai controlate informațiuni, căci fără cunoașterea exactă a realităților nu se poate consolida nimic.

Are colaborarea celor mai talentați scriitori și ziariști. Timp de trei ani „Societatea de mâine“ a reușit să-și câștige cele mai întinse simpatii în lumea cititorilor serioși din toată țara. „Societatea de mâine“ este agentul cel mai energic și vioiu al idealurilor de progres social.

Este tribuna înaltă de dreptate și libertate a ideilor.

ABONAMENT ANUAL:

Instituții Lei 1000.—, profesioni libere Lei 600.—, funcționari Lei 500.—.
Un exemplar Lei 12.

Redacția și Administrația Cluj, Piața Unirei 8, Calea Victoriei 51

UNIREA POPORULUI

ABONAMENTUL
De 12 m. 10 Lei
De 6 m. 5 Lei
De 3 m. 2 Lei

Trasă online la săptămânal
Adresa: „UNIREA POPORULUI” B. 11, 44, Alina-de-Jos
Director: ALEXANDRU LUPEANU-MELIN

ARHIVAT ÎN BIBLIOTECĂ
Se găsește în bibliotecă de la
președ. de pr. din oraș. 10 Lei
1. 10 Lei 2. 5 Lei 3. 2 Lei

„UNIREA POPORULUI” foaie săptămânală pentru săteni, apare din 30 Ianuar 1919, la Blaj, având ca director pe dl *Alexandru Lupeanu-Melin* apreciatul scriitor popular, iar redactor pe dl *Iuliu Maior*, profesori amândoi, cari au și întemeiat-o. Gazeta „Unirea Poporului” s’a născut în timpurile când se făuria „România mare”, când se puneau bazele noului Stat românesc și se sigilau drepturile noastre prin izbânzile dela Tisa și dela Budapesta. Poporul românesc din Ardeal avea atunci trebuință de un organ la înțelesul tuturor, care să-i arate în glas de epopeie, măreția și importanța marilor evenimente pe cari le trăia. Și, totodată, să-l ferească de curente subversive, pe care le strecurau, cu diabolică răutate, dușmanii interni și externi ai neamului nostru. Cu aceste obiective a plecat la drum gazeta populară dela Blaj. A și prins foarte repede, ajungând să se tipărească încă în anul apariției în 8000 de exemplare.

Se citea și se citește și astăzi cu plăcere de către țărani, începând dela Orșova până la Sighetul Marmăției.

Articolele apărute în „Unirea Poporului” au fost deseori remarcate și reproduse de publicații de seamă ale noastre. Mulți dintre cărturarii dela Blaj au colaborat și colaborează la această gazetă. Intre cei mai aleși, foști sau actuali blăjeni, Prea Sf. Sa *Dr. Alexandru Nicolescu* episcopul scriitor dela Lugoj; istoricul *Dr. Zenovie Pâclișeanu*; *Ion Georgescu*, fostul secretar al „Asociațiunii”; *Ion F. Negruțiu*, directorul Școlii Normale din Blaj; *Nicolae Pop*, profesor de economie, autor al mai multor cărți economice. Și alții.

Colaboratori statornici: profesorul *Ion Pop-Câmpianu*, căruia „Cartea Românească” dela București i-a publicat câteva foarte apreciate lucrări în colecția „Cunoștințe folositoare”. Și profesorul *Ion Pop-Zeicani*, canonicul *Dr. Iuliu Florianu*, cari scriu cuvânt bun la înțelesul celor mulți.

Direcția gazetei este *culturală și informativă*, enciclopedică, *pe temeiul religios-moral și de simțiri românești*.

Se tipărește Joia, ca cetitorii să-o poată avea acasă Duminica. Adresa: „Unirea Poporului”, Blaj, jud. Târnava mică.

„COSINZEANA“

REVISTĂ LITERARĂ ILUSTRATĂ

DIRECTOR: DR. SEBASTIAN BORNEMISA

BIROUL: CLUJ, PIAȚA CUZA VODĂ 16

REVISTA „COSINZEANA“

s'a întemeiat de Sebastian Bornemisa în Octombrie 1911. Înainte de războiu ajunsese la un tiraj de 1800 de exemplare și aparea săptămânal la Orăștie, județul Hunedoarei. În cursul războiului, din Februarie 1915 și până în Ianuarie 1922 nu a apărut. La această dată reapare în Cluj și iese de două ori pe lună, fiind și astăzi singura revistă de familie dincoace de Carpați. Colaborează la ea scriitori din toate colțurile țării, și mai cu seamă cei de origine din Ardeal și Banat. Are prim-colaborator pe dl Alexandru Hodoș, iar secretar de redacție pe dl Teofil Bugnariu.

BANCA GENERALĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

CAPITAL LEI 60,000.000 :-:-: REZERVE LEI 50,000.000

Sediul Central în BUCUREȘTI, Strada Lipscani No. 10

Sucursale: Brăila, Brașov, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Giurgiu, Ploiești, T.-Măgurele, Oradea-Mare, Sf. Gheorghe.

Bănci afiliate: „TIMIȘANA“ Institut de Credit și Economii
Timișoara, „BANCA BASARABIEI“, Chișinău.

Face toate operațiunile de bancă.

0000

Consiliul de Administrație:

Președinte: C. Râmniceanu-Manolescu.

Vice-Președinți: Principele B. Știrbey, I. M. Mitilneu.

Membrii: Victor Antonescu, Principele Jean Callimachi, Dr. I. Costinescu, Henri Catargi, C. G. Dissescu, V. Goldiș, Baronul Al. Hurmuzachi, P. P. Negulescu, Ing. C. Osiceanu.

Director General: M. A. Georgescu.

„LUMEA ȘI ȚARA“

FOAIE POPORALĂ ILUSTRATĂ

Director: Dr. Sebastian Bornemisa

Biroul: Cluj, Piața Cuza Vodă 16

„LUMEA ȘI ȚARA“

s'a întemeiat de dl Sebastian Bornemisa în Ianuarie 1923.
Apare săptămânal, publicând articole politice, foiletoane
poporale, ilustrații și știri de pretutindeni. Tirajul
în creștere. Este scrisă în întregime de dl Sebastian
Bornemisa.

Cum se vedește inteligența negustorului?

Prin aceia, că ține seamă de pulsul vremii, și se conformă lui. Când vede cu câte dificultăți au de luptat funcționarii statului și funcționarii dela întreprinderile particulare, când nici intelectualii, și familiile lor, nu sunt în stare din salariile fixe să cheltuiască mii de Lei pentru haine, rufe și tot ce trebuie pentru îmbrăcăminte și pentru gospodărie, pentru nevasta și copii, — negustorul face un gest nobil și inteligent, servindu-și chiar propriile lui interese, când se decide să vie în ajutorul celor, cu salarii fixe, prin aceia că vinde în rate orice are în magazinul lui.

Intr'adevăr plata în rate este cea mai mare înlesnire în ziua de azi, ce se poate acorda funcționarilor, intelectualilor, profesorilor. Căci dacă funcționarul nu poate da azi din leafa lui 8000 Lei deodată pentru un costum, sau pentru o rochie, pentru soția lui, sau pentru rufe pentru copii lui, — este în măsură să facă aceste cumpărături numai dacă negustorul se arată atât de gentil și acceptă ca să achite această sumă în mici plăți lunare. 500 sau 1000 Lei lunar plătește bucuros funcționarul pentru cumpărăturile făcute într'un magazin.

Cine a înțeles în prima linie la Cluj utilitatea unei asemenea inovațiuni, sunt conducătorii cunoscutului **Magazin de Mode „AU PRINTEMPS“** (fost Mișsir) care fără dobândă, fără vre-un alt adaus, care ar scumpi marfa, vinde în rate funcționarilor publici și particulari, și familiilor de intelectuali orice articole are în depozit. Aceasta mare înlesnire ce acordă magazinul „Au Printemps“ este unanim apreciată, și funcționarii dela toate instituțiunile statului din Cluj, precum și dela marile întreprinderi particulare și-au exprimat recunoștința lor față de această ființă, care înțelege cerințele vremii, și în loc să-și ție marfa îngrămădită în magazii așteptând în zadar clientela, realizează o circulație zilnică imensă, acordand mari înlesniri la cumpărături, celei mai importante categorii sociale.

CITIȚI ȘI RĂSPÂNDIȚI

CULTURA POPORULUI

FONDATĂ ÎN ANUL 1920

Director: General N. Petala ■ Prim-redactor: C. Cehan-Racoviță

Cea mai răspândită foaie culturală săptămânală din țară,

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, STR. N. IORGA 6. Telefon 10-70

Organ al intereselor românești de pe văile Târnavelor

„TÂRNAVA“ apare regulat fără nici o întrerupere săptămânal începând cu ziua de 1 August 1921. Este unicul ziar românesc, care a apărut până acum în județul Târnava Mică. În cadrele foii am îmbrățișat toate chestiunile românești și ne-am silit mai ales să fim oglinda vieții românești din județul Târnava Mică și din orașul Diciosânmărtin. Ziarul a dat îndrumări mai ales pe terenul cooperăției, al reformei agrare și al cultivării raționale a pământului din partea celor împrăștiți. Am dat o deosebită atenție propagandei culturale la sate în cadrele Asociațiunii. Caracterul politic al ziarului este independent. Redactor responsabil a fost până la 1 Ianuarie 1923 dl *Augustin Folea*, iar dela această dată dl *Niculae Gr. Deac*. Colaboratori avem mai mulți români de aici.

Societatea pentru Industria Textilă

„BUHUȘI“

Fabrică de postav, ștofe, cuverturi, etc.

Gazeta Maramurășană

În luna April 1920 apare în Sighet „Gazeta Maramurășului“, care număra în acel an 31 de numere, iar în anul 1921 35 de numere. Este redactată de Dna Dr. Margareta Meșter, Dr. V. Moldovan și Dr. V. Meșter.

Din 9 Sept. 1921 își schimbă titlul în „Gazeta Maramurășană“ redactată de dl prof, C. Ionescu-Olt până în 4 Mai 1922, când cu Nr. 112 își sistează apariția.

Subscrisul ne putând suferi rușinea, ca Maramurășul să nu aibă nici un ziar, iar minoritarii dispun de 4 ziare, am îndemnat pe colegi și prieteni ai mei și formând un comitet am scos ziarul „Gazeta Maramurășană“ Anul III. Nr. 113, în 7 Iulie 1922, care apare regulat până în ziua de azi.

Avem sprijinul moral al celor mai de seamă oameni ai neamului românesc, cari ne-au onorat cu scrisul lor. Astfel dnii: *Nicolae Iorga, Onisifor Ghibu, I. Lupaș, Gheorghe Vâlsan, Vasile Bogrea* etc. Directorul ziarului: Pr. I. Bîrlea; redactor: Gh. Vornicu. Colaboratori: Dr. A. Balint, medic primar al orașului Sighet; Dr. V. Filipciuc, director de bancă Vișeu-de-sus; Dr. V. Ilea, dir. osp. de siguranță Sighet; Gavril Mihalyi, prefect; A. Micu, profesor; C. Ionescu-Olt, profesor; Lct. Cost. Manolescu; Radu Dragomir, șef de gară Sighet; Dimitrie Simon, director școlar, etc. etc.

Ziarul dela început și-a fixat menirea: *ziar cultural și de propaganda națională*. Aceasta calitate n'a abandonat-o nici când. Apare săptămânal: Vinerea. De altcum mai pe larg tratez chestiunea ziaristicii române din Maramuraș în alt loc al Almanahului.

Director de ziar

Pr. I. BÎRLEA

BANCA CENTRALĂ

PENTRU INDUSTRIE ȘI COMERȚ S. A. IN CLUJ

STRADA REGINA MARIA No. 1-3

CAPITAL: Lei 50,000.000

FONDURI: „ 18,000.000

FILIALE: Alba-Iulia, Arad, Bistrița, Hațeg, Sibiu, Turda.

Secția de cereale.

Comerț cu tot soiul de cereale Export de
trifoi și lufernă.. Stabilimente speciale pentru
decucutare.

Secția de coloniale.

Import direct de cafea, orez și alte articole
coloniale.

Fabrică de surogat de cafea „Centrala“.

Secția specială pentru ciment.

Secția de bancă și devize.

Execută tot felul de transacțiuni bancare,
plăți pe toate piețele interne și streine.

Depunerile

se fructifică în condițiunile ce'e mai favo-
rabile. Impozitul după depuneri îl plătește
institutul.

Legături directe cu America.

„ALBINA“

INSTITUT DE CREDIT ȘI DE ECONOMII

Centrala: SIBIU

FONDAT LA 1872

SUCURSALE: Brașov, București, Cluj, Dicio-Sân-
mărtin, Lugoj, Mediaș, Târgul-Mureș, Timișoara.

Capital deplin vărsat:	Lei 50,000 000 —
Fonduri de rezervă:	„ 27,000 000.—
Depuneri spre fructificare:	„ 350,000.000.—

Legături cu toate centrele din țară și străinătate.

○

Lucrează direct cu cele mai mari bănci din America și are o secție specială, care se ocupă cu afacerile americane. Efectuează plăți în Lei și Dolari efectivi — fără nici o detragere.

○

Bancă autorizată pentru operațiuni de DEVIZE.

○

A daruit anul trecut aproape un milion Lei pentru :- :- scopuri culturale și de binefacere. :- :-

○

Primește DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE, cu livrete sau în cont-curent, plătind cele mai favorabile dobânzi ————— precum și darea către Stat. —————

○

Acordă împrumuturi și face toate operațiunile de bancă.

Eugen Stief & Comp

DEPOZIT DE HÂRTIE

Sursa cea mai favorabilă
pentru școală și birou.

CLUJ, Str. N. Iorga No. 5.

Banca Economică Ardeleană s. a. Cluj
(Erdéiyi Gazdasági Bank r. t. Kolossvár)

Strada Regina Maria 49 :- Telefon 806

Capital: 5.000.000

Rezerve: 2.650.000

Se ocupă de toate ramurile bran-
șei bancare, oferă împrumuturi
cambiale avantajoase, fructifica
cu procente cele mai ridicate
depuneri și le restituie oricând,
fără avis prealabil.

Intreprinderile Forestiere Române

SOCIETATE ANONIMĂ

Capital Social și Rezerve Lei 70.000.000

Sediul: Cluj, Calea Regele Ferdinand 36

UZINELE: Valea-Drăganului, gara Poieni, Coșnea gara
Trotuș, Leșnic halta Vișel, Cloșani.

Adresa telegrafică: „Forestiera“ □ □ Telefon 11/50

Desfacerea mărfurilor se fac prin Reprezent. Generală:

„COMERȚUL LEMNULUI“ S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand No. 36.

Adr. telegrafică: „Cole“. Telefon 11 50

Atenție!

la Restaurantul „Bogsza“

Cluj, Calea Reg. Fer. inand 70.
se poate lua masa foarte avan-
tajos servindu-se cele mai bune
mâncări. Se servește berea Dre-
her-Haggenmacher și vin foarte
bun cu 20 lei kilogramul.

„Dombria“

Fabrică de postavuri

Face și vinde sau schimbă
cu lână spălată, adevărate
ștose de modă „homes pun“
pentru domni și doamne

Calea Decebal No. 22

Tot aici facem sau vopsim poșete

„GANZ“

**Societate Anonimă de Electricitate et Comp.
Cluj, Strada Regina Maria No. 16.**

Adresa telegrafică: ALTERNO □ Telefon 991

**Mare depozit permanent de generatori electricei,
dynamo, motoare și transformatoare, precum și de
contoare de curent alternative și de material
pentru instalațiuni.**

**Depozit în comision în toate orașele mai mari
Preliminare (devize) dă gratuit**

**Reprezentanța firmei GANZ et comp., DANUBIUS, Soc. Anon.
pentru motoare cu benzină, motoare de gaz cu pompe, pompe
centrifugale, pentru aranjamente de fabrici de cărămidă și pentru
vagoane de căi ferate precum și pentru accesoriile acelora.**

Cassa de Păstrare și Banca de Credit din Cluj

SOCIETATE ANONIMĂ

CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 7.

Capital Social: 25,000.000 □ Rezerve: 23,000.000 Lei

Sucursale: Dej, Diciosânmărtin, Alba-Iulia, Tg.-Mureș

Instituții afiliate: Cassa de Păstrare a Județului

Turda S. A. Turda, Cassa de Păstrare a Județului

Odorheiu S. A. Odorheiu, Cassa de Păstrare

și Banca de Economie a Județului Alba-

Inferioară S. A. Aiud, Cassa de Păs-

trare și Credit din Reghin și Jur

Soc. Anon. Reghinul-Săsesc.

**Magazinurile de mărfuri lângă gară. — Primește depuneri, scontează polițe,
efectuează remiteri, face împrumuturi. — Safe deposit. — Institut autorizat
cu afaceri de devize. — Afaceri de bancă de tot soiul execută favorabil.**

CREDITUL MINIER

SOCIETATE ANONIMĂ ROMÂNĂ PENTRU DESVOLTAREA
INDUSTRIEI MINIERE

Capital Social: Lei 550,000.000

Sediul Social: București, Bulevardul I. C. Brătianu No. 75

TELEFON: 39 41, 47 36, 67 31, 67 32 — INTERURBAN: 87.

SUCURSALĂ: București, Strada Primăverei 28 (Direcțiunea Minelor,
Serviciile de material, de asigurare, etc) Telefon 13 9, 67, 132.

ADRESA TELEGRAFICĂ: CREDITMINIER A. B. C. Code "—th. Edition.

DIRECȚIA TEHNICĂ DE PETROL: Ploești, Bul. Independenței 23.
Telefon: 34 3, 97 5.

ȘANTIERE: Moreni, Cchiuri, Florești, Runcu, Verendin, Ilba, Tiliau,
Altân-Tepe, etc.

SOCIETATEA EXPLOATEAZĂ: Fie pe cont propriu, fie în participarea
obiectelor miniere, terenurilor petrolifere, rafineriei de petrol
(Rafineria „Aurora” Băicoi).

EA CUMPĂRĂ ȘI VINDE: produse și privilegii miniere. redevențe
și produse petrolifere.

EA PRODUC: Benzină ușoară pentru aviație, benzină pentru auto-
mobile și motoare, lampant, motorină, mazut pentru combustibil,
uleiuri minerale, pirită.

INDUSTRIA SÂRMEI

SOCIETATE ANONIMĂ

L I V R Ă M :

Scoabe, Fier de beton,
Cue de tot felul, Sârmă arsă,
arămită, tare, Arcuri de mobile,
Sârmă ghimpată, Sârmă
:- de oțel, Agrafe. :-

Birou de vânzare: FERĂRIA SOCIETATE ANONIMĂ, CLUJ

Calea Victoriei No. 29.

Adresa telegrafică: „FERĂRIA” — Telefon: 4-40 și 3-47

SLĂBIRE RAPIDĂ

sigură fără pericol
și oprirea

îngrășatului
la femeie și bărbat
face un corp zvelt,
frumos, aparatul

REDUCTOR

Construcție și întrebuințare simplă. Recomandat de medici. Aparatul mare lei 245 (acelaș de lux lei 300). Apar. mic (pentru întărit sănii la femeie și împotriva zbărciturilor) lei 145. — Broșura explicativă gratuit.:-:

Părul supărător

la femei și bărbați dela: subșuori, față, picioare, mâini, piept, etc. atât de urât, distruge fără urme albind și catifelând pielea. Distrugă la frizurile moderne (Garconne), părul urât de pe ceafă, praful englezesc RADIUM pach. lei 85. 2 pach. lei 150. :-: :-:

ONDULAȚIUNILE NATURALE

:-: sunt IREZISTIBILE :-:

ele se pot
căpăta cu
pieptenele
ondulator „la
GARCONNE“

(brevet 12,312). Ondulează părul lung sau scurt pe cale naturală. Buc. lei 120. Acelaș de lux ecail colorat transparent franțuzesc lei 200. Pieptene ondulator de buzunar
===== mignon lei 80. =====

Se trimite oriunde nu s'ar
găsi la droguerii și farmacii.

:-: (Ramburs lei 10— în plus). :-:

„REDUCTOR“ Calea Moților CLUJ

BANCA DE CREDIT ROMÂN

SOCIETATE ANONIMĂ BUCUREȘTI

Sucursale: Brăila, Galați, Constanța, Cernăuți

Capital și Rezerve: Lei 240,000.000

Adresa telegrafică: BANCREDIT

„GENERALA“

SOCIETATE ROMÂNĂ DE ASIGURĂRI GENERALE

CAPITAL SOCIAL DEPLIN VĂRSAT LEI 25.000.000

Fonduri de garanție la finele anului 1924	Lei 157,081.502-23
Daune plătite dela înființarea Societății	„ 493,085.578-31
Daune plătite în 1924	„ 118,731.990—
Asigurări asupra vieții în vigoare la finele anului 1924	„ 709,585.174—

Sediul: București — Piața Universității — Telefon 5-12, 3-23

Reprezentanța generală în București: Piața Universității — Telefon 5-13

Reprezentanța principală în București: Str. Smârdan 4 — Telefon 54-56

Agenții în toate orașele din vechiul regat și provinciile alipite

Pentru Ardeal: Biroul tehnic în Cluj, Str. N. Iorga 3 (Casa proprie)

Asigurări

contra daunelor de incendiu, grindină și transport
fluvial, maritim, terestru

Asigurări de VIAȚĂ după combinațiunile cele mai
avantajoase.

Asigurări cu bonificare de 3% asupra tuturor primelor plătite.

Asigurări de caz de moarte și mixte cu scutirea de plata primelor în caz de invaliditate, Asigurări de Rente, etc.

Pentru folosul păturilor largi ale muncitorimii, „GENERALĂ” a introdus Asigurările Populare fără examinarea medicală.

Asigurări de ACCIDENTE

individuale cu și fără restituirea primelor; de Răspundere Civilă față de terți pentru întreprinderile industriale și pentru proprietarii de automobile, precum și contra stricăciunilor de obiecte proprietatea altora. Asigurări contra stricăciunilor accidentale ale automobilelor și autocamioanelor cu includerea furtului, incendiului și a exploziei.

Asigurări de FURT

la mobilier, gospodării, casse de bani, mărfuri. Asigurări contra jefuirei casierilor, incasatorilor (curieri) etc.

Asigurări de GEAMURI

vitrine, oglinzi, firme scrise pe cristal, etc.

Prospecte și orice lămuriri la cerere

Librăria LEPAGE Papetărie și Tipografie CLUJ

Editura revistei „EX LIBRIS” □ Confecțiuni de hârtie

Telefon 438 — Telegrama: „LEPAGE” Cluj — Fondată la 1870

Reprezentanța generală și depozitul fabricii de STANIOLE și CERNE-
LURI TIPO-LITO „Kidd-London, pentru România-Mare

„EX LIBRIS” Revista Bibliofililor și a Cărturarilor

SUPLIMENT „EX LIBRIS”

Apare lunar. Numărul prim a apărut în Aprilie 1925. Aduce regulat, în fiecare lună, dă-
rile de seamă, rezumatul și recenzia noutăților literare, apărute până atunci, în limbile
română, franceză, germană, maghiară — uneori italiană și engleză. Fiecare opă în limba
în care s'a scris. Costul abonamentului s'a stabilit, pentru început, cu o sumă minimă
de lei 120 pe an. Număr lei 20. Prospect gratuit la Libr. Lepage Edit. „Ex Libris” Cluj.

BANCA ECONOMICĂ S. A.

CLUJ — Strada Memorandului 20 — CLUJ

Telefon 9/49 și 10/37 ■ Teleg.: Közgazdaságibank

Primește depuneri spre fructificare pe libet, în
cont curent cu cele mai favorabile dobânzi
și le replătește ori când fără denunțare. Execută
orice operațiuni de bancă.

G. Șt. Cazacu - Delarast

Locot. la Bat. 10 Vânători
de munte Sighet.

Înființatorul revistei „Zări
Senine” și autorul unui
volum de Poesii.

MAGAZINUL

PASCU

CLUJ Cal. Reg. Ferdinand 26
proprietar Valer Pascu

Import de Coloniale
Vânzare Engros-detail

Citiți și abonați cel mai vechiu ziar românesc din Ardeal!

GAZETA TRANSILVANIA
(Numar de Duminică II.)
Nr. 58 - Anul LXII
Marți, 12 Martie 1905

Depășiți paștele de ani
1894-1895.

Pe 12 Martie a
ca cultural, care arăta
și cu, sunt indicative și
pută și țara și în
se adună în țara
și în țara, care este
și în țara, care este

GAZETA TRANSILVANIA

GAZETA TRANSILVANIA

GAZETA TRANSILVANIA

GAZETA TRANSILVANIA

„ECONOMUL“

instituit de credit și economii
societate anonimă în Cluj

Fondat la anul 1886

Capital autorizat. Lei 5,000,000. Varsat
Lei 3,000,000.

Centrala: Cluj, C. Reg. Ferdinand 26
Filiala: Ludo ul de Mune,

Face tot felul de operațiuni de
bancă. — Primește depuneri pe
liviete și în cont-curent în con-
dițiuni favorabile. — Acordă
imprumuturi pe cambii, inta-
bulare și în cont-curent.

Cea mai veche bancă ro-
mânescă în Cluj.

TELEFON Nr. 4—15

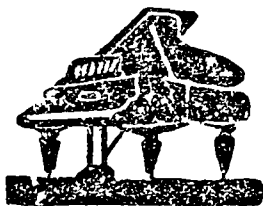
Gladys

Regele
cremelor de ghețe

TRISKA I.

TELEFON 419 CLUJ, STR. ȘĂGUNA 14 FONDAT 1870

Cel mai vechiu
depozit de pianе
din
România - Mare

Reprezintă cele
mai renumite fabrici:
FÖRSTER
STINGL
VIRTH

Se poate comanda: Bösendorfer, Ibach, Steinweg, etc.
Face acordări, renovări. Furnizorul Operei Române, Conser-
vatorului, etc.

Cel mai ieftin magazin românesc de mode din Cluj

RENAISSANCE Cluj, C. Reg. Ferdinand 15

DESFACERE TOTALĂ

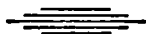

Dela marea firmă românească:

„AU PRINTEMPS“

fost MISSIR

Strada Memorandului 11

Se aprovizionează toate familiile românești fiindcă este cel mai bine asortat magazin, cu: Stofe de lână, Mătăsuri fine, Pânzărie, Stofe de mobile, Draperii, Covoare, :-: Linoleum, etc. :-:

**Mătăsurile
Țesăturile A. G. B.**

creiate la Paris

sunt cele mai moderne și 'bune.

Cereți această **A. G. B.** la principalele magazine
și veți avea o garanție de soliditate și eleganță.

Vânzarea numai en-gros la sucursala:

A. G. B. București
Str. Carol 70

„DACIA”

INSTITUT DE ARTE GRAFICE

CLUJ ∴ Calea Victoriei No. 7 ∴ CLUJ

Execută cu cea mai mare exactitate
orice lucrare aparținând artei grafice.
Prețuri convenabile.

În viitorul apropiat apare în execuția
institutului de arte grafice

„DACIA”

cartea d-lui prof. Dr. Iuliu Hatieganu
despre

„SIFILISUL VISCERAL MEDICAL”

Lucrare executată în excelente condițiuni
tehnice. Cea mai frumoasă carte medicală
românească. Un volum mare cu peste 200
clișee splendide pe hârtie velină excelentă
400 lei. Se poate comanda la tipografie.

INDUSTRIA SÂRMEI

SOCIETATE ANONIMĂ

CLUJ ■ Calea Victoriei No. 29 ■ CLUJ

Fabrica: Câmpia Turzii

Adresa telegrafică: „Ferrum” ■ Telefon: 347, 440

L I V R Ă M :

Fer de cercuri, Sârmă laminată,
Fer de beton, scoabe. Cue
de tot felul, Sârmă arsă,
arămită, tare, Sârmă
de oțel, Arcuri
de mobile, Sâr-
mă ghimpa-
tă, Agrafe.

